

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені АДМІРАЛА МАКАРОВА

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА 2021: ПРОБЛЕМИ І РІШЕННЯ

МАТЕРІАЛИ

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

13 травня 2021 р.

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
проспект Героїв України, 9
Україна, м. Миколаїв

Миколаїв • НУК • 2021

УДК 81'33(075.8)

П 75

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Кафедра прикладної лінгвістики

Державний університет «Житомирська політехніка»

Кафедра теоретичної та прикладної лінгвістики

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Кафедра української мови

Кафедра прикладної лінгвістики

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

Друкується за рішенням Вченої ради Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (протокол № 9 від 27.04.2021 р.)

Відповідальний редактор

Філіппова Ніна Михайлівна,

завідувач кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова,

кандидат філологічних наук, доцент, професор НУК

Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань. Матеріали публікуються в авторській редакції.

Прикладна лінгвістика 2021: проблеми і рішення : Матеріали XVII

П 75 Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів та молодих науковців. Миколаїв : НУК, 2021. 236 с.

ISBN 978-966-321-423-8

У матеріалах науково-методичної конференції розглянуто актуальні питання, пов'язані з об'єктом, задачами, методами прикладної лінгвістики, а також її маргінальними галузями та напрямками. Особливу увагу звернено на проблеми термінознавства, психо- та соціолінгвістики, лінгводидактики, сугестивної та когнітивної лінгвістики, комп'ютерної лексикографії, машинного перекладу тощо.

УДК 81'33(075.8)

ISBN 978-966-321-423-8

© Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2021

Центр міжнародного тестування Pearson Test of English № 87309

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ

Центр міжнародного тестування з англійської мови Pearson Test of English (PTE) при Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова розпочинає набір студентів на новий навчальний рік із метою підготовки до складання екзамену PTE.

Pearson Test of English (PTE) – це міжнародні екзамени, які підтверджують рівень володіння англійською мовою як іноземною. При успішному складанні екзамену студент отримує сертифікат міжнародного зразка, який є *безстроковим*!

Міжнародний сертифікат Pearson – це шлях до навчання в авторитетних закладах Європи, престижної роботи в Україні та закордоном, а також вільного спілкування іноземною мовою.

Крім того, такий сертифікат звільнить учнів від необхідності складати державну підсумкову атестацію:

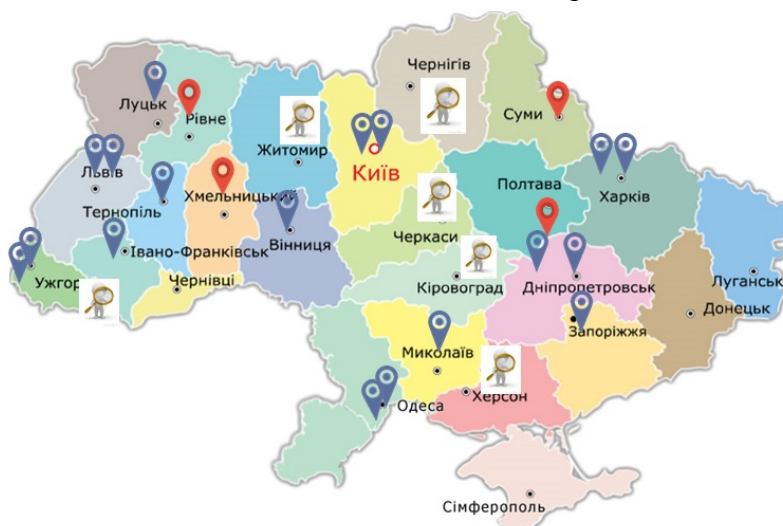
Лист МОНУ від 23.01.2019 р. № 1/9-41

Випусникам загальноосвітніх навчальних закладів (11 клас), які отримали міжнародний сертифікат PTE, результат мовного іспиту може зараховуватись як державна підсумкова атестація. В додаток до атестата виставляється оцінка 12 балів з англійської мови.

Лист МОНУ від 14.01.2016 р. № 13

Одна з умов отримання вченого звання – це наявність міжнародного сертифіката, який підтверджує рівень володіння англійською мовою на рівні B2 і вище. Іспит PTE General включили до переліку тестів, визнаних МОН України.

Міжнародні іспити Pearson можна скласти тільки в акредитованих центрах тестування.

За детальною інформацією звертайтеся за телефонами:

(050) 68 64 399 **Філіппова Ніна Михайлівна**

Центр міжнародного тестування Pearson Test of English № 87309, Україна, м. Миколаїв, проспект Героїв України, 9. Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (**офіс 416**)

Додаткова інформація: <http://ilac.com.ua>

УДК 81'33 + 811.111 + 811.161.1

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ, ОБОЗНАЧАЮЩИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ КАЧЕСТВА ЧЕЛОВЕКА В АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Аллабердиева Акнур

студентка 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. н., ст. преподаватель Фомичёва В. О.

В статье рассматриваются общие понятия фразеологии в общетеоретическом и лингво-культурологическом аспектах. Выявлены фразеологизмы с интегральной семой «интеллектуальное свойство» в английском и русском языках. Характеризируются общие черты и специфика фразеологических единиц в обоих языках.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, сема, интеллектуальное свойство, когнитивный аспект.

Фразеологизмы занимают особое место в словарном составе любого языка и являются частью культуры народа. Их специфическая структура, содержание и форма вызывают большой интерес ученых и требуют серьезного анализа. Не зная или не понимая фразеологические единицы (далее ФЕ), очень трудно понять национальный образ мышления носителей языка. **Актуальность темы** обусловлена тем, что фразеологический фонд является открытой системой, пополняющейся за счет афоризмов литераторов, художников, ученых, и т.д. Тема фразеологизмов часто и широко исследуема, однако существует немало спорных вопросов общего характера (относительно критериев классификации фразеологизмов и др.). С другой стороны, особый интерес вызывает когнитивный и компаративный аспекты данного исследования, особенно актуальные для обучения студентов-иностранцев.

Согласно актуальности темы **цель работы** заключается в том, чтобы выявить когнитивные особенности фразеологических единиц, обозначающих интеллектуальные качества человека в английском и русском языках.

Фразеология каждого языка – это сокровищница народа, отображающая его достижения, мудрость и культуру, богатый материал о его истории, борьбе, об обычаях, идеалах, мечтах и надеждах. Не удивительно, что фразеология привлекает внимание языковедов, историков, этнографов, философов.

Объектом исследования фразеологии как раздела языкознания являются устойчивые выражения, их семантика, структура, происхождение, роль в языке, взаимосвязь с другими языковыми единицами, в частности словом и предложением. Ведущей тенденцией современных исследований по фразеологии выступает стремление выяснить внутренние и внешние системные свойства фразеологических единиц (ФЕ). Конструктивные идеи и интересные гипотезы содержат труды многих языковедов (В. Архангельского, В. Виноградова, И. Голубовской, В. Жукова, К. Ничевой, Е. Селивановой, Р. Эккерта и др.). Перспективность этого направления неоспорима, поскольку таким образом достигается

целостное изучение фраземики любого языка в ее связях с другими сферами языковой действительности [1, с. 3].

В современной теории языкознания термин *фразеология* имеет два основных определения:

- раздел языкознания, изучающий устойчивые сочетания слов, их состав, строение и значение;
- совокупность устойчивых сочетаний слов – фразеологических единиц – определенного языка.

Устойчивое сочетание двух и более слов, которое в процессе речи воспроизводится как готовая словесная формула и обычно составляет семантическую целостность, называется *фразеологической единицей*, или *фразеологизмом* [3, с. 229]. Фразеологизмы, с одной стороны, имеют общие признаки со словами, словосочетаниями и предложениями, а с другой – отличаются от них.

Согласно языковедческой терминологии фразеологическая единица служит видовым названием различных элементов фразеологической подсистемы, а *фразема* – наименованием реальных фразеологических образований, в которых объективируются ФЕ [2].

Существует большое количество классификаций фразеологизмов, базирующихся на разных критериях и объектах исследования. Н. Амосова выделяет два типа ФЕ – фраземы (единицы постоянного контекста с указательным минимумом) и идиомы (единицы постоянного контекста). А. Смирницкий по структурному принципу (количеству знаменательных компонентов) делит ФЕ на одновершинные, двухвершинные и многовершинные и по стилистическим принципам – *фразеологические единицы* и *идиомы*. Н. Алефиренко выделяет разряды фразеологизмов на основании лексико-грамматической природы основного компонента [1; 2].

Переходя к когнитивному аспекту исследования, стоит отметить, что большинство фразеологизмов невозможно буквально перевести с одного языка на другой: буквальный перевод не передаёт содержания фразеологизма, а лишь вскрывает его внутреннюю форму, его образность [4, с. 105]. Фразеологизмы, называющие человека по разнообразным качествам его характера, как и интеллектуальных качеств, в частности, представляют собой богатейший материал для решения многих актуальных и дискуссионных проблем фразеологии, связанных с фразеологической семантикой.

При семантическом анализе мы следовали современным положениям семасиологии, согласно которым фразеологическое значение, как и лексическое, представляет собой сложное образование, состоящее из иерархически организованных и упорядоченных семантических компонентов или сем.

В английском языке выявлены 56 фразеологизмов, обозначающих интеллектуальные свойства человека, из них 31 для качества «stupid»/«глупый» и 25 для качества «clever»/«умный». В русском языке выявлено 53 фразеологизма (преимущественно именных), обозначающие интеллектуальные свойства человека, из них 29 с семой «глупый» и 24 с семой «умный».

Преобладание фразеологизмов, указывающих на нехватку интеллектуальных способностей у человека (в английском языке соотношение ФЕ с семой «глупый» к ФЕ

с семей «умный» составляет 31/25, в русском – 29/24), и наличие значительного числа ФЕ с отрицательной экспрессивностью в английском и русском языках доказывает склонность человека останавливать свое внимание преимущественно на несовершенном.

Интегральной семей исследуемых фразеологических единиц является сема «интеллектуальное свойство». Фразеологизмы, дающие оценку интеллектуальным свойствам человека, можно разделить на две группы: 1) для обозначения меры, степени умственных способностей человека; 2) для указания на способность человека мыслить, рассуждать, адекватно оценивать действительность.

И в русской, и в английской группах в качестве опорного компонента часто используются соматизмы (компоненты ФЕ, обозначающие части тела; концептуализацию соматического кода в украинских фразеологизмах подробно разбирает Е. Селиванова [5, с. 83–151]) и их синонимы как символ мыслительных способностей: рус. *голова* (*котелок, башка*), *уши, мозг, лоб*; англ. *head, face, ears, brain, arse (ass), neck, mouth*. В ФЕ русского языка соматические компоненты значительно преобладают (особенно компонент *голова* и его синонимы), тогда как английские ФЕ с компонентом-соматизмом, характеризующие интеллектуальные свойства, не отличаются настолько высокой численностью. В процентном соотношении русские фразеологизмы с интегральной семей «интеллектуальное свойство», имеющие в составе компонент *голова*, составляют почти 40% – до 30% в ФЕ с семей «умный» и 40% ФЕ с семей «глупый». В английском языке общее количество ФЕ с соматическим компонентом сводится к десятку.

Относительно характеристик соматических компонентов смежными признаками в языках являются:

1) твердость материала, из которого сделана эта часть тела: англ. *soft in the head* «stupid or crazy»; рус. *еловая/дубовая голова*. Однако в русском в качестве материала, указывающего на нехватку умственных способностей, представлены твердые дерево и металл, тогда как в английском противоположная ассоциация – *soft* «мягкий» указывает на сему «глупый»;

2) наполненность головы, ее отсутствие/присутствие: англ. *have nothing between your ears* – «stupid», *be dead from the neck up* – «very stupid»; рус. *пустая голова*.

3) необычное содержимое органа или части тела – совпадают образы ненужного, отработанного материала, например эквивалентные фразеологизмы: англ. *a pea-brained person, have shit for brains* – «very stupid»; рус. *голова, набитая соломой, с ветерком в голове*;

4) уподобление головы или другого органа или части тела глупого человека голове/мозгам животного как эталона глупости: англ. *a bird-brain* «a stupid person»; рус. *цыплячий мозг, баранья голова*.

При использовании опорного компонента *голова* для обозначения человека, обладающего высоким уровнем интеллекта и/или способностью ясно мыслить, наблюдаются похожие представления, оформленные в модель Adj+N: рус. *умная голова (головушка), светлая голова*; англ. *have a good head on your shoulders, smart ass / arse*.

В английских ФЕ не находим и таких образных представлений, как в рус. *голова два уха* («недалекий») и *с царем/без царя в голове* (образ из социальной сферы).

Очень близко к группе соматизмов в семантическом пространстве расположена группа лексем, обозначающих внутренние процессы (*ум/mind*). Это объясняется тем, что в картине

мира любого языка человек предстает как нераздельное сочетание телесного и духовного начал. В русском языке ФЕ с компонентом *ум* частотнее, чем английские ФЕ с *mind*: англ. *have a mind like a steel trap* – «to be able to think very quickly, clearly and intelligently»; рус. *от большого ума* – «по глупости», *ума палата* – «очень умный» (буквально или иногда иронично).

В русском языке для обозначения глупого человека существует еще одна частотная группа фразеологизмов. В составе таких ФЕ активно употребляются личные существительные со значением «глупый, тупой, бестолковый человек» и их производные или однокоренные слова; остальные компоненты выполняют интенсифицирующую функцию, усиливая значение субстантивного компонента: *дура стоеросовая*, *с дурью*, *дурак дураком* и др. Среди английских ФЕ подобные компоненты не популярны и могут использоваться для контраста, вводя сему «умный»: *fools rush in* – «stupid people do things without thinking about them enough», *be no/nobody's fool* – «intelligent».

Выводы. Сравнение семантики и образных оснований фразеологизмов для обозначения интеллектуальных способностей человека в английском и русском языках можно использовать в целях выявления общего и различного во фразеологических картинах мира. Национальное своеобразие фразеологии как отражения мировосприятия народа проявляется преимущественно в ее образно-мотивационных основах. Анализ образной основы фразеологизмов является важным звеном реконструкции различных фрагментов картины мира, специфичных для той или иной лингвокультурной общности. В их глубине закодированы, помимо других, и сообщения о душевном складе народа; благодаря своей образности и экспрессивности фразеологизмы введены в ценностную картину мира. Анализ исследуемых групп демонстрирует как единство, так и различие двух культур, отраженных в национальных языках.

Полученные результаты сопоставления фразеологических единиц станут базой для создания пособия, которое поможет студентам-иностранцам глубже понять культуру и особенности восприятия интеллектуальных характеристик человека.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 167 с.
2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. 208 с.
3. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. М., СПб. : Специальная литература, 1996. 192 с.
4. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира. К. : Киевский университет, 2002. 293 с.
5. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). К. : Черкаси: Брама, 2004. 276 с.

Aknur Allaberdiieva

IDIOMS REPRESENTING A PERSON'S MENTAL CAPACITY IN ENGLISH AND RUSSIAN

The article investigates basic terms of phraseology in general and cultural linguistic aspects. We identified phraseological units with integral seme "intelligence" in English and Russian. The article also shows common features and peculiarities of the idioms in both languages.

Key words: *phraseology, phraseological unit, seme, intelligence, cognitive aspect.*

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ: «ТВОРЧЕСТВО СЕСТЕР БРОНТЕ: ЛИТЕРАТУРНЫЙ, КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ И ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ИССЛЕДОВАНИЯ»

Аманова Кейки

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, доцент Данильчук О. М.

В статье рассматривается понятие «концепт» и особенности концептосферы в творчестве английских романисток XIX века сестер Бронте на примере произведений Шарлотты Бронте «Jane Eyre» («Джейн Эйр»). Подчеркивается, что концепт «НОМЕ» (ДОМ / ДОМАШНИЙ ОЧАГ) является наиболее частотным в произведениях автора.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, концептосфера.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ определяется необходимостью изучения художественного концепта и недостаточной разработанностью методов выявления концептуальных смыслов в художественном тексте.

ОБЪЕКТом ИССЛЕДОВАНИЯ являются индивидуально-авторские концепты сестер Бронте.

ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ – языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов писательниц.

МАТЕРИАЛОМ ИССЛЕДОВАНИЯ являются роман Шарлотты Бронте «Jane Eyre» («Джейн Эйр»), а также труды таких авторов, как Г.В. Аникин, С.А. Аскольдов, А. Вежбицкая, В.И. Карасик, Е.С. Кубрякова, Д.С. Лихачев, Н.П. Михальская, Р. Чейз и другие.

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ – определить структуру концептосферы романа Шарлотты Бронте «Джейн Эйр», охарактеризовать языковые способы объективации ее индивидуально-авторских концептов, а также создать учебное электронное пособие для студентов прикладной лингвистики на основе исследуемого материала.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ – осуществить обзор критической литературы, в которой исследуется понятие «концепт»; выявить специфику художественного концепта как средства реализации языковой личности писателя; выделить индивидуально-авторские концепты в исследуемых художественных произведениях сестер Бронте и создать электронное учебное пособие на основе исследуемого материала.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ. Поставленные задачи предопределили выбор следующих методов лингвистического анализа: аналитический, сравнительный, компонентный анализ лексики, контекстуальный анализ, структурно-семантический метод.

К литературоведческим методам относятся метод систематизации и обобщения литературно-критического опыта и проблемно-описательный метод.

Понятие «концепт» занимает центральное место в когнитивной лингвистике, лингвокультурологии и ряде других наук. На современном этапе развития наук данный термин активно разрабатывается в связи с повышением интереса к природе мыслительной деятельности человека. Не существует единого фиксированного определения «концепта», что может быть обусловлено «размытостью, произвольностью его употребления, смешением с близкими по значению или языковой форме терминами», а также тем, что процесс восприятия концепта в целом или какого-либо явления зависит от особенности и структуры человеческого сознания.

Художественные концепты диалогичны, они заключают в себе «неопределенность возможностей». Они образны и символичны.

Важную роль в формировании английского национального характера *ENGLISHNESS* (АНГЛИЙСКОСТИ) сыграли реформация церкви XVI века и пуританство XVII века. В обществе сложились такие концепты, связанные с пуританским мировоззрением, как *БЕРЕЖЛИВОСТЬ, ТРУДОЛЮБИЕ, УМЕРЕННОСТЬ, СКРОМНОСТЬ* и др.

Большую роль играет в английской культуре концепт «*HOME*» (ДОМА/ДОМАШНЕГО ОЧАГА): «Home, sweet home», «East or West, home is best», а также обилие слов, образованных от «home»: «home-coming», «homesickness», «homey» «homeliness», «home-keeping», «homeward» и т.д.

Английское «home» обычно переводится на русский язык как «дом, жилище, домашний очаг, семья». Но Карен Хьюитт отмечает, что дом для англичанина не только место, где он живет, но и ситуация, климат, созданный в нем. Английский дом – маленький образец целого мира [Цит. по: 1].

В основе английского концепта «home» – идея обособленности страны от всего остального мира и замкнутости в своем небольшом пространстве, вытекающая из географического положения Англии. И тут проявляются два важнейших для английской ментальности концепта: «freedom» и «privacy».

Анализ значимого концепта английского культурного мира *HOME* (ДОМ), составляющего концептосферу творчества Шарлотты Бронте, показал:

Концепт *ДОМ* представлен в трёх этапах судьбы героини.

Первый этап – детство Джейн: «They said Eliza, John, and Georgiana were now clustered round their mama in the drawing-room: she lay reclined on a sofa by the fireside, and with her darlings about her (for the time neither quarrelling nor crying) looked perfectly happy» [2].

Второй период – жизнь Джейн в пансионе.

Стилистические приемы: эпитеты, указывающие на большую протяженность здания в пространстве: «large building» (огромное здание), «a long bedroom» (длинная спальня).

Эпитеты, описывающие освещенность комнаты: «rush light» (слабый свет), «gloomy» (мрачный).

Третий эпизод романа – торнфилдский: «Dark handsome new carpets and curtains, an arrangement of some carefully selected antique ornaments in porcelain and bronze, new coverings, and mirrors, and dressing-cases, for the toilet tables, answered the end: they looked fresh without being glaring...» [2].

Роман «Джейн Эйр» Ш. Бронте представляет собой сложную структуру, в составе которой выявлен комплексный художественный концепт *HOME (ДОМ)* как *ДОМАШНИЙ ОЧАГ*. Его поле имеет много разных художественно-выразительных средств, передает различные оттенки интерьера и самой усадьбы, центром которой является «*HOME*».

На основе работы создан веб-сайт «Творчество сестер Бронте: литературный, культурологический и лингвистический опыт исследования», содержащий словарь основных понятий и терминов, который обобщает информацию по указанной теме, синтезирует полученные знания, а также предлагает пользователям проверить знания по теме.

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ – заключается в комплексном подходе, который синтезирует лингвистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвистического анализа и литературоведческого анализа в единстве его формы и содержания.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ обусловлено тем, что разработанный веб-сайт может быть использован в учебном процессе студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Hinkley L. (1970). The Brontes, Charlotta and Emily. New York, 376 p.
2. Бронте Ш. (1987). Джейн Эйр. М.

Amanova Keiki

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «THE BRONTE SISTERS' WORKS: LITERARY, CULTURAL AND LINGUISTIC EXPERIENCE OF RESEARCH»

In the article the concept of «concept» and the peculiarities of the concept sphere in the creativity of English novelists of the XIX century Sisters of Bronte are considered on the example of the works of Charlotte Bronte «Jane Eyre» («Jane Eyre»). It is emphasized that concept «HOME» (HOUSE / HOME HEARTH) is the most frequent in works of the author.

Key words: cognitive linguistics, concept, concept sphere.

УДК 821 (73) (075.8)

РОЛЬ ЕМОТИВНО-ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ У КОМЕДІЇ «LOVE ACTUALLY» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Аркушенко Анастасія Сергіївна

студентка,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Кузенко Г. М.

Розглянуто види емотивно-експресивної лексики та її невід'ємна роль у вираженні різноманітних емоцій. З'ясовано семантичне призначення емотивно-експресивної лексики у розмовному мовленні. Висвітлено проблематику перекладу емотивно-експресивних лексичних одиниць та особливості адаптації іноземних кінофільмів до україномовної аудиторії.

Ключові слова: емотивно-експресивна лексика, кінопереклад, трансформації.

Кінематограф відіграє важливу роль у сучасному світі, тому що є одним з найпопулярніших методів культурного міжнародного обміну знаннями та ідеями. Кінематограф реалізує розважальну, інформативну та освітню функції масової комунікації, через що формує та змінює мисленнєве сприйняття, функцію організації поведінки та спілкування між отримувачами кінематографічного контенту.

Кінопереклад є особливим видом художнього перекладу, тому що окрім лексичних особливостей комунікативного акту, містить екстралінгвістичні фактори, які становлять проблему для перекладача. Переклад кінематографічних творів українською мовою наразі перебуває у стадії розквіту, тому питання підвищення якості кіноперекладу та компетентності перекладачів цієї сфери вимагає пошуку нових перекладацьких рішень та залучає дослідників проводити теоретичний аналіз для глибшого розуміння сутності досліджуваного явища. Потреба масштабного розвитку українського перекладу іноземної кінопродукції залучає науковців до вивчення теоретичних та практичних засобів перекладу кіномови для забезпечення якісного дублювання, озвучення або титрування державною мовою всіх іншомовних кінофільмів.

Емотивно-експресивна лексика у кінофільмах виступає засобом впливу на інтелектуальну, емоційну та психологічну сфери особи реципієнта, тому на сьогоднішній день науковці всебічно досліджують практичні шляхи, засоби та прийоми збереження та відтворення частки емоційного впливу різних видів лексики у цільовому матеріалі.

Проблематика перекладу емотивно-експресивних лексичних одиниць у кінофільмах дотепер не одержала достатнього наукового висвітлення, тому мета нашого дослідження полягає в теоретичному аналізі поняття кіноперекладу та ролі емотивно-експресивних лексичних засобів у кінофільмах, а також способів їх адаптації до україномовної цільової аудиторії. З огляду на ринок кінопродукції в Україні, можна чітко визначити, що на сьогоднішній день найпопулярнішими видами перекладу є дубляж, закадровий переклад та субтитрування. Незважаючи на велику варіативність, вибір способу перекладу кінофільму залежить від багатьох факторів, а саме: фінансових умов, жанру кінопродукту, формату дистрибуції, а також на яку публіку орієнтований цей продукт.

Вивчення емоцій є актуальною темою для цілої низки наук, оскільки вони виявляються в усіх галузях діяльності людини, у тому числі і в мовленнєвій. З лінгвістичної точки зору, мовне вираження емоцій здійснюється емотивами. В емоційній комунікації на перший план виходить вираження емоційних станів співрозмовників, а в емотивній комунікації, навпаки, саме за рахунок мовних засобів викликається певний емоційний стан у слухачів. Експресивність висловлення – це передусім властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови з боку автора повідомлення. Ознаками експресії вважають здатність слова бути носієм оцінки, відображати ставлення мовця до предмета повідомлення й здійснювати певний емоційний вплив.

На матеріалі проаналізованого нами кінофільму “Love Actually” [1] та його перекладі можна ствердити, що експресивність приманна всім рівням мови, класифікація засобів експресивізації комунікативного акту включає:

1. фонетико-фонологічні засоби. Ця група поєднує в собі також психологічний аспект, тому що поєднання особливостей вимови, вживаної лексики та екстралінгвістичних засобів допомагає створити «мовленнєвий імідж» мовця. Психологічна пауза є важливим засобом передачі почуттів, настрою і намірів мовця на фонетичному рівні. У межах досліджуваного нами кінофільму, паузи затримують увагу слухачів на важливості змісту вже сказаного конкретного слова або речення. Актори озвучення українського закадрового перекладу, цей просодичний елемент також був відтворений: *A relationship based on the President taking what he wants and casually ignoring all those things that really matter to, erm... Britain. Стосунки ґрунтуються на тому, що президент бере саме те, що хоче і мимхідь ігнорує усе, що важливо для... Британії.* Інтонація та тони (High fall, Low fall, Fall-rise, High rise) допомагають виражати психічний стан мовця, що робить мовлення героїв емоційним.

2. морфологічні засоби. Лексеми, утворені за допомогою певних префіксів і суфіксів, набувають нового змісту. Суфікси, як правило не змінюють лексичне значення слова, але додають йому стилістичних відтінків: *pretty sizeable – широкій; skinny moron – худя дурень.* Суфікс -ish позначає негативну оцінку сказаного, яка підсилюється, якщо цей суфікс приєднати до іменної основи: *that dullish party – така нудна вечірка.* Вживання суфіксу -ie в жаргоні молоді створює позитивні конотації, а також використовується при утворенні слів для позначення людей літнього віку: *“A golden oldie for a golden oldie” – Старий шлягер для героя, що старішає.* Емотивно-оцінний компонент префіксів в семантиці прикметників у кінофільмі виражений за допомогою таких морфем як: in-, un-, extra-, im-, а утворені від них слова мають як позитивне, так і негативне забарвлення: *unbelievable – неймовірно; unexpected – несподівано; she's extraordinary – вона чудова.* [2] Авторські неологізми, які неодноразово зустрічаються у мовленні героїв є справжнім «викликом» для перекладача, тому що дуже важливо не втратити образність та емоційний заряд такої одиниці. Словосполучення *half-pint of churly* виступає складним завданням для перекладача. Так як дане поняття не зафіксоване словниками англійської мови, перекладач використав лінгвоетнічну адаптацію та переклав фрагмент тексту на зрозумілий для україномовної аудиторії, як *овочевий гуляш.*

3. граматико-синтаксичні засоби. До синтаксичних засобів створення експресивності можна віднести емоційні граматичні конструкції. [3] У нашому аналізі було виділено:

3.1. односкладні іменні, дієслівні та ад'єктивні речення (*Helpful – Переконала; No. Little scamps – Ні, дияволята*);

3.2. емоційна конструкція з займенником it на початку речення виступає як засіб інтенсифікації значення одного з елементів конструкції (*It's a terrible, terrible mistake, chubs... – Це жахлива, жахлива помилка, гладенький*);

3.3. експресивні структури, які утворилися в результаті трансформації еліпса (*Beautiful muffin for a beautiful lady – Булочка для прекрасної панночки*);

3.4. емоційна інверсія – це порушення усталеної послідовності членів (*So, come on, it's someone at school. Right? – Це, мабуть, дівчинка зі школи?*). Інверсія для мови оригіналу – це влучний спосіб ввести у діалог експресивно марковане речення, але для української мови – це не таке рідкісне явище, тому у більшості випадків, для передачі емоційності перекладач виконує еквівалентний переклад;

3.5. емпатичні повтори, включаючи такі його різновиди, як анафора і епіфора (*No nappies, no teenagers, no scary wife. – Ані пелюшок, ані підлітків, ані жахливої дружини; No. No. No is the answer. Absolutely not. – Ні, ні, ні, звичайно ні*).

3.6. звертання. Називаючи адресата мови, оратор привертає увагу, спонукає до сприйняття своїх слів, а також підсилює їх виразність.

Дослідження емотивного дискурсу безпосередньо пов'язане з характерними особливостями емотивної лексики, висока «щільність» якої виступає його специфічною ознакою. Під час віднесення лексичних одиниць до емотивів, ми застосували психологічний і лінгвістичний підходи, так як емоційна вмотивованість лексики обумовлюється емоційною реакцією суб'єкта, а лінгвістична вмотивованість властива самому слову і є невід'ємним компонентом його значення. У складі цієї лексики, на думку мовознавців, виділяються такі групи:

1. слова, що безпосередньо позначають почуття: *love, hate, revenge*;
2. слова, у значенні яких надається оцінка явища, предмета: *sneaky; horrible; beautiful; кумедний; enigmatic; потайний*;
3. слова, в яких емоційне ставлення до предмета або явища виражається граматичними способами, особливими суфіксами та префіксами: *панночка, булочка, горішки, inconvenient; kiddo*.

Кінодіалог також містить такі одиниці на граматичному рівні, які вносять емотивний зміст лише у комбінації з іменниками та іншими частинами речення. До таких належать:

1. підсилювальні і спонукальні частки: *very much indeed; a bit; so; pretty; such*;
2. слова, що вживаються в оцінюванні явища, предмета та дії: *I should be easier than the last lot – Я не завдаватиму вам клопоту; Ready in the flashiest of flashes – Усе буде зроблено швидше за вітер*.

Вигуки, не маючи граматичного та лексичного значення, функціонують як мовні знаки вираження індивідуального ставлення мовця до ситуації.

Розмовно-просторічна лексика виступає своєрідним показником міжособистісних стосунків комунікантів, а її вживання виступає потужним стимулом експресивності. Такі слова чітко протиставляються літературній нормі, і в цьому саме суть новизни їх використання. Проаналізувавши вибірку таких одиниць, досить часто розмовне мовлення перенасичене колоквіалізмами, які позначають повідомлення як неформальне, неофіційне та розмовне, і містять у своєму складі сленг та вульгаризми. Використання таких слів створює жвавість розмовного мовлення і виконує основну мету автора – досягти впливу на глядача. До експресивно забарвленої лексики належать: сленгізми (*bro – братан; pal – приятель; chum – чувак*); вульгаризми (*crap – дурощі; that's bullshit – це повна хрін*); жаргонізми (*popsters, відстій*). У групу експресивної лексики також входять фразеологічні одиниці, які завжди містять емоційну оцінку: *I said, "Over my dead body"; Ти з глузду з'їхав!; набратися розуму*.

Так як кінематограф є мистецтвом, а кінопереклад є особливим видом художнього перекладу, розмовне мовлення також наповнене палітрою стилістичних засобів виразності. До таких належать тропи та стилістичні фігури, які використовуються для увиразнення та підсилення фонетичних, лексичних і граматико-синтаксичних рівнів комунікативного акту.

Тропеїчна образність мовлення є показником спонтанності та невимушеності спілкування. Найчисленнішими за вживанням художніми засобами в кінофільмі є епітети (*horrible moment*; *кепська новина*), індивідуальні авторські метафори (*the temptation for surprises*; *світ ненависті і хтивості*), порівняння (*Yeah, you're still sickeningly handsome, whereas I look like my Aunt Mildred*), гіпербола (*embarrassingly big car*; *До кісток промерз*); літота (*мізерна крихітна заколика*); персоніфікація (*the boring biscuits with no chocolate*); синекдоха (*Wisconsin babes*; *Ringo Starr married a Bond girl*).

Переклад українською мовою «Реальна любов» [4] містить такі прийоми як онаціональнення, адаптація до вікових категорій, нейтралізація, перенесення (локалізація) та ідейну трансформацію. Ці прийоми зазвичай виступають єдиними можливими засобами адекватної передачі змісту кінотвору, тому що піз час озвучення оригінальної кінострічки необхідна певна ступінь синхронності, збіг руху губ акторів і перекладених реплік.

Для відтворення емотивної лексики фахівці використовують комунікативно-прагматичний спосіб перекладу, так як його застосування призначено для перекладу художньої літератури та кінофільмів. Таким чином, способи відтворення є наступними: прямий або ж еквівалентний переклад (*Oh, look, don't be a moron – Не будь кретином*); контекстуальна заміна (*Right, the Christmas party, not my favourite night of the year and your unhappy job to organise – Тож, різдвяна вечірка – не найспокійніша ніч у році, а ти, бідолашна, усе організуєш*). Коли у процесі перекладу часто стає неможливим використати буквальний словниковий відповідник, застосовуються різноманітні трансформації, як конкретизація (*Nobody wants some politician stealing the kids' thunder – Нікому не потрібно, аби слизький політик украв у дітей свято*); додавання (*Wives and family and stuff? – Дружин, родичів запрошуємо?*); повна заміна рядку (*Yo, what's up with your shoes, bro? – Йой, братан, що за відстій?*). Для того, щоб у глядача не виникало думки про те, що він дивиться перекладений кінофільм, перекладачі виконують лінгвоетнічну адаптацію певних назв, які є зрозумілими для україномовної аудиторії: *episodes of West Wing – серіал «Секс у великому місті»*; *Milton Keynes has many roundabouts – У Ньютона дуже багато висловлювань*. Щоб надати реченню емоційного ефекту та адаптувати його до української аудиторії, перекладачі уникають вживання прямих еквівалентів емотивно-експресивної лексики, використовуючи фразеологізми української мови: *Right. Right. I understand that but I have decided...not to. Not this time. – Правильно. Правильно. Я розумію, та я вирішив не перегинати... палицю. Цього разу; That is total bollocks. You're mad. – Цілковита нісенітниця! Ти з глузду з'їхав!*

Не дивлячись на вдале застосування суто українських виразів та загальної трансформації кінофільму для українських глядачів різних вікових груп, у проведеному нами аналізі виявлено також декілька перекладацьких помилок. Помилка, яка була допущена у такому кінодіалозі: *You sure you don't mind me going without you? – Слухай, я піду без тебе/ No, really. I'm just feeling so rotten. – Йди любий, мені дуже зле/ Did I mention that I love you? – Чи пам'ятаєш, що я кохаю тебе?/ Yes, you did. Get out, loser. – Так, я пам'ятаю. Котись, кохалка, призвела до того, що переклад відображає зовсім іншу ситуацію і створює інший «мовленнєвий імідж» героя. Такі випадки, як правило, виникають унаслідок неправильного розуміння перекладачем змісту даного уривка оригіналу.*

Що стосується багатоголосого озвучення українською мовою, він був виконаний професійними акторами. Всупереч цьому, під час реплік, коли герої розмовляють одночасно португальською та англійською мовами – в українському кінофільмі була втрачена важлива ця особливість оригіналу, що спотворило початкову сюжетну лінію. У англійському кінофільмі рядки *Não! Eu peço imensa desculpa – О Боже, що ж це таке; My goodness, this is a very big fish! Господи, що за велика риба*, були озвучені португальською мовою та одночасно перекладені англійською мовою за допомогою субтитрів. В українському перекладі вони були озвучені українською мовою без іншомовних субтитрів, через що була повністю втрачена певна сюжетна ідея.

Отже, кінопереклад є особливим типом перекладу, оскільки, окрім власне тексту, він також містить екстралінгвістичні фактори та технічний компонент. Експресивізація мовлення є результатом комбінування фонетичних, морфологічних, лексичних та граматико-синтаксичних лінгвістичних засобів. Для реалізації кінострічки іншою мовою кіноперекладач повинен правильно зрозуміти комунікативний намір автора, спрогнозувати реакцію глядача оригіналу і знайти в мові перекладу такі мовні засоби, які викличуть у свідомості реципієнта мови перекладу подібну реакцію. Для цієї мети треба дотримуватися загальних способів реалізації експресивних одиниць у перекладі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] The original British comedy "Love Actually" with original English subtitles. Режим доступу : netflix.com/title/60031262
- [2] Кузенко Г. М. "Мовні засоби вираження емотивності." *Наукові записки НаУКМА*, Т. 18: Філологічні науки, 2000.
- [3] Кузенко Г. М. Кінопереклад як особливий вид художнього перекладу (на матеріалі англійської мови). *Одеський лінгвістичний вісник*, Т. 3, 2017.
- [4] Британська комедія «Реальна любов». Багатоголосе озвучення українською мовою. Режим доступу: ua.kinogo.best/474-flm-realna-ljubov-2003.html

In this article the types of emotive-expressive vocabulary and its integral role in the expression of various emotions are considered. The semantic purpose of emotive-expressive vocabulary in colloquial speech is clarified. The problems of translation of emotive-expressive lexical units and the peculiarities of adaptation of foreign films for the Ukrainian-speaking audience are highlighted.

Key words: emotive-expressive vocabulary, film translation, transformations.

УДК 004.9

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВЕБСАЙТ «СПОРТИВНІ БЛОГИ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ: СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ» (ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ)

Архипенко Андрій Олександрович

студент 2-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

У статті деталізовано зміст поняття «вебсайт» та його інформаційного різновиду. Також пояснено специфіку створення інформаційного вебсайту «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація» з ілюстрацією змістового контенту певних вкладень.

Ключові слова: вебсайт, інформаційний вебсайт, деревоподібна структура, блог, речення.

Є чимало вебсайтів, розроблених за участю лінгвістів та власне для лінгвістів. Серед них сайт для філологів-українців <http://grinch-home.at.ua/>; сайт, що створений для школярів, студентів, учителів та викладачів, а також для тих, хто цікавиться українською культурою <https://ukrainskamova.com/>; лінгвістичний портал <http://www.mova.info/>; комплексна онлайн-платформа з вивчення української мови <https://emova.language-ua.online/>; програма «Запам'ятай!» <https://tv.suspilne.media/>; Інтернет-проект для розвитку української мови <https://novamova.com.ua/> тощо. Однак сайтів, що містили би презентації досліджень із різних проблем лінгвістичної науки, в Інтернет-мережі практично немає, що зумовлює **актуальність** пропонованої розвідки, скерованої якраз на реалізацію спроби заповнення окресленої прогалини.

Актуальність увиразнюється й завдяки матеріалам розроблюваного нами вебсайту, на ґрунті яких здійснюється лінгвістичне дослідження, – спортивні блоги українських авторів, розглянуті з погляду синтаксису. Додамо, що блоги як окремий жанр Інтернет-лінгвістики (детальніше про сутність поняття «блог» див. у [1]) стали об'єктом уваги мовознавців порівняно недавно. Однак у цьому руслі зроблено вже чимало. Зокрема досліджено їхні лексико-семантичні (О. Матковська) та стилістичні (М. Лобас) особливості, лінгвокультурологічний (О. Лутовинова) та комунікативно-прагматичний (І. Артамонова, К. Пилипенко) потенціал. На певні синтаксичні особливості блогів звертає увагу Т. Дроздова, насамперед на довжину речень, типи речень за метою висловлювання, наявність вставних і вставлених конструкцій. Проте питання вживання речень з огляду на їхню структуру ще й досі потребує детального вивчення, особливо на матеріалі текстів спортивних блогів.

Мета роботи – пояснення специфіки створення інформаційного вебсайту «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація».

Завдання, які необхідно розв'язати: 1) деталізувати зміст центрального поняття дослідження – «вебсайт»; 2) пояснити специфіку створення інформаційного вебсайту «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація»; 3) проілюструвати його контент.

Об'єкт дослідження – феномен вебсайту, а **предмет** – специфіка створення інформаційного вебсайту за результатами лінгвістичного дослідження з теми: «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація».

Джерельна база дослідження – 21 текст блогів спортивної тематики українських авторів, серед яких Джей Джи та Мілена. **Фактичний матеріал** – понад 290 речень різної структури, зафіксовані у вищезазначених текстах.

Провідні **методи** дослідження: *методика синтаксичного аналізу*, що посприяла проведенню власне лінгвістичному дослідженню, а також *метод конструктора*, що вможливив створити інформаційний вебсайт та пояснити специфіку цього процесу.

Принагідно залучалися й загальнонаукові методи: *аналізу, синтезу, узагальнення*, а також *метод кількісних підрахунків*.

Сайт (від англ. website, де *web* – «павутина, мережа» і *site* – «місце, сегмент, частина в мережі») зазвичай трактується як одна або кілька логічно пов'язаних між собою вебсторінок; місце розташування контенту сервера. Сайт в Інтернеті представляє собою масив пов'язаних даних, що має унікальну адресу та сприймається користувачем як єдине ціле. Сайт має абсолютний синонім – вебсайт. Додамо, що сайти частіше називають вебсайтами через те, що доступ до них відбувається за протоколом *http* [2, с. 432.].

Усі вебсайти поділяються на інформаційні та сервісні [3], однак для наукових цілей, як показує здійснений нами огляд, щонайперше створюють інформаційні вебсайти.

Інформаційний вебсайт – це передусім джерело інформації. Він містить новини, велику кількість статей і графічного матеріалу з певної тематики. Інформаційні вебсайти нагадують енциклопедії або спеціалізовані журнали. Часто тут є інтерактивні елементи, зокрема голосування, опитування, а також розміщується реклама [4].

Інформаційні вебсайти можуть бути різної структури:

1) *лінійна структура* – кожна сторінка посилається на іншу сторінку і на головну. Таку структуру добре застосовувати на сайтах-презентаціях, портфоліо та інших специфічних продуктах, що мають на меті ознайомити відвідувача з усіма сторінками в певній послідовності;

2) *блокова структура* – усі сторінки посилаються на кілька інших, які рівнозначні між собою. Таку структуру рекомендовано застосовувати для конкретного продукту, коли кожную сторінку можна використовувати як опис окремої властивості / функції чи їхньої сукупності;

3) *деревоподібна структура* є найбільш універсальним варіантом, бо для кожного напрямку буде своя гілка, для кожної послуги або товару буде окреме відгалуження. Саме ця структура дозволяє переходити як на головну, так і на розділи (кожна сторінка розділу буде посилатися не тільки на головну, але і на свій розділ) [5].

Саме деревоподібної структури ми ставимо за мету створити вебсайт «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація» за допомогою програми «Денвер» (джентльменський набір web-розробника) та середовища IDEA, а саме його візуального редактора. Крім цього, для ефективного функціонування відповідного прикладного продукту з деревоподібною структурою вважаємо за доцільне дотримуватись таких принципів:

1) вебсторінки вимагають особливої уваги до проектування їхнього зовнішнього вигляду;

2) графічний дизайнер створює «look and feel» – зовнішній вигляд і поведінку сайту – логотипи, графіки, шрифти, кольори, макети тощо, щоб забезпечити позитивне перше враження і узгодженість зі змістовим контентом сайту;

3) обов'язкове створення ескізу (макету) сайту;

4) необхідне знання верстки / розмітки та стилізації (HTML, CSS);

5) для можливості підключення більш складних елементів до структури сайту необхідне знання створення сценарію та програмування скриптів;

6) важливим елементів дизайну сайту є мультимедія та структуроване наповнення [6].

На основі вищезазначених принципів інформаційний вебсайт «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація» матиме такий вигляд (див. схему 1). Відзначимо, що найбільш складним за контентом є останнє вкладення під назвою «Про синтаксис спортивних блогів». У ньому містяться відеоматеріали про кожний структурний різновид речення з відповідними посиланнями на відеохостинг YouTube, а також презентуються результати синтаксичного аналізу українськомовних спортивних блогів, зокрема в такий спосіб:

Прості неускладнені речення (72): *Такий ось забавний факт! Існує більше 70 різних напрямків карате. Японія дізналася про карате лише в кінці XIX ст.*

Прості ускладнені речення (65): *Згідно з домовленістю, розміри м'яча і поля були чітко визначені. Крім цього, американські боксери продовжували розвивати свої навички.*

Складносурядні речення (45): *Уперше нагороди цієї дисципліни розіграли на другій Олімпіаді, і відтоді вона входить до програми всіх ігор. Складну задачу можна розв'язати, а можна інколи вирішити її і значно простіше.*

Складнопідрядні речення (89): *Гра настільки сподобалася народу, що в неї грали всупереч заборонам. З цією метою гравці використовують свої фігури, щоб атакувати і брати фігури супротивника.*

Безсполучникові складні речення (23): *Причина полягає в наступному: до винаходу цифрової системи зчитування очок на кінчик знаряддя спортсмена наносили шматочок тканини. Першим президентом Асоціації бадмінтону став полковник Долбі, він активно сприяв формулюванню правил гри. І його мрія збулася: Олівер тричі виступав на Олімпіадах у складі збірної Угорщини з водного поло, двічі ставав чемпіоном.*

Варто додати, що цифри в дужках позначають загальну кількість речень певного типу, зафіксованих в аналізованих нами текстах.

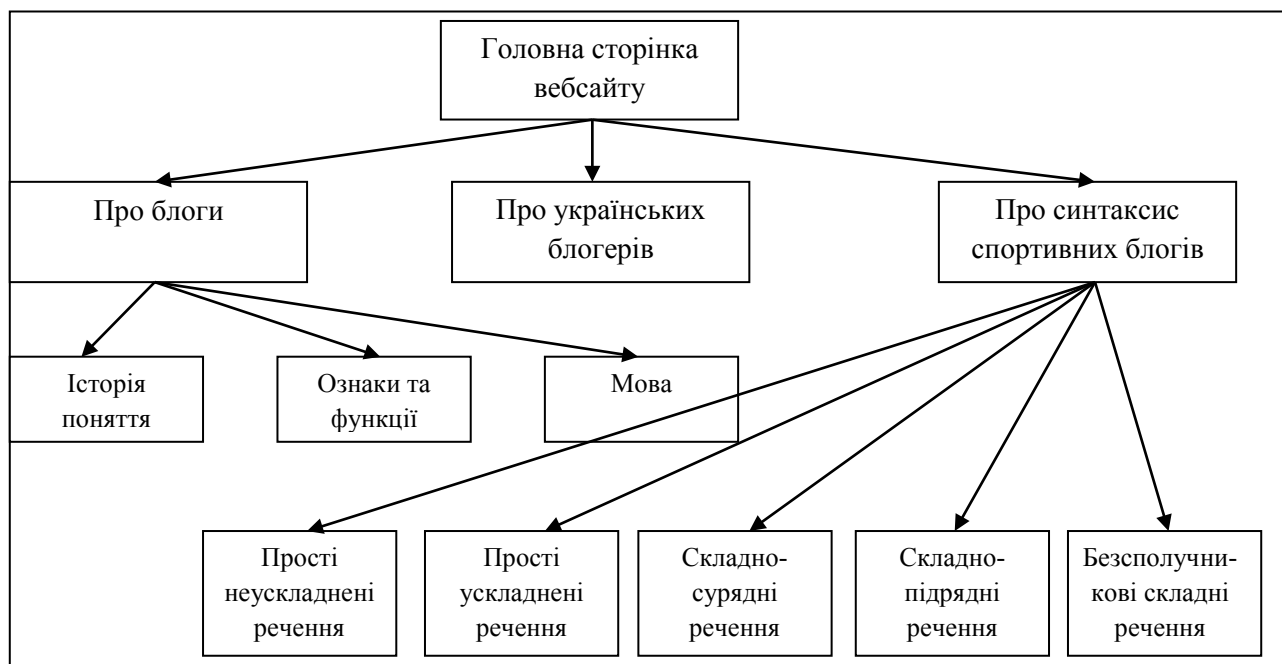

Схема 1. Структура та назви вкладень вебсайту

Крім цього, у цих підкладеннях містяться також таблиці, в яких наводяться кількісні дані щодо функціонування, наприклад, складнопідрядних речень мети, допустовості, умови тощо. Це, на нашу думку, полегшує сприйняття інформації й поглиблює уявлення про синтаксичну організацію текстів українських спортивних блогів.

Отже, проведена розвідка із проблеми створення інформаційного вебсайту «Спортивні блоги українських авторів: синтаксична організація» з теми засвідчує два факти. По-перше, створення таких ресурсів є вкрай важливим і необхідним, а також зручним інструментом для презентації результатів лінгвістичних досліджень різними способами одночасно (відео, таблиці, інтерактивні вікторини тощо). По-друге, в текстах українськомовних спортивних блогів переважають складнопідрядні речення, на другому місці перебувають прості неускладнені речення, а на третьому – прості ускладнені речення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Матковська О. Перспективи лінгвістичних досліджень блогів. *HUMANITY, COMPUTERS AND COMMUNICATION* (НСС'2015), 22–24 April 2015, Lviv. P. 128–131.
- [2] Воройский Ф. С. Информатика. Энциклопедический систематизированный словарь-справочник. М. : Физматлит, 2006. 945 с.
- [3] Типы и основные виды сайтов. URL : <http://alpha-spb.ru/helpful-information/43-types-of-sites>.
- [4] Типы и основные виды сайтов. URL : <http://alpha-spb.ru/helpful-information/43-types-of-sites>.
- [5] Поняття, структура та різновиди веб-сайтів. Автоматизоване розроблення веб-сайтів. URL: <http://www.ndu.edu.ua/liceum/web.pdf>.
- [6] Фелечко О. С. Веб-сайт: від поняття до створення на функціонування. URL : <http://aphd.ua/publication-235/>.

Arkhyenko A. O.

SPORTS BLOGS OF UKRAINIAN AUTHORS: SYNTACTIC ORGANIZATION

The article details the content of the concept of «website» and its information variety. The specifics of creating an information website «Sports blogs of Ukrainian authors: syntactic organization» with an illustration of the content of certain attachments are also explained.

Key words: website, information website, tree structure, blog, sentence.

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ: «ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РОМАНА

А. МЕРДОК “ЧЕРНЫЙ ПРИНЦ”»

Арыпов Алланазар

студент 4-го курса специальности «Филология», специализация «Прикладная лингвистика»,
Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, доцент Данильчук О. М.

В статье исследуется художественный мир А. Мердок на основе представленных в нем лексических средств объективации концептов СВЕТ и ТЬМА в романах автора. В контексте анализа проблематики, поэтики и концептосферы творчества писательницы изучается творчество автора в литературоведческом и лингвистическом аспектах, что позволит в дальнейшем продолжать исследования теоретической базы лингвистического и литературоведческого анализов в единстве формы и содержания последнего.

Ключевые слова: лингвистический анализ, платонизм, синавгия Платона, христианство, неоплатонизм, экзистенциализм, лексические средства.

Актуальность работы обусловлена вниманием к усовершенствованию принципов лингвостилистического анализа. Эта заинтересованность подразумевает рассмотрение системных уровней анализа, среди которых выделяются особенности образа главного героя литературного произведения и средства выразительности, которые позволяют художнику воплотить свои идеи.

Научная новизна дипломной работы связана с выбором объекта исследования и средств его экспликации. Произведения А. Мердок недостаточно исследованы, обстоятельные научные работы по данной проблематике в стилистике, лингвистике и литературоведении в целом отсутствуют.

Объектом исследования является тексты произведений А. Мердок, в частности текст романа «Черный принц».

Предметом исследования являются принципы лингвистического анализа текстов произведений.

Целью данной работы является демонстрация специфики лингвистического анализа текста в теоретическом и практическом аспектах в произведении А. Мердок “Черный Принц”, а также создание учебного электронного пособия для студентов прикладной лингвистики на основе исследуемого материала.

Достижение поставленной цели конкретизируется в следующих **задачах**:

- 1) рассмотреть феномен А. Мердок, художника и философа;
- 2) выявить специфику актуализации концептов *СВЕТ* и *ТЬМА* в произведениях А. Мердок;
- 3) отобразить сближение данных концептов и проблему контрастной концептуализации;
- 4) создать электронное пособие на основе исследуемого материала и др.

В работе используются следующие **методы исследования**: лингвистические методы: описательный; сравнительный; когнитивные методы: метод концептуального анализа.

Материалом для исследования являются романы А. Мердок “The Black Prince” («Черный принц»), “Bruno's Dream” («Мечта Бруно»), “Henry and Cato” («Генри и Катон»), “The Sea, the Sea” («Море, море») и другие.

В 1950-х годах в Великобритании дает о себе знать так называемый философский роман, главными представителями которого становятся У. Голдинг, К. Уилсон и А. Мердок. В центре внимания этих авторов, прежде всего, проблема человека, индивидуальное сознание, абсолютная уникальность человеческого бытия. Особое место в формировании английского романа философской направленности середины XX века принадлежит так

называемой «философии существования», или экзистенциализму – направлению мысли, возникшему в начале XX века в среде интеллигенции как особое мировоззрение, мирочувствование и постепенно пронизавшее собой после Первой мировой войны философию и литературу Западной Европы. Большинство философов-экзистенциалистов были также и писателями.

Среди главных философских и идейных предпосылок экзистенциализма можно назвать знаменитый постулат Ницше «Бог умер», на котором строится вся современная научная мысль. Кроме того, существенное влияние на развитие экзистенциализма оказала философия датского мыслителя С. Кьеркегора, который первым ввел в философию понятие *экзистенции*.

Несмотря на отказ самой А. Мердок характеризовать свои романы как романы философские и, несмотря на существенное разграничение, которое А. Мердок проводит между ее творчеством романиста и ее философскими работами, основываясь, прежде всего, на представлении о «честности» и строгой «фактуальности» философских произведений, с одной стороны, и на диалогичности произведений художественного творчества, будящего воображение читателя и способствующего «игре познавательных способностей человека» [5, с. 92], с другой стороны, многими критиками, изучающими творчество А. Мердок, в особенности в русле западной литературоведческой школы, отмечается глубинная взаимосвязь этих двух видов авторской деятельности автора и пронизанность ее романов философскими идеями, владевшими вниманием писательницы в тот или иной период ее творчества.

Следует отметить такую характерную черту творчества А. Мердок как интертекстуальность. В своих произведениях писательница постоянно обращается к опыту предшествующей литературы с помощью различных типов интертекстуальных взаимодействий. Например, в романе «Черный принц» автора можно встретить реминисценции из У. Шекспира, Л. Кэрролла, Ф. Достоевского, Дж. Остин, Т.С. Элиота, Ф. Ларошфуко, У. Блейка; аутентичные или измененные цитаты из Данте, Дж. Донна, У. Шекспира [3, с. 438]). Сильны здесь мифологические и другие аллюзии.

Говоря о художественном методе А. Мердок, следует отметить интерес автора к традиции реалистического романа XIX века. Ч. Диккенс, Дж. Остин, Г. Джеймс, Ф. Достоевский, Л. Толстой, А. Чехов и другие писатели вызывали восхищение у А. Мердок и стремление приблизиться к их мастерству. Ряд ученых склонны рассматривать творчество прозаика «в русле большой реалистической традиции английской литературы» [6, с. 215]. С другой стороны, такое однозначное определение метода А. Мердок как метода реалистического ставится большинством исследователей под сомнение.

В некоторой литературе можно встретить употребление по отношению к художественному методу писательницы термин «магический реализм» [10], что, в целом, отражает одну из главных особенностей ее творчества – амбивалентность. Для магического реализма как художественного метода характерно включение магических элементов в реалистическую картину мира, что действительно характерно для многих романов А. Мердок, в особенности, раннего периода ее творчества. Романы «Зеленый рыцарь», «Единорог» и др. являются яркими примерами проявления магического реализма.

В литературоведении было предпринято достаточное количество попыток типологизировать творческое наследие А. Мердок. Но задача оказалась трудной, так как романы автора не вписываются в четкие идейные рамки, их классификация вызывает немало споров у исследователей. В круг философских направлений, занимавших внимание А. Мердок, входят: лингвистическая философия Л. Витгенштейна, философия И. Канта, Д. Юма, С. Вейль, С. Кьеркегора, А. Шопенгауэра и других. Особенно сильное влияние на ранние романы А. Мердок оказала философия экзистенциализма (в ее сартровском варианте), впоследствии уступившая место платонизму и морально-этическим идеям христианства.

Платоническая концепция пещеры и любовного анамнесиса как причины духовного восхождения к Благу выполняют в романах А. Мердок важную сюжетно-композиционную функцию и нередко играют первостепенную роль в идейно-тематическом плане ее произведений. Существенным признаком пещеры и «пещерного» осмысления действительности является отсутствие эйдетического света. Поэтому персонажи А. Мердок зачастую предстают «черными принцами», сознание которых населяют различные темные демоны и субъективные устремления. Одним из таких персонажей является Брэдли Пирсон. В самом заглавии романа «Черный принц» лежит сложная метафора, интерпретировать которую можно по-разному. «Черный принц» имеет отношение ко многим темам, сквозными нитями проходящим через весь роман: это и тема черного Эроса, и тема демонизма – одна из ведущих в творчестве А. Мердок.

Кроме того, метафора «черный принц» имеет еще одно значение – на него указывает один из героев романа Фрэнсис Марло в своем послесловии: «...should we wish to inquire further concerning the identity of this monster we have only to consider the two initial letters of his name (**Black Prince. Bradley Pearson**)» [11, p. 400].

Переводчик решает задачу так: «...если нам вздумается поглубже разобраться в том, кто же таков этот чудовищный “принц”, нам достаточно сопоставить по звучанию два слова: “Принц” и “Пирсон”» [7, с. 597]. Так, схожесть аббревиатур в переводе заменяется на близость фонетическую. Тем самым авторская идея сохраняется, но при этом возникает еще одна подсказка: имя, вынесенное в заглавие романа А. Мердок, возможно прочитывать и как анаграмму имени его главного героя. В любом случае, в этом намеке на схожесть в звучании либо в написании двух имен содержится важнейшая характеристика Брэдли – его внутренняя чернота. Брэдли Пирсон – Черный Принц, сознание которого все время пребывает во тьме (in darkness).

Герой окружен «черными теньями», «черными звездами» и «абсолютами», «вспышками черных созвездий», страстно жаждет «черного накала», «черных сил воображения» и страдает из-за их отсутствия, пребывая в «безднах черного отчаяния», прижатый «черным пологом к земле». Будущее ему приоткрывается лишь в «темном зеркале», в «темном видении». Чернота неизменно присутствует и в его ощущении художественного произведения и самого процесса творчества. Все его существо пронизано ощущением трагической отсеченности от солнечного света (“sunless”).

Кроме того, метафорическая семантика имени Брэдли Пирсона недвусмысленно отсылает читателя к образу знаменитого принца в черном – Гамлета, «мрачные одежды»

которого – лишь «наряд и мишура», «в них только то, что кажется и может быть игрою», но за ними то, что «правдивей, чем игра» [9, с. 139].

Шекспировская тема является одной из ведущих в романе «Черный принц». Она выражает основные идеи истинного искусства, отражает знаковую связь художественного творчества с любовью, а также отсылает к доминирующей в романе экзистенциалистской мотивике. Как указывает Г.В. Аникин, тема Гамлета воплощает в романе А. Мердок «серьезные философские раздумья о мрачных сторонах бытия» [1, с. 504].

Кроме того, образ Гамлета имеет отношение и к находящей отражение и развитие в «Черном принце» платонической идее ложного видения, связанной, прежде всего, с чернотой, с отсеченностью от света, то есть с синавгическим аспектом. Бессмысленность жизни и «всякого опыта», который «в конечном счете ведет в ничто» [4, с. 162], абсурдность мира, известная доля фатализма – такое мировосприятие в равной степени характерно как для Гамлета, так и для героя А. Мердок.

Подобно герою В. Шекспира, Брэдли трагически отчужден от современного ему больного мира, «буйного сада», где властвует лишь «дикое и злое» [9, с. 141], и, также, как и Гамлет, не видит выхода из этой черноты. Смотря на мир глазами философа-экзистенциалиста, Брэдли находит его «сплошным нагромождением абсурдов»: “This is the planet where cancer reigns, where people regularly and automatically and almost without comment die like flies from floods and famine and disease, where people fight each other with hideous weapons to whose effects even nightmares cannot do justice, where men terrify and torture each other and spend whole lifetimes telling lies out of fear. This is where we live” [11, p. 348].

Будучи «человеком-в-себе» (Сартр), человеком заброшенным, покинутым, одиноким, Брэдли переживает свое бытие как бытие черной тюрьмы, из которой невозможно вырваться, и испытывает в связи с этим тревогу и страх: «That this world is a place of *horror* must affect every serious artist and thinker, *darkening* his reflection, ruining his system, sometimes actually driving him mad» [Там же].

Брэдли – философ, также как и Гамлет, а значит, по Платону, в нем в наибольшей степени сохранилась память о том, что созерцала душа до падения в вещный мир, в нем наиболее сильна тяга к благу, к духовному. Но именно это подсознательное стремление к божественному, свойственное, конечно, и художнику, является одной из причин трагедии Брэдли – Гамлета XX века. Как художник, он чувствует тленность, иллюзорность, подражательность мира, однако – и в этом причина его творческого бессилия – пойти дальше в своем познании истины он не стремится; пока что ему вполне достаточно знания того, что мир ужасен, но такова реальность, а ему остается одинокое страдание, поскольку, зная о целительной силе добродетели, художник не находит этой силы в себе: “A good man <...> does not take advantage of the myriad mean little chances of making himself look stylish, – говорит Брэдли. – Preferring truth to form, he is not constantly at work upon the façade of his appearance. <...> A decent, proper man (such as I am not)” [11, p. 124].

Еще одним существенным моментом, связанным с образом Гамлета, является важная для А. Мердок идея правды, свойственной истинному искусству. В этом отношении «Шекспир – идеал Мердок, неизменный образец художественного совершенства» [8, с. 120]. Он как нельзя более правдив. Его Гамлет правдив. “Shakespeare is passionately exposing

himself to the ground and author of his being, – говорит Брэдлі. – <...> *Hamlet* is a wild act of audacity, a self-purging, a complete self-castigation in the presence of the god” [11, p. 199]; “He has performed a supreme creative feat, a work endlessly reflecting upon itself, not discursively but in its very substance” [Там же]. В этих словах Брэдлі отражена, возможно, самая важная для него характеристика Гамлета: его правдивость – правдивость по отношению к самому себе. При этом существенное значение имеет то, что Гамлет остается правдив даже в своем бессилии. “The natural tendency of the human soul is towards the protection of the *ego*. The Niagara-force of this tendency can be readily recognized by introspection, and its results are everywhere on public show” [11, с. 183] – Брэдлі сам называет причину болезни мира: это замкнутое на самом себе «Я», не воспринимающее объективного света, опускающее руки перед абсурдностью жизни, покорно соглашающееся с тем, что «настоящее добро есть бремя слишком тяжелое и что стремление к нему может затмить обыкновенные желания, которыми жив человек» [11, p. 281].

Брэдлі, как и Гамлет, узнает причину болезни мира в себе. Брэдлі Пирсон – не единственный «черный принц» А. Мердок, образ встречается и в романе «Море, море».

Концепт *CBET* в романах А. Мердок репрезентирован следующими лексическими единицами, в которых на разных уровнях импликации присутствует сема «видимое излучение»: “blaze” («огонь», «блеск»), “blazing” («пылающий», «яркий»), “beam” («луч»), “blink” («вспышка света»), “blinker” («мигающий огонь»), “bonfire” («костер»), “bright” («яркий»), “brightness” («яркость», «блеск»), “brighten” («озарять», «освещать») и др.

Как видно, концепт *CBET* представлен весьма разнообразно, в поле света входят слова разных частей речи, многие лексемы имеют синонимичные или близкие значения.

Концепт *ТБМА* представлен лексическими единицами с общей семой «отсутствие видимого излучения»: “black” («черный», «темный»), “blacken” («зачернять», «затемнять»), “blind” («ослеплять»), “cloud” («затемнять»), “dark” («темный»), “darken” («затемнять», «омрачать»), “semi-darkness” («полутьма»), “semidark” («полутемный»), “half-darkness” («полутьма»), “half-dark” («полутемный»), “dim” («темнота», «сумерки»), “bedim” («затемнять», «затуманивать»), “dusk” («вечерние сумерки»), “dusky” («сумеречный», «темный»), “gloom” («мрак», «темнота») и др.

Концепт *CBET* в романах А. Мердок репрезентирован целым комплексом лексических средств, приобретающих дополнительную, индивидуально-авторскую окраску в конкретном художественном контексте. Среди наиболее важных признаков индивидуально-авторского содержания концепта *CBET* можно выделить «бессилие света», «холодность», «враждебность», «отстраненность», а также «ослепление светом» и «освещаемую им опустошенность бытия». В романах А. Мердок происходит расширение содержания концепта *ТБМА* за счет сближения характеристик концепта с вопросами любви, сознания и чувства, проблематикой бытийной оставленности, а также придачи *ТБМЕ* определенного положительного смысла.

Исследование индивидуальных концептов авторского мира помогло раскрыть самобытность художественного мира А. Мердок, где неоднозначность трактовки бытия является основой идиостиля автора.

Теоретическое значение работы заключается в комплексном подходе, синтезирующем лингвистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвистического и литературоведческого анализов в единстве его формы и содержания.

Практическое значение исследования обусловлено тем, что разработанное электронное пособие может быть использовано в учебном процессе при изучении курсов «Лингвистика» и «История зарубежной литературы» студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аникин Г. В. (1975). Айрис Мердок. Взято из: Аникин Г. В., Михальская Н. П. История англ. литературы. М. : Высшая школа. С. 499–504.
2. Григорьев В. П. (1979). Поэтика слова: На материале русской советской поэзии. М. : Наука, 344 с.
3. Демурова Н. (1977). Метафоры «Черного принца». Взято из: Мердок А. Черный принц / Пер. с англ. И. Бернштейн и А. Поливановой. М. : Художественная литература. С. 431–444.
4. Дьяконова Н. Я. (2001). Шекспир и английская литература XX века. Взято из: Дьяконова Н. Я. Из истории английской литературы. СПб., С. 151–170.
5. Кривцун О. А. (1998) Эстетика. М.: Аспект Пресс, 430 с.
6. Левидова И. Читая романы Айрис Мердок. Взято из: Иностранная литература. 1978. № 11. С. 208–216.
7. Мердок А. Черный принц (2009) / Пер. с англ. И. Бернштейн и А. Поливановой. М. : Эксмо ; СПб. : Домино, 624 с.
8. Пирудян А. А. (1997). Структура романов Айрис Мердок и комедии Шекспира. Взято из: Английская литература XX в. и наследие Шекспира / Отв. ред. А. П. Саруханян. М. : Наследие, С. 120–132.
9. Шекспир У. (1983). Гамлет Принц Датский / Пер. с англ. М. Лозинского Взято из: Шекспир У. Трагедии. М., С. 128–366.
10. Conradi P. (2001). Iris Murdoch: A Life // The Guardian, Saturday 8 September, 2001 Взято из: <http://www.guardian.co.uk/books/2001/sep/08/irismurdoch>
11. Murdoch I. (1973). The Black Prince. L. : Penguin Books, 416 p.

Arypov Allanazar

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «LINGUISTIC FEATURES OF THE NOVEL 'BLACK PRINCE' BY IRIS MURDOCH»

The article explores the artistic world of A. Murdoch on the basis of the lexical means of objective concepts of LIGHT and DARKNESS in the author's novels. In the context of the analysis of the subject matter, poetry and the conceptualization of the work of the author, the author is studied in the literary and linguistic aspects, which will make it possible in the future.

Key words: linguistic analysis, Platonism, Plato's synavgia, Christianity, Neoplatonism, existentialism, lexical means.

УДК 811.161'373.2

СУГГЕСТЕМЫ В РУССКОЯЗЫЧНЫХ КИНОАНОНСАХ И ТРЕЙЛЕРАХ: МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС

Атакуллыева Огулгерек

студентка 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, ст. преподаватель Щербак Е. В.

В статье раскрыта сущность понятия «суггестема» и показаны корреляции с понятием «ключевое слово». Соответствующие единицы зафиксированы в текстах русскоязычных киноанонсов и трейлеров и создана их систематика по морфологическому признаку. Определены наиболее и наименее динамичные группы суггестем.

Ключевые слова: суггестема, морфология, ключевое слово, киноанонс, трейлер.

Феномен коммуникативного и, прежде всего, речевого воздействия на сознание и подсознание человека всегда интересовал ученых. Исследования в этом русле даже обусловили появление такой научной отрасли, как суггестивная лингвистика. В парадигме данной науки анализируются индикаторы воздействия различных языковых уровней – суггестемы. По мнению ряда исследователей (Т. Ковалевская, Н. Кутуза, Ю. Станкевич), наиболее мощными являются суггестемы лексико-семантического уровня, которые называются ключевыми словами. Их лингвальная специфика уже определена в художественных текстах (С. Форманова, О. Кудашова, А. Нападымка), журналистских очерках (С. Соломатов, О. Кузик), выступлениях известных политиков (А. Поникарёва), трудах ученых (Д. Кайсина), а также в различных видах рекламы (А. Ковалевская, О. Олексюк, М. Славинская, Е. Щербак). Однако особенности ключевых слов как суггестем в русскоязычных киноанонсах и трейлерах до сих пор остаются без внимания ученых, что подтверждает отсутствие в различных базах данных по лингвистике подобных работ. Это, в свою очередь, указывает на **актуальность** предлагаемой нами работы, которая определяется также не только ее общетеоретической значимостью, но и возможностью нахождения путей для сознательного декодирования текстовых массивов кинодискурса с воздействующими элементами лексико-семантического уровня, а следовательно, и их критического восприятия как залога объективной интерпретации.

Цель работы – зафиксировать в текстах киноанонсов и трейлеров суггестемы и систематизировать их по морфологическому признаку. Для достижения этой цели необходимо решить следующие **задачи**:

- 1) определить сущность понятия «суггестема» и выявить его корреляции с понятием «ключевое слово»;
- 2) зафиксировать в текстах киноанонсов и трейлеров суггестемы и создать их систематику по морфологическому признаку;
- 3) определить наиболее и наименее динамичные группы суггестем.

Источниковой базой послужили тексты русскоязычных киноанонсов и трейлеров, которые были размещены в видеохостинге «YouTube» в период с октября 2020 года по февраль 2021 года. Таких текстов насчитывается более 250. **Фактический материал** – около 70 суггестем, зафиксированных в анализируемых материалах (без учета повторов).

Суггестема в широком понимании – это специальный языковой маркер, который мощно влияет на выбор тех или иных предпочтений в деятельности человека, мир его личностных смыслов, неподвластных сознанию [1, с. 21]. Наряду с этим термином употребляются и его абсолютные синонимы: «ключевые слова» (суггестивная лингвистика), «якори сознания» (нейролингвистическое программирование). Поскольку Т. Ковалевская считает, что «концентром суггестивных эффектов является лексико-семантический уровень» [2, с. 110], считаем целесообразным обратить особое внимание на термин «ключевое слово» (далее – КС), соотносимое с указанным языковым уровнем.

Понятие КС является максимально актуальным в рамках разноплановых филологических исследований, чаще всего в художественном дискурсе, где их соотносят со стилистически окрашенными, символически насыщенными, концептуально значимыми, контекстуально обусловленными, информативными и одновременно личностно (в рамках авторского идиолекта) маркированными и тому подобное. Так, С. Форманова определяет понятие КС как «разряд высокочастотной автосемантической лексики художественного текста, который составляет его автосемантическое ядро (на лексическом уровне) и выступает как вектор интерпретации художественного текста» [3, с. 54]. В последнее время это понятие активно используют и в анализе компьютерной речи, языка создания и функционирования различных веб-сайтов, где ключевое слово понимается как «запрос, который вводится пользователем в поле поисковой системы, и слово, которое характеризуется высокой частотностью употребления в тексте веб-сайта и через которое реализуется смысл и коммуникативная направленность сайта» [4, с. 222]; и в создании так называемой контекстной рекламы, где прежде выделяют соответствие семантики КС относительно «особенностей региона целевых посетителей сайта или рода их деятельности» [5]. Однако, несмотря на особенности текстовых плоскостей функционирования КС, исследователи выделяют их совместную специфику, отмечая, что «ключевое слово – это слово в тексте, способное в сочетании с другими КС представлять весь текст» [6]. Кроме того, по мнению Л. Сахарного, «основное ключевое слово в развернутом тексте является наиболее частотным знаменательным словом» [7, с. 1], определяет главный критерий выделения КС как специфических суггестогенов лексико-семантического уровня языка. Также ученые считают, что именно с помощью КС, или так называемых ударных элементов, осуществляется мощный воздействующий эффект.

Отметим, что, анализируя лингвистический состав кинотекстов, исследователи отмечают, что только «текст эмоционально комфортный, ассоциативно богатый имеет высокий эффект воздействия» [8, с. 169], что обеспечивается, прежде всего, составом используемых языковых единиц, рядом их характерных особенностей, среди которых немалую роль играет и частиречная принадлежность. В этом аспекте специалисты считают, что «для такого текста, прежде всего, целесообразно придерживаться приоритета глаголов,

а не прилагательных и существительных ... и избегать отглагольных существительных» [9, с. 193].

Кроме частотного показателя, как ведущего, к основным критериальным признакам КС относят и ряд других (см. схему 1):

Схема 1. Критериальные признаки ключевых слов

Опираясь на приведенные выше критериальные признаки ключевых слов, в текстах киноанонсов и трейлеров мы смогли зафиксировать ключевые слова. Учитывая это, детализируем морфологический состав выделенных нами КС, что позволит выяснить общую лингвальную специфику текстов киноанонсов и трейлеров и позволит определить их доминантные грамматические векторы. Количественный анализ приведенных КС иллюстрирует несколько иные, чем выделенные исследователями, частичечные приоритеты:

1) первое место принадлежит **именам существительным** (37 %), которые имеют практически одинаковые с прилагательными количественные показатели, но в основном номинирует те ощущения, чувства, состояния, которые получит зритель в случае просмотра кинопродукта, а также сообщает о ключевых понятиях фильма, соотносимыми с его сюжетной линией. Например:

- Любовь: *А также – их прекрасная дама, Марго, **любовь** к которой они пронесли через всю жизнь;*
- Удовольствие: *Музыкальная комедия обещает море **удовольствия** и бурю радостных чувств;*

2) на втором месте находятся **имена прилагательные** (30 %), акцентируя на том, что в киноанонсах и трейлерах, прежде всего, ценится не элементарное указание на кинопродукт или его сюжет (его доминирование), а создание эмоционального ореола его неповторимости. Это и достигается путем применения прилагательной лексики, призванной по своей категорийной семантике формировать определительный фон номинации:

- Настоящий: *Но вызывающая внешность стилиста Мэлса никак не сказывается на его благородном характере и способности совершать искренние, **настоящие** поступки.*

Отметим, что максимальное количество зафиксированных прилагательных являются оценочными, то есть такими, которые мощно влияют на реципиента, поскольку максимально позитивируют процесс восприятия, создают идеализированный, иллюзорный мир. Есть и примеры использования прилагательных с максимально негативной семантикой, которые вводят в соответствующие состояния зрителя и создают интригу. Добавим, что к этой же морфологической категории мы отнесли и небольшое количество причастий, прежде всего принимая во внимание их функциональную, а не собственно грамматическую роль в текстах киноанонсов и трейлеров:

– Кровавый: *Он не выдерживает, когда в Арканаре (одном из городов планеты) захватывает власть «чёрное братство», свергнувшее господство «серых», столь же отвратительных, но не столь кровавых;*

3) гораздо меньшая активность характеризует глагольную лексику (16 %), которая в меньшинстве случаев имеет четко ориентирован побудительный характер (*смотри, смотрите*) и не столько «подталкивает» к действию, не столько пытается создать динамичный рисунок сообщения, сколько выступает лишь определенной цепочкой между доминантными КС-прилагательными и существительными как стержневыми суггестогенами. Не реже глаголы используют для описания наиболее значимых действий, совершенных героями в прошлом или совершаемых в настоящем (формы прошедшего и настоящего времени соответственно), однако формы будущего времени используются в вопросительных конструкциях, ответ на которые можно получить зрителю только после просмотра фильма:

– Борются: *Став командой, приняв, как руководство к действию девиз «Один за всех», они продолжают бороться, доказывая свою состоятельность и профессионализм;*

4) остальные актуальные в пределах КС частей речи (местоимения (7 %), наречия (4 %) и частицы (1 %)) составляют лишь 12 %, что свидетельствует об их периферийном характере в морфологической парадигме КС.

Выводы. Проведенное исследование позволило объяснить частичные характеристики зафиксированных КС в текстах русскоязычных киноанонсов и трейлеров с определением их количественных приоритетов. Несмотря на тот факт, киноанонсы и кинотрейлеры выполняют рекламную функцию, они отличаются от рекламных текстов. В частности, в рекламе главную роль играют КС / суггестемы, выраженные именами прилагательными, а в киноанонсах и трейлерах – именами существительными.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- [1] Черепанова И. Ю. Клич Гамаюн. Научная магия суггестивного влияния языка. М. : Издательский дом «Профит Стайл», 2007. 464 с.
- [2] Черепанова И. Ю. Клич Гамаюн. Научная магия суггестивного влияния языка. М. : Издательский дом «Профит Стайл», 2007. 464 с.
- [3] Форманова С. В. Ключові слова у мовній картині світу Михайла Коцюбинського : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 1999. 169 с.
- [4] Мартынюк А. Н. Ключевые слова на страницах сайта (на материале английского языка). *Проблемы семантики слова, предложения и текста* : сб. науч. работ / [Отв. ред. Н. М. Корбозерова]. М. : Изд. центр КНДУ, 1997–2011. С. 220–227.
- [5] Контекстная реклама: как выбирать ключевые слова? URL: <http://webstudio2u.net/ua/internet-ad/381-advertising-keywords.html>
- [6] Черепанова И. Ю. Клич Гамаюн. Научная магия суггестивного влияния языка. М. : Издательский дом «Профит Стайл», 2007. 464 с.
- [7] Сахарный Л. В. Расположение ключевых слов в структуре развернутого текста (к изучению деривационных механизмов компрессии текста). *Деривация в речевой деятельности* (Общие вопросы. Текст. Семантика). Пермь, 1988. С. 27–29.

[8] Черепанова И. Ю. Клич Гамаюн. Научная магия суггестивного влияния языка. М. : Издательский дом «Профит Стайл», 2007. 464 с.

[9] Черепанова И. Ю. Клич Гамаюн. Научная магия суггестивного влияния языка. М. : Издательский дом «Профит Стайл», 2007. 464 с.

Atakulyyeva O.

**SUGGESTIONS IN RUSSIAN-LANGUAGE MOVIE ANNOUNCEMENTS AND TRAILERS:
MORPHOLOGICAL STATUS**

The article reveals the essence of the «suggestion» and shows its correlations with the concept of «keyword». These units were recorded in the texts of Russian-language movie announcements and trailers, and their systematics was created according to morphological characteristics. The most and least dynamic groups of suggestions have been identified.

Key words: suggestion, morphology, key word, movie announcement, trailer.

УДК 821 (73) (075.8)

**СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
СТУДЕНТОВ: «КОНЦЕПТ СТРАХ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А. БИРСА
И Г. ЛАВКРАФТА»**

Байрамова Саодат

студент 4-го курса специальности «Филология», специализация «Прикладная лингвистика»,
Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, доцент Данильчук О. М.

В работе рассматривается понятие «концепт» и особенности концептосферы в творчестве американских писателей рубежа XIX–XX веков А. Бирса и Г. Лавкрафта на примере сборников рассказов А. Бирса «Рассказы солдат и обычных граждан» и «Призрак и ужасные истории», и сборников рассказов Г. Лавкрафта «Мифы о Ктулху» и «Зов Ктулху». В работе описываются языковые способы и средства актуализации концепта СТРАХ в произведениях указанных выше авторов.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, концептосфера.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ определяется активным развитием когнитивного направления исследований в таких научных дисциплинах как языкознание и психология, а также связанных с ними специальных дисциплин: когнитивной лингвистики, когнитивной психологии и психолингвистики.

ОБЪЕКТом ИССЛЕДОВАНИЯ является концепт *СТРАХ* в произведениях А. Бирса и Г. Лавкрафта.

ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ – вербальное воплощение концепта *СТРАХ* в рассматриваемых произведениях.

МАТЕРИАЛОМ ИССЛЕДОВАНИЯ являются сборники рассказов А. Бирса “Tales of Soldiers and Civilians” и “Ghost and Horror Stories”, а также сборники рассказов Г. Лавкрафта: “Cthulhu Mythos” и “The Call of Cthulhu”.

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ – определить структуру концепта *СТРАХ* в произведениях А. Бирса и Г. Лавкрафта, охарактеризовать языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов указанных авторов, а также создать учебный веб-сайт для студентов прикладной лингвистики на основе исследуемого материала.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ:

1. выявить основные подходы к изучению концепта и сформулировать определение понятия «концепт»;
2. проанализировать структуру англоязычного концепта *FEAR* на основе анализа языковых средств его репрезентации;
3. провести концептуальный анализ произведений А. Бирса и Г. Лавкрафта, чтобы выявить особенности репрезентации концепта *СТРАХ*;
4. создать электронное пособие на указанную выше тему и другие.

Несмотря на различия в трактовке свойств, присущих концепту, его основополагающей функцией является передача и хранение информации о мире, что роднит концепт с такими понятиями, как архетип, образ и символ.

Не существует единого фиксированного определения «концепта», что может быть обусловлено «размытостью, произвольностью его употребления, смешением с близкими по значению или языковой форме терминами», а также тем, что процесс восприятия концепта в целом или какого-либо явления зависит от особенности и структуры человеческого сознания.

Итак, концепт – многомерное образование, включающее в себя не только понятийно-дефиниционные, но и коннотативные, образные, оценочные, ассоциативные характеристики, которые должны быть учтены при описании концепта [1, с. 80].

Перед анализом концепта в рассматриваемых произведениях нами был проведен анализ лексемы «fear» на материале различных англоязычных словарей. Большинство вышеуказанных словарей, такие, например, как *McMillan English Dictionary*, *Oxford English Dictionary and Thesaurus*, *Cambridge English Dictionary*, *Longman Dictionary of Contemporary English* и др. предоставляют схожие слова и словосочетания, репрезентирующие анализируемый концепт.

Так, согласно *Философскому Энциклопедическому Словарю*, страх определяется как отрицательная эмоция, возникающая в результате реальной или воображаемой опасности, угрожающей жизни организма, личности, защищаемым им ценностям, идеалам, целям, принципам [2, р. 74].

Longman Dictionary of Contemporary English выделяют следующие глаголы и фраземы, репрезентирующие анализируемую лексику:

- 1) “the feeling you get when you are afraid or worried that something bad is going to happen”;
 - 2) “the possibility or danger that something bad might happen” [3, p. 154].
- и другие.

Collins English Dictionary выделяет следующие словосочетания, репрезентирующие концепт *FEAR*:

- 1) “a cause of this feeling”;
- 2) “possibility, chance” [3, p. 74] и другие.

Концепт *FEAR* в произведениях Г. Лавкрафта представлен фреймами:

- *признак/характеристика*

Фрейм представлен наибольшим количеством лексических единиц.

К данной категории можно отнести все случаи вербализации концепта *FEAR* в качестве признака или свойства какого-либо явления, предмета или объекта. “*By what malign fatality were we lured to that **terrible Holland churchyard?***” [4].

Доминативность данного фрейма можно объяснить индивидуальным авторским стилем.

- *чувства*

Вторым по частотности употребления в работах Г. Лавкрафта является фрейм «чувства» (“feelings”), к которому можно отнести выявленные случаи вербализации концепта, описывающие чувства и внутреннее мироощущение героев работ автора. “*I was **awake in a cold perspiration, determined to sleep no more***” [5].

- *эмоция*.

К последнему фрейму относятся все упоминания страха как абстрактной эмоции. Она встречается реже предыдущих двух. Данный факт может быть объяснен тем, что автор в большей мере центрирует повествование на событиях и чувствах героев, чем на самой абстрактной эмоции. “*A kind **of growing horror, of outré and morbid cast, seemed to possess him***” [6].

Использованные лексические единицы, такие как “*fright*”, “*frightful*”, “*terror*”, “*terrible*”, “*horror*”, “*horrible*”, “*disturbing*”, “*dread*” и другие непосредственно входят в ядерный и окооядерный уровни структуры концепта *FEAR*, представляя собой слова ближней периферии или же производные лексемы “*fear*”, что может свидетельствовать об осознанности и преднамеренности выбора языковых средств автором.

Что касается произведений А. Бирса, то фрейм «признак/характеристика», как и в творчестве Г. Лавкрафта, представлен наибольшим количеством употреблений.

Данный фрейм может быть проиллюстрирован следующими примерами: “***So frightful was the situation – the mysterious light burned with so silent and awful a menace***” [7].

Частотность этого фрейма объясняется и индивидуальным авторским стилем писателя; несмотря на то, что А. Бирс в значительно меньшей мере склонен давать детальные и образные описания в своих работах по сравнению с Г. Лавкрафтом.

Вторым по количеству случаев употребления является фрейм «чувства» (“feelings”). Следующие примеры могут проиллюстрировать данный слот:

“*He walked slowly and with caution, **as if he feared falling into some open grave concealed by the tall grass***” [8].

Избранные автором лексические единицы, использованные для вербализации концепта *FEAR*, как, например, слова “*terror*”, “*dread*”, “*fear*”, “*fearful*” и т.д. входят в ядерную и окооядерную структуру данного концепта, что также может свидетельствовать о преднамеренности и осознанности выбора языковых средств автором.

Так, все многообразие лингвистических средств выражения художественных концептов А. Бирса и Г. Лавкрафта характеризует специфику художественного мира писателей, выступающего, в свою очередь, средством выражения авторского мировоззрения и философии их жизни.

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ – заключается в комплексном подходе, который синтезирует лингвистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвистического анализа и литературоведческого анализа в единстве его формы и содержания.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ обусловлено тем, что разработанное электронное пособие может быть использовано в учебном процессе студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Вежбицкая А. (2001) Понимание культур через посредство ключевых слов. М.: Языки славянской культуры.
2. Collins English Dictionary (1993).
3. Longman Dictionary of Contemporary English (1992).
4. Lovecraft H.P. (1921) The Electric Executioner // The H.P. Lovecraft Archive. Взято из: <http://www.hplovecraft.com/writings/texts/fiction/ee.aspx>.
5. Lovecraft H.P. (1917) Dagon // The H.P. Lovecraft Archive. Взято из: URL: <http://www.hplovecraft.com/writings/texts/fiction/d.aspx>.
6. Lovecraft H.P. (1926) Cool Air // The H.P. Lovecraft Archive. Взято из: URL: <http://www.hplovecraft.com/writings/texts/fiction/ca.aspx>.
7. Bierce A.G. (1907) The Moonlit Road // Eastoftheweb, short stories. Взято из: URL: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/MoonRoad.shtml>.
8. Bierce A.G. (1886) An Inhabitant of Carcosa // Madhouse Manor. Взято из: URL: http://doyleandmacdonald.com/l_carcos.htm.

Bairamova Saodat

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «THE CONCEPT OF FEAR IN WORKS OF AMBROSE BIERCE AND HOWARD LOVE-CRAFT»

In the work, the concept "concept" and features of the concept sphere in the work of American writers at the turn of the nineteenth and twentieth centuries A. Beers and H. Lovecraft on the example of collections of stories by A. Beers "Tales of soldiers and ordinary citizens" and "Ghost and horrible stories", and collections of stories by G. Lovecraft "Myths about Cthulhu" and "Call of Cthulhu" The paper presents the ways and means of actualizing the concept of FEAR in the works of the above authors.

Key words: cognitive linguistics, concept, concept sphere.

УДК 811.161.2'22/'23:7.097

СУГЕСТІЙНІ СКЛАДНИКИ В МОВНІЙ ТЕКТОНІЦІ УКРАЇНСЬКОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО КІНО

Бобошко Марія Олександрівна

магістрантка спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

У статті пояснено зв'язок таких типів дискурсу, як кінодискурс, публіцистичний та сугестивний дискурси; виявлено та систематизовано сугестійні складники в текстах українського публіцистичного кіно з опертям на розроблену в нейролінгвістичному програмуванні Мілтон-модель.

Ключові слова: кінодискурс, сугестія, Мілтон-модель, процес упуцнення, процес узагальнення, процес викривлення.

Вплив, а з ним і феномен сугестії, є головним об'єктом у дослідженнях із сугестології (див. праці Г. К. Лозанова, Г. А. Китайгородської, І. Г. Назаренко, І. Ю. Шехтера), політології (див. роботи Р. Барта, О. М. Жмирікова, Ш. О. Надірашвілі, Д. В. Ольшанського), соціології (А. Грамші, Д. Майерс, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе). У мовознавстві також є чимало праць, присвячених питанням впливу, насамперед комунікативного та мовленнєвого зокрема. Зазначеною проблематикою займаються такі вчені, як А. М. Баранов, В. П. Белянін, В. В. Богданов, І. О. Зимня, В. І. Карасик, В. Ф. Петренко, Є. Ф. Тарасов, Й. А. Стернін, Н. В. Уфимцева, О. Й. Шейгал, а також К. Бурк, Дж. Вайкері. Лінгвістичне обґрунтування феномену впливу можна знайти також у наукових розвідках із сугестивної лінгвістики (див. праці Н. В. Бардіної, Л. М. Мурзіна, О. А. Семенюка, І. Ю. Черепанової), комунікативної лінгвістики (див. роботи Ф. С. Бацевича, О. О. Селіванової), психолінгвістики (С. В. Засекін, О. О. Леонтьєв, Т. В. Чернігівська) та теорії нейролінгвістичного програмування (Р. Бендлер, Б. Боденхаммер, Дж. Гріндер, Р. Ділтс, Т. Ю. Ковалевська, Л. М. Холл). Відповідні дослідження проведено на різномірних матеріалах, переважно на ґрунті рекламного, політичного та релігійного дискурсів. Однак і досі немає ґрунтовних праць, у яких висвітлювалась би впливовість кінодискурсу, на феномен якого вчені-лінгвісти звертають увагу все частіше (див. наукові праці Р. Джаней, Р. Фаяз, Н. Чепінські; Т. Винникової, Д. Гайданки, Т. Духовної, М. Кабірі, А. Казакової, І. Котової, І. Лавріненко, А. Лісовської, Т. Лук'янець, Н. Матушевської, Г. Олійник, О. Пантелеєнко, І. Попової, Ю. Сургай, Г. Харькової та ін.). В окресленому руслі допоки встановлено лише впливовість кінослоганів та виміряно впливовий потенціал субтитрів у кіно (див. статті О. В. Щербак, напр. [1]). У зв'язку з цим **актуальність** нашої роботи зумовлюється необхідністю дати повне уявлення про впливовість, насамперед сугестійність, кінодискурсу шляхом відповідного наукового обстеження зразків українського публіцистичного кіно, що до такого роду досліджень ще не залучалися.

Мета статті – виявлення та систематизація сугестійних складників у мовній тектоніці українського публіцистичного кіно. Для реалізації мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) пояснити зв'язок таких типів дискурсу, як кінодискурс, публіцистичний та сугестивний дискурси; 2) виявити та систематизувати сугестійні складники в текстах українського публіцистичного кіно, спираючись на розроблену в нейролінгвістичному програмуванні Мілтон-модель.

Об'єктом дослідження стала мовна організація українськомовного публіцистичного кіно, а **предметом** – її сугестійний потенціал.

Джерельну базу становить відеотека, до якої введено українськомовний публіцистичний кінофільм «Рік президенства Зеленського» (ICTV, 2020), загальна тривалість якого – 51 хв. **Фактичний матеріал** налічує понад 200 мовних одиниць, кваліфікованих нами як сугестогени.

У роботі використано низку **методів**. Серед **загальнонаукових методів** використано *індуктивний метод, метод спостереження, а також методи аналізу й синтезу*, які прислужилися у логічному викладі теоретичних положень роботи, аргументації вибору дослідницьких процедур та систематизації зібраного фактичного матеріалу; *метод кількісних підрахунків* – для отримання даних про загальний обсяг і динаміку функціонування різнотипних сугестогенів. Із-поміж **лінгвістичних методів** використано *контекстуально-інтерпретаційний метод* як різновид функційного методу, що забезпечив пояснення сугейстійної специфіки мовних одиниць; *метод Мілтон-модельної ідентифікації, розроблений у парадигмі нейролінгвістичного програмування*, дав можливість систематизувати виокремлені сугестогени.

За І. Р. Корольовим, у сучасних лінгвістичних теоріях *дискурс* розглядається як багатовимірне явище з урахуванням когнітивних, етнопсихологічних, культурних, соціальних, політичних та інших факторів [2, с. 285]. Крім того, під час дефінування поняття дискурс автор зважає й на визначення, яке подано в «Лінгвістичному енциклопедичному словнику»: «Дискурс – зв'язний текст у його сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психолінгвістичними та іншими факторами; мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, який бере участь у взаємовідносинах людей та в механізмах їхньої свідомості» [3, с. 286]. Своєю чергою, поняття «кінодискурс» виникло на стику поєднання власне-поняття «дискурс» та кіно. А. В. Корячкіна визначає кінодискурс як єдність процесу розгортання зверненого кіноглядачам повідомлення, підготовленого колективним розподіленням автором, і його результату, тобто кінофільму – аудіовізуального твору, що представляє собою полісемантичний конструкт, складовою частиною якого є діалогічний кінодискурс [4, с. 95]. З оперттям на концепції семіотико-стилістичних параметрів Г. Г. Слишкіна і М. О. Єфремової, А. В. Корячкіною виокремлено три жанри кінодискурсів:

- 1) художній (постановочний): кінотексти з переважанням іконічним знаків- зображень і художнього стилю мовлення, переважно імітованого побутового розмови;
- 2) нехудожній (хроніко-документальний): кінотексти з переважанням індексальних знаків-зображень і наукового або публіцистичного стилю мовлення (науковий і публіцистичний кінодискурси);
- 3) анімаційний (мультиплікаційний): кінотексти, побудовані на основі іконічних знаків-зображень і книжкового стилю мовлення [5, с. 94].

Відзначимо, що обраний нами для дослідження кінофільм «Рік президентства Зеленського» належить до нехудожнього (документального) жанру кіно, а також є зразком публіцистичного кінодискурсу.

О. С. Гончар стверджує, що в дискурсі відображається складана ієрархія знання, необхідна і для його створення, і для сприйняття. Це означає, що, як і будь-яке лінгвокультурне явище, дискурс, крім суто лінгвального, має зовнішній екстралінгвальний та внутрішній лінгвокогнітивний виміри. Публіцистичний дискурс автор розглядає як самостійний тип дискурсу, а також як корелят публіцистичного стилю [6]. Публіцистичний стиль використовується найчастіше в політичній, суспільній, освітній, масовій агітації. Він

характеризується точністю, послідовністю викладення провідних тез разом із їхнім емоційним забарвленням [5].

Спираючись на визначення, запропоноване в «Українській енциклопедії», публіцистичний стиль дефінується у двох аспектах: 1) один із функційних стилів літературної мови, що використовується у сфері масової інформації; 2) емоційно забарвлена, піднесена мова з ознаками вольової оцінності [7]. Так, згідно з О. С. Гончаром, типовими показниками прагматичної скерованості публіцистичних текстів є лексичні маркери, серед яких узуальні й okazіональні лексичні та фразеологічні одиниці, прислів'я, приказки [8].

Основними мовними засобами публіцистичного стилю є такі:

- 1) синтез складників наукового, офіційно-ділового, художнього й розмовного стилів,
- 2) насичення лексики суспільно-політичними й соціально-економічними термінами, закликами, гаслами,
- 3) використання багатозначної образної лексики, емоційно-оцінних слів, експресивних сталих словосполук, перифраз,
- 4) уживання в переносному значенні наукових, спортивних, музичних, військових та інших термінів,
- 5) використання іншомовних суфіксів *-іст (-ист)*, *-атор*, *-ація* тощо, префіксів *псевдо-*, *нео-*, *супер-*, *інтер-* тощо,
- 6) різні типи питальних, окличних та спонукальних речень, зворотний порядок слів, складні речення ускладненого типу з повторюваними сполучниками;
- 7) влучні афористичні, інтригуючі заголовки [9].

Додамо, що лексичні та фразеологічні одиниці виконують експресивну й інформаційну функції у мовленні. За твердженням О. С. Гончара, провідна роль належить усе ж регулятивній функції, оскільки тексти публіцистичного дискурсу характеризуються комунікативно-прагматичною скерованістю, яка виявляється в тому, щоб у процесі подання інформації не тільки інформувати, а й здійснювати вплив на аудиторію через переконання, навіювання. Одним із різновидів регулятивної функції є функція впливу – пряма та непряма пропаганда й агітація: визначення громадянського та політичного вибору і пропозиція набору стандартів стилю життя. Відтак здійснюється ідеологічний і політичний вплив, дія, спрямована на масову свідомість. Різновидами функції впливу виступає магічна, символічна, релігійна, прагматична, рекламна, апелятивна, аргументативна, оцінна, персвазійна, сугестійна, політична, ідеологічна, пропагандистська, маніпулятивна [10]. Оскільки публіцистичний дискурс виявляє функції впливу, то цей процес безумовно поєднується з таким видом дискурсу, як сугестійний.

Ю. В. Станкевич характеризує сугестивний дискурс як такий, що скерований на здійснення впливу на свідомість та підсвідомість реципієнтів, формування як тимчасових смаків, так і фундаментальних потреб суспільства, корекцію (не завжди коректну) аксіосистемних настанов особистості [11, с. 1].

Вивченням процесів та способів сугесії (як різновиду впливу) займається така наука, як сугестивна лінгвістична, а також і нейролінгвістичне програмування (НЛП) [12, с. 52]. Сугестійний вплив – це «вплив на психічну сферу людини, пов'язаний із зниженням критичності при сприйнятті та реалізації змісту, що навіюється» [13, с. 43]. У зазначених

наукових парадигмах постулюється ідея про три складники феномену впливу – нейрофізіологічні, психологічні та лінгвістичні характеристики (Т. Ковалевська, А. Ковалевська, Н. Кутуза) [14, с. 5]. Відповідно ці самі складники характерні й для сугестії, однак для визначення її лінгвістичних характеристик, як стверджує Т. Ковалевська, актуальною виявляється саме Мілтон-модель, призначена якраз «для ідентифікації сугестивних властивостей мови» [15].

Впливовий механізм Мілтон-моделі базується на положеннях трансформаційної граматики Н. Хомського про невідповідність між глибинними структурами повідомлення та їхніми поверхневими репрезентаціями, реалізованими у мовленні, що відображають виокремлені у НЛП процеси упущення, узагальнення та викривлення інформації (детальніше у [16, с. 7–9]).

Процес **упущення** демонструє виключення з поверхневої репрезентації певних значущих частин глибинної структури, що фіксується в таких елементах Мілтон-моделі, як:

1) **номіналізації** (7,14% від усіх сугестивних елементів) – віддієслівні іменники, використання яких призводить до редукування динаміки в дієслівній семантиці, результатом чого є значна сенсова невизначеність повідомлень. Із лінгвістичного погляду, номіналізація – це зміна процесу на рівні глибинної структури (рух, дія й т. д.) на статичну подію на рівні поверхневої структури. При використанні цього прийому зазвичай приховують (випускають) значну частину інформації: *Наші підходи дозволяють щонайменше скоротити **споживання** енергії, що дасть економію в 15 мільйонів євро. Усвідомивши це, ми нарешті запустили роботу Вищого Антикорупційного Суду, почали **очищення** Верховного Суду та всієї судової системи. Верховна Рада повернула кримінальну відповідальність за незаконне **збагачення**.*

2) **неспецифічні дієслова** (2,23 %) – пасивні дієслова та присудкові форми на -но, -то, які нівелюють інформацію про суб'єкт дії: *373 голосів – закон **прийнято**. 180 законів за 8 місяців, 180 законів було **прийнято** у Верховній Раді України. Це значить, що у нас теж це було **зроблено** для розвитку відповідальності.*

3) **неспецифічні номени** (12 %) – абстрактні іменники, семантична специфіка яких уможливорює різновекторність сприйняткових тлумачень: *Щодня крок за кроком ми рухаємось на шляху до **миру**, але ця дорога з двостороннім рухом і ми дуже чекаємо кроків на зустріч. Їх задача дуже проста: **нестабільність** в країні дає **можливість** деяким групам фінансовим заробляти тут величезні кошти.*

Процес **узагальнення** відображає заміщення цілої категорії явищ певним елементом, наявність якого в заміщуваній категорії є лише одиничним випадком. Цей процес реалізується за допомогою таких мовних засобів:

1) **універсальні квантифікатори**, експліковані означальними займенниками та деякими кількісно-означальними й обставинними прислівниками, семантика яких характеризується відсутністю чітких локально-темпоральних меж, представляючи собою гіперузагальнення: Сюди також уналежнюємо й використання підсилювальних часток **тільки, лише: І тільки** тоді країна може мати шанс вилізти з цієї **прірви**;

2) **модальні оператори можливості / необхідності** (5,35%) фіксують універсальні модальні аспекти суб'єктивної мапи мовця, наприклад : *Я хотів би назавжди змінити*

відношення до громадянина України, просто як до людини **повинні** ставитись. Ми **повинні** надати імпульс для розвитку української науки.

Процес **викривлення** представляє собою вербалізацію гіпотетично змодельованого довкілля з неідентифікованими в попередньому досвіді складниками (Т. Ю. Ковалевська). В нашому дослідженні на цей процес указують маркери читання думок (5,8 %) – висловлення, які створюють ілюзію обізнаності сугестора у внутрішніх переживаннях, думках, почуттях, намірах сугерента: *У нас урядом командує Прем'єр-міністр, але я **впевнений**, що президент повинен слідкувати, якщо якийсь міністр завалив роботу. Ви **знаєте** я вірю, що у нас, нарешті, з'явиться уряд саме для людей. Що стосується всіх, всі світові лідери, я про це говорив, мене і бачать, вони **знають** точно, вони дуже мене підтримують. Тому ми й хотіли презавантажити, ти **пам'ятаєш**, судову систему, підготували судову реформу.*

Спираючись на описані вище складники Мілтон-моделі, а також залучаючи виокремлені в галузях психолінгвістики, нейролінгвістики, стилістики та риторики специфічні мовні маркери впливу, виявлено також і інші сугестійні елементи публіцистичного кіно, зокрема такі:

1) **негативні команди** (9,58 %) – елементи, що впливають на сприйняття повідомлень, оскільки використання заперечних часток **не** та **ні** ускладнює декодування такої інформації, адже людська свідомість не оперує запереченнями (Т. Ю. Ковалевська): *Тридцять років ніхто **не** хотів **приймати** Закон про імпідмент... Якщо **не** будемо це закривати, якщо пропустимо хоч одну добу, тоді, мені здається, що буде справедливо якщо весь уряд **не** буде отримувати заробітну плату ці місяці. Якщо ми в цілому можемо говорити «заробляти», і всі ці кошти вони витрачають **не** в Україні, тому що вони **не** люблять Україну, **не** люблять народ;*

2) **імперативи** (1,78 %) – найархаїчніші сугестогени (Б. Ф. Поршнєв), експліковані дієсловами наказового способу 1 особи множини, 2-ої особи однини та множини: *Просто **зробіть** те, що ви обіцяли довгі роки людям, простим українцям. **Здай** корупціонера, **отримай** нагороду. **Робіть** все по закону та по совісті;*

3) **прийом зміни фокуса уваги в часовому просторі**: блокування думок про минуле, орієнтація людини, групи, мас на позитивний результат (розв'язання нагальної проблеми) на сучасному етапі й у майбутньому; перенесення фокуса уваги об'єкта впливу зі спроб змінити поведінку інших на те, що він самостійно може зробити для поліпшення ситуації: *І будемо ми це робити до того моменту, доки ми не зробимо ідеальний уряд, коли кожна людина, кожний міністр знаходиться на своєму місці. Я хочу, щоб ми збільшили в наступному році цю суму ще в рази і я думаю, що в нас є великі шанси побудувати великі інфраструктурні проекти, які теж були заморожені;*

4) **прийом уживання невизначених дієслів** (8, 04%) – використання в комунікативному процесі дієслів, які не дають уявлення про конкретний спосіб дії: *Тридцять років ніхто не хотів **приймати** Закон про імпідмент і я почав з себе. Якщо якийсь міністр завалив роботу, не може **виконувати** свої обов'язки, я як Президент буду **впливати**, буду **робити** все, щоб того чи іншого міністра ми міняли на іншого. Дуже хочеться, щоб ми вами пишались **тут**, в Україні, де ви зможете себе **реалізовувати** на рідній землі.*

Також нами виявлено й предикатні технології, що виражають переважно заклик до дії: *Повісьте туди фотографії своїх дітей і перед кожним рішенням дивіться їм в очі! Дивись на результати, не було ще в Україні такої Верховної ради. Що стосується всіх, всі світові лідери, я про це говорив, знають мене і бачать, вони знають точно, вони дуже мене підтримують.*

Отже, основні сугестивні складники в мовній тектоніці українського публіцистичного кіно реалізують три процеси НЛП – упущення, узагальнення та викривлення. Проведений нами аналіз показав, що найпродуктивнішим із цих процесів є упущення, що більшою мірою актуалізується завдяки неспецифічним номенам, а також номіналізаціям.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Щербак О. В. Кінослоган як рекламний інструмент: амплітуда впливу лінгвосеміотичних різновидів. *Записки з українського мовознавства* : Вип. 27. : 3б. наук. праць = *Opera in linguistica ukrainiana* : Fasciculum 27 / Головний ред. Ж. В. Краснобаєва-Чорна. Одеса : «ПолиПринт», 2020. С. 282–290.
- [2] Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia Linguistica*. 2012. Вип. 6. С. 285–305.
- [3] Корячкина А. В. Художественный (постановочный) кинофильм как дискурс. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2015. № 3 (45) : в 3-х ч. Ч. III. С. 91–97.
- [4] Корячкина А. В. Художественный (постановочный) кинофильм как дискурс. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2015. № 3 (45) : в 3-х ч. Ч. III. С. 91–97.
- [5] Корячкина А. В. Художественный (постановочный) кинофильм как дискурс. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2015. № 3 (45) : в 3-х ч. Ч. III. С. 91–97.
- [6] Гончар О. С. Публіцистичний дискурс та його функції. *Новітня філологія*. 2010. № 16 (36). С. 35–41.
- [7] Гончар О. С. Публіцистичний дискурс та його функції. *Новітня філологія*. 2010. № 16 (36). С. 35–41.
- [8] Гончар О. С. Публіцистичний дискурс та його функції. *Новітня філологія*. 2010. № 16 (36). С. 35–41.
- [9] Публіцистичний стиль мовлення. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Публіцистичний_стиль_мовлення.
- [10] Гончар О. С. Публіцистичний дискурс та його функції. *Новітня філологія*. 2010. № 16 (36). С. 35–41.
- [11] Станкевич Ю. В. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2011. 22 с.
- [12] Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов ; За заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.

- [13] Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш, О. Д. Бойко, В. В. Остроухов ; За заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. К. : ЗАТ "ВІПОЛ", 2011. 248 с.
- [14] Станкевич Ю. В. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2011. 22 с.
- [15] Ковалевська Т. Ю. Нейролінгвістична Мілтон-модель у системі методів дослідження комунікативної сугестії. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24(2). С. 116–123.
- [16] Станкевич Ю. В. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2011. 22 с.

Boboshko M. O.

SUGGESTION COMPONENTS IN THE LANGUAGE STRUCTURE OF UKRAINIAN JOURNALISM MOVIE

The article explains the connection between such types of discourse as film discourse, journalistic and suggestive discourses. The suggestive components in the texts of Ukrainian journalistic cinema are systematized based on the Milton model developed in neurolinguistic programming.

Key words: film discourse, suggestion, Milton model, omission process, generalization process, distortion process.

УДК 811.512.163+811.161.1

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА ТУРКМЕНСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ

Газаков Бердимырат

студент 4-го курса специальности «Филология», специализация «Прикладная лингвистика»,
Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Данная статья посвящена сравнительному лингвокультурологическому анализу формул речевого этикета. Основная задача заключалась в том, чтобы выявить отличительные особенности употребления средств речевого этикета, существующих в русском и туркменском языках. Особое внимание уделено анализу эмоционально-экспрессивной и стилистической специфики формул речевого этикета туркменского и русского языков.

Ключевые слова: речевой этикет, речевое общение, формулы речевого этикета, речевая норма.

Вступительная часть. На данный момент формулы речевого этикета и традиции применения средств речевого этикета изучались лингвистами только в пределах одного языка. Но межэтнический аспект речевого этикета не изучался. В современном мире, где активизируются коммуникации между представителями разных государств, разных этносов, которые являются носителями разных традиций, возникает, конечно, проблема использования формул речевого этикета иностранного языка для того, чтобы, общаясь на нем, достичь своей коммуникативной цели. Этим и обусловлена актуальность данной

работы, целью которой является создание электронного учебного пособия по речевому этикету для иностранцев.

Основная часть.

Речевые формулы приветствия. Известный исследователь речевого этикета Н.И. Формановская даёт такое определение: «Под речевым этикетом понимаются регулирующие правила речевого поведения, система национально-специфических стереотипных, устойчивых формул общения, принятых и предписанных обществом для установления контакта собеседников, поддержания и прерывания контакта в избранной тональности» [3, с. 78].

Эквивалентными приветствиями в русском и туркменском языке можно назвать такие: *Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер!* – соответственно: *Ertiriňiz haýyrly! Gündiziňiz haýyrly! Agşamyňyz haýyrly!* Грамматическое оформление отличается: в туркменском в двух случаях употребляется форма множественного числа «gowmy». В русском языке соответствующая значению «хороший». Эти различия, выявляющиеся при дословном переводе, показывают, что речевые этикетные формулы являются особыми языковыми единицами, незнание их зачастую невозможно восполнить простым переводом аналогичных по функции формул другого языка. Для нейтрального приветствия и приветствия в официальной обстановке в туркменской культуре потребляются также формулы: *ertiriňiz haýyrly, turduňyzmy sag aman* (доброе утро); *agşamyňyz haýyrly, giç ýaýgşy* (добрый вечер / доброй ночи).

Самые привычные формулы приветствия в русском языке: *здравствуйте, здравствуй, привет, приветствую (вас)*, а в туркменском: *gowmy, salam, assalam aleykum!*

Выбор той или иной формулы речевого общения определяется статусом участников диалога и близостью отношений между ними, это регламентируется национальными или религиозными традициями. Известно, что и в русском, и в туркменском языке существуют ты/вы формы обращения. В русском языке это проявляется в приветствии, а именно в противопоставлении форм: *здравствуй, привет* (по отношению к равному, близкому человеку) формам *здравствуйте, приветствую Вас* (по отношению к старшему, уважаемому, незнакомому человеку и в официальной обстановке). Туркменское *gowmy* не имеет таких отличий и может употребляться для приветствия как отдельного лица, так и для приветствия группы людей. В туркменском языке есть форма *gowmysyňyz* – она выражает подчеркнутое уважение или обращение к аудитории, но не является обязательной. В строгом стилистическом смысле *gowmy* употребляется чаще при неформальном общении в среде равных, по отношению к вышестоящим предпочтительнее *ertiriňiz haýyrly!*

В русском языке выбор слов *здравствуй* или *привет* по отношению к старшему и вышестоящему лицу воспринимается как грубость и невежливость, а иногда как оскорбление. *Salam!* эквивалентно русскому *Привет!*

Кроме привычных нейтральных формул, в русском языке существуют приветствия, которые подчеркивают уважительное отношение, желание общения: *приветствую вас! (приветствуем вас!) (очень) рад (-а, -ы) вас видеть (приветствовать)! разрешите вас приветствовать! позвольте вас приветствовать! разрешите вас поприветствовать!*

Данные речевые формулы стилистически маркированы, они характерны для официальной ситуации, для официально-деловой сферы общения и публичной речи.

Слова *позвольте, разрешите* – своеобразные показатели вежливости, уважения, официальной тональности диалога, они включаются в состав разных по интенции этикетных речевых формул, например *благодарности, просьбы, приглашения и т.д.*

Устойчивое выражение: *Мое почтение!* – используют в наши дни образованные люди старшего поколения, оно было характерным для дореволюционного времени России.

Приветствие к стоящему выше по социальному положению, может включать обращение *hanym* (госпожа), *jenap* (господин), например: *ertiriňiz haýyrly bolsun, hanym!* (Добрый день, госпожа!); *ertiriňiz haýyrly bolsun, jenap!* (Доброе утро, господин); *agşamyňyz haýyrly bolsun, dogtor!* (Добрый вечер, уважаемый доктор!); *ertiriňiz haýyrly bolsun, mugallym!* (Доброе утро, учитель!). Добавление обращения – знак особого уважения, своеобразный интенсификатор вежливости.

Приветствие *assalam aleykum!* что означает «мир тебе», имеет религиозный смысл и используется между мусульманами. Оно требует обязательного ответа: - *Aleykum assalam* («и тебе мир»). Вообще в туркменском языке существуют диалогические пары: речевая формула первого собеседника определяет выбор ответа. Приведем еще пример. Если вы заходите в гости, в салон или магазин в туркменистане, вы обязательно услышите фразу: *Hoş geldiňiz* – «хорошо, что пришли», - русское соответствие: «добро пожаловать» Обязательная ответная реплика *Hoş gördük*, что переводится примерно, как «мы нашли это приятным» или «хорошо, что нашли». Такое приветствие очень распространено в Туркменистане, его можно услышать практически повсюду. Туркмены очень вежливы и гостеприимны. Приветствовать друг друга как можно более доброжелательно предписывает и учит исламская культура. Русское соответствие туркменской речевой формуле *Hoş geldiňiz!* – *Добро пожаловать!* Русская речевая формула отличается стилистической тональностью публичности и официальности, ее редко используют в неформальной обстановке. Гостей обычно встречают общими приветствиями и добавляют речевые выражения: *проходите, пожалуйста! чувствуйте себя как дома!*

Удивительной и не сразу понятной для носителей туркменской культуры являются встречающиеся в русском общении фразы: *здравствуйте еще раз! виделись! здоровались (уже)!* По правилам туркменского этикета вы должны приветствовать человека тогда, когда его встречаете, то есть в отношении этикета приветствия туркмены могут сказать *здравствуйте* одному человеку несколько раз в день. По русской традиции здороваются словами один раз в день, при повторной встрече знаки внимания выражают жестами и мимикой: улыбкой, кивком головы, глазами. Повторное вербальное приветствие воспринимается как знак невнимания: человек забыл, что встречался с вами сегодня. Эта традиция способствовала появлению удивительной с точки зрения носителей другой культуры речевой формулы. В русском речевом этикете формула: *здравствуйте еще раз!* – вербализирует традицию, подает знак, что собеседник помнит, что сегодня вы встречались и приветствовали друг друга. Такое выражение может быть своеобразным контактоустанавливающим знаком, знаком привлечения внимания, оно уместно, как начало детального диалога, если вы раньше формально приветствовали человека, а теперь хотите

что-то спросить или о чем-либо поговорить. Кроме того, «странная» речевая формула: *здравствуйте еще раз!* – хороший способ решения психологического дискомфорта, которое возникает у иностранца, оказавшегося в ситуации конфликта культурных традиций приветствия.

Фразы приветствия – самые частотные по употреблению, люди нередко творчески подходят к данным речевым формулам, поэтому в неформальной обстановке, в своей среде нередко используют особые формулы, добавляя в них разные элементы. В Туркменистане к коллективу, в котором сложились дружеские отношения, коллега может обратиться: *gowtu halaýyk! salam millet! (Привет, люди / народ!); hemmäñize salam! (Всем привет!)*.

Русский язык, в отличие от туркменского, имеет богатый набор оценочных и эмоциональных суффиксов, которые носители используют, изменяя привычные слова приветствия. В неформальном общении можно услышать: *приветик, приветики, доброе утречко*, более характерное для женской речи; сокращение *здорово, здорово живешь* – грубоватое приветствие, употребляемое преимущественно мужчинами, и фонетическое упрощение: *здрасьте* (простор.). Отметим, что выражения: *здрасьте, здрастьте вам; ну, здравствуйте; ну, здравствуйте-пожалуйста* – в разговорной речи, в просторечии имеют иное значение, чем приветствие. Они употребляются для выражения недоумения ответом собеседника, знаком, что он не понял говорящего и отвечает неуместно, невпопад.

В молодежной среде шутливо употребляются различные иностранные приветствия: *хай, хелло* (англ.), *салют* (исп.), *здоровеньки булы* (укр.), *саламалейкум* (араб.); виртуальное общение создало мем-приветствие; *привет, медвет*, особенно популярное в начале нашего века в Рунете, а также речевую формулу *доброго (Вам /тебе) времени суток*.

Сравнение формул приветствий в туркменском и русском языках позволило выявить количественные и качественные отличия. Вариантов речевых формул приветствия в русской культуре отмечается больше, чем в туркменской. Они отличаются разнообразными стилистическими и эмоциональными оттенками смысла, такими как ирония, фамильярность, просторечность, пренебрежительность. Формулы приветствия в туркменской культуре характеризуются большей регламентированностью и традиционностью, отсутствием шутливой, фамильярной, пренебрежительной, негативной экспрессии говорящего по отношению к собеседнику. Напротив, в речевых формулах приветствия туркменского языке очень часто отмечается экспрессия уважительности, почтительности, благожелательности, эмоциональной расположенности.

Речевые формулы прощания. Речевая формула прощания показывает завершение акта коммуникации. Широко распространенной формулой в русском языке, выполняющей такую функцию и употребляющейся в любой стилистической тональности, является выражение: *до свидания!* – но в целом набор реплик, оканчивающих диалог, широк и разнообразен: *до встречи! до скорой встречи! до вечера! до понедельника!* – и определяется ситуативным контекстом.

Официальность коммуникации подчеркивается теми же элементами, что используются в формулах приветствия: *разрешите попрощаться! позвольте откланяться! разрешите вас покинуть! позвольте уйти! счастливо оставаться!* Такие выражения употребляет тот, кто уходит по отношению к остающимся собеседникам.

Если собеседники прощаются надолго или навсегда, т. е. в ситуации расставания, когда они не уверены, что смогут увидеться в скором времени, участники коммуникации говорят: *прощай(те)!* – по-туркменски: *sag bolun (sag aman otyryň)!*

В туркменской бытовой культуре, в неформальной обстановке распространены следующие речевые формулы прощания: *görüşýänçäk!* – *до скорой встречи!* *iň gysga wagtda görüşýänçäk!* – *до очень скорой встречи!* *dynç alyşda görüşýänçäk!* – *увидимся на каникулах!* Речевая формула: *Görüşeris (görüşýänçäk)!* – *увидимся!* – по нашему мнению, одинаково популярна в русском и в туркменском языках.

В русской разговорной речи при неформальном общении употребляются формулы: *пока!* *до скорого!* *счастливо!* *будь здоров!*

Реплика: *не прощаюсь!* – употребляется, если человек надеется, что сегодня еще встретится с собеседником. В публичном общении, на телевидении распространение получила калькированная английская фраза: *берегите себя!* Укрепилась в разговорной нормативной речи другая английская калька: *увидимся!* Неожиданно укрепилось употребление просторечной частицы в составе формулы: *давай, пока!* *давай до встречи!* *ну, давай!* *давай!* Такие формулы сохраняют стилистический оттенок фамильярности и просторечия. Частотность употребления этой фразы почувствовали иностранцы, которые легко стали ее воспроизводить в общении с русскими, что в свою очередь произвело в речи шуточное прощание, иногда имеющее оттенок недоброжелательности, оно в ироничной манере может произноситься с акцентом: *давай, давай, до свидания!*

Диалогическую этикетную пару может образовывать повтор формулы. Это мы наблюдаем в русском и туркменском языках при прощании: *до завтра!* – *до завтра!* – *увидимся!* – *увидимся!* Но предпочтительнее для русского речевого общения выбор другой формулы в качестве ответа. В туркменском языке при прощании одна из традиционных формул: *agşamyňyz haýyrly bolsun!* – *agşamyňyz haýyrly bolsun!* – равная приветствию. Традиция использовать одинаковые фразы при встрече и прощании, т.е. в начале и в конце диалога, существует в разных языках, в том числе и тюркских. Это служит почвой для коммуникативной ошибки туркменских студентов, которые, желая проявить вежливость согласно своим традициям, могут закончить разговор фразой: *Добрый вечер!* – которая используется среди русских только как приветствие. Формы приветствия, упомянутые выше, такие как *gündiziňiz haýyrly bolsun!* – «Пусть день будет добрым!», *ertiriňiz haýyrly bolsun!* – «Пусть утро будет добрым!», *agşamyňyz haýyrly bolsun!* – «Пусть вечер будет добрым!», *gijäňiz rahat bolsun!* – «Пусть ночь будет доброй!»/ *Доброй ночи!* / *Спокойной ночи!* Окончание разговора в форме пожелания обязательно требует в русском языке формы родительного падежа: *доброго вечера!* *хорошего дня!* *спокойной ночи!* – а также: *всего хорошего!* *всего доброго!* *удачи!*

В туркменском языке много речевых формул, которые закреплены за ситуацией или элементами ситуации. Если говорить о речевом акте прощания, то в туркменской культуре разные выражения используют люди в зависимости от того, кто остается, а кто уходит. *Sag otyryň!* – (до свидания) – обязательно говорит тот, кто остается. Тот, кто уходит должен сказать: *sag aman baryň!* (до свидания), *sag boluň!* – это соответствует русской формуле: *счастливо оставаться!*

В дружеской среде, между родителями и детьми в русской и туркменской культуре нередко употребляются эквивалентные речевые формулы: *Hany, menä yöredim!* - *Все, я ушел!* *Hany, menä gitdim!* – *все, я убегаю!* Ответной репликой родителей в Туркменистане часто бывает фраза: *Kaşta, Allah 'ın izniyle git!* - *Не убегай, иди с позволения Аллаха!*

Проявление вежливости при речевом акте прощания происходит в русской и туркменской культуре похожими стратегиями, а именно формулу прощания предваряют или сопровождают:

- речевые формулы, выражающие оценку состоявшейся беседы, встречи – *Хорошо посидели! Все было замечательно! Приятно было поговорить!*

- речевые формулы, содержащие благодарность – *Спасибо за внимание! Спасибо за добрые слова (совет, понимание, помощь; встречу, разговор)! Спасибо, что уделили нам время! Спасибо, что помогли (выслушали, посочувствовали)! Спасибо за визит! Спасибо за угощение!* и другие знаки внимания;

- выражения, содержащие намерения продолжить контакты – *Буду рад(а) снова встретиться! Надеюсь, еще увидимся (встретимся, поболтаем)! Позвоню Вам, если не возражаете! Я (обязательно) позвоню! Созвонимся! Увидимся на работе! Не забывай(те) нас! Заходите (приходите) почаще!*

- речевые формулы, выражающие знаки внимания третьим лицам – *Передавайте (передайте) привет родителям! Привет семье! (фамильярн.) Поздравьте от меня! Передайте мои лучшие пожелания!*

- речевые формулы разнообразных пожеланий – *Удачи! Удачи на защите! Счастливого доехать! Всего наилучшего! Пусть все получится!*

- выражения, содержащие ответные приглашения – *Ждем вас в гости! Теперь вы должны прийти к нам! Надеемся на ответный визит!*

Прощание, как и приветствие, с учетом особенностей национального уклада и национальных традиций и у русских, и у туркмен сопровождается объятиями, поцелуями и характерным жестом руки, которому обучают детей с раннего детства.

Речевые формулы выражения благодарности. *Благодарность* – универсальный речевой акт, который отражает ценностные приоритеты народа и выполняет важную функцию поддержания добрых, вежливых отношений между участниками коммуникации. Как отмечают многие исследователи, речевой акт благодарности отличается культурной спецификой.

Основными лексемами в русском и туркменском языке, выражающими благодарность, являются соответственно: *спасибо* и *sag bol, minnetdar*. Речевые формулы во многом сходны. Усиление благодарности, интенсивность проявляемого чувства подчеркивается в русской культуре добавлением и повтором слова *большое* или слов, синонимичных ему: *Большое спасибо! Большое-большое спасибо! Огромное спасибо!* Известно, что этимологически слово *спасибо* образовалось в результате сжатия фразы: *Спаси вас (тебя) Бог!* В современном русском языке оно характеризуется как неизменяемое существительное среднего рода, о чем говорит форма сочетающегося с ним прилагательного. В туркменском языке нет грамматической категории рода, усиление благодарности выражается добавлением лексемы *kör* («очень»): *kör minnetder! Kör kör sag bol!*

Наиболее употребляемой и традиционной ответной репликой на благодарность в туркменском языке является формула: *sag bol!* («Здоровья вам!»), эквивалентная русскому выражению: *на здоровье!* – но в русском языке данная формула не является очень частотной, она употребляется обычно после благодарности за еду, воду. Нейтральные ответные реплики: *пожалуйста! Не за что!*

Следует отметить, что туркменский язык более разнообразен и образен в выражениях благодарности. Пожилые люди используют в своей речи устаревшие формы, такие как *kör sag bol, balam!* («Будь здоров, сынок!»), *Alla seni myradyňa-maksadyňa ýetirsini! Alla senden razy bolsun (taňyry ýalkasyn)!* («Да воздаст тебе Аллах!») Последнюю формулу в современно туркменском языке традиционно используют и нищие в благодарность за подаяние.

В русском языке конкретизация причины, объекта благодарности происходит путем добавления формы винительного падежа с предлогом *за*: спасибо за поддержку и понимание! *Благодарю Вас за помощь!* и т.д.

В туркменской культуре выделяются идиоматичные формулы благодарности хозяйке за приготовленную еду, чай или стакан воды, за помощь и услугу. Ср.: *Taňyry ýalkasyn!* – *Пусть Аллах будет доволен тобой!*

Eliň gözüň dert görmesin! – букв. *Здоровья твоим рукам / Спасибо (за еду, чай);*

Bereket bersin! – букв. *Пусть у вас не будет недостатка ни в чем!*

Saçagyňyza bereket! – *Да не опустеет (оскудеет) рука дающего!*

Rysgal döwletiňiz käň bolsun! – *Будь благословенной, как вода!* Данное выражение одновременно является благодарностью и молитвой, смысл которой в пожелании тому, кто подал тебе воду, быть таким же скромным, чистым и бесценным, как вода.

В ситуации, когда кто-то из присутствующих чихнул, происходит обмен репликами: *Будьте здоровы! (Sabyr et!)* – *Спасибо!* Ответная благодарность по-туркменски звучит, как *Siz de görüň!* – букв. *И вам желаю увидеть это!*

В русском языке речевая формула *спасибо!* полифункциональна. В некоторых ситуациях она употребляется без основания, без видимой причины, например, в ситуации, когда участнику диалога не смогли помочь, ответить:

– *Извините, не подскажите, где ближайшая аптека?*

– *К сожалению, я плохо знаю этот район. Не знаю. Спросите еще кого-нибудь.*

– *Спасибо!*

Формула благодарности выступает как знак вежливости, внимания к участнику диалога и знак окончания разговора. Исследователи современного речевого дискурса, однако, отмечают, недостаток знаков вежливости и обходительности в речи. Наблюдается огрубление обиходного речевого дискурса, что вызывает справедливую тревогу лингвистов.

Речевые формулы пожелания. Каждая культура имеет богатый набор речевых формул разнообразных пожеланий, хотя пожелание нередко рассматривают как жанр. Можно выделить традиционные русские клишированные речевые формулы пожелания: *желаю (тебе/Вам/вам) счастья! Здоровья! Разрешите пожелать Вам дальнейших успехов и процветания! Хотелось бы от души пожелать тебе любви и понимания!* Речевые формулы пожелания в русском языке характеризуются идиоматичностью структуры, лексическое наполнение которой определяется ситуацией и предпочтениями и говорящего.

Компонентами такой структуры являются: объект пожелания, который выражается формой родительного падежа (здоровья, счастья, любви, радости, бодрости, всех благ, хорошего настроения, материального благополучия, карьерного роста, денег и т.д.) или формой повелительного наклонения второго и третьего лица (не болейте, живите долго и счастливо; пусть сбудутся ваши мечты, пусть ваши близкие будут всегда здоровы и т.д.);

– эмоциональность пожелания (от всего сердца, от души; искренне, сердечно);

– показатели вежливости (хотелось бы; хотел (-а, -и) бы, разреши(те), позволь(те) и нек. др.).

В туркменской культуре правила вежливого общения предписывают, если вы каждый день проходите мимо одних и тех же магазинов и мастерских, то к привычному приветствию можете добавить пожелание их владельцам хорошей работы: *Armañda (Işñiz ugruna)!* или *şowly bolsun*, что буквально переводится как «Пусть это дается (приходит) легко». Эти формулы речевого этикета туркмены используют по отношению ко всем, кто чем-либо занят, например, к детям, которые делают уроки, к хозяйке, готовящей обед, к тому, кто что-то чинит, мастерит, кто собирается заняться любым полезным делом. Тому, кто только начинает новое дело или работу, говорят: *Şowly bolsun (ugruna bolsun)!* («Успеха!»), или *Bereketlisi bolsun!* – («Прощения!»).

Традиции национальной трапезы предписывают пожелание приятного аппетита за столом. В русской традиции соответствующая речевая формула употребляется перед началом трапезы. Вставая из-за стола, русские произносят: *Приятного аппетита!* – в том случае, если кто-либо продолжает принимать пищу. *Işdāñ açyk bolsun!* туркмены говорят не только перед едой, но и после, если встретили знакомого, выходящего из столовой. Чтобы похвалить стряпню туркменской хозяйки, в качестве благодарности говорят: *Eliñ-gözüñ dert görmesin!* («Здоровья твоим рукам»), на что хозяйка по традиции повторяет формулу-пожелание *Işdāñ açyk bolsun*, соответствующую по смыслу традиционной для данной ситуации русской речевой формуле: *На здоровье!*

Важной ценностью для человека любого общества является здоровье, поэтому во всех языках присутствует формула пожелания здоровья. *Будьте здоровы! «Не болейте!»* — говорят русские в разных ситуациях, где уместно пожелание. Если кто-либо чихнул, он обязательно услышит: *Будь здоров (-а)!* *Будьте здоровы!* Обращаясь к ребенку, могут добавить шутливое: *расти большой (не будь латшой!).* Ответная реплика, как правило: *спасибо!* В туркменской культуре вежливая реакция на чихание также регламентирована, «прописана»: – *Uzak ýaşa!* – что значит «живи долго». – *Senem ýaşa!* – букв. «И ты увидь (как долго я живу)» // – *hemämiz bile!* – букв. «Все вместе! (будем жить долго)» [5, с. 34].

В отдельную группу А.М Тузлу объединяет пожелания, связанные с радостными событиями в жизни человека. При рождении ребенка, при бракосочетании молодоженов, при покупке дома, машины, одежды туркмены используют следующие формулы речевого общения:

Gözünüz aýdyň! – букв. *Пусть светятся ваши глаза!*

Alla dört gözünden aýyrmasyň! – *Пусть Аллах его не лишит четырех глаз!* (речь идет о том, чтобы ребенок рос с мамой и папой, соответственно, чтобы «четыре глаза» приглядывали за ним);

Gutly bolsun (nesip etsin)! – Живите и радуйтесь! Как правило, в ситуации живого общения участники диалога обмениваются несколькими формулами пожелания, это является знаком внимания к собеседнику и средством интенсивного выражения вежливости.

Речевые формулы сочувствия. Пожалуй, самым трудным с психологической точки зрения является речевой акт сочувствия. В русском языке основу формулы образуют перформативные глаголы *соболезновать* и *сочувствовать*, которые отличает прозрачная словообразовательная семантика. К этим словоформам прибавляются лексические компоненты, выражающие искренность и глубину чувства и компоненты вежливости:

– я вам искренне (глубоко, от всей души) соболезную.

– я приношу (вам) мои (примите мои, прошу принять мои) глубокие (искренние) соболезнования.

– разрешите (позвольте) выразить (вам) мои глубокие (искренние) соболезнования.

– я хочу выразить (принести) вам свои соболезнования.

– я хотел бы (мне хочется, мне хотелось бы) выразить (принести) вам свои соболезнования

Экспрессивным выражением соболезнования, сочувствия являются высказывания, начинающиеся с прилагательного *какой* в русском языке. Эти реплики-преимущественно номинативные предложения, ибо именно этот тип предложений дает возможность более сжато и выразительно сказать нужные в данной ситуации слова. Нельзя не отметить, что по лексическому составу почти нет различий между нижеприведенными репликами:

– какое ужасное горе! (непоправимое горе! Большое несчастье!)

– какая ужасная невосполнимая большая потеря (утрата)!

– какое горе (несчастье) обрушилось на вас (тебя)!

– какая утрата постигла вас (тебя)!

Выражающий соболезнование собеседнику может подчеркивать, насколько глубоко он воспринимает постигшее другого горе, что разделяет его полностью.

– я скорблю вместе с вами.

– я разделяю вашу (ваши) (понимаю) глубокую скорбь (печаль, горе).

Кроме перечисленных выше реплик, используемых при выражении соболезнования, существуют и другие, включающие второе лицо множественного числа или местоимение *вы* в безличных оборотах: – *Вас постигла (большая невосполнимая) утрата. Вы понесли утрату. Вас постигло большое горе (несчастье). Вы потеряли близкого человека. У вас большое горе (несчастье).*

Н.И. Формановская отмечает: «Соболезнование уместно, когда хотят выразить сочувствие в связи со случившимся горем, несчастьем, несчастным случаем. Как правило, соболезнования выражаются в официальной обстановке, что отражается на отборе средств выражения. Употребление различных речевых оборотов, соотносимых с ситуацией соболезнования, зависит от степени официальности отношений между говорящими. К менее официальным по тональности относятся предложения, начинающиеся с местоимения *я*, к более официальным – предложения в императиве или безличные обороты» [4, с. 56].

Основная фраза туркменского этикета *Başyň sag bolsun (janyň sag bolsun)* – букв. «Здоровья вашей голове» – выражает естественную реакцию, если вы узнали, что кто-то

потерял любимого человека или друга. По большому счету, вы говорите своему собеседнику: «Я рад, что вы живы и сожалею о вашей потере».

В эту группу мы отнесли формулы речевого этикета, которые передают чувство сожаления, сострадания, сопереживания, а также грусть по поводу какого-либо печального события в жизни, как правило, при потере близкого человека. Например, *Allah rahmet eylesin!* – букв. «Да упокоит его душу Аллах!»; *Mekanı cennet olsun!* – букв. «Пусть его место будет в раю!»; *Nur içinde yatsın!* – букв. «Пусть он лежит в свете!» / Пусть земля ему будет пухом!; *Allah gecinden bersin!* – букв. «Дай Аллах вам долгую жизнь!»; *Allah acısını unutturmasın!* – букв. «Чтобы Аллах больше не посылал вам смертей»; *Allah kuwwatt versin!* – «Дай вам бог сил!» / Держитесь! *Allah sizlere ömür bersin!* – букв. Долгих лет вам жизни! / Наши соболезнования и пожелания вам долгой жизни.

Вывод. Анализ имеющихся по речевому этикету показывает, что формулы речевого этикета характеризуются универсальностью и национальным своеобразием. Общие и отличительные черты ярко проявляются при сопоставительном изучении. Набор речевых интенций и ситуаций в русском и туркменском языках во многом совпадает, так традиционными и наиболее частотными являются речевые интенции приветствия, прощания, благодарности, пожелания, сочувствия (соболезнования), которые рассматривались в нашей работе. Однако способы выражения данных интенции обладают национальным своеобразием.

Туркменские речевые формулы приветствия, прощания, благодарности, сочувствия и пожелания отличаются от русских большей идеоматичностью и яркой или стертой метафоричностью.

Наблюдается существенные отличия формул обращения к знакомым и незнакомым лицам в русской и туркменской культуре.

В целом сопоставительный анализ показывает, что в речевых формулах могут быть отражены разные градации вежливости, социального и возрастного неравенства социальные характеристики участников диалога.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Акишина, А. А. (2009). *Русский речевой этикет: Практикум вежливого речевого общения* / А.А. Акишина. М. : Либроком.
2. Введенская Л. А. (2002). «*Русский язык и культура речи*» / Л. А. Введенская. М. : Высшая школа.
3. Формановская Н. И. (2007). *Речевой этикет и культура общения*. М. : Высшая школа.
4. Формановская Н. И., Соколова Г. Г. (1989). *Речевой этикет Русско-французские соответствия*. М. : Справочник.
5. Aksoy Ö. A. (1998). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. Istanbul : inkilap Yayınlan.

Gazakow Berdimyrat

NATIONAL FEATURES OF SPEECH ETIQUETTE OF RUSSIAN AND TURKMEN LANGUAGES

This article is devoted to the comparative linguoculturological analysis of the formulas of speech etiquette. The main task was to identify the distinctive features of the use of speech etiquette that exist in the Russian and Turkmen languages. Special attention is paid to the analysis of the emotional-expressive and stylistic specifics of the formulas of speech etiquette of the Turkmen and Russian languages.

Key words: speech etiquette, speech communication, speech etiquette formulas, language norm.

УДК 811.512.163+811.161.1

ИЗУЧЕНИЕ КАТЕГОРИИ ВИДА В КУРСЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Гахрыманова Махри

студентка 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,
Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Данная статья посвящена проблемам изучения категории вида в курсе русского языка как иностранного. Основная задача исследования заключалась в том, чтобы проанализировать опыт изучения категории вида в преподавании курса русского языка как иностранного. Особое внимание уделено видам и содержанию учебной работы, заданиям для изучения категории вида в иноязычной аудитории.

Ключевые слова: *глагол, категория вида глагола, совершенный вид, несовершенный вид.*

Вступительная часть. Определяя вид глагола как одну из важнейших грамматических категорий русского языка, методисты обращались к ранее изданным лингвистическим трудам о видах русского глагола. Все понятия и правила практической методики преподавания русского языка как иностранного (РКИ) были во многом взяты из первых грамматик, которые предназначались для носителей языка. Но, как показала практика, этих правил, понятных носителям языка было недостаточно для освоения этой темы иностранными учащимися [1]. Этим и обусловлена актуальность данной работы, целью которой является изучение категории вида в курсе русского языка как иностранного.

Основная часть. Категория вида русского глагола обычно не представляет трудности для носителей языка. В школьной методике преподавания русской грамматики проблеме вида обычно уделяется очень мало времени, поскольку учащиеся усваивают различия употребления видов интуитивно с самого раннего детского возраста.

Для того чтобы хорошо владеть правилами русской грамматики и уметь применять их на практике у учащихся должно работать мышление, ведь при изучении этой категории русской грамматики важна логика. Перед преподавателем русского языка как иностранного стоят две задачи:

- при говорении: научить студентов в соответствии с ситуацией общения выбрать и использовать в речи глагол нужного вида;
- при говорении: научить студентов в соответствии с ситуацией общения выбрать и использовать в речи глагол нужного вида.

Являясь интуитивно понятной для носителей русского языка, категория вида представляет собой значительную сложность для иностранцев, изучающих русский язык, особенно если в их родном языке отсутствуют видовые формы глагола. Незнание основных значений глаголов и неумение их употреблять могут привести к коммуникативной неудаче.

Существуют несколько объективных причин, по которым у иностранных студентов возникают трудности при изучении видов русского глагола. Первая – это многозначность глаголов и большое количество контекстов, в которых они употребляются. Вторая –

разнообразие форм русского глагола. Именно они вызывают сложности при изучении видов иностранными учащимися [3].

Несомненно, знание правил употребления вида глагола – важный момент в изучении грамматики, и иностранные студенты должны опираться на них, однако не всегда можно подобрать нужное правило к той или иной ситуации.

А. А. Караванов в своей работе «Некоторые проблемы преподавания видов глагола иностранным учащимся» дает классификацию ошибок, которые возникают у иностранных студентов при овладении данной категорией. Нельзя не согласиться с его точкой зрения, что разобраться в причинах трудностей, которые возникают у иностранцев при использовании видов в речи, поможет анализ конкретных ошибок учащихся [4].

Самые частотные ошибки иностранных учащихся связаны с интерференцией. Под интерференцией понимается последствие влияния одного языка на другой. По В.А. Виноградову, интерференция – это взаимодействие языковых систем, отклонения от нормы и системы неродного языка, вызванные влиянием родного. Этот феномен может проявляться как в устной, так и в письменной речи [2].

Тема «Глаголы совершенного и несовершенного вида» сложна для понимания иностранцами, так как в русском языке 3 временные формы: настоящее, прошедшее и будущее, в английском 12 временных форм. Однако важно отметить, что в русском языке у глагола, кроме временных форм, есть видовые формы. Для выражения определенных действий, которые в других языках передаются при помощи определенных времен, русские глаголы несовершенного и совершенного вида оказывают непосредственное влияние на образование форм настоящего, прошедшего и будущего времени. Для студентов-иностранцев, приезжающих из разных стран вид глаголов становится новой грамматической категорией, несвойственной другим языкам. Например, в английском: Present (Past, Future) Indefinite – выражает обычное, повторяющееся действие, Present (Past, Future) Continuous – длительное действие, происходящее в момент речи, Present (Past, Future) Perfect – законченное действие и т.д. Поэтому трудно найти соответствие видовых форм глагола в английском языке и русском языке, в котором существует одна форма прошедшего, настоящего и две формы будущего времени [8]. Совершенным и несовершенным видом глаголов передаются различные значения длительности действия, его законченности, повторяемости, одновременности и последовательности.

Проблема категории вида глагола нашла отражение в трудах многих филологов и лингвистов, занимающихся разными аспектами видовых форм глагола в русском языке, а также методикой преподавания русского как иностранного (РКИ), таких как А.А. Караванов, А.И. Нечаева, И. Довгий, А.В. Величко, Ю.В. Никишина, К.А. Соколовская, О.М. Виноградова, С.С. Хороненко и др.

Так, в практическом пособии А.А. Караванова «Виды русского глагола: значение и употребление» лингвистическая теория нашла отражение в простых и понятных правилах, которые выступают в качестве основных инструментов, приемов при работе над видами глаголов с иностранными студентами [4].

В пособии К.А. Соколовской весь речевой материал построен на коммуникативно значимых моделях, т.е. на реальных ситуативных речевых образцах, в которых значения видов глагола реализуются в условиях контекста [7].

Ю.В. Никишина в своем диссертационном исследовании уделяет особое внимание обучению видам глагола студентов разных национальностей с учетом типичных ошибок в устной и письменной речи, а также с помощью комплексной подачи материала и системы упражнений на уровне текста и высказывания, обеспечивающих взаимодействие лексической и грамматической системы русского языка [6].

Проанализировав ряд работ, посвященных рассматриваемой проблеме, отметим, что особенно важно на начальном этапе обучения объяснить иностранным студентам, что в русском языке глаголы объединены в видовые пары, которые имеют одинаковое лексическое значение, т.е. любое лексическое значение слова, которое обозначает действие, выражается не одним глаголом. Например, *смотреть*, но и *посмотреть*, *сказать*, но и *рассказать*, что в английском языке представлено одним глаголом (*to watch*, *to tell*). Преподавателям следует обратить внимание студентов на тот факт, что если нужно сообщить о действии, которое повторялось много раз или длилось, то необходимо выбрать глагол несовершенного вида (НСВ), обозначающий процесс действия, констатацию факта, отрицание действия и т.д., а если действие однократное, завершившееся, когда есть результат, то следует употребить совершенный вид (СВ) глагола, который выражает законченное действие в прошлом или будущем. Слова, сопутствующие категории вида глагола, тоже стоит обозначить; например, для несовершенного вида – это *всегда*, *часто*, *иногда*, *редко*, *обычно*, *каждый день*, *никогда*, *долго*, *недолго*, *весь день*, *целый день*, а для совершенного – *в конце концов*, *наконец*, *вдруг*, *сразу*, *неожиданно*.

Информация может быть представлена в виде простой таблицы (табл. 1), в которой будет отсутствовать форма настоящего времени у глаголов совершенного вида [5].

Таблица 1. **Временные формы глаголов несовершенного и совершенного вида**

ВРЕМЯ	НЕСОВ	СОВ
Настоящее время	учу	–
Прошедшее время	учил	выучил
Будущее время	буду учить	выучу

Как видим, в русском языке у глаголов несовершенного вида существует три формы времени: настоящее, прошедшее и будущее сложное, а у глаголов совершенного вида – только две формы: прошедшее и будущее простое, т.е. формы настоящего времени нет. Поэтому необходимо предложить иностранным обучающимся упражнения, с помощью которых можно будет догадаться о сходстве и различиях русских глаголов несовершенного и совершенного вида. Например: *прочитать микротексты и определить по рисункам, в какой ситуации глагол называет действие, а в какой показывает результат действия; ответить на вопросы: Что ты делал вчера? Как часто ты звонишь родителям? Сколько времени ты смотрел фильм? Твой друг написал упражнение? Ты уже прочитал книгу? и т.д.*

Следующий этап в объяснении новой темы – это образование видовых пар глаголов с помощью приставок и суффиксов. Грамматические упражнения позволяют отработать

данный материал, например: *Используя приставки, образовать от глаголов несовершенного вида глаголы совершенного вида: верить (н.в.) – поверить (с.в.); от глаголов совершенного вида с помощью суффиксов образовать глаголы несовершенного вида: успевать (н.в.) – успеть (с.в.); выписать из предложений видовые пары глаголов; вставить вместо точек нужный глагол в правильной форме; рассказать о том, что было для вас привычным (или непривычным), а потом всё изменилось, используя глаголы НСВ со значением повторяемости и СВ со значением однократности действия. Как видим, задания для иностранных студентов вводятся поэтапно: от простых к сложным, от письменных к устным, в которых необходимо использовать и правильно употреблять в диалогах и собственных высказываниях глаголы несовершенного и совершенного вида [5].*

После отработки материала на образование видовых пар глаголов приставочным или суффиксальным способами следующим этапом будет введение непарных наиболее простых и чаще всего употребляемых глаголов в русской речи, которые не предполагают наличия видовой пары. Иностранным студентам необходимо разъяснить, что такие глаголы имеют или только совершенный вид, или только несовершенный вид, и их нужно запоминать. Одним из приемов в усвоении материала студентами-иностранцами будет использование языка-посредника (английского), чтобы дать конкретную характеристику действия глаголов совершенного вида: *мгновенность – instantaneity, результат – result, момент действия – moment of action: проснуться, упасть, снять и др.* Одновидовые глаголы несовершенного вида выражают многократность действия – *multiple actions*, значения *процесса – process*, *кратного – single*, *прерывистого действия – intermittent action: сожалеть, покашливать, поглядывать, руководить, утверждать [2].*

Вывод. В заключение выполненного анализа опыта изучения категории вида в преподавании курса русского языка как иностранного, можем сказать, что для эффективной организации учебной работы по усвоению видовых форм русского глагола студентами-иностранцами целесообразно поэтапно и систематически вводить материал: от объяснения значения глаголов совершенного и несовершенного вида и сопутствующих слов, далее к способам образования видовых пар, после – введение непарных глаголов, которые необходимо запоминать, чтобы избежать ошибок. Необходимым условием успешной работы по усвоению темы «Категория вида глагола» считаем правильно подобранные тренировочные упражнения, которые постепенно усложняются: объяснение значения глаголов в предложенном тексте, написание видовых пар, выбор нужного глагола в прошедшем и будущем времени, нахождение соответствия вопрос-ответ, составление диалогов по образцу и т.д. Используя язык-посредник как вспомогательный прием, преподаватель может объяснить иностранным слушателям, владеющих английским языком на базовом уровне, основные закономерности грамматического образования, семантического значения и использования глаголов совершенного и несовершенного вида, а также глаголов, не имеющих видовой пары в устной и письменной коммуникации. Для иностранных студентов, приехавших из разных стран изучать русский язык, необходимо акцентировать внимание на грамматических и лексических аспектах русского языка как иностранного с целью предотвращения многочисленных ошибок и неточностей в использовании видовых

форм глаголов, тем самым способствуя правильному общению на русском языке и, как следствие, снятию языковых барьеров.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Величко А.В. (2016). *Функционально-коммуникативная грамматика в дисциплине РКИ* / А.В. Величко. – М.: РОПРЯЛ.
2. Виноградова О.М. (2017). *Изучение вида глагола иностранными учащимися на начальном этапе* / О.М. Виноградова. – М.: Юком.
3. Довгий И. (2015). *Методика урока русского языка как иностранного* / И. Довгий. – М.: ИКАР.
4. Караванов А.А. (2013). *Виды русского глагола: значение и употребление: учеб. пособие для иностранцев, изучающих русский язык* / А.А. Караванов. – М.: Феникс.
5. Нечаева А.И. (1998). *Система обучения иностранных студентов-филологов использованию видов глагола в русской речи* / А.И. Нечаева. – М.: Ульяновск.
6. Никишина Ю.В. (2005). *Методика изучения видов глагола при обучении нерусских студентов разговорному стилю русской речи* / Ю.В. Никишина. – М.: Наука.
7. Соколовская К.А. (2002). *300 глаголов совершенного и несовершенного вида в речевых ситуациях* / К.А. Соколовская. – М.: Рус. яз.
8. Хороненко С.С. (2018). *О лексико-грамматических трудностях в обучении русскому языку как иностранному на начальном этапе* / под ред. А.Р. Аветисова. – М.: БГМУ.

Gahrymanova Mahri

STUDY OF THE CATEGORY OF SPECIES IN THE COURSE OF RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

This article is devoted to the problems of studying the category of a species in the course of Russian as a foreign language. The main objective of the study was to analyze the experience of studying the category of species in teaching the course of Russian as a foreign language. Particular attention is paid to the types and content of educational work, tasks for studying the category of the species in a foreign language audience.

Key words: a verb, a category of a kind of a verb, a perfect form, an imperfect form.

УДК 81'33(075.8)

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ЧТЕНИИ

Гелдимырадова Огулпаша

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Научный руководитель – ст. преподаватель Мочалова Н. С.

Статья посвящена особенностям формирования читательской компетенции студентов-иностранцев. В данной статье исследуются современные способы развития читательской компетенции студентов. Рассматриваются основные механизмы чтения, а также возможные трудности при формировании читательской компетенции и пути их решения.

Ключевые слова: читательская компетентность, компетенция, обучение чтению, механизмы чтения.

Постановка проблемы. Возможность непосредственного общения с носителями иностранного языка имеют, как правило, немного людей, возможность читать на иностранном языке (художественную, научную литературу, газеты, журналы) – почти все. Именно поэтому обучение чтению выступает на сегодняшний день в качестве целевой доминанты. Процесс чтения, который включает в себя сложные операции мышления (анализ, синтез, выводы), и его результат – получение информации – играют важную роль в коммуникативно-общественной деятельности людей. Вопрос обучения чтению на иностранном языке широко освещается на страницах методической литературы. Учеными освещен вопрос обучения вслух и технике чтения, обучения чтению как средства развития других видов речевой деятельности. Однако, наблюдение за учебным процессом показывает, что даже при сформированности лексических, грамматических, фонетических навыков, у студентов возникают значительные трудности при чтении на иностранном языке и общении, трудности обусловлены индивидуальными особенностями, особенно это касается студентов-иностранцев. Однако вопрос обучения чтению на иностранном языке (английском) студентов-иностранцев еще требует детального рассмотрения. Это подтверждает необходимость индивидуального подхода к обучению иностранному языку, в частности чтению.

Анализ актуальных исследований. Проблема обучения чтению рассматривалась многими методистами, а именно: Н. Д. Гальсковой, Г. Борецкой, С. И. Клычниковой, Е. И. Пассовым, С. К. Фоломкиным, а также Л. Колток, О. Бирюк, А. А. Горбуновой, В. Г. Горец, В. А. Острогорским, К. Т. Полекиной, Е. Е. Руновым, Н. А. Щербаковой, М. Яковлевой и многими другими учеными. Ряд ученых отмечает, что благодаря имеющемуся опыту в родном и в первом иностранном языках формирование читательской компетенции у студентов-иностранцев на занятиях по второму иностранному языку происходит в значительно более сжатые сроки (З. И. Клычкова, С. К. Фоломкина, Н. Willenberg, G. Westhoff и др.).

Цель – проанализировать особенности формирования читательской компетенции студентов-иностранцев, рассмотреть основные механизмы чтения, а также возможные трудности при формировании читательской компетенции и пути их решения.

Прежде всего, стоит отметить, что, говоря о читательской компетенции студентов-иностранцев, следует брать за основу документ Совета Европы под названием «Общоевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка» («Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment»). «Общоевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка» («ОЕК») в доступной форме описывают и определяют, чем необходимо овладеть изучающему язык для использования его в целях общения, а также какие знания ему необходимо усвоить и какие умения развить для успешной иноязычной межкультурной коммуникации [9].

Понятие «компетенция» включает в себя совокупность взаимосвязанных качеств личности, формируемых в ориентации на определенный круг предметов и процессов и необходимых для качественной продуктивной деятельности по отношению к ним [4, с. 18].

Что же касается компетенции в чтении по критериям «ОЕК», то в этом аспекте выделим такие основные компетенции в чтении для студентов-иностранцев, представленные в таблице [9]:

A1 (Уровень выживания):	
Чтение	Понимание знакомых имен, слов, а также очень простых предложений в объявлениях, на плакатах или каталогах.
A2 (Предпороговый уровень):	
Чтение	Понимание очень коротких простых текстов. Способность найти конкретную, легко предсказуемую информацию в простых текстах повседневного общения: в рекламах, проспектах, меню, расписаниях. Понимание простых писем личного характера.
B1 (Пороговый уровень):	
Чтение	Понимание текстов, построенных на частотном языковом материале повседневного и профессионального общения. Понимание описания событий, чувств, намерений в письмах личного характера.
B2 (Пороговый продвинутый уровень):	
Чтение	Понимание статей и сообщений по современной проблематике, авторы которых занимают особую позицию или высказывают особую точку зрения. Понимание современной художественной прозы.
C1 (Уровень профессионального владения):	
Чтение	Понимание больших сложных нехудожественных и художественных текстов, их стилистических особенностей. Понимание также специальных статей и технических инструкций большого объема, даже если они не касаются сферы деятельности человека.
C2 (Уровень владения в совершенстве):	
Чтение	Свободное понимание всех типов текстов, включая тексты абстрактного характера, сложные в композиционном или языковом отношении: инструкции, специальные статьи и художественные произведения.

По мнению О. Бирюк, *чтение* – это рецептивный вид речевой деятельности, направленный на восприятие и понимание письменного текста. Чтение является частью коммуникативной деятельности человека, поскольку обеспечивает письменную форму общения [1, с. 45].

О. Бирюк утверждает, что *компетентность в чтении (КЧ)* – это способность читать аутентичные тексты разных жанров и видов с разным уровнем понимания содержания в условиях опосредованного общения. Составляющими КЧ являются умения, навыки, знания, а также коммуникативные способности, а именно – способности к чтению [1, с. 47].

Как отмечает Л. Колток, эффективность формирования компетентности в чтении зависит от уровня сформированности у учащихся интеллектуальных умений, как: вероятного

прогнозирования, критического оценивания прочитанного, сочетание в процессе зрительного восприятия мнемической и логикосмысловой деятельности, классификации и систематизации полученной информации и так далее [6, с. 58].

Также следует отметить, что важную роль при формировании компетентности в чтении играют также учебные умения, в том числе использование электронных средств обучения, и организационные умения, например, самостоятельного учения. Компенсационные умения чтения, такие как использование языковой и контекстуальной догадок для понимания прочитанного, игнорирование неизвестного языкового материала, несущественного для понимания, входят в состав речевых умений чтения [6, с. 70].

Как считает Г. Борецкая, чтение базируется на распознавании языковых единиц письменного текста. В зависимости от прочности усвоения языкового материала и уровня сформированности механизмов зрительного восприятия процесс распознавания может осуществляться быстро и непосредственно, или в замедленном темпе с элементами припоминания [2, с. 30].

Также Г. Борецкая считает, что с психологической точки зрения процесс восприятия и понимания текста непосредственно связан с осмыслением и памятью. Воспринимая текст, читатель выделяет в нем отдельные звенья, которые являются для него наиболее существенными и синтезирует эти звенья в единое целое. Восприятие информации и ее осмысления зрелым читателем осуществляется одновременно. Эти составляющие процесса чтения неразрывно связаны между собой: от качества восприятия зависит характер и уровень понимания текста, его полнота, глубина и точность [2, с. 40].

Механизмы чтения (восприятие, внутреннее проговаривание, механизмы кратковременной (оперативной) и долговременной памяти, прогнозирование, осмысление) опираются на зрительное восприятие речи. Зрительное восприятие информации и процесс её протекания способны обеспечить более надёжное сохранение образов, чем слуховое (при аудировании), поскольку студент имеет возможность регулировать и управлять этим процессом (он может замедлить темп чтения и вернуться назад, чтобы прочитать повторно, задержаться на месте, «перескочить» через некоторые места текста), что обуславливает несколько иную работу механизмов чтения [3, с. 19].

Процесс чтения базируется на технической стороне, а именно на навыках, которые представляют собой автоматизированные зрительно-речемоторно-слуховые связи языковых явлений с их значением, на основе которых мы можем проследить узнавание и понимание письменных знаков и письменного текста в целом, и следовательно, реализация коммуникативного умения чтения.

Исходя из целевой установки выделяют просмотровое (чтение с общим пониманием, не вдаваясь в подробности), ознакомительное (извлечение основной информации из текста), изучающее (максимально полное и точное понимание всей содержащейся в тексте информации и ее осмысление) и поисковое чтение (быстрое нахождение в тексте нужных фактов, характеристик, дат, инструкций и т. д.) [7, с. 20].

Материал, подбираемый для этих видов чтения абсолютно разный. Он должен соответствовать коммуникативно-познавательным интересам и потребностям студентов, содержать интересную и соответствующую по степени сложности информацию для каждой

возрастной группы. Соответственно методика работы с этими текстами должна быть тоже разной.

На занятиях обучения чтению, важно отдавать предпочтение коммуникативным упражнениям, которые помогают студентам-иностранцам не только работать с текстами разных видов, но и развивать и совершенствовать это умение [7, с. 27].

Следует обратить внимание на группы упражнений, разработанные Е. И. Пассовым.

Занятие начинается с экспозиции, в которой преподаватель начинает беседу, дает студентам необходимые фоновые знания для последующей работы с текстами и побуждает их сформулировать самостоятельно тему занятия. Сразу после экспозиции следует предваряющий вопрос, который помогает обучающимся конкретизировать тему занятия и развить способность к прогнозированию [7, с. 35].

Далее начинается работа с текстами с использованием непосредственно коммуникативных упражнений. Каждое упражнения начинается с коммуникативной установки, под которой следует понимать письменное или устное высказывание учителя, служащее способом управления речевой деятельностью обучающихся в заданной ситуации и в соответствии с полученной коммуникативной задачей. Коммуникативная установка стимулирует и регулирует мыслительные, эмоциональные, интеллектуальные и другие процессы, связанные с учебно-познавательной деятельностью обучающихся. Затем выполняются три группы упражнений. Первая группа называется содержательная идентификация. Эти упражнения служат для того, чтобы обучающийся мог соотнести содержание прочитанной информации с предложенными ему учителем похожими по смыслу предложениями. Возможны следующие варианты подобных упражнений: найти в прочитанном тексте предложения сходные по содержанию с данными; определить, соответствие данных предложений с текстом; найти в тексте предложения, расширяющие данные высказывания и т. д [7, с. 45].

Вторая группа упражнений называется содержательный поиск. Эти упражнения направлены на развитие механизма логического понимания и поиска информации. Задания такого типа можно сформулировать так: найти причины того, что.....; найти предложения, подтверждающие.....; найти в тексте ответы..... и т. д.

Третья группа упражнений называется смысловой выбор. Задачей этих упражнений является развитие не только логического понимания, но и смысловой догадки. Выполняя такие упражнения, обучающийся должен сделать не только выбор правильного ответа, но и суметь подтвердить его. Возможны следующие варианты таких упражнений: восстановить смысловую информацию; написать аннотацию к тексту; выбрать правильный по смыслу ответ из предложенных и т.д.

Не менее важным является заключительный этап работы с текстами, целью которого является стимулирование обучающихся к речевому высказыванию с выражением собственного мнения и отношения к прочитанному [7, с. 50].

Стоит также отметить, что при формировании механизмов смысловой переработки прочитанного студенту следует уделять больше внимания упражнениям, которые направлены на развитие антиципации, догадки и логического понимания. Отметим важную роль чтения вслух на этом этапе формирования читательской компетенции. Таким образом,

поэтапное и целенаправленное формирование читательской компетенции на основе коммуникативных упражнений будет способствовать совершенствованию читательской деятельности студентов [5, с. 45].

Как показывает практика, в процессе формирования иноязычной читательской компетенции студенты-иностранцы преодолевают достаточно трудностей. На начальном этапе при осуществлении читательской деятельности это, прежде всего, трудности, связанные с овладением самой техникой чтения.

Особое внимание методисты уделяют требованиям к текстам. Требования предъявляются и к содержанию, и к форме, и к объему текстов для студентов. Содержание текстов должно отвечать интересам студентов: нужно давать то, о чем им хотелось бы узнать, но с таким расчетом, чтобы было какое-то соотношение между содержанием текстов и опытом студентов. Самыми подходящими будут тексты о культуре, быте народа, истории страны изучаемого языка или страны, где изучается язык. Без этого невозможен диалог культур.

Надо обратить внимание на то, что на начальном этапе студенты читают не аутентичные, а адаптированные тексты, упрощенные. Такое упрощение текстов называется инфантилизацией. Методисты считают (Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева) [2], что инфантилизация текстов приносит вред, создает иллюзию беспереводного чтения, которая длится до тех пор, пока учащийся не встречается с аутентичными, оригинальными, текстами. Поэтому многие методисты за то, чтобы использовать только аутентичные тексты, хотя и разного объема и уровня сложности: например, от одной фразы (поговорка, афоризм) до рассказа. Это сделает и говорение более аутентичным. Для этого нужно приносить на занятия газеты, журналы, книги.

Но понимание не сводится только к лингвистическим и логическим операциям, а предполагает обращение к внутренней картине мира. Как было упомянуто выше, языковая компетентность – необходимое, но недостаточное условие для понимания речи. Также важно иметь достаточно четкое представление о самой действительности. К основным трудностям также относятся факты, связанные с незнакомой культурой, темой, ситуацией общения, представленные в содержании текста. Необходимо учить снимать эти трудности, используя личный опыт учащихся, знакомые им ситуации, содержательные опоры текста (реалии: имена, даты, географические названия), иллюстрации к тексту.[4, с. 256].

Выводы. Таким образом, под читательской компетенцией можно понимать потенциальную способность личности к осуществлению читательской деятельности, то есть к восприятию, осмыслению, интерпретаций и оценке прочитанной текстовой информации. поэтапное и целенаправленное формирование читательской компетенции на основе коммуникативных упражнений будет способствовать совершенствованию читательской деятельности студентов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бирюк О. В. Методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англomовних публіцистичних текстів: дис. ... канд. пед. Наук. К., 2005. 196 с.

2. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у техніці читання. *Іноземні мови*. 2012. № 1. 38 с.
3. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012. № 1. С. 19 - 30.
4. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. учеб. заведений. М. : Издательский центр «Академия», 2006. 336 с.
5. Т. Є. Єременко, О. М. Трубіщина, І. О. Лук'янченко, А. А. Юмрукуз. Навчання читання англійською мовою студентів мовних факультетів. Навчальний посібник з курсу методики викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2018. 201 с.
6. Колток Л. Проблема інтенсифікації навчання як складник модернізації освіти. *Вища освіта України*. 2007. № 1. С. 76.
7. Пассов Е.И., Кузовлева Н.Е. Урок иностранного языка. Ростов н/Д : Феникс ; М. : Глосса-Пресс, 2010. 640 с.
8. Westhoff G. Fertigkeit Lesen. Goethe-Institut, Muenchen, 2007. 176 p.
9. A Common European Framework of Reference for Languages Learning, Teaching, Assessment. URL: <https://www.coe.int/en/web/language-policy/home>

Geldimyradova O.

FEATURES OF FORMATION OF COMPETENCE IN READING

The article is devoted to the peculiarities of the formation of the reading competence of foreign students. This article examines modern ways of developing students' reading competence. The main mechanisms of reading are considered, as well as possible difficulties in the formation of reading competence and ways to solve them.

Key words: reading competence, competence, teaching to read, reading mechanisms.

УДК 378.147

ПОНЯТТЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА ІГРОВИХ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ

Голуб Анастасія Іванівна

студентка 4-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова.
Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – ст. викладач Мочалова Н. С.

У статті розглядаються питання, що стосуються загальної характеристики лексичної компетенції та ігрових цифрових ресурсів, рекомендовані вітчизняними та зарубіжними дослідниками, лінгвістами, перекладачами, педагогами. Особливості використання ігрових цифрових ресурсів при навчанні лексики англійської мови.

Ключові слова: компетентність, лексична компетенція, ігрові цифрові ресурси, лексичний мінімум, лексичні одиниці, мотиваційний компонент, когнітивний компонент, практичний компонент.

Постановка проблеми. Лексична компетенція – здатність учня визначити контекстуальне значення слова, порівнювати його обсяг у двох або навіть більше мовах, виявляти в ньому специфічно національне, характерне для культури народу, говорити цією мовою.

Актуальність теми полягає в тому, що специфіка застосування цифрових ресурсів у навчанні лексики англійської мови привертає увагу як дослідників, так і педагогів. Особливості використання ігрових цифрових ресурсів при навчанні лексики англійської мови є недостатньо дослідженими у лінгвістиці і потребують більш детального вивчення як з погляду лінгвістики так і з погляду педагогіки.

Мета статті – дослідити та проаналізувати погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на поняття лексичної компетенції та ігрових цифрових ресурсів.

Об'єктом дослідження є сучасні ігрові цифрові ресурси.

Предметом дослідження є особливості використання лексичної компетенції та ігрових цифрових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні утверджено компетентнісний підхід до розвитку учнів, сутність якого полягає у спрямованості навчально-виховного процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей. Варто зазначити, що на думку А. Богуш, компетентність – це комплексна характеристика особистості, що включає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність (здатність творчо вирішувати завдання: складати творчі розповіді, малюнки і конструкції за задумом), ініціативність, самостійність, самооцінювання, самоконтроль. Компетентність має вікові характеристики, які розглядаються як орієнтовні показники розвитку особистості на кожному віковому етапі, базові характеристики видів діяльності [2, с. 75]

На думку Т. А. Антоненко іншомовна комунікативна компетенція є органічним поєднанням лінгвістичної, культурної та комунікативної компетенцій [1, с. 28].

Рада Європи представляє комунікативну компетенцію (щодо іноземної мови) як сукупність лінгвістичної, соціолінгвістичної та прагматичної компетенцій. При цьому під лінгвістичної компетенцією розуміється сукупність граматичної, семантичної, лексичної, фонологічної, орфографічної компетенцій.

На нашу думку, у процесі розвитку мовної компетенції відбувається становлення саме лексичної компетенції – тобто здатність учня визначати контекстуальне значення слова, порівнювати його обсяг у двох або навіть більше мовах, виявляти в ньому специфічно національне, характерне для культури народу, говорити цією мовою.

Дослідниками розглядається безліч різних понять лексичної компетенції. Лексична компетенція визначається вченими (Н. Горбунова, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Ніколаєва та інші) як наявність певного запасу лексичних одиниць з урахуванням віку учня, здатність адекватно оперувати ними в актах комунікації в різноманітних значеннях, доречно вживати образні вислови, прислів'я, приказки, фразеологічні звороти для досягнення відповідного комунікативно-функціонального результату.

Згідно з документом Ради Європи «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою: Вивчення, навчання, оцінка» під лексичною компетенцією розуміється

«знання словникового складу мови, що включає лексичні та граматичні елементи і здатність їх використовувати в мові» [4, с. 111].

Варто також звернути увагу, що при вивченні поняття лексична компетенція (ЛК), потрібно також розглянути поняття активний та пасивний лексичний мінімум. **Активний лексичний мінімум** – це лексичні одиниці, якими учні користуються для вираження своїх думок в усній і письмовій формі, під час говоріння та письма, а також розуміють думки інших при аудіюванні та читанні. **Пасивний лексичний мінімум** – це лексичні одиниці, які учні розуміють під час сприймання думок інших в усній (аудіювання) і письмовій формі (читання).

Можемо зазначити, що цілі (формування ЛК), умови навчання у середніх навчальних закладах (визначені час і тематика) викликають необхідність відбору лексичного мінімуму. На нашу думку, відбір лексичних мінімумів має здійснюватися укладачами програм та авторами підручників, які й визначають кількість ЛО та їх приналежність до активного чи пасивного мінімумів. Оскільки цілі, умови навчання не є сталими, а змінюються відповідно до вимог суспільства, то і кількісний склад мінімумів не може бути постійним.

На думку дослідниці Н. Горбунової, лексична компетенція – це здатність миттєво викликати з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовленнєвого завдання та включати це слово в мовленнєвий ланцюг. Лексична правильність мовлення визначається сталістю лексичних мовленнєвих навичок таких, як розпізнавання і розуміння лексичних одиниць активного і пасивного мінімумів при аудіюванні і говорінні [3, с. 3].

Як зазначає С. В. Смоліна, лексична компетенція – це здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості. Отже, ЛК включає в себе лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість або здатність (language awareness) їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності (МД) [8, с. 5].

За визначенням О. М. Шамова, лексична компетенція – це заснована на лексичних знаннях, навиках, уміннях, а також особистому мовному та мовленнєвому досвіді здатність людини визначати контекстуальне значення слова, порівнювати обсяг його значення в двох мовах, розуміти структуру значення слова і виділяти специфічно національне в значенні слова [10, с. 120].

Дослідник також зауважує, що лексична компетенція як система включає 5 компонентів: мотивацію, пізнання, практичну діяльність, рефлексію, поведінковий компонент [10, с. 121]. *Мотиваційний* компонент визначає цілі і мотиви навчання лексиці, стимулює активність учнів до вивчення іноземної мови. *Пізнавальний*, або *когнітивний* компонент «відповідає» за сформовані знання про лексичних одиницях, і активність в подальшому їх застосуванні на практиці. *Практичний* компонент «забезпечує» вміння застосовувати і сприймати лексичні одиниці в процесі комунікації. Рефлексивний компонент «спонукає» аналізувати рівень володіння і правильність застосування засвоєних лексичних одиниць у мовленні. Поведінковий компонент передбачає вміння самостійно працювати з лексичними одиницями [10, с. 121].

На нашу думку, подані 5 компонентів, представлені дослідником О. Шамовим мають реалізовуватися і органічно поєднуватися під час навчання англійської мови задля досягнення мети і оволодіння лексичною компетенцією достатньою мірою.

На думку А. Е. Сіземіної, лексична компетенція, представляючи собою багаторівневе системне утворення, обумовлена складною взаємодією особистих якостей учня з набутими лексичними знаннями, навичками і вміннями, а також наявними особистим мовним і мовним досвідом. [7, с. 16].

У своєму дослідженні А. А. Фетисова розглядає лексичну компетенцію як «здатність і готовність <...> на основі сукупності придбаних лексичних знань, навичок і умінь, мовного і мовленнєвого досвіду здійснювати коректне міжособистісне і міжкультурне іншомовне спілкування <...> відповідно до мовних, стилістичними і соціокультурними нормами мови» [9, с. 26].

На нашу думку, дослідниця І. П. Короткова дає більш повне визначення лексичної компетенції: «Здатність впізнавати в усному і письмовому тексті лексичні одиниці, працювати з текстовим матеріалом відповідно до навчальних завдань, оперувати вивченою лексику в процесі комунікації, виділяти прості словотвірні елементи, використовувати мовну здогадку в складній текстовій ситуації в процесі читання та аудіювання (інтернаціональні і складні слова), що дозволяє забезпечити успішне оволодіння основами всіх видів мовної діяльності» [5, с. 11].

Можемо зауважити, що разом з процесом становлення лексичної компетенції відбувається розвиток лексичних навичок продуктивного і рецептивного характеру. Оволодіння усним мовленням (аудіюванням і говорінням) і читанням є неможливим без мовних навичок. Як зазначалося раніше, особливу значущість в цьому процесі набувають лексичні навички. Провідна роль лексичному компоненту відводиться в структурі змісту навчання іноземної мови в цілому.

Варто також зосередити увагу на розкритті поняття ігрових цифрових ресурсів (ІЦР). Як зазначає Т.А. Жижко, наше життя проходить в епоху інформаційної революції, коли знання, інформація, інтелект не лише актуалізують свій статус у системі суспільної життєдіяльності, але й постають у ролі його головної рушійної сили.

В.М. Горовий підкреслює, що саме інформаційний ресурс у період динамічних глобальних перетворень стає найважливішим для людства та є його основним аргументом перед викликами сучасності, перспективним фактором подальшого суспільного розвитку [3, с. 2].

Поняття ігрові цифрові ресурси У 2016 р. С. Г. Литвинова та О.М. Мельник визначили системним програмним забезпеченням для вивчення конкретного предмета, яке поєднує пізнавальну й розважальну функції, містить завдання в ігровій формі та спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності учнів [5, с. 9].

У 2017 р. Наказом Міністерства освіти і науки України поняття електронні освітні ігрові ресурси (ЕОІР) було закріплене як правовий термін: електронний освітній ігровий ресурс – різновид електронного освітнього ресурсу навчального призначення, що поєднує пізнавальну та розвивальну функції, містить цілісний теоретичний матеріал і компетентнісні завдання з певного предмета, подані в ігровій формі.

На нашу думку, створення сучасного інформаційно-освітнього простору є неможливим без його наповнення якісними електронними ресурсами, які мають не тільки освітнє, але й пізнавально-ігрове спрямування.

Варто зазначити, що у нашому подальшому дослідженні під ігровими цифровими ресурсами ми будемо розуміти програмні засоби навчання, які поєднують розважальну і пізнавальну функції, мають педагогічне призначення та спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Сучасні дослідники (С. Смоліна, І. Короткова, Л. Павлова) вважають, що активна роль інформаційних технологій в освіті зумовлена тим, що порівняно з традиційними навчально-методичними засобами комп'ютерно орієнтовані засоби навчання забезпечують нові можливості, тобто сприяють індивідуалізації, диференціації, інтенсифікації освіти і, як наслідок, її оптимізації та вдосконаленню, а також дають змогу реалізувати сучасні педагогічні технології навчання на більш високому рівні, стимулюють розвиток дидактики й методики.

Зазначимо сутнісні характеристики ЕОІР відповідно до наведених вище визначень:

- ігрова форма;
- поєднання пізнавальної, розвивальної та розважальної функції;
- відповідність програмі конкретного предмета.

На сучасному етапі гра визнана складним соціокультурним феноменом – унікальним чинником розвитку особистості й суспільства, якому присвячена велика кількість філософсько-культурологічних, психологічних і педагогічних досліджень.

Отже, можемо стверджувати, що ігрові цифрові ресурси забезпечують високий рівень особистісного включення учнів в освітній процес, завдяки чому діяльність здобувача освіти спрямована виключно на здобуття внутрішніх освітніх продуктів – це особистісні збільшення знань, умінь, навичок, засвоєні способи дій, розвинені здібності, мотиви, ставлення тощо, які в процесі взаємодії між собою формуються в складні інтегровані утворення, яким, зокрема, є компетентність.

Отже, представлені вище визначення лексичної компетенції дозволяють зробити висновок, що лексична компетенція це складне структурне утворення, яке включає в себе ряд таких складових як: сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення комунікації; властивості особистості, необхідні для здійснення конкретної діяльності; здатність учнів справлятися з різними завданнями, тобто володіння способами вирішення проблем, досвід і здатність до досягнення мети в конкретній діяльності. Рівень сформованості комунікативних компетенцій безпосередньо залежить від якості оволодіння, в тому числі і лексичної стороною мовленнєвої діяльності.

Поняття ігрових цифрових ресурсів, їх створення і використання забезпечує модернізацію освіти, змістове наповнення освітнього простору, сприяє ефективності освітнього процесу, покращенню рівня мотивації та навчальних досягнень учнів, надає можливості для побудови індивідуальної освітньої траєкторії, гарантує рівний доступ учасників освітнього процесу до якісних навчальних і методичних матеріалів, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій, незалежно від місця проживання, форми

навчання та інших особливостей. Крім того, особливості цього інструментарію забезпечують гедоністичну й здоров'я-збережувальну функції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко Т.А. Мотивація як фактор ефективного формування іншомовної комунікативної компетенції в інформаційному освітньому просторі. *Вісник Томського Державного університету*. 2007. С. 28–30
2. Богуш А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації. К., 1998.
3. Горбунова, Н. В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях. [Електронний ресурс]. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/34.pdf
4. Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою: Вивчення, навчання, оцінка: монографія. Страсбург: Рада Європи, Департамент з мовної політики, 2001–2003. 259 с.
5. Короткова І.П. Методика формування лексичної компетенції школярів посередом англійського фольклору. Москва, 2012. 120 с.
6. Павлова Л.П. Формування іншомовної лексичної компетенції у студентів економічного вузу. *Інноваційні освітні технології*. 2011. № 2. С. 44–55.
7. Сіземіна А.Е. Методика розвитку лінгвістичної компетенції студентів лінгвістичного вузу на основі формування мотиваційної бази навчання. Н. Новгород, 2009. 84с.
8. Смоліна С.В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. Іноземні мови Київ.нац.лінгв.унів., 2010. 8 с.
9. Фетисова А.А. Методика управління фактором мимовільності в процесі розвитку іншомовної компетенції студентів. 2010. 186 с.
10. Шапов О.М. Формування лексичної компетенції як основоположна мета в навчанні іноземної мови. П'ятигорськ, 2007

Golub Anastasia

THE CONCEPT OF LEXICAL COMPETENCE AND GAME DIGITAL RESOURCES

The article is devoted to the problem of the formation of lexical competence and game digital resources in teaching vocabulary recommended by domestic and foreign researches, linguists, translator and teachers. Features of using game digital resources when teaching English Vocabulary.

Key words: *competence, lexical competence, game digital resources, lexical minimum, lexical units, motivational component, cognitive component, practical component.*

УДК 81'374:004

«INDUSTRY 4.0»: NEW IDEAS & THEIR VERBALIZATION

Anastasia Golub, Lilia Zhazhka, Inna Matveeva, Inna Liubomska, Irina Yurchenko

4th year students, Speciality “Philology”, Specialization “Applied Linguistics”,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Ukraine, Mykolaiv

Supervisor – Candidate of Philology, Professor Volodymyr Chernytskiy

This article attempts to study the latest terminology that developed life within the past decade. The sampling of topical speech material, its register definition and fundamentals of systematic terminological description were preceded by a few assumptions that allowed us to achieve the set goal.

Key words: *Industry 4.0, augmented and extended reality, exoskeleton, Big Data, smart factory, Internet of Things, cyber-physical systems.*

In order to comprehend the meaning of new ideas we have to define the facts science, notions and words reflecting them. Trying to restrict the speech sample materials selected for linguistic and terminology analysis, in particular, we have resolved to the assumptions dealing with the time period of text occurrence, topical field and register (style) of their functioning, and a number of some minor issues, like terminology systemic analysis, approaches for terminological equivalents finding or projecting in Ukrainian.

Based on these assumptions we were able to achieve the aim of our study to select, define and systematize English terminology from the vast realm of cutting-edge science and technology, and attempt to find Ukrainian equivalents matching the terms from the language fields and registers indicated above.

The time period of our analysis has been restricted to the last decade period, i.e. from 2010 until 2020. To describe the new ideas, we have selected texts that generalize the present state of the forefront of science and technology and also involve modern tendencies of human development. As a result, we gave our field study the name “Industry 4.0”.

Today, industrial production is driven by global competition and the need to adapt quickly to ever-changing market requirements. Modern production developed from the first industrial revolution (streamlining the operations of manufacturing plants), the second revolution (introducing electricity to industry), and the third revolution (automating uniform tasks for production workers).

The fourth industrial revolution (Industry 4.0) differs from its predecessors in that it affects all areas of life, including the serious phenomenon of an ageing population and the resulting shrinking of the workforce. This revolution is also connected with the opportunities for increasing the profit of industrial production being exhausted despite the use of manufacturing concept and outsourcing. Industry 4.0 enables changes in production - from mass production to personalized production.

To meet these objectives in the digital age, the implementation of Industry 4.0 is needed. Industry 4.0 is based on the integration of new technical solutions. Particularly important in this case is the process of combining smart machines and systems, as well as changes in production processes.

- Industry 4.0: Brief historical overview, trends and innovations

The world has been changing on a daily basis with the development of human civilization. **Industry 4.0** is a model that shows how industrial production follows the latest developments and changes over time. Thereby the workers, machines and production become one intelligent and independent network. The birth of Industry 4.0 (also known as Industrie 4.0 in Europe), as a term and a concept, was in 2011 at the Hannover Messe, where Bosch described the widespread integration of information and communication technology in industrial production.

Later, the World Economic Forum Founder and Executive Chairman Klaus Schwab formulated the great challenges and impacts of the Fourth Industrial Revolution. Therefore, his

book, serving as a programmed document, and several other works developing and implementing his ideas, have been chosen as the main source for a systematic description of the new terminology

Industry 4.0 (hereinafter we use bold italics to highlight Industry 4.0 terminology) includes **smart factories**, **cyber-physical systems**, **Internet of Things (IoT)** and **cloud computing**. It is characterized by flexibility, efficient use of resources and integration of customers and business partners in the business process.

In a **networked factory**, robots and men are becoming equal partners, the former having a higher degree of artificial intelligence in relation to the previous generation of robots. **Sensors** that respond to the slightest signal are embedded into the robots, enabling cooperation between robots and workers.

There are many trends that cause paradigm shifts in the industry. These include many political, economic, social, technological, environmental and legal issues, which include:

- Shortened “**time to market**” to develop, produce and market new products and services, requiring greater and faster innovation capability;
- **increased “customization”** to satisfy individual consumer demands, in a buyers market, no longer a sellers’ one, leading to higher product individualization;
- “**decentralized**” **decision making** with fewer organizational hierarchies;
- **increased resource “efficiency”** by using more efficient and closed loops, regenerative and restorative physical and economic cycles, where products and raw materials retain their physical characteristics and value as much as possible;
- technology innovations and breakthroughs such as the Internet, smartphone apps, social networks, systems engineering, smartphones, laptops, **3D-printers**, artificial intelligence and machine learning, **manufacturing enterprise systems (MES)**, etc

These new technologies provide extensive opportunities to further increase mechanization, automation, digitalization, networking, miniaturization, decentralized development, production, and supply, with the potential to shift the fundamental paradigm of industry to the “4th Industrial Revolution – **Smart automation**”.

Industry 4.0 is a relatively recent development and there is still no formal consensus on this concept’s name, as some authors might call it **Advanced Manufacturing**, **Smart Manufacturing**, **Smart Factory**, **Internet of Things**, **Internet of Everything**, or **Industrial Internet**, to express the same concept.

However, based on the literature review, we summarize that the “4th Industrial Revolution” is characterized by the advanced digitalization and integration of industrial manufacturing and logistics processes, the use of internet and “smart” objects (machines and products). The adoption of **information and communications technology (ICT)** is merging the physical and virtual worlds, in what are called **cyber-physical production systems (CPPSs)**, which consist of online networks of social machines, connecting ICT with mechanical and electronic components, that communicate among themselves via a network. Industry 4.0 creates higher **value-added chains** and changes the classical human and production organization systems as well as the organizational business models, impacting the overall society and the environment.

The world’s leading producers and markets are radically changing and adapting to new trends. **Industry 4.0 includes:**

1. **Factory 4.0:**

- Robots;
- **Autonomous Vehicles** (unmanned vehicles);
- **3D Printing / Additive Manufacturing**;
- **Advanced Manufacturing Systems**;
- **Sensors (sensors - data collections)**;
- **Industrial mobile devices (platform)**;
- **Nanotechnology / advanced materials**;

2. Cyber Security;

3. Software for data processing – **Big Data**;

4. Logistics 4.0;

5. **Mass Customization**;

6. **Internet of Things (IOT)**;

7. High-quality teams of employees and experienced teams of associates.

– **Cyber Security, Transparency & Privacy**

The flow of information due to the connectivity in Industry 4.0 raises concerns about security, transparency, and privacy. As manufacturing practices become increasingly personal and customizable, the data management practices implemented on and off the shop floor will hugely influence the perception of a company. The transmission and processing of sensitive industrial data must be secure to avoid cyberattacks on critical industrial facilities. **Digital ethics** and privacy, **privacy-enhancing technologies**, **self adaptive security**, **zero-trust security**, **end-to-end communication security**, **DevSecOps**, and **blockchain** are some of the new developments on this front. This focus on cybersecurity must be balanced with transparency and privacy.

– **Edge, Fog & Cloud Computing**

The immense amount of data being generated by industrial **internet of things (IoT)** is accelerating the adoption of edge, fog, and cloud computing in Industry 4.0. Custom hardware and software solutions like connected clouds, distributed clouds, distributed computers and storage, hybrid computing, low code development platforms, microservices, mobile computing, and multi-access edge computing are driving this Industry 4.0 trend.

– **Human Augmentation & Extended Reality (XR)**

The physical and cognitive augmentation of humans is another major Industry 4.0 trend. The limitations in humans are being overcome with the help of technologies such as wearables and exoskeletons. Furthermore, industrial mobile devices, natural and intuitive UI, and portable machine control screens enhance the ease of using such technology. XR technologies like **mixed reality (MR)**, **augmented reality (AR)**, and **virtual reality (VR)** are already in use in Industry 4.0 from research and development to full-scale production and post-production processes. This multi-experience paradigm is changing the way industrial manufacturing systems function. The nature of human-machine interaction is moving toward machine-enabled workers.

– **Network & Connectivity**

Network and connectivity are among the main driving forces in enabling Industry 4.0. A number of technological developments such as **edge-to-cloud**, **gigabit ethernet time-sensitive networks**, **low-power wide-area network (LPWAN)**, **5G**, **machine-to-machine communication**

(M2M), *real-time deterministic ethernet*, *time-sensitive networking (TSN)*, ubiquitous radio access, unified IoT framework, and *zero-touch networks nudge factories* enable IoT, and thus transformation into Industry 4.0 facilities. These technologies continually improve machine-machine and human-machine communication, as well as data transmission. As a result, innovations in this area increase speed, improve security and efficiency, and reduce the cost of network connectivity.

– **Advanced Robotics**

Advancements in robotics make the processes in Industry 4.0 faster, more efficient, and safer. The most prominent robotic technologies impacting manufacturing include *autonomous robots*, *collaborative robots (cobots)*, *collaborative autonomous mobile robots*, *mobile robots*, *cloud robotics*, *APIs*, *pick and place robots*, and *robot swarms*. The use of robots offers higher precision and agility while improving the capability of rapidly developing customizable robots. Robots also free up time for the human workforce to focus on different non-repetitive or high-value tasks.

– **Internet of Everything**

The *machine-machine*, *human-machine*, and *human-human real-time connectedness* together comprise the Internet of Everything in manufacturing. It includes IoT, internet of skills, internet of services, internet of systems, and shop floor IoT. The Internet of Everything combines real-time data, machine intelligence and human skills, resulting in faster, more efficient, and more cost-effective manufacturing processes. Interoperability and a standardised Internet of Things framework are crucial for the smooth implementation of Industry 4.0 facilities.

– **Digital Twin**

Digital twin technology creates virtual models of industrial assets by combining dynamic real-time sensing and visualization data. Some of the promising use cases of digital twins include *model-driven design*, *virtual prototyping*, *virtual system validation*, *throughput optimization*, and *evolutionary design*. The use of digital twins is propelling industry 4.0 manufacturing towards hyper-automation. Digital twins provide valuable insights into all steps of the manufacturing process.

– **Additive Manufacturing**

Manufacturers constantly search for new technologies to cater to all aspects of growing market demand. Additive manufacturing, which started out as a prototyping technique, is revolutionizing and decentralizing production. Hybrid manufacturing aims to integrate both additive manufacturing and subtractive manufacturing. The advancement in material science and techniques such as stereolithography and metal 3D printing enables simpler fabrication of intricate structures and complex components. Additive manufacturing is making highly-customizable and sustainable *cloud-based production* a reality.

– **Big Data & Analytics**

The scale of industrial data collection will eventually enable factories to make the transition into Industry 4.0 facilities. Big data is complex and is valuable only when it is captured, stored, and analyzed in a quick and cost-effective manner. Advancements to utilize data for gaining valuable insights into manufacturing systems, along with the availability of immediate and real-time data,

open up opportunities for **prescriptive, predictive, and augmented analytics** at different levels of a company's manufacturing facilities.

To sum up, Industry 4.0 is the new industrial revolution of the 21st century, which enables companies to create “smarter” products and services by reducing costs and increasing efficiency, where the human factor is crucial for the application and the work is based on the existing literature in the area.

Smart Factory makes a solution which, due to the system's automated procedures, uncomplicated setup including simple, need-based installation, and, ultimately, high degree of scalability, can help companies in the manufacturing sector further optimize their processes and significantly boost their internal efficiency.

– **Industry 4.0 and marketing**

This section demonstrates how innovative marketing tools are used during the development of industry 4.0.

Virtual currency (cryptocurrency) is based on the principle of peer-to-peer networks (client–client). This currency system has no superior control to regulate the currency. Virtual currency cannot be falsified due to the complex encryption. All transactions and accounts are public, which acts as protection and prevention of financial crime. The use of payment systems in practice is currently limited and used more as an investment.

Mobile app marketing is defined as a marketing activity conducted over the Internet to which consumers are constantly connected via a personal mobile device.

Internet of Things is so-called machine-to-machine communication. The product must have a built-in communication device to receive information from another device, process it, and provide it to another device. In practice, enterprises use IoT both in manufacturing, for example, in supplying production lines, or producing products that communicate with each other.

Advergaming means creating computer games for presenting enterprises or products. This is a link between the gaming business and marketing. These may be virtual worlds such as The Sims worlds or augmented games that combine reality with fiction such as Pokémon, where real “sponsored” sites serve as part of the game.

But, as is usual, there are certain disadvantages of this revolution. However, in this fully digitised, networked and interconnected world, systems become more vulnerable to cyber threats and attacks. Where a part of a system is vulnerable and attacked, there may be a reverberating effect across an entire production or service line.

The systematized terminology of “Industry 4.0” with definitions and Ukrainian equivalents can be achieved the address <https://docs.google.com/document/d/1DIONA1D-ZITbcc3RKs7pE3Vj45rkSzqy/edit#>

REFERENCES

1. Arnold, Christian. *The Industrial Internet of Things from a Management Perspective: A Systematic Review of Current Literature*. *Journal of Emerging Trends in Marketing and Management* 2017, 8-21. [CrossRef];
2. Kagermann, WW.H and, Helbig, J. *Recommendations for implementing the strategic initiative Industrie 4.0* 2013. [CrossRef];

3. Kube, G. and Rinn, T. (2014). *Industry 4.0 - the next revolution in the industrial sector*, ZKG International. 67 (11), 30–32;
4. Lu, Y. *Industry 4.0: A survey on technologies, applications and open research issues*. [J. Ind. Inf. Integr.] 2017, 6, 1–10. [CrossRef];
5. Maresova, P.; Soukal, I.; Svobodova, L.; Hedvicakova, M.; Javanmardi, E.; Selamat, A.; Krejcar, O. *Consequences of Industry 4.0 in Business and Economics*. [Economies] 2018, 6, 46. [CrossRef];
6. Pfeiffer, S., 2016. *Robots, Industry 4.0 and humans, or why assembly work is more than routine work*, Societies 2016, 2–6. [CrossRef].
7. Schlick, J., Stephan, P. and Zuhle, D. (2012). *Produktion 2020. Auf dem Weg zur 4.0. industriellen Revolution*. [IM – Fachzeitschrift für Information Management und Consulting]. August 2012. [CrossRef];
8. Schwab K.M., *The Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum ISBN-10, 2018 – 288 pp.
9. Witkowski, K. *Internet of things, big data, industry 4.0–innovative solutions in logistics and supply chains management*. Procedia Eng. 2017, 182, 763–769. [CrossRef];

Голуб Анастасія, Жажка Лілія, Матвєєва Інна, Любомська Інна, Юрченко Ірина

**ЧЕТВЕРТА ІНДУСТРІАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ:
НОВІ ІДЕЇ ТА ЇХНЄ ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ**

У статті зроблено намір вивчити новітню термінологію яка була розвинена за останнє десятиліття. Вибірка актуального мовного матеріалу, його реєстрове визначення та основи систематичного термінологічного опису передували кільком припущенням, які дозволили нам досягти поставленої мети.

Ключові слова: Четверта індустріальна революція, доповнена та розширена реальність, екзоскелет, неструктуровані дані, смарт фабрика, Інтернет речей, кіберфізичні системи.

УДК 821 (73) (075.8)

**СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ
ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ:
«ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОИЗВЕДЕНИЙ У. С. МОЭМА»**

Гылычлыева Гурбанжесал

студентка 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, доцент Данильчук О. М.

В статье рассматривается лингвостилистический анализ текста как фактор формирования филологической компетентности и выполняется лингвостилистический анализ романа английского прозаика XIX века У. С. Моема «Театр», который позволяет не только выделить основные средства, используемые автором в его произведении, но найти их связь с авторским выражением иронии и насмешки.

Ключевые слова: лингвостилистический анализ, лексико-семантическое поле, выразительные средства.

Основной целью современного образования является не простая совокупность знаний, умений и навыков, а основанная на них личностная, социальная и профессиональная компетентность – умение находить, анализировать и эффективно использовать информацию, умение жить и работать в мире, который быстро изменяется.

Можно привести вполне убедительные примеры, которые подтверждают эффективность использования компьютерных технологий на разных этапах представления учебной информации; усвоение учебного материала в процессе интерактивного взаимодействия с компьютером; повторение и закрепление полученных знаний, умений и навыков; промежуточного и итогового контроля; самоподготовки и самоконтроля достигнутых результатов учебы; коррекции механизмов решения заданий социализации; дозирование учебного материала, его классификации, систематизации и др.

Так, создание электронного пособия, которое бы систематизировало и обобщало любого рода информацию, в частности проблемы лингвостилистического анализа; в данном случае лингвостилистического анализа произведения У.С. Моэма «Театр» является на сегодняшний день особенно актуальным. Для этого осуществляется комплексный анализ, который включает в себя литературный и лингвостилистический аспекты с использованием компьютерных технологий. Программные разработки дипломной работы будут способствовать совершенствованию знаний студентов и быстрому усвоению ими материала.

Принципы лингвостилистического анализа текста представлены в виде целой системы, состоящей из разных уровней, что чрезвычайно важно для строения текста произведения. Уровни лингвостилистического анализа не являются фиксированными, но в рамках современной лингвистики, как известно, существуют фонологический, лексический, морфологический и синтаксический уровни. Проведенный лингвостилистический анализ позволяет не только выделить основные средства, используемые автором в его произведении, но найти их связь с авторским выражением иронии и насмешки.

Выявление стилистических особенностей романа «Театр» Уильяма Сомерсета Моэма (1874–1965) является сутью дипломной работы. Для достижения поставленной цели необходимо проанализировать основные стилистические средства, на примере одного из отрывков книги, выявить ведущие тенденции в выборе стилистических приемов и их значимость для восприятия текста, а затем на этом основании сделать вывод о характерном для данного драматурга стилистическом оформлении мыслей.

Актуальность работы обусловлена вниманием к усовершенствованию принципов лингвостилистического анализа. Эта заинтересованность подразумевает рассмотрение системных уровней анализа, среди которых выделяются особенности образа главного героя литературного произведения и средства выразительности, которые позволяют художнику воплотить свои идеи.

Научная новизна дипломной работы связана с выбором объекта исследования и средств его экспликации. Произведение У.С. Моэма «Театр» недостаточно исследовано, обстоятельные научные работы по данной проблематике в стилистике, лингвистике и литературоведении в целом отсутствуют. В настоящей работе систематизированы

основные принципы лингвостилистического анализа текста, исследованы средства выразительности. Новизна состоит также и в том, что произведение У.С. Моэма «Театр» не подвергалось ранее многоплановому лингвостилистическому анализу; отсутствуют и методические издания на базе указанного романа.

Выбор **методов исследования** предопределен характером изучаемого явления. В качестве основных методов исследования применялись: метод наблюдения; метод анализа, с обращением особого внимания на корреляцию рассматриваемого текста произведения в рамках литературной и культурной связей; интерпретационный метод.

К лингвистическим методам принадлежат проблемно-описательный метод (отображает основу проблематики произведения У.С. Моэма «Театр» и лексикографический метод (заключается в работе со словарями), к литературоведческим методам – метод систематизации и обобщения литературного критического опыта.

Теоретической базой работы являются труды по лингвистике, стилистике, литературоведению и компьютерным дисциплинам таких ученых, как И.В. Арнольд, А.Б. Бахтин, Л.Г. Бабенко, И.Р. Гальперин, Д. Жантиева, М. Злобина, Г.Э. Ионкис, Ю. Кагарлицкий, Д.П. Шестаков, М. Baker, R.L. Calder и другие.

Объектом исследования является произведение английского писателя У.С. Моэма «Театр».

Предметом исследования являются принципы лингвостилистического анализа текста.

Целью данной работы является демонстрация специфики лингвостилистического анализа текста в теоретическом и практическом аспектах в произведении У.С. Моэма «Театр», а также создание учебного электронного пособия для студентов прикладной лингвистики на основе исследуемого материала.

Исходя из цели работы формируются следующие **задачи**:

1. осуществить обзор критической литературы, в которой рассматриваются общетеоретические положения, коррелирующие с лингвостилистическим анализом;
2. исследовать творчество У.С. Моэма и место его произведения «Театр» в художественном наследии автора;
3. выявить основные способы репрезентации феномена иронизма как одного из важнейших приемов в тексте романа У.С. Моэма «Театр»;
4. создать учебное электронное пособие на основе исследуемого материала.

В своем творчестве У.С. Моэм придерживался реалистических принципов, хотя его художественный метод складывался также и под влиянием натурализма, неоромантизма и модернизма.

Прежде чем выявить основные способы репрезентации феномена иронизма как одного из важнейших приемов в тексте романа У.С. Моэма «Театр», следует дать определение **иронии** как стилистическому приему и как идейно-эмоциональной оценке. В ЛЭС находим:

«1) ирония стилистического средства, выражающие насмешку или лукавства. Иносказание, при котором в контексте речи высказывание приобретает противоположный смысл;

2) ирония – вид комического (наряду с юмором и сатирой), идейно эмоциональная оценка, прообразом которой служит ирония стилистическая» [2, с. 300].

Первое толкование описывает стилистический прием, называющийся антифразисом и антономасией. Второе толкование характеризует иронию как разновидность комического.

Ирония работает на парадоксах, помогает обнаружить противоречие и противоположности в разных системах содержательной расшифровки одного и того же знака. Иронический образ рождает ощущение смысловой многомерности доступного разуму пространства. Человек углубляется в значение знака, как в лабиринт, и блуждает в нем, наталкиваясь на парадоксы, которые заставляют его резко менять ход мысли. В любой точке мысленных блужданий по лабиринту виден некоторый избыток значения. Это не позволяет уму сосредоточиться в рамках какой-либо из известных трактовок изображаемого, то есть порождает принципиальную неоднородность идей.

С точки зрения стилистики в анализируемом тексте можно выделить следующие основные тенденции: использование маркеров разговорного стиля, изобразительных средств (метафора, метонимия, гипербола, ирония), а также большое количество эпитетов, играющих важную роль при описании характера человека или каких-либо конкретных моментов.

Условия общения создают почву для реализации двух противоположных тенденций, а именно **компрессии** и **избыточности**.

Компрессия может реализовываться на различных уровнях языковой системы.

На **фонетическом** уровне она выражается в редукции вспомогательных глаголов, например, “it’s, there’s, animals don’t, he wasn’t” и т.д.

На уровне **лексики** компрессия проявляется в преимущественном употреблении одноморфемных слов (“open”, “stop”, “look”), глаголов с постпозитивами или так называемых фразовых глаголов (“go for”, “get away”), а также слов широкой семантики (“thing”, “stuff”).

В разговорной речи **синтаксис** упрощается, что находит выражение в использовании эллиптических конструкций, например, «Like this: Grrrrr!». Эллипсис трактуется как «перевод в импликацию структурно необходимого элемента конструкции»

Тенденция к **избыточности**, обусловлена спонтанностью разговорной речи и выражается, прежде всего, в виде так называемых «сорных» слов (“well, I mean, you see”), двойного отрицания или повторов.

Далее мы рассмотрим следующий стилистический прием, наиболее часто употребляемый автором – **эпитет**, который рассматривается как образное определение, выполняющее в предложении атрибутивную функцию или функцию обстоятельства.

Для эпитета характерно наличие эмотивных, экспрессивных и других коннотаций, благодаря которым выражается отношение автора к определяемому предмету.

Выделяют различные виды эпитетов:

постоянные, тавтологические, пояснительные, метафорические, метонимические, фразовые, инвертированные, смещенные и другие.

Постоянный эпитет может быть **тавтологическим**, т.е. указывать необходимый для данного предмета признак (“soft pillow”), или оценочным (“bonny boy”), или описательным (“silver cups”).

Пояснительные эпитеты указывают на какую-нибудь важную черту определяемого, характеризующую именно его.

В **метафорическом эпитете** обязательна двуплановость, указание сходства и несходства, семантическое рассогласование, нарушение отмеченности.

Возможны, например, **анимистические метафорические эпитеты**, когда неодушевленному предмету приписывается свойство живого существа (“angry sky”), или **антропоморфный метафорический эпитет**, приписывающий человеческие свойства и действия животному или предмету (“laughing valleys” [4, с. 84]). Подобные структуры экспрессивны и стилистически отмечены как разговорные [1, с. 451].

Дадим определения других стилистических средств, встретившихся в анализируемом отрывке.

Метафора обычно определяется как скрытое сравнение, осуществляемое путем применения названия одного предмета к другому и выявляющее таким образом какую-нибудь важную черту второго (например, использование слова “flame” вместо “love” на основании силы чувства, его пылкости и страстности). Другими словами, метафора – это перенос наименования одного предмета на другой на основании сходства. Различают простые и развернутые метафоры [1, с. 215].

Гиперболой называется заведомое преувеличение, повышающее экспрессивность высказывания и сообщающее ему эмпатичность [1, с. 52] (например, а “thousand pardons” [4, с. 187]).

Противоположным гиперболе тропом является **мейозис** – уменьшение и ослабление реальных характеристик предмета речи (например, “it will cost you a pretty penny” [4, с. 291]). Часто используется для создания юмористического эффекта [1, с. 203].

Метонимия – троп, основанный на ассоциации по смежности. Она состоит в том, что вместо названия одного предмета употребляется название другого, связанного с первым постоянной внутренней или внешней связью. Эта связь может быть между предметом и материалом, из которого он сделан; между местом и людьми, которые в нем находятся; между процессом и его результатом; между действием и инструментом и т.д. [1, с. 234].

Олицетворением называется троп, который состоит в перенесении свойств человека на отвлеченные понятия и неодушевленные предметы, что проявляется в валентности, характерной для существительных – названий лица. Это значит, что слова, так употребленные, могут заменяться местоимениями “he” и “she”, употребляться в форме притяжательного падежа и сочетаться с глаголами речи, мышления, желания и другими обозначениями действий и состояний, свойственных людям [1, с. 342].

Оксюморон (оксиморон) – троп, состоящий в соединении двух контрастных по значению слов (обычно содержащих антонимичные семы), раскрывающий противоречивость описываемого (например, “unfaithful faith” [4, с. 284]). Нарушение лексической сочетаемости в случае оксюморона вызывается не отсутствием семантического согласования, а контрастностью [1, с. 323].

Аллюзия основана на накопленном опыте и знаниях писателя, который предполагает такой же опыт и знания у читателя. Это не прямое упоминание, словом или фразой,

исторического, литературного, мифологического, библейского факта или факта повседневной жизни, без указания на источник [1, с. 34].

Под **антитезой** понимается «резкое противопоставление понятий и образов, создающее контраст» [1, с. 49]. Как отмечает И.Г. Гальперин, антитеза чаще всего встречается в параллельных конструкциях, поскольку читателю проще воспринимать противопоставленные элементы в сходных синтаксических позициях [3, с. 84].

Лексические повторы, представляющие собой повторение слова или словосочетания в составе одного предложения, абзаца или целого текста, обладают стилистической функцией только в том случае, если читатель при декодировании может их заметить. К узуальным функциям повтора на лексическом уровне можно отнести усилительную (экспрессивную), эмоциональную и усилительно-эмоциональную. Более точное определение задач повтора возможно только с учетом контекста, в котором он употребляется [1, с. 84].

Теоретическое значение работы заключается в комплексном подходе, синтезирующем лингвистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвистического анализа и литературоведческого анализа в единстве его формы и содержания.

Практическое значение исследования обусловлено тем, что разработанное электронное пособие может быть использовано в учебном процессе при изучении курсов «Английский язык», «Стилистика» и «История зарубежной литературы» студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. (2009) Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. Науч. ред. П. Е. Бухаркин. 9-е изд., испр. и доп. М. : «Флинта» : Наука.
2. Ахманова О. С. (2000) Терминология лингвистическая. Взято из: Языкознание: Лингвистический энциклопедический словарь. М.
3. Гальперин И. Р. (1981) Текст как объект лингвистического исследования. М. : Наука, 140 с.
4. Моэм С. Театр (1983). Пер. с англ. Г. Островской. М. : Правда, 576 с.

Hylychlyieva Hurbanzhemal

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «LINGUOSTYLISTIC ANALYSIS OF THE WORKS BY W. SOMERSET MAUGHAM»

The article considers the linguistics analysis of the text as a factor in the formation of philological competence and performs the linguistics analysis of the novel English prose of the XIX century U. C. Moem «The Theatre», which allows not only to allocate the main funds, used by the author in his work, but find their connection with the author's.

Key words: linguistic and stylistic analysis, lexical and semantic field, expressive means.

УДК 378.147

ПРИМЕНЕНИЕ АУТЕНТИЧНЫХ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ НА ЗАНЯТИЯХ КАК МЕТОД ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Джаныева Айбоссан

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Научный руководитель – ст. преподаватель Мочалова Н. С.

Данная статья посвящена проблемам использования аутентичных видеоматериалов для повышения мотивации иностранных студентов при изучении английского языка. Основная задача исследования проанализировать широкие возможности Интернет-ресурсов, обладающие большой информативно-содержательной базой бесплатных английских онлайн-подкастов, которые создают благоприятные условия для совершенствования навыков английской речи. Особое внимание уделено подбору видеоматериала, который был бы интересным, доступным пониманию, соответствовал современной реальности англоязычного общества.

Ключевые слова: аутентичные видеоматериалы, онлайн-подкасты, мотивация, мотив, иностранный язык.

Вступительная часть. Мотивация является ведущим фактором, регулирующим активность, поведение, деятельность личности в процессе изучения английского языка. Любое педагогическое взаимодействие с обучаемым становится эффективным только с учётом особенностей его мотивации. Этим и обусловлена актуальность данной работы, целью которой является изучить влияние использования аутентичных видеоматериалов на уровень мотивации учащихся на начальном этапе обучения английскому языку.

Основная часть. На современном этапе возрастает роль видео-технологий как одного из наиболее продуктивных способов при решении столь актуальной задачи как достижение коммуникативной компетенции (речевой, языковой, социокультурной, компенсаторной, учебно-познавательной) и повышение уровня владения английским языком учащихся до сегодняшних требований международных стандартов.

Однако проблема состоит в том, что несмотря на определенный прогресс (использование Internet, различных программ и т. д.), одной из трудностей обучения английскому языку является весьма ограниченная возможность общения с носителями языка и использования навыков разговорной речи вне учебных занятий [2, с 27]. Современные технологии позволяют расширить рамки урока и приводят к необходимости использования новых форм обучения. Одной из таких форм является видео-урок.

Использование видео поддержки на уроках способствует повышению качества знаний, так как позволяет использовать следующие виды коммуникативной деятельности: аудирование, говорение, чтение и письмо (при выполнении упражнений). Использование видео оправдано психологически: именно через органы зрения и слуха человек получает основной объем информации об окружающем мире. Применение видеозаписей на уроках способствует индивидуализации обучения и развитию мотивированности речевой

деятельности обучаемых. При использовании видеофильмов на уроках иностранного языка развиваются два вида мотивации: само-мотивация, когда фильм интересен сам по себе, и мотивация, которая достигается тем, что ученику будет показано, что он может понять язык, который изучает. Это приносит удовлетворение и придает веру в свои силы и желание к дальнейшему совершенствованию [2, с. 32]

Проблемы мотивации относятся к важным психологическим проблемам, так как их исследование позволяет приблизиться к пониманию движущих сил, причин, внутренних механизмов поведения человека. Несмотря на важность и практическую востребованность знаний мотивационной сферы деятельности человека, разработанность этих проблем отстает от их общепсихологической значимости.

Проблемы мотивации в обучении английского языка в начальном этапе, существующие теории и модели мотива остаются в современной отечественной педагогике и психологии малоизученными и не удовлетворяют запросам реальной практики при обучении английского языка [3, с. 47]

Следует отметить, что применение на уроке видеоматериала – это не только еще один источник информации. Использование видеоматериала способствует развитию различных сторон психической деятельности учащихся, и, прежде всего, внимания и памяти. Во время просмотра в классе возникает атмосфера совместной познавательной деятельности. В этих условиях даже невнимательный ученик становится внимательным. Для того чтобы понять содержание фильма, учащимся необходимо приложить определенные усилия. Так непроизвольное внимание переходит в произвольное. А интенсивность внимания оказывает влияние на процесс запоминания. Использование различных каналов поступления информации (слуховой, зрительный, моторное восприятие) положительно влияет на прочность запечатления страноведческого и языкового материала [7, с. 82]

Таким образом, психологические особенности воздействия учебных видеоматериалов на учащихся (способность управлять вниманием каждого учащегося и групповой аудитории, влиять на объем долговременной памяти и увеличение прочности запоминания, оказывать эмоциональное воздействие на учащихся и повышать мотивацию обучения) способствуют интенсификации учебного процесса и создают благоприятные условия для формирования коммуникативной (языковой и социокультурной) компетенции школьников [7 с. 89].

Применение аудиовизуальных средств обучения возбуждает, прежде всего, непроизвольное внимание. Однако это не даёт основания рассматривать их как нечто вроде игрушки в учебном процессе, как средство «размагничивающее» учащихся, ослабляющее их волю. Установлено, что усвоение аудиовизуальной информации требует от человека приложения различных усилий и затрат некоторой интеллектуальной энергии. Поэтому со всей определённостью можно сказать, что использование видео связано с необходимостью включения у учащихся и произвольного внимания.

Подчеркнем некоторые элементы эффективности использования аутентичных видеоматериалов на уроках иностранного языка: *погружение в ситуации, знакомство с культурой стран изучаемого языка, знакомство с языком жестов и мимики, живая речь носителей языка, увлеченность, мотивация, снятие усталости.*

Использование видеоматериалов в обучении устной иноязычной речи является целесообразным для активизации речевой деятельности учащихся, создания ситуаций стимулирования их общения и совершенствования контроля освоения учащимися английского языка как коммуникативного средства. Видеоматериалы могут использоваться для изучения тем страноведческого характера, а также для развития навыков монологической и диалогической речи [1, с. 35].

Возможности Интернет-ресурсов для совершенствования умений аудирования на основе аутентичных видеотекстов при изучении английского языка неограниченны. Так, например, BBC World Service предоставляет возможность не только прочитать, но и прослушать новости на английском языке на Вебсайте BBC. Причем в дополнение к радиовещанию данная служба имеет проект BBC Learning English, который являясь самой популярной программой, оказывает помощь обучающимся в изучении английского языка, особенно на первом этапе обучения. Более того существует большая база интересных бесплатных английских онлайн-подкастов (небольших аудио- или видеозаписей, сделанных в стиле радиопередачи), способствующих существенному улучшению восприятию английской речи на слух. Ведущие подкастов являются носителями языка, так что предоставляется возможность слушать и изучать живой язык, в том виде, в котором им пользуются обычные жители англоязычных стран. Подкасты делятся на 3 уровня: первый – для начинающих (elementary), второй – для обучающихся со средними знаниями английского языка (lower intermediate and intermediate), третий – для обучающихся, имеющие знания выше среднего (upper intermediate). Преимущество проекта BBC Learning English в том, что темп речи озвученных диалогов – разный, в зависимости от уровня языковой подготовки. В 6 MinuteEnglish присутствуют вставки разговоров на английском языке от корреспондентов BBC, кроме того, есть объяснения новых английских слов и выражений. Следует обратить внимания на то, что все объяснения даются исключительно на английском языке. Переживаний по этому поводу не должно быть, так как к подкастам прилагаются скрипты (текстовый вариант передачи) [5, с. 32]

К таким подкастам, как British Council, Voice America, ESL, помимо текстовых версий (транскриптов), прилагаются задания на проверку понимания речи. Ресурс Listen to English-Learn English включает задания на употребление слов и выражений плюс аудио на страноведческие темы. На сайте выложены сами статьи, которые обеспечивают поддержку для слушателей. Очень интересные, живые аутентичные аудиотексты, включающие идиомы, слэнг, предложены на сайте Betteratenglish. По мнению самого создателя сайта Лори, данный ресурс является альтернативой рафинированным учебным материалам, представленным на массовом рынке учебной продукции. Трехуровневый подкаст (Intermediate, Upper Intermediate and Advanced), сопровождаемый скриптами и language notes, специально предназначен для изучающих английский язык.

BBC World Service предлагает также интересные подкасты на темы науки, техники и экономики, программы об открытиях и достижениях в разных областях науки для продвинутого этапа обучения, программы об информационных и компьютерных технологиях, их влиянии на жизнь людей, предназначенные для подвинутого этапа обучения.

CNN World News также предоставляют информацию на нескольких языках и двойную классификацию статей с аудио и видео сопровождением. Новости, доступные для просмотра и прослушивания (podcasts), делятся на несколько разделов по темам и по алфавиту, которые помогают пользователям легко найти интересующую их информацию [6, с. 53]. Программы новостей выходят в разное время и освещают события, происшедшие за неделю, за день или за час. Например, CNN Student News (новости) предназначены для студентов, программа Business Update рассчитана для бизнесменов, News of the Absurd – абсурдные или вымышленные новости рассчитаны на широкий круг слушателей.

Таким образом, подбор аудио и видео материала в сети Интернет огромен. Однако только наличие доступа к Интернет-ресурсам не является успехом качественного обучения иностранному языку. Овладение обучающимися иноязычной коммуникативной компетенцией с помощью выше указанных источников возможно лишь при методически грамотно построенной работе преподавателя.

Вывод. В заключение хочется сказать, что аутентичные видеоматериалы обладают большими потенциальными возможностями для решения учебных, образовательных задач при правильно организованном занятии педагогом. Обладая большой информативностью материала, они создают атмосферу реальной языковой коммуникации и способны обеспечить успешное восприятие обучающимися иноязычной речи, повысить мотивацию обучающихся к изучению английского языка. Работа преподавателя предполагает постоянное обновление содержания обучения, постановку задач формирования у студентов приемов самостоятельного приобретения знаний и познавательных интересов. Применение системы видеозанятий способствует развитию уже имеющейся мотивации к изучению английского языка. На продвинутом этапе познавательный интерес к культуре Великобритании, США, к современным реалиям жизни за рубежом, т.е. знакомство с аутентичными видеоматериалами приводит к повышению уровня мотивации изучения английского языка и, следовательно, под влиянием аутентичных видеоматериалов к повышению самостоятельной деятельности учащихся. Самостоятельная работа учащихся – это их мотивированная, профессионально-ориентированная деятельность, управляемая специально разработанной системой методического обеспечения, осуществляемая во внеаудиторное время, не требующая непосредственного участия преподавателя, однако проводимая под его руководством и частичным контролем. Высокая мотивация к пониманию аутентичных видеоматериалов стимулирует самостоятельную деятельность учащихся, так как процесс восприятия видеоматериалов невозможен только в рамках аудиторной работы. Задача преподавателя в этой ситуации вовлечь учащихся в данную деятельность и научить их, каким образом достигнуть желаемого результата при просмотре видеоматериалов. Таким образом, приобретается стойкий интерес к предмету, а стремление к совершенствованию неуклонно ведет к повышению уровня качества знаний студентов в изучении иностранного языка.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бабинская П. К., Леонтьева Т. П. (2005). *Практический курс методики преподавания иностранных языков* / П.К. Бабинская, Т.П. Леонтьева. М.: Просвещение.

2. Вербицкий А.А., Платонова Т.А. (2006). *Формирование познавательной и профессиональной мотивации студентов* / А.А. Вербицкий., Т.А. Платонова. М.: Наука.
3. Додонов Б.И. (1984). *Структура и динамика мотивов деятельности* / Б.И. Додонов. № 4.
4. Ильин Е.П. (2002). *Мотивация и мотивы* / Е.П. Ильин. М.: «Питер».
5. Колесникова И.Л., Долгина О.А. (2001). *Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков* / И.Л. Колесникова. М.: «БЛИЦ», «CambridgeUniversityPress».
6. Соловова Е.Н. (2004). *Практикум к базовому курсу методики обучения иностранным языкам: Учеб. пособие для вузов* / Е.Н. Соловова. М.: Просвещение.
7. Соловова, Е.Н. (2003). *Использование видео на уроках иностранного языка* / Е. Н. Соловова / ELT NEWS & VIEWS.

Janyeva Aybossan

APPLYING AUTHENTIC VIDEOS IN THE CLASSROOM AS A METHOD OF INCREASING MOTIVATION FOR LEARNING ENGLISH

This article is devoted to the problems of using authentic video materials to increase the motivation of foreign students in learning English. The main objective of the study is to analyze the broad possibilities of Internet resources with a large informative and informative base of free English online podcasts, which create favorable conditions for improving English speaking skills. Particular attention is paid to the selection of video material that would be interesting, understandable, and consistent with the modern reality of the English-speaking society.

Keywords: authentic videos, online podcasts, motivation, motive, foreign language,

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ: «ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА РЕПРЕЗЕНТАЦИИ КОНЦЕПТОСФЕРЫ РОМАНА Д. СЕЛИНДЖЕРА “НАД ПРОПАСТЬЮ ВО РЖИ”»

Джумагулыева Гульшат

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, доцент Данильчук О. М.

В работе рассматриваются языковые средства репрезентации концептосферы романа Д. Селинджера “Над пропастью во ржи”. Подчеркивается, что среди тем и мотивов произведения немаловажное место занимает концепт GAME (ИГРА).

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, концептосфера.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ определяется необходимостью изучения художественного концепта, недостаточной разработанностью методов выявления концептуальных смыслов в художественном тексте, а также неоднозначностью подходов

к способам языковой и речевой репрезентации художественных концептов в идиостиле писателя.

ОБЪЕКТОМ ИССЛЕДОВАНИЯ являются индивидуально-авторские концепты Д. Селинджера.

ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ – языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов прозаика.

МАТЕРИАЛОМ ИССЛЕДОВАНИЯ является роман Д. Селинджера “The Catcher in the Rye” («Над пропастью во ржи»).

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ – определить структуру концептосферы произведения, охарактеризовать языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов указанного прозаика.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ:

1. выявить основные подходы к изучению концепта и сформулировать определение понятия «концепт»;
2. выявить специфику художественного концепта как средства реализации языковой личности писателя;
3. провести концептуальный анализ романа Д. Селинджера “The Catcher in the Rye”;
4. создать электронное пособие на указанную выше тему и другие.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ: *лингвистические методы:* описательный и сравнительный; *когнитивные методы:* метод концептуального анализа.

В современной лингвистике выделяются три подхода – концепт рассматривается с точки зрения лингвистики, когнитологии и культурологии.

Представители лингвистической точки зрения (С.А. Аскольдов, Д.С. Лихачев, В.В. Колесов и В.Н. Телия) понимают концепт как весь возможный потенциал значения слова наряду с его коннотативным элементом.

Представители когнитивного подхода (З.Д. Попова и И.А. Стернин) относят концепт к мыслительным явлениям, определяя его как глобальную мыслительную единицу, «квант структурированного знания».

Сторонники культурологического аспекта (Степанов Ю.С. и Слышкин Г.Г.) всю культуру понимают как совокупность концептов и отношений между ними. концепт трактуют как основную ячейку культуры в ментальном мире человека, как базовую единицу культуры, ее концентратор.

Изучив различные подходы к трактовке термина «концепт», можно сделать вывод, что концепт обладает двусторонней природой: он обладает как значением языкового знака (лингвистическое и культурологическое направления), так содержательной стороной, которая представлена в ментальности (когнитивное направление).

Концепт обладает двусторонней природой: он обладает как значением языкового знака (лингвистическое и культурологическое направления), так содержательной стороной, представленной в ментальности (когнитивное направление).

С.А. Аскольдов-Алексеев различал *познавательные и художественные концепты*.

К *концептам познания* не относятся чувства, желания и иррациональное [1, р. 97].

Художественный концепт способен создавать определенное «эмоциональное и эстетическое напряжение».

Среди тем и мотивов романа «Над пропастью во ржи» важное место занимает тема игры. Феномен «игры» является объектом всех наук, входящих в поле антропологии. По мнению Й. Хейзинги, игра лежит в основе всех важнейших культурных явлений, таких как религия, искусство и даже война [2, р. 97].

Тема игры в романе «Над пропастью во ржи» рассмотрена с позиции когнитивного подхода. Объектом исследования являются эпизоды, которые иллюстрируют спортивные и настольные игры.

В английском языке игра по правилам обозначается лексемой “game”, спонтанная игровая деятельность передается лексемой “play”, “playing”.

Объект нашего исследования – концепт *GAME*, который входит в образную парадигму романа как «жизнь – есть игра»: “Life is a game, boy. Life is a game that one plays according to the rules” [3, р. 47] и иллюстрирует концепт *LIFE (ЖИЗНЬ)* в целом.

Текст романа насыщен оценочной лексикой, так как повествование ведется от лица героя, отличающегося эмоциональностью, и читатель видит события и явления через призму его восприятия.

О футбольном матче Холден отзывается иронично. Иронический эффект достигается за счет словосочетаний “a very big deal” и “to commit a suicide”, соотносящихся с лексемой “supposed”, семантика которой подразумевает нереальность ситуации.

Так, то, что считается важным в обществе, не является таковым для Холдена, но в то же время эти лексемы указывают на экспрессивность высказывания.

Герой использует в своей речи лексические единицы с негативной коннотацией “goddam”, “stupid”, “dopey”, “goddam”, “mean”, “boring”, которые относятся не к игре как таковой, а выражают негативное отношение героя к возникшей ситуации. Холден ставит спортивные игры в один ряд с другими проявлениями ограниченности людей.

Связанная с игровой деятельностью идея ограниченности прослеживается и в эпизоде, где несколько раз повторяется устойчивое выражение “stick together”, которое приобретает негативную оценочную окраску, что подчеркивается лексическими единицами “goddam”, “little”, “dirty”, хотя вне контекста данное выражение стилистически нейтрально.

Так, анализируя роль игровой деятельности в социальной жизни и личностном развитии героя, делаем вывод, что с одной стороны, игра связана с системой общественных правил, ограничивающих свободу личности (представления-ассоциаты игры: Игра – одиночество; Игра – несправедливость; Игра – скука; Игра – безответственность), с другой стороны, игра может восприниматься как сфера искренних чувств и творческой активности (Игра – дружба; Игра – детство, невинность: описание мечты Холдена стать ловцом во ржи).

Командные игры вызывают у Холдена неприязнь из-за связанной с ними необходимости подчинения личности коллективу. Парные игры, напротив, увлекают Холдена, так как помогают лучше прочувствовать внутренний мир партнера.

Итак, концепт *GAME (ИГРА)* является структурообразующим и концептуальным принципом повествования в анализируемом тексте.

Исследование индивидуальных концептов авторского мира помогло раскрыть самобытность художественного мира Д. Селинджера, где неоднозначность трактовки бытия является основой идиостиля писателя.

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ заключается в комплексном подходе, который синтезирует лингвистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвистического анализа и литературоведческого анализа в единстве его формы и содержания.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ обусловлено тем, что разработанный веб-сайт может быть использован в учебном процессе студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аскольдов С.А. (1997) Концепт и слово. Взято из: Русская словесность: Антология / Под ред. проф. В.П. Нерознака. М.: Academia.
2. Хейзинга Й. (1988) Homo Ludens. Статьи по истории культуры. М., 704 с.
3. Salinger J.D. (1986) The catcher in the rye. Над пропастью во ржи. М.

Dzhumahulyieva Hulshat

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «LANGUAGE REPRESENTATION DEVICES OF THE CONCEPTOSPHERE OF THE NOVEL ‘CATCHER IN THE RYE’ BY J.D. SALINGER»

The thesis paper considers the linguistic means of representation of the concept sphere of the novel by D. Selinger "Over the Gap in the Rye"». Among the themes and motives of the work is the concept of GAME (GAME).

Key words: cognitive linguistics, concept, concept sphere.

УДК 81`25

ОСНОВНІ ВИДИ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Жажска Лілія Романівна

студентка 4-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова.

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – ст. викладач Мочалова Н. С.

У статті розглянуто різноманітні класифікації юридичних текстів, запропоновані вітчизняними та іноземними лінгвістами та перекладачами. Окреслено основні відмінності у підходах до класифікації юридичних текстів в Україні та за кордоном, оскільки питання є маловивченим у науковій літературі.

Ключові слова: юридичний текст; переклад; типи юридичних текстів; переклад договорів.

Постановка проблеми. Переклад – це складне явище, у дослідженні якого в центрі уваги виявляються соціальні, психолінгвістичні, психологічні та культурні аспекти, він – невіддільна частина людської цивілізації, в якій існують різні етноси та культури. *Актуальність* теми пов'язана з особливим інтересом сучасного перекладознавства до

вивчення особливостей перекладу юридичних текстів та необхідністю створення класифікації юридичних текстів, яка б враховувала всі аспекти юридичних документів і задовольняла всі мови. Проблему особливостей перекладу та класифікації англійських юридичних документів досліджували такі вчені, як Алексеева І. С., Арнольд І. В., Бреус Є. В., Виноградов В. С., Городецький Б. Ю., Гумовська І. М., Калюжна В. В., Карабан В. І., Комісаров В. Н. та М. Politis, М. Canelloroulou-Botti, а також Claude Bocquet, Sylvie Monjean-Decaudin серед іноземних вчених, а саме французьких.

Мета статті – дослідити й проаналізувати наявні в науковій літературі класифікації видів юридичного перекладу та запропонувати узагальнену класифікацію. Поставлена мета унеобхіднює вирішення таких завдань: 1) визначити основні види класифікацій видів юридичного перекладу; 2) вивчити та порівняти підходи до класифікації юридичних текстів; 3) запропонувати узагальнену класифікацію юридичних текстів.

Об'єкт дослідження – класифікації видів юридичного перекладу, предмет – систематизація та узагальнення цих класифікацій з урахуванням всіх аспектів юридичних документів і лінгвокультурних особливостей різних країн світу.

Мета та завдання дослідження, а також його складність зумовили звернення як до загальнонаукових, так і спеціальних *методів*. Із масиву методів першої групи в роботі використовуємо насамперед синтез, аналіз та порівняння та узагальнення наукової літератури для теоретичного підґрунтя дослідження. Провідними у роботі є компаративний метод, завдяки якому ми здійснили порівняння поглядів різних науковців на поняття, що аналізуються в дослідженні та метод порівняльного аналізу – для порівняння перекладу різних нормативно-правових джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основну вагу в роботі приділено класифікаціям типів юридичного перекладу найбільш відомих вітчизняних та зарубіжних вчених. Одна з найпоширеніших представлена в роботі дослідниці К. Вороніної, яка виділяє такі типи юридичного перекладу:

- переклад контрактів, угод та домовленостей, договорів купівлі-продажу, а також договорів оренди приміщень, трудових угод та ліцензійних угод,
- переклад установчих документів (Статут, резолюції, протоколи засідань, свідоцтва про реєстрацію тощо), легалізація документів,
- переклад законодавчих актів державних органів різних країн (закони, протоколи засідань, резолюції, розпорядження та розпорядження),
- переклад актів місцевого законодавства (переклад нормативних актів, положень тощо),
- переклад судових документів (заяв, клопотань, судових рішень, інструкцій та постанов), легалізація документів,
- переклад усіх видів допоміжних документів (довіреностей, посвідчень, ліцензій та дозволів), легалізація документів [6, с. 264];
- Інша класифікація подібна до попередньої і пропонує дещо відмінне групування документів:
- переклад законів і нормативно-правових актів та їх проєктів;
- переклад договорів;

- переклад юридичних висновків;
- переклад нотаріальних свідочств;
- переклад установчих документів юридичних осіб;
- переклад довіреностей [3, с. 267];

Найбільш вдалою, на нашу думку, є думка М. Карпушиної, яка зазначає, що юридичний переклад є перекладом правових документів або текстів, водночас, юридичний переклад є досить непростим видом перекладу, так як усі документи цього напрямку мають правовий характер, а право є невіддільною частиною соціального, політичного та культурного життя країни. Юридичний переклад повинен бути достовірним, точним, щоб правильно передати юридичну інформацію з однієї іноземної мови на іншу. За типом юридичних документів, дослідниця виділяє такі різновиди юридичного перекладу:

- переклад контрактів (угод);
- переклад нормативно-правових актів;
- переклад статутів;
- переклад правової документації;
- переклад меморандумів;
- переклад довіреностей;
- переклад нотаріальних документів, засвідчених апостилем;
- переклад установчої документації [6, с. 276].

Дослідник В. Карабан розширює перелік документів певних груп цієї класифікації і подає основні види юридичного перекладу договорів:

- переклад трудового договору;
- переклад договорів купівлі-продажу майна;
- переклад договорів поставки;
- переклад договорів на виконання робіт або надання послуг;
- переклад договорів оренди або найму приміщення;
- переклад договорів перевезення і транспортної експедиції;
- переклад договорів страхування;
- переклад договорів банківського вкладу;
- переклад кредитних договорів;
- переклад договорів доручення, комісійних та агентських договорів;
- переклад договорів підряду та інших [4, с. 235].

У зв'язку з тим, що у вітчизняній лінгвістиці бракує одностайного погляду на класифікацію юридичних текстів, ми звернулися до праць іноземних науковців, класифікації яких становлять найбільший інтерес: М. Politis, M. Canellopoulou-Botti, а також Claude Bocquet, Sylvie Monjean-Decaudin.

Перша класифікація М. Politis, M. Canellopoulou-Botti:

- des textes contenant des règles de droit (traités, constitution, lois, décrets) – тексти, які містять правові норми (угоди, конституції, закони, постанови (переклад А. Криворучко);
- des textes pris en application des règles de droit comme les actes de l'administration <...>, des tribunaux, etc. – тексти, які містять правову інформацію, наприклад адміністративні постанови, <...>, судові постанови і т.д. (переклад А. Криворучко);

– tout texte produisant ou pouvant produire des effets juridiques comme les contrats, les testaments, mais aussi les dépositions des témoins <...> ou tout autre document qui pourrait s'insérer dans le dossier d'une affaire pénale, civile ou administrative – будь-який текст, що має юридичні наслідки, такі як договори, заповіти, так само, як і покази свідків <...> або будь-який інший документ, який стосується кримінально-виконавчого, цивільного або адміністративного права (переклад А. Криворучко) ;

– des textes de doctrine – тексти, що мають доктринний характер (переклад А. Криворучко);

– des textes de vulgarisation des notions juridiques et des articles de quotidiens ou revues traitant des questions juridiques <...> – тексти, що популяризують юридичну інформацію, а також статті юридичного характеру щоденних видань і журналів [2].

Друга класифікація Claude Bocquet, з уточненнями Sylvie MonjeanDecaudin:

– <...> les textes normatifs, les textes des décisions qui appliquent ces normes et enfin les textes qui exposent le contenu des règles de droit <...>; «а) право-нормативні тексти, б) тексти як результат постанов, що апелюють цими нормами, в) правові тексти» (переклад А. Криворучко);

уточнення Sylvie Monjean-Decaudin:

– Cela l'amène à distinguer trois types de discours qui font l'objet de la traduction juridique: le discours du législateur, celui du juge et celui de la doctrine – «Таке розділення призводить до ідеї розрізнення трьох типів дискурсу, які є об'єктом юридичного перекладу: а) дискурс законодавця, б) судовий дискурс, в) дискурс, що інтерпретує право» (переклад А. Криворучко) [1, с.122].

Ключові принципи та особливості класифікацій подано в Таблиці 1.

Таблиця 1. Принципи класифікацій типів юридичного перекладу.

Автор класифікації	Принцип класифікації	Типи документів	Недоліки класифікацій
Вороніна К.	за типами документів;	– контракти, угоди та домовленості, договори купівлі-продажу, а також договори оренди приміщень, трудових угод та ліцензійних угод; – установчі документи, легалізація документів; – законодавчі акти державних органів різних країн; – акти місцевого законодавства; – судові документи, легалізація документів;	Відсутність створеної узагальненої класифікації, що охоплює усі види юридичних текстів та враховує особливості вітчизняної та зарубіжної юриспруденції;

		– усіх види допоміжних документів;	
Шумило І., Сніца Т.	за типами документів;	– закони і нормативно-правові акти та їх проекти; – договори; – юридичні висновки; – нотаріальні свідоцтва; – установчі документи юридичних осіб; – довіреності;	
Карпушина М.	за типами документів;	– контракти (угоди); – нормативно-правові акти; – статути; – правова документація; – меморандуми; – довіреності; – нотаріальні документи, засвідчені апостилом; – установчі документації;	
Карабан В.	за типами документів;	– трудові договори; – договори купівлі-продажу майна; – договори поставки; – договори на виконання робіт або надання послуг; – договори оренди або найму приміщення; – договори перевезення і транспортної експедиції; – договори страхування; – договори банківського вкладу; – кредитні договори; – договори доручення, комісійних та агентських договорів; – договори підряду та інших;	
М. Politis, M. Canellopoulou-Botti	за типами документів, але більш узагальнено;	– тексти, які містять правові норми (угоди, конституції, закони, постанови; – тексти, які містять	Відсутня деталізація за типами документів, чітких формулювань, мають занадто

		правову інформацію, наприклад адміністративні постанови, судові постанови і т.д.; – будь-який текст, що має юридичні наслідки, такі як договори, заповіти, так само, як і покази свідків або будь-який інший документ, який стосується кримінально-виконавчого, цивільного або адміністративного права; – тексти, що мають доктринний характер; – тексти, що популяризують юридичну інформацію, а також статті юридичного характеру;	узагальнений характер.
Claude Bocquet, Sylvie Monjean-Decaudin	за типами документів, але більш узагальнено;	– право-нормативні тексти; – тексти як результат постанов, що апелюють цими нормами; – правові тексти».	

Як результат узагальнення вищенаведеного матеріалу, можемо визначити спільні та відмінні риси у підходах до класифікації юридичних текстів, вітчизняними та зарубіжними вченими. Із спільного можна зауважити, по-перше, що юридичний переклад стосується всіх документів, що належать до області юриспруденції. По-друге, і вітчизняні, і зарубіжні науковці подають класифікації юридичних документів залежно від їх типу. Однак є вагома відмінність, яка полягає у тому, що класифікації зарубіжних дослідників є більш узагальненими, на відміну від класифікацій вітчизняних науковців, які подають чітко представлені конкретні види юридичних документів.

Отже, в роботі визначено основні класифікації видів юридичного перекладу на основі порівняння підходів до класифікації юридичних текстів. Більшість українських та зарубіжних дослідників, які вивчали питання класифікації юридичних текстів, підійшли до цього питання з боку поділу за типами юридичних документів, але питання повної класифікації типів перекладу залишається відкритим для подальшого вивчення за іншими критеріями. Попри різноманітність класифікацій перекладу юридичних текстів, в яких виділено різні типи текстів, згруповані за різними принципами, все одно перш за все варто орієнтуватися на класифікацію залежно саме від типу юридичних документів, адже кожен вид юридичного документу має свої особливості при перекладі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bocquet C. La traduction juridique: fondement et methode. Bruxelles : De Boeck. Brand, Oliver coll. Traducto, 2008. 122 p.
2. Politis M., Canellopoulou-Botti M. Le sort des référents pragmatologiques dans le texte d'arrivée en traduction juridique [Електронний ресурс]. URL : <http://www.tradulex.com/Actes2000/Politis.pdf>
3. І. Шумило, Т. Сніца. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*, випуск 4, Хмельницький, 2016. 267 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанровостилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 235 с.
5. Карпушина М. Г. Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. К., «Молодий вчений», 2017. С. 275 – 278.
6. Черноватий Л.М., Вороніна К.В., Кальниченко О.А., Каминін І.М. Переклад англомовних науково-технічних текстів: енергія, природні ресурси, транспорт: навчальний посібник ; [за ред. Л.М. Черноватого, О.В. Ребрія] (Затверджено до друку Вченою радою факультету іноземних мов ХНУ імені В.Н. Каразіна, прот. № 2 від 17 лютого 2017 р.). Вінниця: Нова книга, 2017. 264 с.

Lilia Zhazhka

THE MAIN TYPES OF LEGAL TRANSLATION

The article considers various classifications of legal texts proposed by domestic and foreign linguists and translators. The main differences in the approaches to the classification of legal texts in Ukraine and abroad are outlined, as the issue is little studied in the scientific literature.

Key words: legal text; translation; types of legal texts; translation of contracts.

УДК 316.722.2

НЕВАГА ЯК СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ АГРЕСІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ Д. ТРАМПА)

Иценко Ірина Олександрівна

магістрантка,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
Україна, м. Полтава

В статті розглянуті аспекти вербальної агресії, що дозволяє здійснювати соціальний тиск, в умовах нерівного соціального статусу учасників спілкування. Прикладом комунікативної агресії взяті публічні промови колишнього президента Сполучених Штатів Америки Д. Трампа. Практичне значення одержаних результатів зумовлено можливістю їх використання в навчальних посібниках з дискурсології та політичної лінгвістики.

Ключові слова: вербальна агресія; комунікативні стратегії; соціальний тиск.

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується значним інтересом до вивчення політичного дискурсу, частиною якого є публічні виступи політиків. В даний час політичний дискурс, основна сфера реалізації якого - ЗМІ та газети, має величезний вплив на

життя суспільства, формує свідомість і поведінку його членів, а також визначає особливості мов і культур. Політичний дискурс – різновид інституційного виду дискурсу, який реалізується в громадських інститутах, характеризується наявністю інформативності, експресивності, фативи, смислової невизначеності [1]. У контексті даної роботи описано мову, яка використовується в політичних дискурсах, і вплив оформлення мови на мову в цілому, на що спрямований основний фокус уваги. У політичному дискурсі домінуючим також є дискурс влади. Відносини між політичним дискурсом та іншими дискурсами залежать від способу соціальних відносин. Публічний виступ в рамках політичного дискурсу є закінченою за формою і змістом заздалегідь підготовленою промовою на певну тематику, яка вимовляється перед широкою аудиторією.

Тема виявлення вербальної агресії в політичному дискурсі міцно тримається в ряді актуальних тем досліджень останніх років. Отже, актуальність теми обумовлена малодослідженим полотном вивчення такого виду дискурсу. Основною ціллю цієї роботи є дослідження публічного виступу 45-го президента Сполучених Штатів Америки на присутність феномену мовленнєвої агресії як способу соціального пресингу проти вербального опонента.

Як практичний дискурс-аналіз в рамках даної роботи значний інтерес представляють практичні приклади вербальної агресії, що застосовуються в комунікативній тактиці «образи», досліджені на матеріалі публічних політичних виступів Д. Трампа.

В квітні 2018 р. Д. Трамп пише на сторінках свого твіттера: "Many dead, including women and children, in mindless chemical attack in Syria. Area of atrocity is in lockdown and encircled by Syrian Army, making it completely inaccessible to outside world. President Putin, Russia and Iran are responsible for backing Animal Assad [5]. – Багато хто загинув, в тому числі жінки та діти, в результаті безглуздої хімічної атаки в Сирії. Район звірств знаходиться в ізоляції і оточений сирійською армією, що робить його повністю недоступним для зовнішнього світу. Президент Путін, Росія та Іран несуть відповідальність за підтримку жорстокого, наче тварина, Асада.(тут і далі переклад автора). На сторінках улюбленої соціальної мережі, американський лідер покладає відповідальність за недоведену «хімічну атаку» на лідера Сирії Б. Асада. Д. Трамп, застосовуючи подібну дифамацію, не просто публічно поширює наклеп, заявляючи про відповідальність Б. Асада, але і піддає його вербальній дискримінації, принизливо порівнюючи його з твариною. Подібна комунікативна тактика дозволяє йому створити провокаційний інформаційний громадський фон, що в підсумку вилилося в силову атаку збройних сил США по території Сирії. Успішна риторична вербальна агресія дозволила Д. Трампу не тільки заволодіти громадською думкою, а й заробити політичні бали, домігшись нанесення ракетного удару.

Інші приклади образливої риторики дозволили отримати значний обсяг зразків вербальної агресії Д. Трампа. Розглянемо невеликий приклад висловлювань Д. Трампа щодо засобів масової інформації: "Fake News Media" – Фейкові Новини ЗМІ; "Fake & Corrupt Press!" – Фальшива і Продажна Преса!; "Has never been as corrupt and deranged as it is today" – ніколи ще він не був таким корумпованим і неосудним, як сьогодні; "Fake news" – Фейкові новини; "The true enemy of the people!" – істинний ворог народу! [6].

Подібні вербальні інсинуації, спрямовані на створення негативного соціального іміджу ЗМІ Америки, привели до створення спеціальної сторінки на офіційному порталі Нью-Йорк Таймс. Саме там журналістами газети зібрані найбільш відомі його висловлювання. Портал зібрав 598 свідчень образ на адресу як політичних опонентів Д. Трампа, так і проти його закордонних колег.

Уважний розгляд даної публікації дає уявлення про те, що найбільше образливих коментарів американський лідер допускає на адресу ЗМІ, які в рамках передвиборної гонитви підтримували його політичного опонента Х. Клінтон. Неодноразово допускаючи звинувачення на адресу преси, Д. Трамп призводить широкий спектр мовних епітетів: "dishonest" – безчесні; "False" – брехливі; "Very corrupt" – дуже корумповані; "Unfair" – несправедливі; "Almost always negative" – практично завжди негативні; "Inaccurate" – неточні; "Malicious" – злісні; "Filled with conspiracy theories and blind hatred" – сповнені конспірологічними теоріями і сліпою ненавистю.

Понад сто негативних висловлювань на адресу Нью-Йорк Таймс покликані виконати цілком певну мету: здійснити вербальну дискредитацію преси, підірвати її авторитет в очах громадськості. На нашу думку, при дослідженні мовних компонентів, зафіксованих за допомогою ЗМІ, особливо важливо приділяти увагу наявності (або відсутності) ознак мовної образи.

Відносно своїх політичних опонентів лідер США допускає пряму негативну інтерпретацію: "Sleepy Joe" – сонний Джо; "Joe does not understand" – Джо не тямить [6]. Саме так називає Д. Трамп колишнього віце-президента та 46-го президента США Д. Байдена, піддаючи його розумові здібності відкритою вербальною дискримінацією. Образа держсекретаря Р. Тіллерсона стало відповіддю на виклад дипломатом підсумків зустрічі глави білого дому та президента Росії В. В. Путіна. Незадоволений результатом зустрічі Д. Трамп допускає таке висловлювання: "a man who is" dumb as a rock "- людина, яка тупа, як скеля. Нерівнозначний соціальний статус дозволяє ініціатору мовної агресії здійснювати ефективно "виключення" політичного опонента.

9 липня 2019 р Дональд Трамп образив Кіма Деррока, посла Великобританії в США, у відповідь на його критику на свою адресу. D. Trump: "The wacky Ambassador that the U.K. foisted upon the United States is not someone we are thrilled with, a very stupid guy <...>! " "I do not know the Ambassador but have been told he is a pompous fool," "Tell him the USA now has the best Economy & Military anywhere in the World, by far ... and they are both only getting bigger, better and stronger . " – «Божевільний посол, якого Великобританія нав'язала Сполученим Штатам, не та людина, від якого ми в захваті, він дуже дурний хлопець <...>! Я не знаю посла особисто, але мені говорили, що він пихатий дурень. Скажіть йому, що зараз в США економіка і військова справа розвинені краще, ніж де-інде в світі»[4]. В даному прикладі Д. Трамп порушує етичне табу, використовуючи негативні епітети і лексику зниженого регістру: "The wacky Ambassador" – пришепелкуватий посол, "a very stupid guy" – дуже дурний хлопець, "a pompous fool" – пихатий дурень, яка, в свою чергу, є образливою і такою, що принижує честь і гідність адресанта. Крім того, як зазначено в книзі «Поняття честі, гідності і ділової репутації», в якій подано класифікацію інвективної лексики і фразеології, що відноситься до сфери літературної мови, «слово дурень необхідно віднести

до групи слів, що містять в своєму значенні негативну (лайливу) оцінку чиєїсь особистості, з досить сильною негативною експресією, що дискримінує і визначальною розумові здібності людини» [1].

17 жовтня 2019 р. Д. Трамп не схвально відгукнувся про спікера Палати представників Конгресу Ненсі Пелосі: D. Trump: «Nancy Pelosi needs help fast! There is either something wrong with her "upstairs," or she just plain does not like our great Country ». – «Ненсі Пелосі потрібна допомога швидко! Або з її «дахом» щось не так, або вона просто не любить нашу велику країну» [5]. Д. Трамп використовує концептуальну метафору "upstairs" – дах, що номінує концепт «голова», уподібнюючи її приміщенню, в слідстві чого висловлювання набуває негативну конотацію.

Раніше, 6 листопада 2018 р Д. Трамп ділиться свої думкою про демократів: D. Trump: "The Democrats are lousy politicians. They really are. They've got horrible policies, open borders, crime is fine. They're lousy politicians but they have one thing, they are vicious. They're the most vicious people. So, the House Democrats are surrendering their majority, their dignity, their reputations. They look like a bunch of fools <...> ". – Демократи – паршиві політики. Вони дійсно такі. У них жахлива політика, відкриті кордони, злочинність в порядку речей. Вони паршиві політики, але у них є одна особливість, вони порочні. Вони найпорочніші люди. Таким чином, демократи в Палаті представників зраджують свою партію, свою гідність, свою репутацію. Вони схожі на купку дурнів <...> [5]. В цьому прикладі представлена мовна стратегія дискредитації осіб, які приймають рішення («Демократи паршиві політики», «схожі на купку дурнів»). В даному випадку вживається лайлива лексика. Автор використовує метод, спрямований на зниження статусу політиків. Негативна авторська оцінка передана за допомогою емоційно-риторичних фігур (паралелізм, негативна метафора). В даному випадку присутній яскраво виражений маніпулятивний характер мовного акту.

Д. Трамп також не залишає без уваги одну з провідних американських газет: D. Trump: "... .. I have to tell you, I have to be always very truthful because if I'm a little bit off, they call me a liar . They'll say, he gets a Pinocchio, the stupid Washington Post. They're Pinocchio." – Я повинен сказати вам, я повинен бути завжди дуже правдивим, бо, якщо я хоч трохи відходжу від теми, вони називають мене брехуном. Вони кажуть, він перетворюється в Піноккіо, дурний Вашингтон Пост. Це вони Піноккіо [5]. В даному прикладі тактика образи представлена за допомогою алюзії, стилістичного прийому, при якому автор, як правило, звертається до загальновідомого факту або твору. Отже, автор висловлювання не характеризує відкрито адресата, але він передбачає, що публіка буде мати достатні знання, щоб помітити натяк на відому художній твір і зрозуміти його важливість і значення в самому контексті. В даному випадку всім відома історія Піноккіо. Це жива дерев'яна лялька, чий ніс ставав більше, коли він брехав. Крім того, протягом більшої частини історії Піноккіо був представлений як агресивний, ледачий, брехливий персонаж. Таким чином, автор висловлювання протиставив себе своїм опонентам і підкреслив приписані їм негативні якості.

Висновки. Згідно з результатами цього дослідження, можна зробити висновок про те, що образи Д. Трампа спрямовані проти широкого кола осіб. Їх об'єднує те, що всі вони протистоять йому в сфері політики і влади або критикують його дії. Прагнучи

дискредитувати і змусити замовкнути всіх своїх супротивників, Д. Трамп досить часто використовує комунікативну тактику «зневаги».

Використання образ в політичному дискурсі Трампа за великим рахунком носить систематичний і методичний характер. Послідовне використання ним зневажливих прізвиськ, постійна увага до ЗМІ, а також підбір зневажливих слів, які привертають увагу до конкретних недоліків його адресантів (нечесність, некомпетентність, незначність і т. п.), вказують на те, що ці образи не засновані на імпульсивності або випадковості. Його образи призначені не тільки для його політичних противників, але в першу чергу на те, щоб вплинути на думку мільйонів людей. Таким чином, мовний акт, спрямований на зниження соціального статусу опонента, є одним із способів стратегії і впливає, іноді істотно, на прийняття рішень ображеною людиною. Застосування методів вербальної стратегії зневаги лідерами держав в умовах політичного дискурсу може бути потужним «зброєю» як щодо внутрішньополітичної ситуації, так і на зовнішній політичній арені. Подібні аспекти в умовах посилення впливу на психоемоційну сферу людини форм цифрової культури залишають дослідникам широкі можливості в поле наукового пошуку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Симонов А. К. Понятия чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа и оценки юристами и лингвистами / А. К. Симонов, М. В. Горбаневский. – Москва: Медея, 2004. – 328 с.
2. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: учеб. пособие для студентов, аспирантов, преподавателей, / А. П. Чудинов. – Москва: Флинта, 2006. – 254 с. – (Наука).
3. Donald Trump campaign speech in Wisconsin [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pohtico.com/story/2016/08/full-text-donaldtrumps-speech-on-227095>.
4. Donald Trump's Speech West Bend, Wisconsin [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=5qYf7uRGruY>
5. President Trump's historic speech to 2018 March for Life [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lifesitenews.com/news/full-text-president-trumps-historic-speech-to-march-for-life>.
6. The 598 People, Places and Things Donald Trump Has Insulted on Twitter: A Complete List [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/interactive/2016/01/28/upshot/donald-rumptwitterinsults.html?hpw&rref=upshot&action=click&pgtype=Homepage&module=well-region®ion=bottomwell&WT.nav=bottom-well>.

Ishchenko Iryna

INSULT AS A WAY OF EXPRESSING COMMUNICATIVE AGGRESSION (BASED ON D. TRUMP'S PUBLIC SPEECHES)

The article considers aspects of verbal aggression, which allow to exert social pressure in the conditions of unequal social status of communication participants. The public speeches of the former President of the United States of America D. Trump are taken as an example of communicative aggression. The practical significance of the obtained results is due to the possibility of their use in textbooks on discourse and political linguistics.

Key words: verbal aggression; communication strategies; social pressure.

УДК 811.111:81

ГРУПОВА РОБОТА НА СЕМІНАРАХ З ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ПРИКЛАДНИХ ЛІНГВІСТІВ (МЕТОД «ЧИТАЦЬКОГО КОЛА»)

Канчура Євгенія Орестівна

канд. філол. наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
Україна, м. Житомир

У доповіді представлено огляд методики групової роботи «Reading Circle» від Oxford University Press як такої, що дозволяє інтенсифікувати засвоєння курсу історії світової літератури для студентів спеціальності «Філологія, прикладна лінгвістика». Розподіл ролей лідера дискусії, майстра переказу, майстра слова й ключового фрагменту, майстра зв'язку з реальністю та майстра наведення культурних мостів дозволяє всебічно проаналізувати твір за встановленою схемою та ознайомити з ним учасників семінару.

Ключові слова: курс «Історія світової літератури», потреби студентів зі спеціальності «прикладна лінгвістика», групова робота, «Читацькі кола»

Підготовка фахівців із прикладної лінгвістики передбачає ознайомлення з історією світової літератури. Водночас зорієнтованість прикладного лінгвіста на практичну діяльність диктує певні особливості в організації теоретичних курсів, зокрема, вивчення світової літератури. Специфіка курсу історії світової літератури, розробленого для прикладних лінгвістів, зумовлена, насамперед, його стислими термінами: студентам належить ознайомитися з розвитком світового красного письменства всього за чотири місяці II семестру I року бакалаврату. Такі часові рамки зумовлюють оглядовий характер курсу: лекції формують у здобувачів освіти базові поняття про основні напрями та стилі європейського канону, а детальніше знайомство з найяскравішими представниками кожного періоду відбувається на семінарських заняттях. З огляду на насиченість матеріалу та потребу розглянути максимально можливу кількість художніх творів, семінари побудовані у формі групової роботи, заснованої на методиці, що була розроблена й запропонована Oxford University Press, «Reading Circle» (Reading Circle, 2021). Якість групової роботи безпосередньо залежить від навичок спілкування та вміння працювати в команді, обмінюватися здобутою інформацією, адже кожна з підгруп представляє аналіз конкретного твору для своїх колег. Семінарські заняття не ставлять за мету надати вичерпний аналіз того чи того періоду або напряму мистецтва слова, проте формують своєрідні дороговкази для подальшого читання й розвитку сприйняття художнього тексту, необхідного перекладачеві чи прикладному лінгвісту. Особистий пошук є запорукою професійного розвитку майбутнього філолога, тренуванням його вміння працювати з текстом. До того ж, здобувачі освіти мають змогу поглибити свої навички опрацювання художнього тексту на засіданнях наукового гуртка «Інтертекстуальні студії», який функціонує при кафедрі теоретичної та прикладної лінгвістики Державного університету «Житомирська політехніка». З огляду на потреби майбутнього прикладного лінгвіста, курс «Історія світової літератури» розроблено з метою розширити гуманітарний світогляд здобувача освіти через поєднання контекстів національних культур із розвитком мовної складової, віддзеркаленої літературним процесом, та зміцнити когнітивну базу реценції текстів. Відповідно до визначеної мети курс складається з двох змістових модулів: Давня література та Нова література. Такий підхід

передбачає розгляд функціонування художньої творчості з давніх часів до кінця XVIII – початку XIX століття, за умов домінування структурної нормативної поетики, та спостереження за розвитком вільних форм нового і новітнього красного письменства в контексті реалістичного і фантастичного світосприйняття та змін у світогляді сучасної людини.

Ознайомлюючи студентів з історією світової літератури, я зосереджуюся на наративах, що перегукуються між собою, які творяться водночас автором і читачем, які творять ментальний простір людства, попри припущення про те, що книги наразі читає лише половина населення планети. Філолог має усвідомлювати, що художня література міцно вкорінена в простір культури та відлунює навіть тим людям, які за життя не прочитали жодної книги. Тому професійність філолога, а надто прикладного лінгвіста, полягає у вмінні ловити це відлуння та спрямовувати його у потрібному напрямку.

Література – основа культурного фону носіїв мови. Там, де перетинаються мова, свідомість та мистецтво, перебуває художня література. Для розуміння поняття художньої літератури ключовими словами є «уява» й «творчість». Так, слідом за В. Домбровським (Домбровський, 2008), ми можемо вибудувати логічний ланцюг: ідея – почуття й настрої – творча фантазія автора – звукові словесні образи – сугестія – почуття й настрої – духовна діяльність реципієнта (читача). Саме про емоційний розвиток та силу уяви говорить Ніл Гейман у лекції "Чому майбутнє залежить від бібліотек, читання та уяви" (Gaiman, 2013). Тобто, для філолога важливим є усвідомлення суті художньої літератури як суми, яка більша за механічно додані складові, як емоційне тло людини, що володіє мовою.

Для усвідомлення поняття культурного фону та здатності текстів перегукуватися й переплітатися між собою, студентам потрібно усвідомити, що жоден текст не існує відірвано від загальної суми літератури. Всі вони так чи інакше посідають місце в нашій свідомості. Тому утворюється своєрідне "біле знання" (сукупність ідей, образів, фактів, джерело яких не завжди можна виявити), подібне до білого шуму, як його розуміють фізики. Термін увів у обіг сучасний англійський письменник Террі Пратчетт (Pratchett, 1997). Письменники свідомо вдаються до прийомів інтертекстуальності, апелюючи до білого знання читача, сформованого культурним фоном, на якому він зростає. Отже, для успішної професійної діяльності прикладного лінгвіста нам потрібно виробити вміння усвідомленого аналізу текстів та засобів їхньої взаємодії.

Протягом всієї роботи з курсом здобувачі освіти визначають такі моменти взаємодії текстів та звертають увагу на використання приймів інтертекстуальності (цитата, посилання, алюзія, стилізація, бурлескна травестія та пародія) (Пьеге-Гро, 2008). Окрім того, робота з текстами сприяє розумінню впливу художнього тексту на свідомість, на утворення стереотипів мислення, функціонування кліше. Вивчення світової літератури надає можливість простежити такі механізми.

Для того, щоб за можливістю всебічно розглянути й проаналізувати запропонований для семінару твір, на заняттях застосовується методика групової роботи, розробленої фахівцями Oxford University Press. Принцип роботи доволі простий та дозволяє розподілити зусилля, спрямовані на аналіз тексту, надає можливість працювати кожному студенту,

відповідно до його вмінь та вподобань, а також зібрати спостереження групи в єдине ціле для представлення на семінарі.

«Читацьке коло» є групою з шести (або 5 – 7) студентів, де кожен читає один спільний текст, але з різних точок зору, відповідно до ролі:

1. Лідер дискусії (Discussion leader)
2. Майстер переказу (Summarizer)
3. Майстер зв'язку з реальністю (Connector)
4. Майстер слова (Word Master)
5. Майстер ключового фрагменту (Passage Person)
6. Майстер наведення культурних мостів (Culture Connector)

Студентам запропоновано такий алгоритм підготовки до семінару:

1. Кожен з учасників групи, незалежно від ролі, обов'язково читає запропонований для семінару текст. Кожна група має різні тексти, таким чином, під час семінару виникає можливість ознайомитися із більшою кількістю творів.

2. Робота, відповідно до ролі (детальний опис функцій ролей – нижче)

3. Кожен з учасників групи надсилає свої нотатки викладачеві напередодні семінару через надану гугл-форму. Надіслана робота формує частину оцінки за семінар. Оцінюється відповідність поставленому завданню (ролі), самостійність та вичерпність відповіді. Стислість викладу важлива.

4. Кожна група збирається онлайн напередодні семінару, учасники діляться своїми спостереженнями та готують спільну відповідь-презентацію твору.

5. На семінарі група надає слово обраному спікеру/спікерам (найчастіше – лідеру дискусії) та представляє результат обговорення й аналізу твору, його ідейних домінант та засобів мовної виразності, властивостей часу й культури, яким він належить, та вказує на його позачасове значення для культури й літератури сьогодення. Тривалість виступу групи до 10-12 хвилин. Після виступу група відповідає на поставлені питання. Всі питання та відповіді оцінюються. Тривалість дискусії – до 20 хвилин.

Ролі учасників «Читацького кола» студенти обирають самостійно. Групи формуються на початку курсу та залишаються у сталому складі, проте ролі бажано змінювати, тоді кожен студент зможе поглянути на художній текст з різних точок зору.

Розгляньмо функції кожного учасника «Читацького кола»

1 Discussion leader. Після прочитання тексту готує письмово 5 запитань загального характеру, які ставить учасникам групи під час обговорення – підготовки до семінару. Питання також надсилаються викладачеві через надану гугл-форму. Веде дискусію та готує разом з групою усне представлення висновків дискусії на семінарі. Оригінальність та проблемність питань оцінюються додатковими балами.

2. Summarizer. Читаючи текст, занотовує основні події, ідеї та персонажів твору. Після прочитання пише невеличку анотацію своїми словами, не більше 1500 знаків з пробілами. Як показує досвід, студентам першого курсу досить важко опанувати мистецтво стислого переказу, тому тренуванню навички написання анотацій приділяється окрема увага. Майстер переказу має стисло переказати головне в творі. Усний виступ триває не більше однієї

хвилини. Вміння стисло та зв'язно виділити головне в тексті, написати анотацію, – є однією з ключових навичок для написання будь-якого дослідницького тексту.

3. Connector. Читаючи тест, занотовує 2 моменти, які, на його думку, прив'язують текст до реальності сьогодення. Можна підкріплювати власним досвідом, досвідом знайомих, чи інформацією з масмедіа. Якщо йдеться про фантастичний чи історичний текст, рекомендовано шукати моменти подібності у почуттях персонажів та їхній поведінці. На обґрунтування спостереження студенти мають обов'язково навести приклади з реального життя. Подібні навички допомагають визначити актуальність тексту для сучасного читача та наблизити твір до нього.

4. Word Master. Читає текст та добирає слова чи вирази, які є новими чи важкими для розуміння, або є ключовими для даного тексту. Вибирає 5 слів, надає їхнє тлумачення, пояснює роль в творі. Робота майстра слова не є суто словниковою роботою, це робота з засобами мовної виразності в тексті, метафорами, епитетами тощо. Вміння визначати ключові слова необхідне науковцю, а усвідомлення ролі слова в тексті – професійна риса філолога. Тому наводити лише словникове визначення недостатньо для високої оцінки, важливо висловити особисту думку студента та надавати особистий коментар.

5. Passage Person. Читаючи текст, вибирає 3 уривки, які, з його точки зору є найцікавішими, викликають в читача емоційну реакцію. Це не має бути зав'язка, кульмінація чи розв'язка, які є об'єктом дослідження майстра переказу, це має бути те, що відгукнулося у душі саме цього читача. Презентує обрані фрагменти групі, обґрунтовує свій вибір, пояснює роль фрагмента в тексті, обговорює його з групою. Можна обирати й ті фрагменти, які виявилися незрозумілими, тому спільний мозковий штурм може призвести до цікавого обговорення. Робота майстра ключового, подібно до роботи майстра слова, є роботою з засобами мовної виразності та ключовою навичкою філолога.

6. Culture Connector. Читаючи текст, шукає подібності та розбіжності нашої культури з культурою суспільства, описаного в творі. Важливо підкреслити, що під «культурою» розуміємо систему норм, звичаїв та традицій, властивих історичному періоду та суспільству (народові), що описані в творі. Тобто, йдеться не про етичні чи психологічні аспекти поведінки персонажа, а про її відповідність закріпленим нормам тогочасного суспільства. Майстер наведення культурних мостів знаходить подібності та розбіжності з нормами нашого суспільства, демонструє 2 – 3 таких приклади з тексту, коментує їх відповідно до сучасного досвіду.

Таким чином, приходимо до **висновків**: за умов значних часових обмежень, викладання курсу історії літератури зорієнтоване, насамперед, на формування фонові обізнаності з каноном та вміння розпізнавати інтертекстуальні вкраплення в сучасних текстах, з якими, здебільшого, доведеться працювати прикладному лінгвісту. Тому, з метою розширення можливостей практичного ознайомлення з творами світової літератури та інтенсифікації самостійної роботи здобувачів освіти під час вивчення курсу, застосовано прийом «Читацьке коло», який дозволяє залучити до аналізу тексту кожного студента в академічній групі, оцінити кожного, стимулювати та структурувати дискусію, розвивати професійні навички філолога. Ефективність прийому перевірена на практиці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Reading Circles (2021) *The Teacher's Handbook for Bookworms Club*. Retrieved from: <https://elt.oup.com/teachers/readingcircles/?cc=ua&selLanguage=uk>,
2. Домбровський, В. Г. (2008). *Українська стилістика і ритміка. Українська поезика*. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження».
3. Gaiman Neil (2013, October 15) Why our future depends on libraries, reading and daydreaming. A lecture explaining why using our imaginations, and providing for others to use theirs, is an obligation for all citizens. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/books/2013/oct/15/neil-gaiman-future-libraries-reading-daydreaming>
4. Pratchett Terry (1997) *Words from the Master* Retrieved from: <https://www.lspace.org/books/apf/words-from-the-master.html>
5. П'єге-Гро Натали (2008) *Введение в теорию интертекстуальности*. Пер. с фр., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. Москва: Издательство ЛКИ.

Kanchura Yevheniia

The paper provides an overview of the group work method "Reading Circle" developed by Oxford University Press as one that allows to intensify the History of World Literature course designed for students majoring in "Philology, Applied Linguistics". The roles of discussion leader, summarizer, word master, passage person, connector and culture collector allows the participants to analyze a book according to the established scheme and acquaint the seminar participants with it.

Key words: *The History of World Literature course, Applied Linguistic students' needs, group work, Reading Circle*

УДК 811.111:81'255

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ ТА ТОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ПРИКЛАДІ РОМАНА МАРКА ТВЕНА «ПРИНЦ І ЗЛИДАР»

Карауланова Анна Андріївна

студентка 4-го курсу,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. н., доцент Кузенко Г. М.

Стаття присвячена розгляду особливостей перекладу антропонімів та топонімів з англійської мови українською на матеріалі роману Марка Твена «Принц і злидар». Проаналізовано основні способи перекладу власних та географічних назв – транслітерація, транскрипція та калькування. Кількісно продемонстровано частотність використання кожного з них.

Ключові слова: *переклад, антропонім, топонім, транслітерація, транскрипція, калькування.*

Значущість перекладу художніх творів важко переоцінити, тому що саме художній твір заглиблює читача в світ, створений автором, і демонструє ідеї та ідеали, змушує задуматися та переосмислити речі. Інструментів для створення особливого світу художнього твору існує безліч, і одні з них – це антропоніми та топоніми. Ім'я може стати однією з найяскравіших характеристик персонажу, а доцільний підбір географічної назви може

передати дух епохи. Тому можна стверджувати, що антропоніми та топоніми мають широкий емоційно-експресивний потенціал. Щодо цього В. А. Кухаренко (2002) зазначає, що власні назви «охоплюють усі знання комунікантів про називаний об'єкт, що розрізняються повнотою якісної та кількісної інформації, але обов'язково включають суб'єктивне відношення до референта» (с. 118-119).

Переклад цих засобів є складним процесом, який містить багато аспектів та вимагає прискіпливого підбору способу передачі ономастичної одиниці з однієї мови в іншу, бо існує небезпека невірною трактування антропонімів та топонімів. Тому перекладачу потрібно мати певний набір лінгво-культурних знань задля створення адекватного перекладу вищезазначених одиниць. Таким чином, одним з найактуальніших питань сучасного перекладознавства є питання адекватності та еквівалентності перекладу, що і що зумовлює **актуальність нашого дослідження**.

У науковому дискурсі розробкою проблеми перекладу антропонімів та топонімів займалися такі вчені, як М. П. Кочерган, І. В. Корунець, В.А. Кухаренко, Л. С. Бархударов, О. В. Бока, С. Влахов, А. Зубко, М. Кабакчи, Р. Мурасова С. Флорін Е. М. Мурзаєв та ін.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей передачі англійських антропонімів та топонімів у перекладі твору Марка Твена «Принц і злидар» українською мовою, який був виконаний М. Рябовою.

Задля реалізації поставленої мети дослідження необхідно виконати ряд завдань:

- 1) визначити поняття антропонімів та топонімів;
- 2) розглянути особливості та складності перекладу антропонімів та топонімів;
- 3) проаналізувати особливості передачі антропонімів та топонімів в україномовному перекладі твору М. Твена «Принц і злидар».

Для визначення понять антропонімів та топонімів потрібно розглянути таке поняття, як ономастика. Великий тлумачний словник сучасної української мови подає два визначення даного терміну: «1) Розділ мовознавства, що вивчає власні назви; 2) сукупність власних назв у словниковому складі мови» (Бусел, 2003, с. 671). Існує декілька класифікацій власних назв. Розглянемо класифікацію, що пропонує М. П. Кочерган: 1) антропоніми (імена людей); 2) топоніми (географічні назви); 3) теоніми (назви божеств); 4) зооніми (клички тварин); 5) астроніми (назви небесних тіл); 6) космоніми (назви зон космічного простору і сузір'їв); 7) хрононіми або «квазівласні імена» (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями); 8) ідеоніми (назви об'єктів духовної культури); 9) хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури); 10) ергоніми (назви об'єднань людей: товариства, організації); 11) гідроніми (назви водоймищ); 12) етноніми (назви народів, етнічних груп) [3, с. 187]. Для нашого дослідження важливим є детальний розгляд антропонімів та топонімів, тобто імен людей та географічних назв.

На думку О. О. Селіванової (2006), до антропонімів належать особисті імена, зокрема ім'я, по-батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, криптонім (таємне, зашифроване ім'я), андронім (найменування дружини прізвищем чоловіка), гінеконім (найменування чоловіка прізвищем матері, дружини), патронім (найменування людини від імені чи прізвища батька або предків) (с. 29). Антропоніми є однією з найважливіших ономастичних одиниць, бо саме вони пронизують усі сфери людської діяльності, адже у кожної людини є ім'я. У художньому

творі за допомогою антропонімів демонструється соціальний, культурний, економічний або історичний образ персонажу.

Топоніми є не менш важливими через те, що будь-яке місце на планеті має свою назву, будь то місто, річка чи гора. Виділяють три категорії топонімів: гідроніми (назви річок, озер, заток, струмків, водойм та інших водних об'єктів), ороніми (назви гір, гірських систем, пагорбів та інших височин) та ойконіми (назви міст, сіл, селищ та інших населених пунктів) (Беценко, 2019, с. 7). За допомогою топонімів у художньому творі передається конкретна історична епоха або створюється образ конкретного місця дії.

В теорії перекладу для передачі іноземних власних та географічних назв у мові перекладу виділяють три основні способи: транслітерація, транскрипція і калькування. Складності полягають у виборі адекватного способу перекладу, тому що у контексті художнього твору антропоніми та топоніми є не просто найменуванням особи чи точки у просторі, а й художньо значущим елементом. Важливим фактором постає достовірність перекладу через наявність у мовах усталених перекладів географічних найменувань та імен історичних осіб. Гра слів, емоційне та культурне забарвлення кожної ономастичної одиниці впливають на сприйняття ідейно-естетичного ядра твору. Тому ще одна складність при перекладі антропонімів та топонімів полягає у тому, що потрібно брати до уваги культурну специфіку країни і мови як оригінального тексту, так і перекладу (Бияк, 2004, с. 27).

Для нашого дослідження перекладі англійських антропонімів та топонімів українською мовою ми обрали історичний роман Марка Твена «Принц і злидар». Було виявлено, що у творі зібрано приблизно 95 власних назв: 73 антропоніми та 22 топоніми. Автор у своєму романі звертається у більшості випадків до історичних імен та географічних назв, які не потребують переосмислення нашою етнокультурною, але оригінальні авторські персонажі з іменами, які містять у собі емоційне забарвлення, також присутні. М. Рябова у своєму україномовному перекладі використала всі основні способи перекладу ономастичних одиниць, далі розглянемо найбільш цікаві випадки перекладу більш конкретно.

За допомогою транслітерації М. Рябова переклала такі антропоніми:

– Take instant order for it, my lord **Hertford** (Twain, 1881, с. 19) – Негайно віддайте наказ, лорд **Гертфорд** (Твен, 1957, с. 25);

– ...for its lash drank deep of my **Mary's** blood and its blessed deliverance came quick (Twain, 1881, с. 80) – Нагаї висмоктали кров з моєї **Мері** й наблизили щасливий день її визволення (Твен, 1957, с. 94). У випадку з антропонімом Mary – спосіб перекладу змінюється в залежності від того, кому належить ім'я, адже для історичних осіб Марії Магдалини та Марії Кривавої перекладач використовує відповідник Марія, який є усталеними в українській мові.

– Способом транскрипції перекладено більшість антропонімів:

– **John Canty** was a thief... (Twain, 1881, с. 3) – **Джон Кенті** був злодій... (Твен, 1957, с. 7);

– The Lord **St. John** was announced (Twain, 1881, с. 20) – Доповіли про прихід лорда **Сент-Джона** (Твен, 1957, с. 27).

– Наше дослідження показало, що за допомогою калькування були перекладені загалом вуличні прізвиська бандитів:

– A song! A song from the **Bat and Dick and Dot-and-go-One!** (Twain, 1881, с. 77) – Пісню! Гей, **Кажан, кульгавий Дот!** Співайте! (Твен, 1957, с. 92);

– The **Wen** was a sapable man, and brave (Twain, 1881, с. 78) – **Гургуля** був бравий хлопчина і відважний (Твен, 1957, с. 93).

Кожне з цих прізвиськ якнайкраще характеризує свого власника і допомагає читачеві скласти про нього відповідне враження. Якби при перекладі був використаний спосіб транскрибування чи транслітерації, то імена Бет, Дік і Дот не мали б жодного емоційного наповнення.

Окремо можна виділити переклад великої групи антропонімів – історичних імен (царі, королі, королеви, принци), які мають свої усталені еквіваленти при перекладі різними мовами:

– ...the first peeress enters the transept, clothed like **Solomon** for splendour (Twain, 1881, с. 139) – ...з'являється перша переса, вбрана з пишністю царя **Соломона** (Твен, 1957, с. 163);

– King **John** restored De Courcy's titles and possessions (Twain, 1881, с. 50) – Король **Джон** повернув лордові де-Курсі всі його титули й володіння (Твен, 1957, с. 60).

– Відзначимо випадок, коли перекладачка знехтувала загальноприйнятим перекладом: «The Lady **Elizabeth**, my sister, is fourteen, and the Lady **Jane Grey**, my cousin, is of mine own age, and comely and gracious withal; but my sister the Lady **Mary**, with her gloomy mien» (Twain, 1881, с. 10) – «Леді **Елізабет**, моїй сестрі, чотирнадцять років, а кузині, леді **Джен Грей**, стільки ж, як мені. Вони ласкаві та гарненькі. А от друга сестра моя, леді **Мері**, та завжди похмура...» (Твен, 1957, с. 15). «Lady Elizabeth» – це королева Англії, ім'я якої українською перекладається як «Єлизавета». Українською ім'я «королеви дев'яти днів» перекладається як «Джейн Грей», але перекладачка використала у своєму перекладі «Джен». Остання з королев – «Mary», її ім'я українською перекладається як «Марія», і у творі згадано, що у історію вона увійшла як «Марія Кривава».

– В окрему групу можемо виділити антропоніми біблійного походження, які зазвичай мають також усталені варіанти перекладу:

– ...nay, even claimed he was the son of **Mary Magdalene** (Twain, 1881, с. 25) – Він навіть називав себе сином **Марії Магдаліни** (Твен, 1957, с. 31);

– There–now thou hast touched a hand which has been clasped by **Abraham and Isaac and Jacob!** (Twain, 1881, с. 95) – Знай, що ти торкаєшся руки, яку потискали **Авраам, Ісаак, Іаков** (Твен, 1957, с. 112).

– Розглянемо детальніше топоніми. У творі «Принц і злидар» зустрічається велика кількість топонімів, які мають традиційні відповідники у інших мовах і важливо зберегти їх оригінальність. Такі топоніми у науковому дискурсі називають «екзонімами». Наприклад:

– In the ancient city of **London**, on a certain autumn day in the second quarter of the sixteenth century (Twain, 1881, с. 2) – Одного осіннього дня в стародавньому **Лондоні**... (Твен, 1957, с. 6)

– ...but, instead of splashing around in the **Thames** solely for the fun of it, he began to find an added value in it because of the washings and cleansings it afforded (Twain, 1881, с. 4) – Він так само, як і раніш, охоче бавився в грязі, але тепер, купаючись у **Темзі**, не тільки весело хлюпався, а заодно любив уже і як слід помитися (Твен, 1957, с. 8).

Особливої уваги заслуговує топонім «**Offal Court**», котрий у перекладі на українську звучить як «**Смітний двір**». Перекладач навмисно використала спосіб калькування при перекладі, задля того, аби дати змогу читачеві зануритися в атмосферу цього місця. На цій вулиці проживають жебраки, злодії та п'яниці. Сюди входить батько Тома, Джон Кент, який є злодієм, і бабуса Тома, жебрачка. Автор неодноразово звертає нашу увагу на те, що кожен, хто живе на цій вулиці, жахливо бідний і голодний. Якби у перекладі ми зустріли назву «Офлоу Корт», то нам не вдалося би зрозуміти наскільки це жахливе місце у самому суєтному районі Лондона.

Ми проаналізували, що за допомогою транскрибування було перекладено наступні топоніми:

– I remember me of a small house that standeth over against the fish-market, by **Billingsgate** (Twain, 1881, с. 58) – Добре було б купити маленький будинок якраз проти рибного базару коло **Біллінгзгейта** (Твен, 1957, с. 70). На сьогоднішній день цей ринок досі є діючим, а у 19 столітті був найбільшим рибним ринком у світі.

– ...this man entered into a house in the hamlet of **Islington**... (Twain, 1881, с. 68) – цей чоловік заходив до одної хати в селі **Айлінгтоні** (Твен, 1957, с. 80).

– За допомогою транслітерації Н. Рябова переклала наступні топоніми:

– The **Strand** had ceased to be a country-road then, and regarded itself as a street (Twain, 1881, с. 6) – **Стренд** у ті часи вже не був степовою дорогою, а вулицею (Твен, 1957, с. 11). Автор інколи не просто згадує якусь географічну назву, а й розповідає її історію;

– He bathed his bleeding feet in the brook which flowed then where **Farringdon** Street now is (Twain, 1881, с. 12) – Принц обмив свої закривавлені ноги в струмку, що протікав по вулиці, яка тепер зветься **Фаррінгдонською**, трохи відпочив і рушив далі (Твен, 1957, с. 17).

Зупинимось більш детально на топонімові «**Тельбуховий провулок**». Якщо звернутися до оригіналу, то «**Pudding Line**» перекладається за допомогою транслітерації та транскрибування відповідно, як «Пуддінг-Лейн». Ця вулиця історично відома, як місця Великої пожежі у Лондоні, яка відбулася у 1666 році. Для твору М. Твена було важливо надати ще більш негативної конотації місцю проживання Тома, тому М. Рябова використала прикметник «Тельбуховий».

Загальна кількість антропонімів перевищує в тексті кількість топонімів у три рази, це викликано великою кількістю діючих осіб у творі «Принц та злидар» та концентрацією всіх подій у Лондоні та його околицях.

Отже, на основі отриманих результатів можна зробити наступні **висновки**: М. Рябова у своєму перекладі використала всі основні способи перекладу антропонімів та топонімів. Загалом ми проаналізували 73 антропоніми і з'ясували, що переважна більшість українською була перекладена за допомогою транскрибування – у відсотковому перерахунку приблизно 50%, далі за частотою вживання йде транслітерація – близько 40% й найменше випадків калькування – всього 7, що складає близько 10% від загальної кількості. Загалом ми виявили та проаналізували 22 топоніми. Українською з них лише 2 перекладені за допомогою калькування (це близько 10% від загальної кількості, як і у випадку з антропонімами), у рівній кількості перекладено топоніми за допомогою транскрибування та транслітерації, що складає приблизно по 45% для кожного способу. У ході аналізу перекладів антропонімів

та топонімів у художній літературі було виявлено, що переклад залишається індивідуальним процесом, перекладач має власну стратегію перекладу, в якій при перекладі використовується калькування, транскрибування або транслітерація імен для збереження стилістичного забарвлення і семантичного змісту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Кухаренко В. А. (2002). *Інтерпретація тексту* (3-є изд.). Одеса: Латстар.
- [2] Бусел В. Т. (Ред.). (2003). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ: ВТФ «Перун».
- [3] Кочерган М. П. (2005). *Вступ до мовознавства* (2 вид.). Київ: Академія.
- [4] Селіванова О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: ДовкілляК.
- [5] Беценко Т. П. (2019). *Вступ до топоніміки: Навчальний посібник*. Суми: СДПУ ім. А. С. Макаренка.
- [6] Бияк Н.Я. (2004). *Особливості найменувань осіб в українській художній прозі та збереження їх функцій у німецькому перекладі*. (Дис. канд. філол. наук). Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ.
- [7] Twain, M. (1881). *The Prince and the Pauper*. London: Harper & Brothers.
- [9] Твен, М. (1957). *Принц і злидар*. Переклад з англійської М. Рябової. Київ: Державне видавництво дитячої літератури УРСР.

Karaulanova A. A.

SPECIFICITIES OF THE TRANSLATION OF ANTHROPONYMS AND TOPONYMS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN ON THE BASIS OF MARK TWAIN'S NOVEL «THE PRINCE AND THE PAUPER»

The article is dedicated to the peculiarities of translation of anthroponyms and toponyms from English into Ukrainian on the basis of Mark Twain's novel "The Prince and the Pauper". The main ways of translating proper names and place names - transliteration, transcription and loan translation - are analyzed. The frequency of using each of them has been quantitatively revealed.

Key words: translation, anthroponym, toponym, transliteration, transcription, loan translation.

УДК 811.161.2

ПОНЯТИЕ КОНЦЕПТ В ЛИНГВИСТИКЕ

Кая Улац Джан

студент 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – ст. преподаватель Мочалова Н. С.

Эта статья рассматривается значение понятия «концепт» и дает краткое изложение о представлении концепта в лингвистике.

Ключевые слова: концепт, понятие, лингвокультурология, лингвистика, лингвокогнитология.

Концепт – это содержание понятия, его смысловая наполненность в отвлечении от конкретно-языковой формы его выражения. На современном этапе гуманитарного знания термин «концепт» является одним из наиболее широко используемых и одновременно спорным в лингвистике, культурологии, философии и психологии.

Цель статьи – предоставить информацию о концепте и обобщить представления о концепте в различных направлениях лингвистической науки.

В лингвистике впервые был использован термин «концепт». С.А. Аскольдов в статье «Понятие и слово», где рассматривалась концепция, как мысленное образование, которое в процессе мышления заменяет некоторые однородные объекты [1].

Понятие концепта стало предметом интереса различных отраслей науки, и в этой статье представлены различные взгляды лингвистов на концепт. По словарному значению «концепт» и «понятие» — слова близкие. Но исследования показывают, что концепт является семантически глубже, богаче понятия. «В отличие от понятий в собственном смысле термина, концепты не только мыслятся, они переживаются. Они — предмет эмоций, симпатий и антипатий, а иногда и столкновений. Концепт – основная ячейка культуры в ментальном мире человека» [9, с.44].

Ю. С. Степанов определяет концепт как культурное явление, он считает, что «концепт – понятие, за которым в нашем сознании возникает давно знакомое содержание, это описание ситуации культуры» (Степанов, 2007: с19), «концепт – это как бы сгусток культуры в сознании человека, то, в виде чего культура входит в ментальный мир человека, соновная ячейка культуры в ментальном мире человека» [10, с 43].

В то время как Степанов связывает это понятие с культурой, Карасик примиряет его не только с культурой, но также с историей и разумом. В. И. Карасик определяет концепты как первичные культурные образования, которые существуют в культурно-историческом пространстве народа, определяют его менталитет и транслируются в разные сферы бытия человека, как коллективные ментальные образования, фиксирующие своеобразие культуры (ментальная проекция элементов культуры) [3, с 38].

В отличие от них двоих, Пименова рассматривает концепт как часть мира и выглядит более психологически и более субъективно.

М. В. Пименова определяет концепты как «единицы концептуальной системы в их отношении к языковым выражениям, в них заключается информация о мире. Эта информация относится к актуальному или виртуальному состоянию мира. Что индивид знает, думает, представляет об объектах внешнего и внутреннего миров, и есть то, что называется концептом. Концепт – это представление о фрагменте мира. Такое представление (образ, идея, символ) формируется общенациональными признаками, которые дополняются признаками индивидуального опыта и личного воображения. Концепт – это национальный образ, идея, символ, осложненный признаками индивидуального представления» [7].

Так, например, А. Бабушкин считает термины «концепт» и «понятие» тождественными, указывая при этом на вытеснение из научного обихода последнего: «сегодня языковеды практически не оперируют термином «понятие» в его классическом смысле и предпочитают говорить о мыслительных конструктах, именуемых концептами» [2, с.14].

Концепт и понятие похожи для А. Бабушкина, но В. Маслова, напротив, разграничивает их: «если понятие – это совокупность познанных существенных признаков объекта, то концепт – это ментальное национально-специфическое образование, планом содержания которого является вся совокупность знаний о данном объекте, а планом выражения – совокупность языковых средств» [6].

З. Д. Попова и И. А. Стернин рассматривают концепт как «глобальную мыслительную единицу, представляющую собой квант структурированного знания» [8, с.4]. З. Д. Попова и И.А. Стернин рассматривают концепт как «глобальную единицу мысли, которая представляет собой квант структурированного знания», это показывает, что исследователи рассматривают понятие концепта как основную единицу языка.

Д. Лихачев вкладывает в это выражение алгебры и утверждает, что люди могут интерпретировать эту концепцию самостоятельно, когда они ее не понимают. Д. Лихачев предложил считать концепт своего рода «алгебраическим» выражением значения, которым люди «оперируют в своей письменной и устной речи, ибо охватить значение во всей его сложности человек просто не успевает, иногда не может, а иногда по-своему интерпретирует его» [5, с. 3–9].

В работах Е.С. Кубряковой, В.З. Демьянкова, Н.Н. Болдырева, З.Д. Поповой, И.А. Стернина концепт рассматривается как объективируемая в языке когнитивная структура, как «оперативная содержательная единица памяти, ментального лексикона, концептуальной системы и языка мозга (*lingua mentalis*), всей картины мира, отраженной в человеческой психике» [4].

С. Аскольдов-Алексеев в статье «Концепт и слово» указал на заместительную функцию концепта: «концепт есть мысленное образование, которое замещает нам в процессе мысли множество предметов» [1].

Итак, в современной лингвистике концепт описывается некоторыми лингвистами по-разному, но, пожалуй, единственное, с чем все согласны, это то, что это важная структура как описание и представление знаний.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аскольдов А. С. Концепт и слово / А. С. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. М. : Academia, 1997. С. 267–279
2. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. Воронеж, 1996. 104 с.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурсы. М.: Гнозис, 2004. 390 с.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. М. : Изд-во филол. ф-та МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. 245 с.
5. Лихачёв Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачёв // Вопросы когнитивной лингвистики : науч.-теор. журн. 1993. № 1. С. 3–9.
6. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. М. : Наука, 2010. 312 с.
7. Пименова М.В. *Душа и дух: особенности концептуализации*: монография. Кемерово: ИПК «Графика», 2004. 386 с. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 3).

8. Попова З.Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. Воронеж: Воронеж. гос. ун-т. 2000. с. 4.
9. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. М.: Академический Проект, 1997. 990 с.
10. Степанов Ю.С. Концепты. Тонкая пленка цивилизации. – М.: Языки славянских культур, 2007. 248 с.

Kaya Ulas Djan

CONCEPT IN LINGUISTICS

This article examines the meaning of a word and gives a summary of the concept in linguistics.

Keywords: *concept, notion, linguoculture studies, linguistics, linguocognology.*

УДК 811.111 `38

ІРОНІЯ ЯК МЕТОД ЕМОЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА ЧИТАЧА (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ (НЕ КАЖУЧИ ПРО ПСА)»

Ковальова Марія Олександрівна

студентка 1-го курсу магістратури,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
Україна, м. Полтава

Стаття присвячується проблемі лінгвістичної природи іронії, а саме мовних засобів реалізації різних типів іронії в художньому тексті. Розглянуто проблеми, що виникають при відтворенні специфіки англomовного гумору в художньому творі. Проаналізовано способи, які обирають перекладачі при передачі гумору для читача з іншого культурного середовища. За основу дослідження взято повість Джерома К. Джерома "Three Men in a Boat (to say nothing of the dog)" та її український переклад.

Ключові слова: *культура; іронія; переклад; текст.*

Постановка проблеми. В умовах міжкультурного спілкування особливого значення набуває здатність учасників дискурсу декодувати відтінки значень, що виникають у процесі соціальної взаємодії. Іронія є невід'ємною частиною англomовної мовної культури, в той же час її сприйняття і розуміння представляє значні труднощі для представників інших лінгвокультур.

Іронія – один з найпоширеніших засобів відображення дійсності в мові. Однак її буває досить важко простежити в рідній мові, і тим більше, перекласти на іншу мову, адже основні її характерні риси – неочевидність, тонкість. Цьому феномену було присвячено величезну кількість робіт, не тільки лінгвістів, а й літературознавців, філософів, психологів, соціологів, проте, чіткого визначення іронії та стратегій її перекладу на іншу мову так і не склалося [1, с. 31].

До проблеми комічного звертались З. Фрейд та А. Бергсон, М. Бахтін. У перекладознавстві існують різні погляди щодо можливості відтворення іронії. Одні науковці, серед них К. Льєвуа та П. Шентьєс, скептично ставляться до можливості перекладу цього стилістичного засобу. Інші ж філологи, навпаки, стверджують, що це можливо.

Теорія іронії почала складатися за часів античності. Відомо, що на давньогрецькій мові «іронізувати» означало «говорити брехню», «насміхатися», «прикидатися», а «іронік» – це людина, яка «обманює за допомогою слів». У всі часи виникало питання, на що спрямована іронія.

Перше визначення іронії, зафіксоване в тлумачному словнику англійської мови С. Джонсона, з'являється в 1755 році: «[Irony is] mode of speech in which the meaning is clearly contrary to the words» [2, с. 21].

В останні десятиліття з'явилася велика кількість робіт, присвячених вивченню іронії. Однак в силу раніше згаданого складного і багатоаспектного характеру даного феномена вчені, що працюють в різних областях науки, як і раніше розходяться в розумінні того, що таке іронія і як вона функціонує.

Очевидно, недостатня, а, можливо, навпаки, надмірна кількість отриманих у ході різних досліджень, спрямованих на вивчення іронії, стало причиною неповного, фрагментарного розуміння того, що є іронія.

Актуальність дослідження зумовлена інтересом сучасної лінгвістики до вивчення проблеми перекладу іронії у творі Джерома К. Джерома «Троє в одному човні (не кажучи про пса)» з урахуванням її національно-культурної специфіки.

Ціль дослідження – охарактеризувати найбільш оптимальні стратегії перекладу іронії у творі Джерома К. Джерома «Троє у човні (не кажучи про пса)».

Основна частина. Як уже зазначалося, не існує єдиної загальноприйнятої класифікації видів іронії, проте, у вітчизняній і зарубіжній літературі виділяються такі види:

- вербальна іронія, або власне іронія;
- екзистенційна іронія, або іронія долі;
- драматична іронія;
- постмодерністська іронія;
- самоіронія;
- сарказм і т.ін.

Крім іншого, сучасні дослідники вказують на існування іронії:

- риторичної, глузливої, скептичної, гіркої, злої;
- трагічної, комічної, сатиричної [3].

Іронія трактується, з одного боку, як «курйозна або дивна ситуація, результат якої суперечить очікуванням, пов'язаним з нею» [4], тобто так звана екзистенційна іронія, іронія долі; з іншого боку, як «використання слів у значенні, протилежному тому, яке в дійсності мається на увазі» [4].

Згідно з означенням, яке дається Дж. Дойлем, іронія – це «явно-удаване зображення негативного явища в позитивному вигляді, щоб шляхом доведення до абсурду саму можливість позитивної оцінки висміяти і дискредитувати дане явище, звернути увагу на той його недолік, який в іронічному зображенні замінюється» [5, с. 65].

З позиції естетики і літературознавства, іронія трактується як одна з модифікацій комічного (поряд з деякими іншими його видами: сарказмом, гротеском, пародією) і зв'язується з поняттям «смішного». У той же час цей прийом виразності володіє певною специфікою і пов'язаний, опосередковано, з естетичною та художньою практикою.

У художньому творі іронічне ставлення виражається різними способами, у тому числі й за допомогою стилістичної іронії.

У контексті нашого дослідження важливо, що іронія має оцінне значення, тобто передає особливе ставлення мовця до дійсності, фактів, подій.

Як правило, іронія найчастіше зустрічається у висловлюваннях, що містять позитивну оцінку, яку мовець відкидає. Іронія зазвичай не виражена формально (особлива іронічна інтонація в звуковій мові і вживання лапок на письмі факультативні) – вона виявляється на основі контексту або фонового знання, що виключають можливість буквального розуміння сказаного (написаного).

Дійсно, буквальне тлумачення іронічного висловлювання може привести до збою в комунікації. Проте, справедливо і те, що іронія не завжди зводиться до твердження протилежного тому, що мається на увазі. Досить часто мовець прагне передати саме буквальне значення, однак саме висловлювання при цьому може звучати іронічно.

У сучасному дискурсі іронія може бути реалізована як троп або фігура мови (на рівні окремих іронічних висловлювань, що містять іронію). Вчені часто по-різному розуміють іронію, механізми її функціонування, тим не менш, багато з них твердо переконані в тому, що іронія розуміється без урахування контексту – лінгвістичного і ситуативного.

З точки зору сучасної лінгвістики і теорії перекладу, феномен іронії все ще залишається недостатньо вивченим. Це зумовлено тим, що іронія – це складне мовне і ментальне явище, яке не завжди виражається експліцитно, що ускладнює дослідження. У тексті іронію висловлюють різні мовностилістичні засоби. У ньому «іронічне значення може реалізовуватися в контексті слова або в мікро-контексті, в контексті фрагмента тексту або макроконтексті, і цілого твору або мегаконтексті» [5, с. 73]. Іронія служить одним із засобів втілення емоційності і експресивності тексту.

Прагматичний аспект використання іронії полягає в тому, що за допомогою її автор отримує унікальну можливість висловити своє критично-глузливе ставлення до об'єктів, подій або реалій, включаючи широкий діапазон емоційних відтінків (від удаваного захоплення, легкої насмішки до злої насмішки, натяку, обурення, неприязні, презирства, обурення) і при цьому жодним чином не образити і не зачепити почуття і гідність об'єкта іронії.

Іронія не тільки робить мову більш експресивною і при цьому висловлює позицію автора з різних питань, але і служить досягненню головної мети – надати емоційний вплив на свідомість цільової аудиторії, змінити її погляди та прийняти точки зору адресата» [2]. Іронія – це феномен, який отримав широке поширення в літературних творах. Письменники всього світу використовують його, щоб домогтися потрібного впливу на читача досить тонким способом, вплітаючи його в канву тексту.

Одним з найяскравіших представників іронічного жанру можна назвати Джерома Клапка Джерома, чий твір «Троє в одному човні (як не рахувати собаки)» є одним з найбільших досягнень письменника як романіста. Далі розглянемо способи передачі іронії в перекладі Олекси Негребецького (2014) [6].

"Cæsar, like, in later years, Elizabeth, seems to have stopped everywhere: only he was more respectable than good Queen Bess; he didn't put up at the public-houses. She was nuts on public-

houses, was England's Virgin Queen. There's scarcely a pub of any attractions within ten miles of London that she does not seem to have looked in at, or stopped at, or slept at, some time or other" [7, с. 54].

О. Негребецький вибирає експресивну лексику: *шанувати себе, шаліла, готельчик*: «Цезар, як і значно пізніше Єлизавета, здається, зупинявся скрізь. Тільки він шанував себе більше, ніж добра королева Бес, – не ночував у трактирах. Вона шаліла від трактирів і пивних, наша англійська королева-діва. Навряд чи був хоч один пристойний паб або готельчику межах десяти миль од Лондона, куди б вона свого часу не зазирнула, де б не зупинилась чи не переночувала» [6, с. 59].

Одним з найпотужніших засобів створення гумору в повісті Джерома є гра слів: "Harris said that the danger about desert islands, as far as he had heard, was that they were so damp: but George said no, not if properly drained. And then we got on to drains, and that put George in mind of a very funny thing that happened to his father once" [7, с. 98].

Завдяки неоднозначності слова *drain*, автор створює каламбур: у першому випадку це буде позначати процес видалення надлишків вологи із землі, а в другому – автор звертається до інших значень слова, пов'язаних із процесом «пити». Виявляється, не розмова про водовідведення нагадували Джорджу кумедну історію, а слово *drain* та інше його значення. Отже, перехід до історії Джорджа буде абсолютно логічним, тому що її кумедність якраз і пов'язана із вживанням алкоголю.

О. Негребецький перекладає словом осушення: "Гарріс сказав, що, як він чув, безлюдні острови небезпечні тим, що мокрі; однак Джордж заперечив, що не мокрі, якщо на них проведено осушення. Розмова перейшла на осушення, і це нагадало Джорджеві дуже смішний випадок, що колись був стався з його батьком" [6, с. 118].

Зазначимо, що підхід О. Негребецького до перекладу іронії в оповіданні Джерома характеризується відсутністю конкретної стратегії. В одних випадках він підсилює іронічний тон оригіналу, в інших, навпаки, тяжіє до буквализму.

Висновки. Збереження особливостей англійської мови, у т. ч. і такого явища, як іронія, неймовірно складне завдання, зумовлене фундаментальними відмінностями в лексиці двох мов. У більшості випадків при перекладі іронія була збережена у відносно «незайманому» і первозданному стані, без зміни засобів виразності, що використовуються в оригіналі.

Перспективами подальших досліджень у цій області є всебічне вивчення феномену комічного в літературі та інших видах мистецтва, а також порівняльний аналіз комічних картин світу різних народів з виявленням їх спільних і відмінних рис.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Varghese L. M., Idiculla A. Humour as Social Critique in *Pickwick Papers & Three Men in a Boat*. International Multidisciplinary Research Journal "European Academic Research" 2015. 311 p.
2. Eco U. Intertextual Irony and Levels of Reading. On Literature / Eco U ; [trans. from Italian by M. McLaughlin]. L. : Vintage Books, 2006. P. 218.

3. Клименко Т. Н. Типы и текстообразующие функции иронических контекстов (на материале романов-антиутопий): автореф. дис. 2007. URL: <http://cheloveknauka.com/tipy-i-tekstoobrazuyuschie-funktsii-ironicheskikh-kontekstov>.
4. The Oxford Companion to the English Language [ed. by T. McArthur]. Oxford : Oxford University Press, 1992. 1184 p.
5. Doyle J. The changing face of post-postmodern fiction: irony, sincerity, and populism. Critique-Studies in Contemporary Fiction. 2018. 145 p.
6. Джером К. Джером. Троє у човні (не кажучи про пса). Джером К. Джером; пер. з англ. Олекса Негребецький Київ: Знання, 2014. 236 с.
7. Jerome K. Jerome. Three men in a boat (to say nothing of the dog). Jerome K. Jerome, Penguin Books, 1994. 185 p.

Kovalova Maria

IRONY AS A METHOD OF EMOTIONAL INFLUENCE ON THE READER (on the example of the work of Jerome K. Jerome "THREE IN A BOAT) (NOT TO mention THE DOG)"

The article focuses on the linguistic nature of irony and specifically on the language devices for implementing different types of irony in the fictional texts. The problems arising during the process of recreation of the peculiarities of English humor in fiction are discussed. The ways, which translators choose for the transmission of humor in the different cultural environment are studied and analyzed. Selected as the base for the research is Jerome K. Jerome's "Three Men in a Boat" and the Ukrainian translation of it.

Key words: culture; irony; translation; text.

УДК 373.3.016

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ПРИ ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ**

Колосай Ярослав Олегович

студент магістратури факультету іноземних мов,

Центральний державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка,
Україна, Кропивницький

В статті проаналізовано зміст поняття «комунікативна компетентність» та, виокремлено значення інформаційного середовища і використання комунікаційних технологій під час вивчення іноземних мов, розроблено структуру комунікативної компетентності в учнів.

Ключові слова: комунікативна компетентність; комунікаційні технології; інформаційне середовище.

Вступ. Однією з провідних світових тенденцій є перехід до інформаційного інноваційного суспільства. Враховуючи напрям розвитку українського суспільства до європейського рівня, зростає роль як іноземних мов, так і самої комунікативної компетентності. Соціальні навички впливають на самостійну інформаційну діяльність, тобто уміння аналізувати, знаходити та отримувати відомості. Встановлено, що інформаційна культура є одним з чинників, які впливають на соціальне благополуччя, захищеність та матеріальне забезпечення громадян у будь-якій країні світу.

Актуальним є питання формування в учнів комунікативної компетентності, оскільки в умовах постійного розвитку технічних інновацій втрачається здатність обробляти дані, вільно мислити та формувати свою думку щодо будь-якого поняття, що цінується у майбутньому колективі набагато більше, ніж просто загальна ерудованість. У своїх працях науковці в сфері лінгвістики та педагогіки А. Зав'ялова, О. Зайцева, О. Семенов, А. Хуторський намагалися висвітлити найважливіші аспекти цього питання, зокрема найбільш детальний опис формування цієї компетентності можна знайти в роботах В. Бикова, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, О. Спіріна, та ін [1, с. 205]. Однак сучасні інформаційно-комунікаційні технології в навчальних закладах використовуються в обмеженій кількості та тому їх вплив на формування комунікативної компетентності є недостатньо дослідженим, а в нашій темі є перспектива подальшого аналізу та вивчення.

Отже, **метою статті** є з'ясувати ключові способи формування комунікативної компетентності, дати їй визначення та пояснити, яким чином на неї впливають інформаційно-комунікаційні технології.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційна компетентність (ІКК) – це інтегративне утворення особистості, яке виявляють у прагненні, здатності й готовності до ефективного застосування сучасних засобів інформаційних і комп'ютерних технологій для вирішення завдань у навчанні й повсякденному житті, усвідомлюючи при цьому значущість предмета та результати діяльності [2, с. 42].

Детальніше розглянуто поняття різних компетентностей у Європейській рамці відповідності (*Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework*), яка виокремлює вісім основних типів: 1) спілкування рідною мовою; 2) спілкування іноземними мовами; 3) математичну компетентність і компетентність у галузі науки й технологій; 4) цифрову компетентність; 5) уміння навчатись; 6) соціальну та громадянську компетентності; 7) відчуття ініціативи та підприємництва; 8) культурну обізнаність і самовизначення. До основних рис цих ключових компетентностей можна віднести багатофункціональність і багатомірність, а також взаємодоповнюваність, оскільки розвиток однієї компетентності неможливий без розвитку іншої (культурна обізнаність розвивається лише через опанування спілкування рідною чи іноземною мовою, тощо) [2, с. 43].

Проблема формування комунікативної компетентності потребує обґрунтування та чіткого комплексу теоретично-методологічних підходів і методів з боку викладача, що допоможуть учням збільшити ефективність особистісного навчання та ступінь володіння письмовою і усною грамотністю. Для викладачів іноземних мов є перспективним лінгвокультурний підхід, в основі якого, в свою чергу, лежать комунікативна парадигма та комунікативний підхід. Відомі науковці, М. Бахтін, М. Бубер, Е. Левінас, Ю. Хабермас, К. Ясперс, досліджували цю тему в своїх працях, звертаючи увагу на те, що комунікативний підхід до вивчення іноземних мов орієнтує викладача і студента на формування комунікативної компетентності через спілкування, причому цей процес може відбуватися й у віртуальному просторі, тобто з використанням різних платформ [3, с.77].

Найочевидніший приклад – програма для організації відео конференцій Zoom, яка дозволяє вчителям та учням обмінюватись інформацією в різноманітних формах. Учасники

конференції можуть відсилати текстові повідомлення, спілкуватись тільки за допомогою голосу, або ж повноцінно спілкуватися за допомогою відео використовуючи всі можливості платформи. На відміну від месенджерів як Viber та платформ для розміщення завдань як Google Classroom, де майже вся комунікація проходить через текстовий формат, відеоконференція дозволяє правильно інтерпретувати настрій учасника, а отже й зрозуміти, наприклад, який підхід в спілкуванні краще застосувати в конкретний момент. Текст, через свій обмежений формат, не в змозі передати всю інформацію. Так, завдяки відеоконференціям, учні не тільки мають змогу активно розвивати такі види мовленнєвої діяльності як слухання та говоріння, а й можуть вчитися орієнтуватись у різноманітних ситуаціях спілкування, вчитися контролювати свій емоційний стан, а іноді навіть емоційний інших людей та загалом ефективно покращувати свою комунікативну компетентність.

В умовах вимушеного карантину та дистанційного навчання використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) є не лише доречним, а навіть обов'язковим. Лінгвокультурний підхід у формуванні проаналізованої компетентності розглядає іноземну мову в першу чергу як засіб передавання особливостей та характерних відмінних рис культури іншого народу, а отже і є певним кодом для того, щоб бути технологічно окресленим у різних ІКТ.

Лінгвокультурологія орієнтована на створення цілісної картини культурного впливу на мову й мовлення з огляду на глибинні семантичні рівні культурної репрезентації, а також на системне представлення одиниць мови й культури в їхній кореляції та взаємодії. Лінгвокультурологію можливо віднести до лінгводидактики зважаючи на те, що вивчення взаємодії культури й мови служить меті навчання. Одним з напрямів сучасної лінгвокультурології є лінгводидактичний, орієнтований на методику викладання мови як іноземної під кутом зору культурних розбіжностей носіїв різних мов [4, с 356].

На нашу думку, окрім лінгвокультурного підходу педагогам варто акцентувати свою увагу і на ресурсному, який тісно пов'язаний з інформаційним простором та технологіями як ресурсами і охоплює комплекс індивідуальних біогенетичних та психологічних якостей людей для того, щоб швидше опанувати ту чи іншу компетентність. Це дозволить учням вільно почуватися у інформаційному середовищі, оперувати даними на основі опрацьованих ІКТ та відповідно розвивати в майбутньому свої професійні якості для ринку праці й підвищення ефективності роботи [5, с.226].

Висновки. Вільне опанування учнями комунікативної компетентності полегшує у діяльності вчителя процедуру оволодіння необхідними відомостями і даними, їх обробку та аналіз, а також вміння чітко та грамотно формулювати свої власні думки, що дає змогу скоротити час на виконання адміністративних завдань і сконцентруватися на інших видах діяльності, присвячених більше вивченню безпосередньо специфіки конкретної іноземної мови.

Вважаємо за доцільне зазначити, що в системі нашої освіти панує стереотип, що будь-яка молодь завчасно добре володіє ІКТ, тому викладачу не потрібно приділяти увагу на розвиток комунікативної компетентності. В процесі нашого дослідження ми встановили, що дійсно кожне наступне покоління учнів краще володіє комп'ютерними технологіями, але не використовує їх для покращення ефективності навчання, а лише вживає для своїх

розважальних цілей, тому приділення значної уваги розвитку комунікативної компетентності необхідно під час планування комплексу методологічних підходів до навчання.

ПОСИЛАННЯ

- [1] Безуглий А. І. , Бойчук В. В. , Уманець В. О. , 2018. Інформаційно-комунікаційні технології як інноваційний чинник удосконалення підготовки сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 52, С. 205-210.
- [2] Шалімова О. В. Методичний діалог «Працюємо над проблемою» (формування інформаційно-комунікаційної компетентності). *Завучу. Усе для роботи*. 2013. № 7–8. С. 42–44.
- [3] Беляк О. М. , 2011. Діяльнісний підхід до розвитку комунікативних якостей мовлення. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*, 11-12, С. 76-81.
- [4] Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
- [5] *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць* / М-во освіти і науки України, Академія педагог. наук України, Ін-т проблем виховання. Кіровоград: Імекс – ЛТД, 1999. Вип. 11. 2008. 449 с.

Kolosai Yaroslav

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN STUDENTS

The content of the concept of "communicative competence" is analyzed, the importance of the informational environment and the use of communication technologies in learning foreign languages are highlighted, the structure of student communicative competence is developed in the article.

Key words: *communicative competence; communication technologies; informational environment.*

УДК 004.9

МОДЕЛЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОВОГО КОНТЕНТУ ЕКОЛОГІЧНО ВПЛИВОВИХ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИХ ВІДЕОРОЛІКІВ

Кузьміна Аліса Ігорівна

магістрантка спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

У статті встановлено сутність поняття ІКТ і названо існуючі їхні типологічні різновиди; обґрунтовано та розроблено методику проектування моделі застосування ІКТ для формування текстового контенту екологічно впливових відеороликів як інструментів профорієнтації; запропоновано відповідну шаблонну модель.

Ключові слова: *ІКТ, екологічно впливовий текст, профорієнтаційна діяльність.*

Одним із головних завдань освітян на сьогодні вважається впровадження та ефективне застосування у своїй діяльності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Допоки найбільший внесок у розвиток цього напрямку зроблено генерацією фахівців у галузі ІТ, а також педагогіки та психології. Насамперед визначено теоретико-методологічні засади електронного навчання як здобувачів середньої, так і вищої освіти (О. Глазунова, К. Колос, Л. Тимчук, О. Щербина), а також проінспектовано механізми комп'ютерно-орієнтованого (Е. Драган, І. Капустян), хмарно-орієнтованого (Т. Вакалюк, С. Литвинова, М. Шишкіна) навчання. Низку праць присвячено проблемам застосування дистанційних технологій у навчальному процесі (О. Алексєєв, І. Герасименко), а також мережних (Т. Вдовичин), Wiki- (Л. Варченко-Троценко), мультимедійних (В. Коваленко), програмно-імітаційних (Д. Антонюк) технологій. Не опиняються поза горизонтом наукової зацікавленості й технології віртуалізації (О. Головня), ігрові стимулятори (В. Концедайло), а також різноманітні системи типу DSpace (О. Олексюк) та Delphi (С. Петренко) тощо, що тестуються одночасно як засоби формування ІКТ-компетенцій працівників сфери освіти та інструменти реалізації чималої кількості потреб освіти. Однак у масиві дисертаційних праць, виконаних як ІТ-фахівцями, так і гуманітаріями, допоки відсутні розвідки, скеровані на встановлення ефективних ІКТ для провадження профорієнтаційної діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) з плюс-фактором. Це й указує на **актуальність** пропонованої роботи, що, своєю чергою, пояснюється необхідністю створити уніфіковану модель їхнього використання як шаблон для провадження відповідного напрямку роботи українських вишів, оскільки ці питання науковою спільнотою ще не вирішувалися.

Мета дослідження – спроектувати модель застосування ІКТ для формування текстового контенту екологічно впливових відеороликів як інструментів профорієнтації.

Реалізація окресленої мети потребує розв'язання таких **завдань**:

- 1) установити сутність поняття ІКТ і вказати на існуючі їхні типологічні різновиди;
- 2) обґрунтувати та розробити методику проектування моделі застосування ІКТ для формування текстового контенту екологічно впливових відеороликів як інструментів профорієнтації;
- 3) запропонувати шаблонну модель застосування ІКТ у профорієнтаційній діяльності вишів.

Об'єктом роботи обрано ІКТ, що використовуються ЗВО України в ході провадження ними профорієнтаційної роботи, а **предметом** – створення моделі для їхнього ефективного застосування.

Джерельною базою роботи послужили відеоролики (400 шт.), розроблені та оприлюднені ЗВО України, насамперед в Інтернет-мережі (відеохостинг YouTube, соціальні мережі Facebook, Instagram), як профорієнтаційні матеріали в період із 2018 до 2020 рр. **Фактичний матеріал** налічує понад 100 різновидів ІКТ, зафіксованих у вищезазначених матеріалах.

У ході роботи використовуються різні групи методів і методик. Серед **загальнонаукових методів** спираємося передусім на *методи аналізу, синтезу, узагальнення*, а також *метод кількісних підрахунків* для формування теоретичного блоку дослідження, кваліфікації та обробки фактичного матеріалу, а також почасти для реалізації практичних завдань, пов'язаних із конструюванням моделі. З-поміж **спеціальних методів** застосовуємо *метод комп'ютерного моделювання* з метою конструювання моделі експлуатації ІКТ,

а також *метод багатокритеріальної оптимізації* задля математичного обґрунтування ефективності використання певних ІКТ. Релевантними виявляються і **методи інших наук**, зокрема *психолінгвістичні методи* та методики (*методики асоціативного експерименту, методика семантичного диференціалу*) та методи нейролінгвістичного програмування (*метод Мілтон-модельної ідентифікації, метод предикатних характеристик*) – для вимірювання рівня ефективності застосування різнотипних ІКТ у профорієнтаційних відеороликах.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. Information and communications technology, ICT) часто розуміються як синонім до інформаційних технологій (ІТ), хоча ІКТ це ширший термін, що увиразнює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. Іншими словами, ІКТ складається з ІТ, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо- і відеообробки, передачі, мережових функцій управління та моніторингу [1, с. 5].

Для розроблення методики проектування моделі застосування ІКТ для формування текстового контенту екологічно впливових відеороликів як інструментів профорієнтації передусім необхідно конкретизувати поняття «екологічно впливовий текст». Цей термін належить Т. Ковалевській, а також ним оперують представники Одеської школи сугестивної лінгвістики (див. праці Н. Кутузи, О. Олексюк, М. Славінської, О. Щербак [2] та ін.). Його дефінітивні межі знаходяться в розумінні тексту, що не містить маркерів маніпулювання та, зрештою, ознак патогенності, тобто екологічно впливовий текст – це текст, що відзначається певним впливовим потенціалом на свідомість / підсвідомість реципієнта, проте не має на меті нанести останньому шкоди. Спираючись на результати відповідного дослідження Ю. Станкевич, можемо зробити висновок, що екологічно впливовий текст може містити такі мовні маркери: неспецифічні іменники, універсальні квантифікатори, негативні команди, імперативи, номіналізації, неспецифічні дієслова, модальні оператори, пресупозиції та читання думок [3, с. 13].

Як відомо, до засобів ІКТ належать такі:

- 1) електронні підручники, комп'ютерні тренажери;
- 2) мультимедійне обладнання;
- 3) соціальні Інтернет-сервіси;
- 4) бібліотечні Інтернет-ресурси;
- 5) хмарні сховища даних;
- 6) мережеві екрани, фасрволи;
- 7) довідкові системи;
- 8) вебанімації;
- 9) технології HTML, JavaScript тощо (детальніше див. у [4]).

З урахуванням вищенаведеного пропонуємо таку шаблонну модель застосування ІКТ у профорієнтаційній діяльності вишів, зокрема під час створення відповідних відеороликів (див. схему 1). Додамо, що Державною службою зайнятості України створено

20 анімаційних відеороликів профорієнтаційного спрямування, які відповідно до висновку Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення мають формат соціальної реклами. Метою роликів є спонукання учнів шкіл та випускників до вивчення своєї майбутньої професії. Кожна серія – це розповідь про професію, яка має попит на вітчизняному ринку праці сьогодні та матиме його в найближчому майбутньому. Відеоролики використовуються під час роботи зі шкільною молоддю, особливо випускних класів, у позакласний час, для проведення профорієнтаційних тренінгів, гуртків та ін., які можна побачити на офіційному каналі ДСЗ у відеохостингу YouTube.

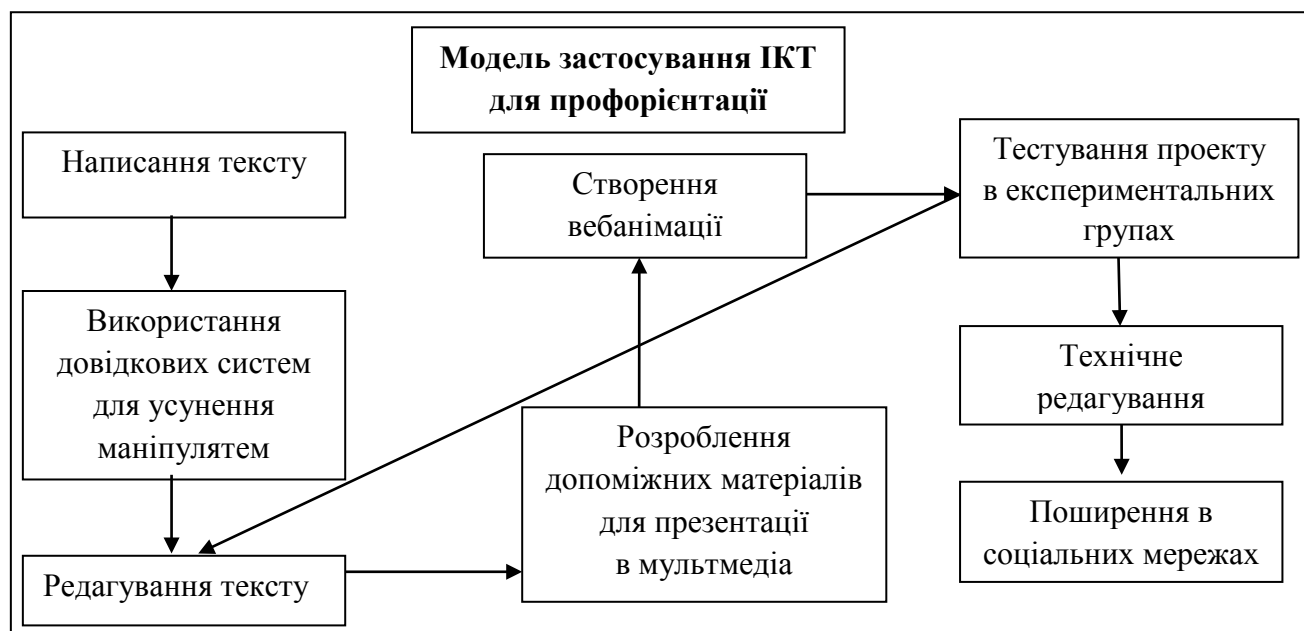

Схема 1. Модель за стосування ІКТ для створення профорієнтаційних роликів з екологічно впливовими текстами.

Отже, процес перегляду профорієнтаційних роликів повинен бути скерований на визначення ставлення учнів до професій, формування усвідомлення ними важливості вибору фаху для майбутнього життя. Вплив профорієнтаційних відеороликів повинен бути продовженням і оформленням тих основ моральних цінностей, які були сформовані протягом навчання. Це значно впливає на формування у старшокласників чіткої мотивації у процесі вибору ними майбутньої професії, поліпшує сприймання і засвоєння учнями старшої школи відомостей профорієнтаційного змісту з урахуваннями вікових та індивідуальних особливостей, рівня їхніх здібностей, нахилів та уподобань. За допомогою правильного подання текстового контенту профорієнтаційних відеороликів з наявними маркерами мовленнєвої сугестії, проте без мовного маніпулювання, можна вплинути і залучити до здобуття вищої освіти чималу кількість осіб. Проте використання ІКТ для реалізації цієї задачі потребує два етапи редагування (мовного й технічного), а також тестування в експериментальних групах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

[1] Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : Навчальний посібник. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

- [2] Щербак О. В. Впливова динаміка лінгвосеміотичних кодів у рекламному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2018. 289 с.
- [3] Станкевич Ю. В. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2011. 22 с.
- [4] Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : Навчальний посібник. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

Kuzmina A. I.

MODEL OF ICT APPLICATION FOR TEXT CONTENT FORMATION OF ENVIRONMENTALLY INFLUENTIAL VOCATIONAL COURSE VIDEOS

The essence of the concept of ICT is established in the article, the existing typological varieties of ICT are named; a method of a model of ICT application designing for the formation of textual content of environmentally influential videos as tools for career guidance is developed; the corresponding template model is offered.

Key words: ICT, ecologically influential text, career guidance activity.

УДК 81'32

**STUDYING THE FOLLOWING COLLOCATION FUNCTIONS IN ENGLISH SPEECH:
ELDER BROTHER, OLDER BROTHER AND BIG BROTHER**

Kucherenko Catherine, Nikishyna Catherine

3rd year students, Speciality "Philology", Specialization "Applied Linguistics",
Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Ukraine, Mykolaiv

Supervisor – Candidate of Philology, Professor Volodymyr Chernytskiy

Collocations are used by native English speakers all the time. We should understand their semantic meaning to use them properly. Our research shows how to use collocations elder brother, older brother and big brother in examples.

Key words: corpus, collocation, semantic meanings, written, spoken.

Purpose of the work: To prove that collocations – older brother, elder brother and big brother have different semantic meanings.

Task of the work:

1. To analyze each collocation, noting the definition of the word;
2. To indicate where these collocations are used and give an example;
3. To analyze the meaning of the word using the given examples;
4. To draw conclusions.

Equipment: The British National Corpus (BNC)

(BNC is a 100-million-word collection of samples of a written and spoken language of British English from the later part of the 20th century. The BNC consists of the bigger written part (90 %, e.g. newspapers, academic books, letters, essays, etc.) and the smaller spoken part (remaining 10 %, e.g. informal conversations, radio shows, etc.) The corpus texts contain a large

amount of information and thus everybody can use many search criteria as time of publication, region captured spoken text, type of media and text domain, or David Lee's classification – a detailed genre specification)).

ELDER / OLDER BROTHER

Older brother – a male who is older than one or more of his siblings.

TEXT TYPE	EXAMPLES
Written books and periodicals	My older brother , Ian, was more interested in rugby; Fergus, younger, in horses. It brought together on a grand scale the children of many nations whose parents and older brothers would have fought on opposing sides in the war.
Written miscellaneous	'My daughter met any other child at playgroup with a resounding thump if they touched 'her toy' (because I think her older brother was still treating her to this type of jealousy at home).
Spoken demographic	Ham is the brother of Emily, the older brother like a man.
Spoken context-governed	The prodigal son was a black sheep to his father, and to his older brother . Er erm, my older brothers they took an active part, immediately in the early twenties.

Elder brother is used only when referring to the oldest of the group.

TEXT TYPE	EXAMPLES
Written books and periodicals	Little Jonathan Varney is bringing the precious gift of laughter into the life of his tragic elder brother Matthew.
Written miscellaneous	She said that she felt that children aged between seven and 11 were at particular risk of being cloned by their elder brothers or elder friends into people with the same offending habits.
Written-to-be-spoken	Gould has been appointed Coventry's youth team coach by his elder brother Bobby, who's manager at Highfield Road.
Spoken demographic	My elder brother he doesn't work hard but I suppose he is kind of quite.
Spoken context-governed	At this point, we are then asked to consider, does the elder brother become the family black sheep, is there a sort of change of position.

Moreover, *Elder Brother* can have definition: each of the thirteen senior members of Trinity House.

TEXT TYPE	EXAMPLE
Written books and periodicals	Sukarno was hailed as the Elder Brother of the Indonesian people. The man who was known first as Ko (' Elder Brother ') Nu, then Thakin Nu, and finally U Nu was born in 1907 at Wakema, a small market town (9000 people) in the lush Delta of Lower Burma.

BIG BROTHER

Big Brother – a government or person in authority that tries to control people's behavior and thoughts; a way of referring to a government, ruler, or person in authority that has complete power and tries to control people's behavior and thoughts and limit their freedom.

TEXT TYPE	EXAMPLES
Written books and periodicals	Another bonus is that the lower vantage point from the tops of these smaller hills, often with uncluttered surroundings, can occasionally provide more impressive views than from their big brothers .
Written-to-be spoken	The police deny they're adopting big brother spying tactics, pointing out that the use of video cameras in helping to solve crimes is nothing new. Behind them stood the big brothers of the computing world, the Primes, Vax's and assorted IBM mainframes, more powerful and versatile in their capabilities and developing slow and awkward means of communication and portability with a degree of interactive processing that still left time for coffee and often for a three course meal.
Written miscellaneous	It is freedom of choice built on the view that it is individuals - not big brother , bureaucrats, councillors or even Members of Parliament - who know best. Its bigger brothers , Tandy's CGP-115 and the Oric MCP-40, have helped bring colour plotting to the home computer user.
Spoken context-governed	Who they just need to know on a daily basis what deals you've got. So that they can see how you're progressing. And it's not big brother certainly not a big brother attitude it's just they're there to help you. And he said, Well you haven't listened to me
Spoken demographic	But you see you can say it's the big brother and all this rubbish, but the fact remains that we three are paying the poll tax and he is not.

Our research is based on British National Corpus (BNC).

We proved that older brother, elder brother and big brother have different semantic meanings:

- Big Brother – a government or person in authority that tries to control people's behavior and thoughts; a way of referring to a government, ruler, or person in authority that has complete power and tries to control people's behavior and thoughts and limit their freedom.
- Older brother – a male who is older than one or more of his siblings.
- Elder brother is used only when referring to the oldest of the group
- Elder Brother – each of the thirteen senior members of Trinity House.

As we can see older and elder brother can have same meanings, but have different shades of meaning. Big Brother, Elder Brother and older brother have absolutely different meanings. Elder brother (2,49 per million) is used more frequently than older brother (1,36 per million) and Big Brother (1,32 per million).

We use British National Corpus to find these collocations in different contexts and prove the meanings of them. These collocations are used more in written books and periodicals as we can understand from a corpus. Examples from the corpus can be useful to find out different semantics meanings.

REFERENCES

1. British National Corpus - <https://www.english-corpora.org/bnc/>

Кучеренко Катерина, Нікішина Катерина

ВИВЧЕННЯ ФУНКЦІЙ КОЛОКАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ:

СТАРИЙ БРАТ, СТАРШИЙ БРАТ І ВЕЛИКИЙ БРАТ

Колокації постійно вживають в англійській мові. Ми повинні розуміти їх семантичне значення, щоб правильно їх використовувати. Наше дослідження показує, як на прикладах використовувати колокації elder brother, older brother and big brother.

Ключові слова: корпус, колокація, семантичні значення, писемність, розмова.

УДК 347.78.034'23

НАЗВИ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕПЕРЕДАЧ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА СПЕЦИФІКА СПРИЙНЯТТЯ

Кушнір Анжеліка Юрївна

студентка 2-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

У статті пояснено лінгвістичну природу назв телепередач (телевізійнімів), а також презентовано результати проведеного на їхньому матеріалі вільного асоціативного експерименту з подальшим визначенням психолінгвістичної специфіки їхнього сприйняття.

Ключові слова: телевізійнімів, сприйняття, вільний асоціативний експеримент.

Сприйняття – це «психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому, у сукупності всіх їхніх якостей і властивостей при безпосередньому їхньому впливі на органи чуття» [1, с. 59]. Цей термін є базовим не лише для психології, а й для психолінгвістики також. У системі останньої розроблено різні методи для вимірювання специфіки сприйняття текстів, із-поміж яких найпопулярнішим серед учених є асоціативний експеримент.

Асоціативний експеримент – це «метод збору суб'єктивної семантики, що вможливорює отримання масиву значень, що входять до семантичного поля стимульного поняття» [2, с. 154]. Цей метод використовується для аналізу найрізноманітніших мовних явищ і феноменів. Серед них рекламна лексика (Т. Ковалевська, О. Олексюк, О. Денисевич), рекламні слогани (Н. Кутуза), суспільно-політична лексика (О. Загородня), економічна лексика (Л. Кушмар), концепти (О. Бабакова, Е. Розвод, У. Марчук) тощо. Проводяться асоціативні експерименти й на матеріалах онімів, насамперед хоронімів (назви країн), астіонімів (назви міст) та антропонімів (імена людей) (див. праці О. Карпенко), а також

ароматонімів (назви парфумерної продукції) (див. праці Є. Білої). Специфіка сприйняття назв телепередач, або телевізійонімів, за технологією асоціативного експерименту в українському мовознавстві ще не встановлена. Це зумовлює **актуальність** нашої розвідки з огляду на те, що вирішення цього питання може певною мірою стати корисним у діяльності редакторів і продюсерів телевізійних передач, особливо під час вибору ними найбільш «вдалих» назв для своїх проєктів.

Мета роботи – визначення психолінгвістичної специфіки сприйняття назв українських телепередач. Досягненню цієї мети посприє розв’язання низки **завдань**, а саме таких: 1) пояснити лінгвістичну природу назв телепередач; 2) провести асоціативний експеримент на стимульному матеріалі відповідних назв; 3) визначити психолінгвістичну специфіку їхнього сприйняття.

Об’єкт дослідження – назви українських телепередач, а **предмет** – психолінгвістична специфіка їхнього сприйняття.

Джерельною базою став вебсайт <http://www.vsetv.com/schedule.html>, що містить програму телепередач усіх телеканалів з українським мовленням. **Фактичний матеріал** – 21 назва українських телепередач, а також понад 210 вербальних реакцій (у формі слів і словосполучень), отриманих від 25 респондентів, які стали учасниками асоціативного експерименту.

Як уже зазначалося, провідним **методом** у нашій роботі став асоціативний експеримент, а саме його методика вільного асоціативного експерименту, за результатами якого вдалося встановити психолінгвістичну специфіку досліджуваних одиниць.

Вивчення назв телевізійних передач як окремого класу онімів бере свій початок у працях М. Торчинського, який і ввів до наукового обігу термін «телевізійонім» [3]. Учений також запевняє, що ці назви мають «високу семантичну, структурну, словотвірну і мотиваційну різноплановість. Найбільш продуктивними є складені конструкції, утворені синтаксичним способом. В основі таких назв – переважно апелятиви (іменники у поєднанні з іншими іменниками, прикметниками, числівниками, рідше – іншими пропріальними одиницями). У таких онімів переважає комбінована мотивація, елементом якої є сутнісна, асоціативна, локативна або темпоральна. Часто фіксується порушення правописних норм української мови» [4, с. 682].

Для проведення асоціативного експерименту ми використали переважно складені конструкції: *Орел і Решка, Від пацанки до панянки, Хата на тата, Вечірній Квартал, Реальна містика, Топ-модель по-українськи, Детектор брехні, Аферисти в сітях, Зважені та щасливі, Сімейні мелодрами*. Деяко в меншій кількості запропонували в стимульних списках назви у формі одного слова: *СуперМама, Дизель-Шоу, Ревізор, Мастер-Шеф, Холостяк, СуперІнтуїція*. Ще менше стимулів було у формі речень: *Україна має талант, Що? Де? Коли?, Міняю жінку, Я соромлюсь свого тіла, Слідство ведуть екстрасенси*. В цьому експерименті взяли участь 25 студентів різної статі спеціальності 035 Філологія (Прикладна лінгвістика) Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова у віці від 18 до 20 років.

Додамо, що для визначення специфіки сприйняття вищезгаданих назв ми скористалися методикою вільного асоціативного експерименту. Її сутність полягає в тому,

що учасникові експерименту пропонують відповісти словом В, першим словом, що спадає на думку після того, як запропоновано слово А. При цьому особливості слова R не обмежені ані формально, ані семантично [5, с. 195]. За цією технологією ми отримали такі результати, тобто реакції (повтори вилучено):

1. Орел і Решка *подорожі, емоції, цікаві пригоди, унікальні місця, життєрадісність, цікаві подорожі, неймовірні пригоди, краса планети, ризик, знання, море, природа*
2. Від пацанки до панянки *безлад, нецензурна лексика, манери поведінки, виховання жіночності, досягнення кращого, дівчата з порушенням психіки, посміховисько, перевтілення, нове життя, повчальні приклади, веселощі, грубі дівчата, жорстокість*
3. Супермама *порівняння, методи виховання дітей, авторитет мам, бруд на загальний показ, виховання, правила життя, позитивні емоції, найкраща мама, визнання сімейні цінності, недбале ставлення чоловіка до сім'ї, відпочинок для жінки, цінність обов'язків дружини в сім'ї, веселі канікули, родинні цінності, допомога, сміх, перегляд з родиною, обов'язки тата, важкість завдань*
5. Дизель-Шоу *веселі жарти, гумор, гарний настрій, розважальна програма, жарти, комічні пригоди, спектакль, позитив, смішні сценки*
6. Вечірній квартал *жарти, танці, висміювання політики, хороший настрій, розважальна програма, вечір-релакс, розвага, комічні політичні нісенітниці, гумор, політика, гумористичні сцени, сміх, атмосфера*
7. Реальна містика *загадкові історії, поту сторонній світ, чорна магія, містика, ворожіння, награність, безглуздість, вигадані казки, постановка, екстрасенси, привиди, аномалія*
8. Топ-модель по-українськи *перевірка на витримку, індустрія моди, популярність, світові бренди, красиві та фігурні дівчата, крок молодих дівчат до обкладинки журналу, неймовірна краса українських дівчат, мода, фотосесії, стиль, краса, конкуренція*
9. Україна має талант *талановиті українці, розкриття неймовірних талантів, злий журі Кондратюк, таланти, цікава програма, сміх, захват, унікальність, талановиті люди*
10. Що? Де? Коли? *інтелектуальна гра, колесо фортуни, логіка,*

		<i>інтелектуальне мислення, тренування мозку, цікаві факти, вікторина, інтелект, сова, смокінг</i>
11.	Міняю жінку	<i>змагання двох жінок, правила та звичаї сімей, інші правила, життя в іншій сім'ї, драма, випробування, сімейне життя, родинні правила, експерименти, гумор, інше життя</i>
12.	Ревізор	<i>бруд і чистота, чистота закладів, прибирання, відзнака, «містер Пропер», прискіплива Фреймут, порядок, біла рукавичка, перевірка, чистота</i>
13.	Детектор брехні	<i>вияв правди, шок-контент, проблемні люди, перевірка на брехню, зради, інтриги, розслідування, правда, чесність, вірність, здивування, злість, брехня, виведення на "чисту воду"</i>
14.	Мастер-Шеф	<i>кухня та їжа, смачні страви, телеканал СТБ, вміння готувати, Ектор Хіменес Браво, кулінарний поєдинок, досвід приготування, кулінарія, повар, веселощі, їжа, стрес, суперництво, крутий повар</i>
15.	Холостяк	<i>гра в кохання, сварки, інтриги, підкорення серця, кохання, вільний хлопець у пошуках коханої, «Дом 2», інтелігент Іраклі, взаємини, весілля, побачення, каблучка, троянда, вільне життя, можливість самореалізації</i>
16.	Я соромлюсь свого тіла	<i>сором та зневіра, нездорове ставлення до себе, спасіння тіла, віра в диво, боротьба зі здоров'ям, люди з проблемами здоров'я, комплекси, рішучість (на зміни), лікарі, хвороби, медицина, кров, патології</i>
17.	Аферисти в сітях	<i>шахрайство, маніпулятори та жертви, дівчина-жертва, шахраї, пильність, обман, розкриття шахраїв, брехня, розслідування, кодове слово «Щука», гроші, крадіжки</i>
18.	Слідство ведуть екстрасенси	<i>чорна магія, містика, страх та потойбічний світ, привиди, чорна земля, свічки, магичні слова, актори з надздібностями, ворожки, таємниці, допомога слідству, розслідування, кришталевий шар, карти, ворожіння</i>
19.	Суперінтуїція	<i>високий рівень IQ, логіка, рішучість, швидке мислення, інтелектуальне шоу, перевірка на інтуїцію, «чуйка», фокуси, таланти, інтуїція, розум, вдача</i>
20.	Зважені та щасливі	<i>перемога над собою, зайва вага, здорове тіло, боротьба із зайвою вагою, шлях до мети, схуднення</i>

21. Сімейні мелодрами

змагання, перевтілення, життя, спорт, здоров'я,
люди із зайвою вагою, сміливість, тренери
любов та зрада, життєві ситуації, реальні
проблемні ситуації, життя, сім'я, сімейні
конфлікти, розлучення, сімейні розборки, чвари,
переживання, постановка, скандали, насилля,
сльози

Подальший аналіз здійснюємо шляхом визначення семантики отриманих реакцій, розподіляючи їх на три блоки: реакції з позитивною семантикою, реакції з нейтральною семантикою та реакції з негативною семантикою (з опертям на Академічний тлумачний словник української мови [6]).

Реакції з **позитивною семантикою** (51 випадок) отримано на 19 назв-стимулів. Це такі реакції: *цікаві пригоди, допомога слідству, весілля*. Жодної позитивної реакції не надано респондентами на такі назви, як «Сімейні мелодрами» та «Аферисти в сітях».

Реакції з **нейтральною семантикою** (138 випадків) наведено до всього списку стимулів. До цієї категорії слів і словосполучень ми зарахували такі: *містика, перевірка на витримку, можливість самореалізації, позитив*.

Реакції з **негативною семантикою** (33 випадки) отримано на 16 назв-стимулів. Відповідних реакцій не зумовлюють у респонденти такі телепередачі, як «Орел і Решка», «СуперІнтуїція», «Мастер-Шеф», «Що? Де? Коли?», «Дизель-Шоу». До реакцій із негативною семантикою ми вналежнили такі: *дівчата з порушенням психіки, бруд, гра в кохання, шахраї, сором та зневіра*.

Отже, результати проведеного асоціативного експерименту дають нам підстави казати про те, що назви українських телепрограм сприймаються більшою мірою нейтрально. Як позитивні, так і негативні реакції, надані респондентами, свідчать не стільки про ставлення до окремої назви, скільки про їхній зміст і тематику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Овсієнко Л. Текст як об'єкт вивчення психолінгвістики. Теоретична і дидактична філологія. 2013. Вип. 15. С. 58–69.
- [2] Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О. Л. Музики. Навчальний посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 259 с.
- [3] Торчинський М. М. Власні назви телепрограм: структура, словотвір, мотивація. *Записки з ономастики : зб. наук. пр.* / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2015. Вип. 18. С. 669–683.
- [4] Торчинський М. М. Власні назви телепрограм: структура, словотвір, мотивація. *Записки з ономастики : зб. наук. пр.* / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2015. Вип. 18. С. 669–683.
- [5] Терехова Д. Аналіз асоціативних полів слів-стимулів МИР / МИР / МІР у східнослов'янських мовах. *East European Journal of Psycholinguistics / Lesya Ukrainka Eastern European National University*. Lutsk, 2014. Issue 1. P. 194–201.
- [6] Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970–1980.

Kushnir A. Yu.

UKRAINIAN TELEVISION NAMES: PSYCHOLINGUISTIC SPECIFICS OF PERCEPTION

The article explains the linguistic nature of the television programs names, as well as presents the results of a free associative experiment conducted on their material to determine the psycholinguistic specifics of their perception.

Key words: television name, perception, free associative experiment.

УДК 347.78.034'23

АНГЛІЙСЬКОМОВНІ КІНОСЛОГАНИ ТА СПЕЦИФІКА ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Макаруч Крістіна Ігорівна

студентка 1-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

Стаття розкриває сутність і цілі перекладу, презентує інформацію про перекладацькі прийоми, які застосовуються для перекладу англійськомовних кінослоганів українською мовою. Також у статті містяться дані про експериментальне встановлення сприйняттєвих характеристик перекладу кінослоганів (за методикою семантичного диференціала Ч. Осгуда).

Ключові слова: переклад, перекладацький прийом, кінослоган, сприйняття, семантичний диференціал.

За даними Американського словника англійської мови, виданого Н. Вебстером, поняття «слоган» уперше з'явилося в галльській мові, де позначало бойовий клич [1]. Сьогодні ж його інтерпретують по-іншому, передусім пов'язуючи з належністю до реклами і виконанням власне рекламної функції. Однак поряд із рекламними слоганами існують і кінослогани. Якщо ж першим уже присвячено чимало ґрунтовних наукових праць із лінгвістики (М. Clark, F. Lumley, R. Yalch; Н. Вань, Я. Романенко, Е. Ромат, Е. Шагланова, К. Шидо; Т. Ковалевська, А. Ковалевська, Н. Кутуза, О. Македонова, О. Олексюк, М. Славінська, Ю. Станкевич та ін.), то другі лише починають зацікавлювати вчених. Відповідну увагу сконцентровано поки на синтаксичних (А. Близнюк, Ф. Галіханова, Г. Чуланова), стилістичних (А. Шиліна), функційних (А. Майська), прагмалінгвістичних (В. Анісімов, С. Баранова) та лінгвосеміотичних (О. Щербак) аспектах. У роботах згаданих авторів представлено результати досліджень, виконаних на ґрунті різномовних кінослоганів, у т. ч. і англійськомовних. Проте питання специфіки перекладу англійськомовних кінослоганів українською мовою поки що залишається відкритим, як і відкритою залишається проблема визначення особливостей сприйняття кінослоганів різними мовами. Останнє акцентує на необхідності залучення психолінгвістичних методів і методик. Загалом це вказує на **актуальність** нашої роботи, результати якої можуть прислужитися продюсерам кінокомпаній та дистриб'юторам, які займаються просуванням різних кінофільмів у маси. Насамперед маємо увазі методичну допомогу в підвищенні рівня зацікавленості певним кінопродуктом.

Мета роботи – визначення специфіки перекладу англійськомовних кінослоганів українською мовою з урахуванням сприйняттєвих особливостей.

Для досягнення поставленої мети маємо розв’язати такі **завдання**:

- 1) пояснити сутність і цілі перекладу;
- 2) визначити, які перекладацькі прийоми застосовуються для перекладу англійськомовних кінослоганів українською мовою;
- 3) експериментально встановити сприйняттєві характеристики перекладу досліджуваних одиниць.

Об’єктом роботи стали англійськомовні кінослогани та їхні переклади українською мовою, а **предметом** – перекладацькі прийоми та сприйняттєві характеристики.

Роботу виконано на ґрунті 20 кіноафіш і трейлерів англійською мовою й такої самої кількості кіноафіш і трейлерів українською мовою.

Виконання дослідження стало можливим завдяки використанню щонайперше *методик перекладознавства* (дефінітивна методика, тезаурусна методика, методика інтерпретації смислів), *методів соціолінгвістики* (анкетування) та *методики психолінгвістики* (методика семантичного диференціала Ч. Осгуда). Загальнонаукові *методи аналізу, синтезу та узагальнення* також застосовано.

В Академічному тлумачному словнику української мови поняття «переклад» має два значення: 1) дія за значенням «перекладати»; 2) текст, слово, усне висловлювання, а також літературний твір, перекладені з однієї мови на іншу [2, Т. 6, с. 196]. Однак у перекладознавчих студіях це поняття має більш деталізовані тлумачення. Зокрема Н. Ольховська вважає, що переклад – це «точна та повна передача інформації засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми» [3, с. 225]. Н. Комісаров перекладом називає «функційну взаємодію мов» [4, с. 225]. А. Паршин зазначає, що процес перекладу є процесом пошуку схожих рис між мовами та культурами [5, с. 65]. Однак цей процес відбувається в кілька етапів, або фаз, під час яких перекладач здійснює вибір оригіналу та стратегії перекладу, його редагування та прочитання [6, с. 226]. Відповідні етапи застосовуються й до перекладу кінослоганів також.

Огляд фактичної бази нашого дослідження свідчить, що під час перекладу англійськомовних кінослоганів українською мовою найчастіше застосовуються такі прийоми (з оперттям на класифікацію А. Колесника [7, с. 722–725]):

1) конкретизація / генералізація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) меншої семантики або навпаки. Приклад: *From the terrifying bestseller* – *За страшишиєм із бестселерів*, де виділене слово в англійськомовному варіанті перекладається як «жахливий, моторошний». Необхідно сказати, що англійські слова можуть перекладатися за допомогою не тільки конкретизації, а й вилучення їх у перекладі взагалі. Приклад: *Willy Wonka is semi-sweet and nuts* – *Приготуйтеся до шоколадного присмаку пригод*, де в українському варіанті відсутнє ім’я герою казкової повісті Р. Даля «Чарлі та шоколадна фабрика»;

2) антонімічний переклад – коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна – на негативну, і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається,

залишається в основному подібним. Приклад: *Not every gift is **blessing*** – *Іноді дар – це **прокляття***, де англійськомовний варіант дослівно перекладається так: *Не кожен подарунок є **благословенням***;

3) контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу. Приклад: *Sometimes you've just gotta have **faith*** – *Іноді ти просто повинен мати **мрію***, де англійськомовне слово, що виділено, перекладається як «віра», а не «мрія».

Як запевняє О. Щербак, під кінослоганом варто розуміти «акустично та / або графічно оформлену фразу, що зазвичай репрезентує основну ідею продукту кіновиробництва, має пряму кореляцію зі стилістикою відеоряду та містить низку вербальних маркерів впливовості, що служать рекламним інструментом для цього кінопродукту» [8, с. 284–285]. Саме це визначення переконує нас у впливовій потужності кінослогана, про що передусім можуть свідчити і його сприйняттєві характеристики. Для їхнього визначення ми вирішили провести анкетне опитування серед студентів спеціальності 035 Філологія (Прикладна лінгвістика) Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Респондентами стали 50 осіб різної статі приблизно одного віку 17–19 років. Ми запропонували їм відповісти на питання анкети, розподілених нами на два блоки. Перший блок питань був суто соціологічного спрямування і містив такі питання: «Який Ваш вік?», «Якою є Ваша стать?», «На якому рівні Ви володієте українською мовою?» та «На якому рівні Ви володієте англійською мовою?». Додамо, що рівень володіння українською мовою був відзначений як «рідна мова», а рівень володіння англійською мовою – як високий (у 28 респондентів) та середній (у 22 респондентів). Другий блок ми побудували з використанням шкали оцінок від –3 до +3, взятої з методики семантичного диференціалу Ч. Осгуда (детальніше про цей метод див. у [9]). У такий спосіб запропонували респондентам оцінити, на скільки вдалими вони вважають переклади кінослоганів. Таких слоганів було шість, тобто по два приклади, що ілюструють певний тип перекладацького прийому.

Отримані результати:

1) респонденти *чоловічої статі* високі оцінки надали таким кінослоганам, переклад яких здійснено за прийомом контекстуальної зміни. Низькі оцінки вони поставили кінослоганам, які були перекладені прийомом генералізації значення.

2) респонденти *жіночої статі* високо оцінили кінослогани, переклад яких здійснено за прийомом конкретизації. Менш вдало перекладено, на думку респондентів-жінок, кінослогани з контекстуальною заміною.

Висновки. Англійськомовні кінослогани українською мовою найчастіше перекладаються за допомогою таких прийомів, як конкретизація та генералізація значення, антонімічний переклад та контекстуальні заміни. З-поміж названих найбільша кількість випадків характерна для першого перекладацького прийому. Відзначимо, що саме цей прийом із психолінгвістичного погляду імпонує жіночій аудиторії й майже повністю не сприймається чоловічою аудиторією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Webster N. An American dictionary of the English language. Rulon-Miller Books. URL: https://www.rulon.com/Catpages/online/recent_acq_sept_2009.html
- [2] Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970–1980.
- [3] Ольховська Н. С., Бабич У. Д. Перекладацькі прийоми при перекладі директивних текстів (на матеріалі інструкцій з експлуатації обладнання). *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*. 2016. № 257. С. 225–231.
- [4] Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. М. : Международные отношения, 1980. 167 с.
- [5] Паршин А. Теория и практика перевода. М. : Наука, 2002. 202 с.
- [6] Ольховська Н. С., Бабич У. Д. Перекладацькі прийоми при перекладі директивних текстів (на матеріалі інструкцій з експлуатації обладнання). *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*. 2016. № 257. С. 225–231.
- [7] Колесник А. О., Белікова О. Ф. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2010. Вип. 1. С. 719–727.
- [8] Щербак О. В. Кінослоган як рекламний інструмент: амплітуда впливу лінгвосеміотичних різновидів. *Записки з українського мовознавства* : Вип. 27. : 3б. наук. праць = *Opera in linguistica ukrainiana* : Fascicullum 27 / Головний ред. Ж. В. Краснобаєва-Чорна. Одеса : «ПолиПринт», 2020. С. 282–290.
- [9] Василькевич Я. З. Семантичний диференціал як метод психологічного аналізу особистісного смислоутворення. *Психолінгвістика*. 2009. Вип. 3. С. 34–40.

Makarchuk K. I.

ENGLISH FILM SLOGANS AND THE SPECIFICITY OF THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN

This article reveals the essence and purposes of translation; presents information on translation techniques used to translate English-language film slogans into Ukrainian. The article also contains data on the experimental establishment of the perceptual characteristics of the translation of film slogans (according to the method of semantic differential of Ch. Osgood).

Key words: translation, translation technique, film slogan, perception, semantic differential.

УДК 811.161.2'27.373

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ДИСКРЕДИТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ СЕГМЕНТІ МЕРЕЖІ FACEBOOK

Малишева Марія Геннадіївна

аспірантка кафедри прикладної лінгвістики,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Україна, м. Одеса

Науковий керівник – завідувач кафедри, д-р філол. наук, професор Кондратенко Н. В.

Розвідку присвячено дослідженню специфіки реалізації комунікативної стратегії дискредитації в дискурсі соціальних мереж. Розглянуто основні концепції дослідників щодо трактування термінів «комунікативна стратегія» і «комунікативна тактика». Встановлено, що

головною метою стратегії дискредитації, реалізованої в комунікативному просторі соціальної мережі Facebook, є приниження авторитету опонента і виставлення себе в найкращому світлі. Серед тактик, що зумовлюють втілення стратегії дискредитації в спілкуванні в соціальних мережах, висвітлено тактику викриття опонента у брехні і тактику докору.

Ключові слова: комунікативна стратегія; комунікативна тактика; мережевий дискурс; стратегія дискредитації; соціальна мережа.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Дослідження комунікативних стратегій і тактик у різних типах дискурсів привертають увагу багатьох сучасних науковців. Попри наявну велику кількість наукових праць, далеко не всі аспекти можна вважати достатньо вивченими. Наразі принципового значення набуває дослідження особливостей комп'ютерно-опосередкованої комунікації, зокрема спілкування в соціальних мережах. Однією з найважливіших особливостей комунікативного простору соцмереж є можливість анонімного спілкування, що зумовлює емоційний та агресивний характер віртуальної комунікації. Серед типів агресивної мовленнєвої поведінки виокремлюємо стратегію дискредитації. З огляду на це визначального значення набуває необхідність дослідження специфіки реалізації комунікативної стратегії дискредитації в дискурсі соціальних мереж.

Ступінь розроблення проблеми у мовознавстві. Ґрунтовний аналіз комунікативних стратегій і тактик представлено в наукових розвідках українських (Ф. Бацевич [1], А. Загнітко [2], Н. Кондратенко [3], О. Селіванова [4] та ін.) та зарубіжних (Т. ван Дейк, О. Іссерс [5; 6], Є. Ключев [7] та ін.) дослідників. Комунікативну стратегію визначають «складником евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення й керування ним із метою досягнення кооперативного результату, ефективності інформаційного обміну та впливу» [8, с. 607]. За українською дослідницею О. Селівановою, «наявність комунікативних стратегій у мовленнєвій діяльності зумовлена загальним принципом стратегічності будь-якої діяльності» [9, с. 607]. Проблеми створення типології комунікативних стратегій наявні у працях Т. ван Дейка, О. Іссерс та ін. Нідерландський дослідник Т. ван Дейк залежно від дискурсів виокремлює стратегії когнітивні, контекстуальні, ввічливості, семантичні, синтаксичні тощо [10, с. 119]. Ґрунтуючись на ідеях Т. ван Дейка, російська дослідниця О. Іссерс поділяє комунікативні стратегії на основні (семантичні, когнітивні) і допоміжні (прагматичні або комунікативно-ситуативні). До основних дослідниця уналежнює ті стратегії, що безпосередньо пов'язані з фізичним або інтелектуальним впливом на адресата (наприклад, стратегії вмовляння, дискредитації). Допоміжні стратегії, за О. Іссерс, лише сприяють ефективній організації комунікативної взаємодії та оптимальному впливу на адресата (наприклад, стратегія компліменту) [11, с. 106]. Варто зазначити, що загальноприйнята типологія комунікативних стратегій наразі відсутня. У центрі уваги сучасних дослідників постають комунікативні стратегії, реалізовані в різних типах дискурсів: науковому, політичному, рекламному, публіцистичному тощо. На нашу думку, наразі приділено недостатньо уваги дослідженню комунікативних стратегій мовців у межах мережевого дискурсу. Спілкування в соціальних мережах є емоційнішим та агресивнішим, ніж у реальному житті. Розуміння цього вбачаємо в дистанційності комп'ютерно-опосередкованої комунікації, а саме у відсутності безпосереднього контакту між комунікантами та створенні відчуття анонімності і вседозволеності. З огляду на це ми

зосередили увагу на аналізі конфліктної комунікативної стратегії дискредитації, зокрема на встановленні засобів реалізації стратегії дискредитації в мережевому дискурсі.

Мета розвідки полягає у дослідженні специфіки реалізації комунікативної стратегії дискредитації в дискурсі соціальних мереж. Поставлена мета передбачає розв'язання низки **завдань**: 1) визначити поняття «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика»; 2) схарактеризувати комунікативну стратегію дискретизації в спілкуванні в соціальних мережах 3) виокремити основні комунікативні тактики втілення стратегії дискредитації в комунікативному просторі соціальної мережі Facebook.

Об'єктом дослідження є комунікативна стратегія дискредитації, а **предметом** – комунікативні тактики, що реалізують стратегію дискредитації в дискурсі соціальних мереж.

Джерельну базу дослідження складають дописи та коментарі користувачів україномовного сегменту соціальної мережі Facebook. Усі приклади подано зі збереженням авторської орфографії та пунктуації.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ф. Бацевич потрактовує комунікативну стратегію як оптимальне втілення осмислених чи інтуїтивних намірів мовця задля досягнення запланованого результату, на який скеровано конкретний комунікативний акт. Зокрема, науковець уналежнює до комунікативної стратегії контроль і відбір дієвих ходів спілкування і їх гнучку видозміну в конкретній ситуації [12, с. 118]. Є. Ключев розуміє комунікативну стратегію як сукупність теоретичних ходів, що мають на меті досягнення комунікативної мети, тобто мовець завчасно планує ці теоретичні ходи та реалізує їх в процесі комунікативного акту [13, с. 18]. О. Іссерс також визначає комунікативну (мовленнєву) стратегію як сукупність мовленнєвих вчинків, що мають на меті досягнення комунікативної мети. Дослідниця зазначає, що досягнення комунікативної мети припускає декілька способів і залежить від реакції співрозмовника. Іншими словами, комуніканти обирають той чи інший комунікативний хід залежно від комунікативної ситуації, що склалася, натомість залишаючись в межах єдиного комунікативного «надзавдання». О. Іссерс співвідносить поняття «надзавдання» та *комунікативного ходу* з термінами *стратегії* і *тактики* [14, с. 178]. А. Загнітко потрактовує мовленнєву тактику як одну або декілька дій, що сприяють реалізації комунікативної стратегії [15, с. 27]. Н. Кондратенко також визначає комунікативну тактику як конкретний прийом, що уможливорює реалізацію комунікативної стратегії [16, с. 48]. Зважаючи на це, під комунікативною стратегією розуміємо сукупність запланованих та ситуативно-зумовлених мовленнєвих дій, що мають на меті досягнення конкретної мети, а під комунікативною тактикою – конкретні прийоми, що сприяють втіленню обраної комунікативної стратегії.

Грунтовний аналіз комунікативної стратегії дискредитації представлено у наукових розвідках О. Іссерс [17], Н. Кондратенко [18], С. Нерян [19] та ін. Головною метою стратегії дискредитації дослідники вважають створення негативного образу, підривання іміджу, довіри та авторитету опонента [20; 21; 22]. Зауважимо, що більшість наукових розвідок розглядають стратегію дискредитації в аспекті політичного дискурсу [23; 24]. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє стверджувати, що на реалізацію стратегії дискредитації в комунікативному просторі соціальних мереж впливають дискурсивні особливості інтернет-простору. Серед актуальних рис комп'ютерно-опосередкованої

комунікації, що зумовлюють реалізацію стратегії дискредитації, вирізняємо анонімність, дистанційність і відсутність ієрархії. Ці фактори викликають у користувачів соціальних мереж відчуття всездозволеності, тому спілкування в комунікативному мережевому просторі стає емоційнішим та агресивнішим, ніж у реальному житті.

Проілюструємо реалізацію стратегії дискредитації на конкретному прикладі:

Елена Хиль: *Нарешті! Єдині найгірші шкільні спогади пов'язані саме з прибиранням класу. Одразу після школи були уроки в музичній школі на іншому кінці міста, і часто доводилось без обіду з однієї школи бігти в іншу, бо треба було чергувати в класі!*

Elena Voloshchuk: *Елена Хиль, **Вы дежурил каждый день что ли?*** (1)

Елена Хиль: *Elena Voloshchuk, раз в неделю в среднем....*

Elena Voloshchuk: *Елена Хиль, **Ой. Дежурство было раз в месяц в лучшем случае. 30 детей в классе минимум, 20 учебных дней.*** (2) *Ну никак раз в неделю не получается* (3)

Елена Хиль: *Elena Voloshchuk не планую вступати з Вами в дискусію з цього питання*

Elena Voloshchuk: *Елена Хиль **Да что-то уж тут вступать? Простая арифметика*** (4).

У цьому прикладі стратегію дискредитації реалізовано за допомогою тактики викриття опонента у брехні. Вдалося зафіксувати наступні комунікативні ходи: (1) комунікативний хід «уточнювальне запитання» з метою отримання певної точної відповіді опонента. Саме цей момент вважаємо початком реалізації стратегії дискредитації, тому що це запитання містить імплікатуру «загально відомо, що чергування відбувається не кожного дня, і я не вірю вашому твердженню»; (2) комунікативний хід «представлення певної інформації як загальновідомої правди» (інформацію про кількість дітей в класі та навчальних днів на місяць представлено у вигляді очевидної та тієї, що відома всім); (3) комунікативний хід «вказівка на суперечність»; (4) комунікативний хід «відмови брати на себе відповідальність» (мовець перекладає відповідальність за висновок з себе на «просту арифметику»). Вже на третьому етапі реалізації стратегії дискредитації опонент вирішує залишити комунікативний акт, втім, відсутність опонента не є умовою згортання стратегії. Розуміння цього вбачаємо в бажанні агресора отримати не лише негативну реакцію опонента, а й позитивну оцінку своїх тверджень серед інших членів спільноти.

Серед основних тактик втілення стратегії дискредитації виявляємо тактику докору. Проілюструємо на прикладі:

Helga V. Topolska: *колись одна дівчина мені розповіла що в дитинстві стикнулася з тим самим*

Oksana Ivatyio-Szmrtyka: *Helga V. Topolska, і що, які стосунки далі були з батьками?*

Helga V. Topolska: *Oksana Ivatyio-Szmrtyka, не знаю, вона не казала*

Oksana Ivatyio-Szmrtyka: *Helga V. Topolska, ну що ж ви, не запитали. Не поцікавились чи то на психіку вплинуло, то ж все трапило з дитинства.* (1) *Я б то так не могла просто забути, я б зотіла допомогти.* (2)

Helga V. Topolska: *Oksana Ivatyio-Szmrtyka, я не вважаю за потрібне лізти людині в душу. я не можу людині допомогти фахово бо я не психотерапевт, а черговим мамциним психологом бути не збираюся.*

Oksana Ivaty-Szmrtyka: *Helga V. Topolska, от власне, могли порадити людині піти до психолога.* (3)

У наведеному прикладі тактику докору реалізовано за допомогою власне комунікативного ходу докору (1), (3) і комунікативного ходу протиставлення (2). Мовець протиставляє поведінку опонента своїй гіпотетичній реакції на ситуацію (імплікатура: «ти не маєш моральних цінностей, а я маю, тому я так вчинити не можу») з метою показати себе «в кращому світлі». Агресивна реакція опонента лише підбурює мовця до продовження комунікативного акту, підкреслимо, без зміни тактики.

Висновки і перспективи дослідження. Комунікативну стратегію потрактуємо як сукупність запланованих та ситуативно-зумовлених мовленнєвих дій, що мають на меті досягнення конкретної мети, а під комунікативною тактикою – конкретні прийоми, що сприяють втіленню обраної комунікативної стратегії. Головною метою стратегії дискредитації вважаємо підривання довіри та авторитету опонента, та отримання схвальної реакції аудиторії і виставлення себе в найкращому світлі. Серед тактик, що реалізують стратегію дискредитації в комунікативному просторі соціальної мережі Facebook, виокремлюємо тактику викриття опонента у брехні та тактику докору. Перспективи дослідження вбачаємо в аналізі мовних засобів втілення стратегії дискредитації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. Академія.
- [2] Загнітко, А. П. (2008). *Основи дискурсології: науково-навчальне видання*. ДонНУ.
- [3] Кондратенко, Н. В. (2009). Комунікативні стратегії в українському політичному дискурсі: інтерактивна взаємодія учасників політичних ток-шоу. *Діалог: Медіа-студії*, 8, 48–58.
- [4] Селіванова, О. О. (2009). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник*. Довкілля-К.
- [5] Иссерс, О. С. (2008). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Издательство ЛКИ.
- [6] Иссерс, О. С. (2009). *Речевое воздействие: учеб. пособие для студентов, обучающихся по специальности «Связи с общественностью»*. Флинта : Наука.
- [7] Ключев, Е. В. (2002). *Речевая коммуникация: Учебное пособие для университетов и институтов*. РИПОЛ КЛАССИК.
- [8] Селіванова, О. О. (2009). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник*. Довкілля-К.
- [9] Селіванова, О. О. (2009). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник*. Довкілля-К.
- [10] Бацевич, Ф. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. Академія.
- [11] Иссерс, О. С. (2008). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Издательство ЛКИ.
- [12] Бацевич, Ф. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики: підручник*. Академія.
- [13] Ключев, Е. В. (2002). *Речевая коммуникация: Учебное пособие для университетов и институтов*. РИПОЛ КЛАССИК.

- [14] Иссерс, О. С. (2009). *Речевое воздействие: учеб. пособие для студентов, обучающихся по специальности «Связи с общественностью»*. Флинта : Наука.
- [15] Загнітко, А. П. (2008). *Основи дискурсології: науково-навчальне видання*. ДонНУ.
- [16] Кондратенко, Н. В. (2009). Комунікативні стратегії в українському політичному дискурсі: інтерактивна взаємодія учасників політичних ток-шоу. *Діалог: Медіа-студії*, 8, 48–58.
- [17] Иссерс, О. С. (2008). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Издательство ЛКИ.
- [18] Кондратенко, Н. В. (2009). Комунікативні стратегії в українському політичному дискурсі: інтерактивна взаємодія учасників політичних ток-шоу. *Діалог: Медіа-студії*, 8, 48–58.
- [19] Нерян, С. О. (2019). Конфліктні стратегії аргументації в соціальних мережах. *Діалог: Медіа-студії*, 25, 116–127.
- [20] Иссерс, О. С. (2008). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Издательство ЛКИ.
- [21] Кондратенко, Н. В. (2009). Комунікативні стратегії в українському політичному дискурсі: інтерактивна взаємодія учасників політичних ток-шоу. *Діалог: Медіа-студії*, 8, 48–58.
- [22] Нерян, С. О. (2019). Конфліктні стратегії аргументації в соціальних мережах. *Діалог: Медіа-студії*, 25, 116–127.
- [23] Иссерс, О. С. (2008). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Издательство ЛКИ.
- [24] Кондратенко, Н. В. (2009). Комунікативні стратегії в українському політичному дискурсі: інтерактивна взаємодія учасників політичних ток-шоу. *Діалог: Медіа-студії*, 8, 48–58.

Malysheva M. G.

COMMUNICATIVE STRATEGY OF DISCREDITATION IN THE UKRAINIAN-LANGUAGE SEGMENT OF THE SOCIAL NETWORK FACEBOOK.

The research is devoted to the study of the specifics of the implementation of the communicative strategy of discreditation in the discourse of social networks. The main concepts of researchers regarding the interpretation of the terms "communicative strategy" and "communicative tactics" are considered. It is established that the main goal of the discrediting strategy implemented in the communicative space of the social network Facebook is to humiliate the authority of the opponent and present oneself in the best light. Among the tactics that determine the implementation of the discrediting strategy in communication on social networks, the tactics of exposing the opponent to lies and the tactics of reproach are highlighted.

Key words: *communicative strategy; communicative tactics; network discourse; discrediting strategy; social network.*

УДК 81'25

ОСОБЛИВОСТІ СУБТИТРУВАННЯ КІНОТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ КОНФЕРЕНЦІЙ TED TALKS)

Матвєєва Інна Сергіївна

студентка 4-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв
Науковий керівник – ст. викладач Мочалова Н. С.

У статті подано теоретичний огляд особливостей кінотексту з погляду теорії перекладу. З цією метою презентовано методологію дослідження аудіовізуального перекладу на матеріалі конференцій TED Talks з субтитрами та проведений аналіз змін при перекладі для досягнення синхронності.

Ключові слова: кінотекст; субтитри; моделі аудіовізуального перекладу; синхронність; сприйняття.

Кінотекст – невіддільна частина будь-якої теле/кінопродукції, тому що це особлива мова аудіовізуальних творів. Реферативний огляд показує, що кінотекст ставав об'єктом уваги багатьох російських вчених: Г. Слишкіна, М. Єфремової, В. Горшкової, Є. Іванової, Ю. Усова, зарубіжних дослідників: Х. Діаса-Сінтаса, Е. Ремаел, щоправда, їхнє дослідження частіше зводиться до різних жанрів кінофільмів. Тому **актуальність** пропонованої статті полягає в необхідності розглянути методологію дослідження аудіовізуального перекладу в субтитрах на матеріалі конференцій TED Talks.

Мета статті — представити результати перекладацького аналізу субтитрів при застосуванні запропонованої моделі до вивчення особливостей аудіовізуального перекладу, що впливають на сприйняття кінотексту.

Джерельною базою роботи послужили 10 конференції TED Talks на тему COVID-19. А саме: «Чому COVID-19 вражає нас зараз – і як підготуватися до наступного спалаху» (Аланна Шейх); «Рутини, ритуали та межі, які нам потрібні в стресові часи» (Естер Перел); «Як ми можемо контролювати пандемію коронавірусу?» (Адам Кучарські); «Як пандемія вплине на найближче майбутнє» (Білл Гейтс); «Глобальній пандемії потрібні глобальні рішення» (Ларі Бріліант); «Що ми знаємо (і чого не знаємо) про корона вірус» (Девід Хейманн); «Коли завершиться пандемія?» (Алекс Розенталь); «Глобальне співробітництво, яке прискорило вакцини проти COVID-19» (Кіран Мазумдар-Шоу); «Мережа виявлення вірусів для запобігання наступній пандемії» (Пардіс Сабеті та Крістіан Хеппі); «Як цифрові інновації можуть боротися з пандемією та зміцнювати демократію» (Одрі Тан).

Кінотекст відштовхується від поняття «текст» та розвивається в усіх сферах аудіовізуального перекладу. Він є складним феноменом якщо порівнювати з іншими текстами. Він ускладнений тим що, поєднує зображення, які рухаються (кадри), та вербальні компоненти, які можуть бути представлені в усному або письмовому вигляді. Головною особливістю кінотексту є те, що він може сприйматися віддалено у візуальній та в усній формі та не потребує безпосереднього обміну між комунікантами.

Кінотекст становить собою динамічну систему звукозорових образів та форм, що існують в просторово-часових вимірах [1, с. 17]. У широкому розумінні кінотекст – це повідомлення, що містить інформацію в будь-якому вигляді, яка характеризується зв'язністю, цілісністю, завершеністю та має багатоканальну інформативність, виражене за допомогою вербальних (лінгвістичних, індексальних) знаків, організоване згідно з задумом колективного функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, зафіксованих на матеріальному носії для подальшого аудіовізуального сприйняття глядачами [2, с. 3].

Кінотекст має функцію логічного і завершеного повідомлення для сприйняття глядачами, виражається вербальними та невербальними способами. Вербальний спосіб використовує лінгвістичні аспекти тексту – сленг, поетичні цитати або висловлювання відомих людей, а невербальний спосіб – елементи шуму, музики, зображення. Зрозуміло, що кінотекст репрезентує численний вербальні й не вербальні компоненти в одне ціле, що об'єднуються і краще передають повідомлення спікера [3, с. 35].

Якщо розглянути кінотекст з точки зору акту комунікації, то можна взяти схему Р. Якобсона, оскільки, як зазначено вище, кінотекст — це повідомлення, то адресант використовує різні мовні коди (в нашому випадку лінгвістичні та не лінгвістичні), формує повідомлення в конкретному контексті та встановлює контакт з адресатами. Цей процес є односкерованим.

У цьому дослідженні увагу зосереджено на субтитрах, які додатково допомагають сприймати кінотекст. Т. Лук'янова визначає субтитри як текстовий супровід відео мовою джерела, який дублює або доповнює звукову доріжку. У субтитрах відображене мовлення людей і персонажів у кадрі [4, с. 51].

Дуже вузьке коло глядачів надають увагу субтитрам. Як правило, це кваліфіковані, вимогливі до себе глядачі, які володіють базовими знаннями іноземної мови або люди з вадами слуху. На офіційному сайті конференцій TED Talks відвідувачі можуть легко користуватися субтитрами для власного розвитку. По-перше, сайт надає їх на 115 різних мовах світу. По-друге, користувачі можуть легко слідкувати за субтитрами, тому що вони представлені внизу екрану та доступні у вигляді транскрипту, де програма виділяє автоматично кожен фразу, що говорить спікер.

Перед початком роботи, перекладачу, який працює з кінотекстом необхідно проаналізувати всі можливі способи перекладу, які допоможуть досягти адекватного перекладу. Виділяють такі способи перекладу як: підбір словникового відповідника, транскодування, калькування, контекстуальна заміна або описовий переклад. Для перекладу кінотексту, перекладачі застосовують різні перекладацькі трансформації, оскільки граматичні структури в мовах різні, тому підбираються варіантні відповідники лексичним одиницям. Адже, коли перекладач працює з кінотекстом потрібно пам'ятати що, окрім адекватного перекладу змісту оригіналу, слід дотримуватися вимог синхронізації аудіо/відеорядів.

Існують різні методології дослідження аудіовізуального перекладу запропоновані різними науковцями, зокрема метод, який розробив вчений Г. Турі, методи німецької дослідниці К. Норд, метод дослідника Ф. Карамітроглу, який базує свою модель

аудіовізуального перекладу за схемою комунікації Р. Якобсона та методологія іспанського дослідника Х. Діаз-Сінтаса [5, с. 4].

Для цього дослідження ми взяли методологію дослідження аудіовізуального перекладу Ф. Шама, оскільки його модель базується на аналізі аудіовізуальних кодів, а саме на: лінгвістичних кодах, паралінгвістичних кодах, музичних кодах, кодах звукового супроводу, іконографічних кодах, фотографічних кодах, кадрових кодах, кодах мобільності, графічних кодах, синтаксичних кодах. Модель Ф. Шама з аналізу аудіовізуального тексту, ґрунтується на об'єднанні теорії перекладу, аналізу дискурсу та, особливо, кінознавства та комунікативних досліджень. До лінгвістичних кодів відноситься мова, без якої неможливий процес перекладу. Паралінгвістичні коди охоплюють синхронізацію оригінального тесту з перекладом. Під музичним кодом та звуковим супроводом розуміється адаптація у перекладі, тобто дотримання загальноприйнятий ортотипографічних умов. Іконографічний код ускладнений тим, що зазвичай він не перекладається, якщо не супроводжується словесним поясненням, тому що він передається по візуальному каналу. Фотографічний код пов'язаний з субтитрами, тобто якого кольору, розміру та фону субтитри та їх синхронізація з кадрами. Під кадровими кодами мається на увазі аналіз саме синхронізації перекладу та дотримання синхронізації губ, тобто ліпсінк («lip-sync») при дублюванні. До мобільності кодів відноситься кінетика, жести, відстань до камери, великий план для акцентування уваги на щось. До графічних кодів відносяться усі написи, що присутні на екрані. До синтаксичних кодів відносять зв'язок між кадрами, сцени, що можуть створити асоціативний ряд. Якщо брати субтитри, то до синтаксичних кодів відносять розділові знаки [5, с. 7–10].

З проаналізованих відеорядів з офіційного сайту конференцій TED Talks можна визначити такі найчастотніші трансформації: вилучення і перестановка для досягнення синхронності. І це зрозуміло, тому що в українській мові синтаксичні конструкції довші, ніж в англійській мові, тому завдяки вилученню досягається однакова тривалість оригінального мовлення та субтитрів, тобто ізохронізм аудіо/ відеоряду. Приклади контекстуальних змін наведено в таблиці 1. Також зустрічається конкретизація значення, рідше трансформація додавання слова. При аналізі було виявлено контекстуальні заміни в перекладі, за допомогою цієї трансформації складні конструкції перетворюються на прості синтаксичні конструкції так вони легше сприймаються глядачами. Приклади контекстуальних заміни представлено в таблиці 2.

Таблиця 1. Трансформація вилучення

Оригінал	Українські субтитри
Coronaviruses are a specific subset of virus, and they have some unique characteristics as viruses .	Коронавіруси – це особливий різновид вірусів, які мають унікальні характеристики.
But the fact is, it's really hard to get a good quarantine in place .	Але факт у тому, що дуже важко організувати правильний карантин.
So people are walking around with this virus showing no signs.	Люди ходять навколо з цим вірусом без жодної його ознаки.

Таблиця 2. Контекстуальні заміни

Оригінал	Українські субтитри
It's in closer interactions, and it's why we're seeing so many transmission events occur in things like meals and really tight-knit groups	Зможе через тісний контакт. Ось чому ми спостерігаємо стільки заражень під час прийомів їжі в дійсно тісних колах
Because if you imagine that's where you can get a virus out and onto surfaces and onto hands and onto faces, and it's really situations like that we've got to think more about.	Бо зрозуміло, що саме тоді можна підхопити вірус з поверхні й перенести його на руки чи обличчя. Це ситуації, над якими треба задумуватися більше.

Коли перекладачі застосовують трансформацію вилучення, їм необхідно проаналізувати інформацію, щоб при перекладі не втратити важливу ідею, тому слід дотримуватися балансу між збереженням оригінального змісту та адаптацією перекладу. А також треба пам'ятати про слухові та візуальні елементи які присутні в кінотексті.

В аналізі перекладу, також, виявлено, що перекладачі іноді не перекладають маркерів модальності, оцінювальних та інших суб'єктивних елементів та замінюють на безособові форми, тобто затушовують особистість мовця. Приклади відсутності маркерів модальності наведено в таблиці 3.

Таблиця 3. Приклади відсутності маркерів модальності при перекладі

Оригінал	Українські субтитри
We can't stop the outbreaks with quarantine or travel restrictions.	Ми не зупинимо спалахи карантинами чи обмеженнями на подорожі
They buy this crucial time through tactics that may include widespread testing to identify carriers, quarantining the infected and people they've interacted with, and physical distancing.	Завдяки таким заходам як масове тестування для ідентифікації носіїв, запровадження карантину для інфікованих та контактних осіб та фізичної дистанції вони купують необхідний час.

Зрозуміло, що лінгвістичні коди відіграють важливу роль у побудові, а потім у передачі значення в кінотекстах аудіовізуальних творів. В даних матеріалах були присутні паралінгвістичні коди (крапки, використання великої букви), паралінгвістичні знаки паузи. Субтитри за фотографічним та кадровим кодом були представлені білим кольором з чорною окантовкою, кожен ряд відповідав мовленню спікера, тобто було досягнуто повної синхронізації. Якщо аналізувати коди мобільності, кожен кадр відповідав субтитрам та тій людині, що говорила. Коли було представлено декілька спікерів, то при розмові в субтитрах вказувалося ім'я та прізвище людини, яка говорить. До графічних кодів віднесли назву кожної конференції та субтитри, бо саме вони відіграють важливі значення цільового кінотексту в межах формальних обмежень. До синтаксичних кодів та іконографічних кодів можна віднести, відеоряди та матеріали, що були репрезентовані на конференціях саме вони надають головну ідею, також слід зазначити візуальне та словесне повторення COVID-19. Однак, не були виявлено музичних кодів та кодів звукового супроводу.

Отже, проведене дослідження показало, що за моделлю науковця Ф. Шама є деякі коди, які не використовувалися на матеріалі конференцій TED Talks, а саме: музичний код, код звукового супроводу. За результатами дослідження можна стверджувати, що вони є другорядними за важливістю сприйняття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Усов Ю. Н. (1995) *В мире экранных искусств*. М. : Новая школа.
2. Ефремова М. А. *Концепт кинотекста: структура и лингвокультурная специфика (на материале кинотекстов советской культуры)* (автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук) Волгоградский государственный педагогический университет, Волгоград, Россия.
3. Слышкин Г. Г., Ефремова М. А. (2004) *Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа)*. М.: Водолей Publishers.
4. Лук'янова Т. Г. (2012) Жанрово-стилістичні особливості перекладу субтитрів (на матеріалі англomовних художніх фільмів). *Філологічні трактати*, № 2, 50–55.
5. Chaume F. (2004) Film Studies and Translation Studies: Two Disciplines at Stake in Audiovisual Translation. *Meta Journal*, volume 49, No.1, 12–24.

Matveeva Inna

FEATURES OF SUBTITLING FILM TEXT (ON THE MATERIALS OF TED TALKS)

The article is devoted to the features of the film text from the point of view of the theory of translation. For this purpose, the methodology of audiovisual translation on the material of TED Talks with subtitles is given. It was made to the analysis of changes in translation to achieve synchronicity.

Key words: film text; subtitles; audiovisual translation models; synchronism; perception.

УДК 821 (73)

ЕЛЕКТРОННИЙ СЛОВНИК ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОГО ПРИКЛАДНОГО ЛІНГВІСТА

Мешков Микола Олегович

студент 3-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. н., доцент Каленюк С. О.

У статті розглянуто критерії розробки електронних словників на теоретичних засадах комп'ютерної лексикографії, їхню організацію та можливості. Використання сучасних електронних словників фахівцями з прикладної лінгвістики.

Ключові слова: словник, комп'ютерна лексикографія, гіпертекстові технології, лексикографічні бази даних.

Актуальність. Лексичний склад мови – явище динамічне, що зумовлено соціальним характером мови. Мова, поєднуючи в собі комунікативну, гносеологічну та акумулюючу функції, потребує постійного збагачення та оновлення лексичного складу. Через це друковані словники різноманітних типів потребують вчасного перевидання та оновлення, що

не зручно. У свою чергу, електронний комп'ютерний словник може оновлюватись та перевидаватися безліч разів, що зумовлено сучасним рівнем комп'ютерних технологій. Так сучасні філологи здатні послуговуватися найновішою лексикою. До того ж, останнім часом дистанційний формат навчання та роботи досить актуальний, а комп'ютерні електронні словники доступні з будь-якого куточка світу.

Мета. Мета цього дослідження – окреслити теоретичне підґрунтя створення електронного словника, виокремити його функціонал, що корисний для діяльності сучасного прикладного лінгвіста.

Предмет дослідження. Електронний словник (філологічний аспект).

Об'єкт дослідження. Використання сучасних можливостей електронних словників прикладним лінгвістом.

Лексикографія надає опис лексики у вигляді словників (лексиконів) відповідної мови. Словники здійснюють лише первинний опис лексики, оформлений як сукупність описів окремих лексем, уточнених у цьому типі словника. У багатотомних словниках слова описуються докладно і глибоко, але вони стосуються тільки слова в ізольованому вигляді [Волошин, 2004, 331 с.].

Проектуванням електронних словників займаються такі лінгвісти, як: В. Волошин, А. Баранов, О. Селіванова та інші.

Французький письменник Анатоль Франс назвав словник «всесвітом, розташованим у алфавітному порядку».

Електронний словник – це інтегрована база даних, що містить певний прошарок лексики, пов'язана з іншими такими ж системами за допомогою технологій гіпертексту. Словники бувають універсальними (містять слова загальної лексики) та спеціалізованими (містять спеціальну термінологію, що використовується в окремих галузях професійної діяльності). Більшість програм словників для перекладу мають кілька встановлених словникових баз даних, універсальних і спеціалізованих, із різними напрямками перекладу.

Машинні словники класифікуються за двома підставами: за характером лексичних одиниць, включених до словника, і за принципом упорядкування в ньому лексичних одиниць, тобто за способом організації словника.

За характером структури лексичних одиниць машинні словники поділяються на:

1. словник основ;
2. словник словоформ;
3. словники зворотів.

За способом організації словника машинні словники поділяються на:

1. частотні;
2. алфавітні (прямі і зворотні);
3. словники-тезауруси;
4. словники-конкорданси;
5. спеціальні (для перекладу багатозначних слів).

Фактично, мережа-Інтернет у сучасному стані, здатна виконувати функції стандартного словника, знаходячи визначення різноманітних понять у цифрових енциклопедіях формату pdf*, або посилатися на різноманітні відкриті веб-ресурси, що

містять інформацію наукового характеру тощо. Проводячи дослідження, нас цікавили електронні словники, що здатні функціонувати, як повноцінні додатки, формуючи термінологічну базу даних.

База даних (англ. database) – сукупність даних, організованих відповідно до концепції, що описує характеристику цих даних і взаємозв'язки між їх елементами; ця сукупність підтримує щонайменше одну з областей застосування (за стандартом ISO/IEC 2382:2015). У загальному випадку база даних містить схеми, таблиці, подання, збережені процедури та інші об'єкти. Дані у базі організовують відповідно до моделі організації даних. Отже, сучасна база даних, крім саме даних, містить їх опис та може містити засоби для їх обробки [Берко, 2003]. У загальному випадку базою даних можна вважати будь-який впорядкований набір даних. Наприклад, паперову картотеку з формулярами про працівників підприємства у відділі кадрів. Але ми зосереджені на використанні баз даних в інформаційних системах. Зараз додатки для роботи з базами даних є одними з найпоширеніших прикладних програм. Цей аспект функціонування автоматизованих словникових систем є значущим, оскільки під час роботи із перекладним електронним словником лінгвіст здатен отримувати інформацію про поняття мовою оригіналу, що втілюється завдяки інтегрованості баз даних та функціонуванню гіпертекстових технологій.

Предметом обчислювальної лексикографії є вивчення способів побудови і використання машинних словників природної мови. Обчислювальну лексикографію підрозділяють на механізовану і машинну. Основне завдання механізованого словника – це створення інформаційного тексту у вигляді довідкового матеріалу. Такими текстами займаються в галузі інформаційно-пошукових чи інформаційно-логічних систем [Волошин, 2006, 339].

Для кожного багатозначного слова як одиниці словника (primary) існує набір так званих типів контексту (patterns – зразки), кожному з яких відповідає одне певне значення багатозначного слова. Так, сучасні електронні багатозначні словники містять понад 800 багатозначних слів і 4000 типів контексту. Методика такого роду вирішення багатозначності ґрунтується на припущенні про те, що кожному семантичному значенню відповідає одна семантична структура.

Наступним прийомом вирішення багатозначності є метод лексичного контексту, де семантика слів виражається лексикою як омонімією «предмет-процес». Статистичні характеристики багатозначності дозволяють оцінювати можливість і необхідність використання тих чи інших методів багатозначності і ціну за їхнє застосування. Для різних частин мови співвідношення багатозначності й однозначності слів різне. Наприклад, для системи АМΠΑР статистика така: однозначні слова переважають у класі іменників, прислівників; багатозначні – у класі дієслів, прикметників. Розглянемо розв'язання багатозначних слів за допомогою створення контекстологічного словника. Це здійснюється методом вибору еквівалентів зі списку можливих перекладів для кожного слова під конкретну ситуацію. Деякі можливості можуть бути пов'язані із самим перекладним словом, наприклад, якщо на його переклад впливає те, в якій граматичній формі воно стоїть у тексті, або інші особливості, пов'язані з контекстом, зі словами, що оточують його.

У такому випадку необхідно зняти багатозначність шляхом побудови фіксованого набору форм значення у вигляді однозначної для цього випадку конструкції. Комп'ютерні системи виконують цю операцію за допомогою методу конкордансу. Суть цього методу полягає в тому, що за вихідний обираємо словник, побудований на основі білінгви. У словнику подана дистрибуція слів, частота їх вживання і всі наявні в цьому обсязі текстів значення кожного зі слів, що утворюють словникові статті. Назвемо такий словник конкордансом. Здійснимо машинну перевірку алгоритмом на текстах, що не ввійшли у вихідні білінгви. Досліджуючи отримані результати, удосконалюємо конкорданс у двох аспектах:

1. збільшуємо кількість перекладів багатозначних слів і фіксуємо відповідні їм форми, що детермінують;

2. доповнюємо вже наявні в словнику форми, що детермінують, якщо їх недостатньо для розпізнавання значень, зафіксованих у словнику.

У результаті одержимо новий конкорданс. Він звичайно, кращий, ніж попередній, і з його допомогою можна розкрити ще більше значень багатозначних слів, релевантних для перекладача. Однак низка значень залишаться поза увагою. Цю процедуру можна продовжувати, поки не одержимо ідеальний конкорданс. Таким методом можна охопити всі слова вихідного конкордансу за винятком помилок автора, неологізмів, але їхній відсоток надто малий. На перший погляд здається, що як вихідний конкорданс можна взяти звичайний перекладний двомовний словник. Однак побічний словник неприйнятний для побудови машинного словника з таких причин:

– перекладний словник дає не приклади, а ряди синонімів, пояснюючи значення; лише в окремих випадках значення може збігатися з перекладом;

– окремі значення слів подаються в перекладному словнику поза сполучуваністю. Побудувати синтаксичну лексико-семантичну конструкцію в цьому випадку неможливо;

– перекладний словник поєднує вживання слів у різних стилях і жанрах, а в прикладних завданнях перекладу має значення тільки галузь субмови;

– у перекладних словниках немає стилістичних даних, що дозволили б вибрати головне значення, відокремити його від менш важливого або часткового [Волошин, 343 с., 2006].

Сучасні проблеми – потребують сучасних рішень. Вважаю, що цей вислів, найкраще характеризує використання електронних словників прикладними лінгвістами, адже їхній функціонал значно ширший порівняно із класичними друкованими варіантами.

По-перше, це лексикографічні бази даних, що можуть вільно налаштовуватися та оновлюватися кожним користувачем залежно від потрібного лінгвістичного проширення лексики. Вперше, комп'ютерні лексичні дані, що здатні до вільного налаштування, втілені ще у фундаментальному французькому алгоритмі PROMT, що є основою сучасних систем комп'ютерної лексикографії, машинного перекладу та комп'ютерних текстових редакторів.

По-друге, сучасні комп'ютерні технології гіпертекстового зв'язку дозволяють лінгвістичні пов'язувати між собою інформацію у словниках, що полегшує та пришвидшує роботу з ними.

По-третє, індексація тексту електронного словника дозволяє за лічені секунди знаходити необхідну інформацію.

Отже, зважаючи на викладене вище, комп'ютерні словникові лексикографічні системи значною мірою полегшують вирішення професійних завдань сучасного лінгвіста. А зважаючи на те, що розробка комп'ютерної лексикографії розпочалася відносно нещодавно (порівнюючи з іншими галузями прикладної лінгвістики), маємо перспективу автоматизувати деякі процеси розробки та впровадження електронного словника, як повноцінного допоміжного інструмента фахівця прикладної лінгвістики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Берко А. Ю., Верес О. М. Організація баз даних: практичний курс : Навч. посіб. для студ.; нац. ун-т «Львів. політехніка». Л., 2003. 149 с.
2. Волошин В. Г. Комп'ютерна лінгвістика : навчальний посібник. «Університетська книга». Суми, 2006. 349 с.

Meshkov Mykola

ELECTRONIC DICTIONARY AS A FUNCTIONAL TOOL OF A MODERN APPLIED LINGUIST

The article considers the criteria for developing electronic dictionaries on the theoretical basis of computer lexicography. Their organization and capabilities. Use of modern electronic dictionaries by specialists in applied linguistics.

Key words: dictionary, computer lexicography, hypertext technologies, lexicographic databases.

УДК 347.78.034

ФІЛЬМОНІМИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Мирінець Олена Анатоліївна

студентка 2-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

У пропонованій статті деталізовано сенс поняття «фільмонім», пояснено мету застосування трансформацій під час перекладу, а також визначено найчастотніші типи трансформацій під час перекладу англійськомовних фільмонімів українською мовою з оперттям на відповідну класифікацію Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне.

Ключові слова: фільмонім, перекладацька трансформація, прямий переклад, непрямий переклад.

У сучасному мовознавстві проблема перекладацьких трансформацій перебуває на вістрі актуальності, хоч учені звернули на неї увагу порівняно давно. За визначенням викладачів Національного авіаційного університету Т. Журавель та Н. Хайдарі, перекладацькі трансформації є «міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту або заміною його елементів задля досягнення перекладацької адекватності та еквівалентності» [1, с. 148]. Однак досягнення бажаної (максимальної) перекладацької адекватності чималою мірою

залежить від того, які типи лексичних одиниць, синтаксичних сполук чи навіть текстів піддаються перекладу. Тому в цьому руслі проводяться різні дослідження. Зокрема вченими уже встановлено особливості різних типів трансформацій під час перекладу художніх (В. Беляков, Ю. Дем'янова), наукових і науково-технічних (С. Бобрівник, О. Дмитренко, І. Теплюк, С. Гайдученко, А. Калита, Д. Лазуренко), публіцистичних (О. Кривенко, О. Цимбалиста), рекламних (О. Денисенко, А. Довженко), юридичних (М. Бугайова, І. Клименко) та інших текстів. Звичайно, звертається увага науковців і на специфіку застосування трансформацій під час перекладу окремих груп лексики, в т. ч. і різнотипних онімів, тобто власних назв (див., напр., статті Г. Єнчевої). Як помічає О. Щербак, сьогодні кінодискурс «стає дослідницьким пріоритетом» [2, с. 283]. Абсолютно логічно, що фахівці з перекладознавства починають здійснювати наукові пошуки й на кіноматеріалах. Першочергово зацікавлюють їх фільмоніми, тобто заголовки (назви) фільмів, певні перекладацькі особливості яких уже представлено в статті О. Черник [3]. Проте в цій праці немає повної систематики англійськомовних фільмонімів, хоч цього потребує перекладознавча наука насамперед для отримання цілісного уявлення про специфіку перекладу онімів зазначеного типу. Наведене вище й пояснює **актуальність** нашої статті, **мета** якої полягає у визначенні основних типів трансформацій, що застосовуються під час англійсько-українського перекладу фільмонімів.

Завдання, які необхідно розв'язати: 1) деталізувати сенс поняття «фільмонім»; 2) окреслити мету застосування трансформацій під час перекладу; 3) визначити найчастотніші типи трансформацій під час перекладу англійськомовних фільмонімів українською мовою.

Об'єкт дослідження – англійськомовні фільмоніми та їхні українськомовні відповідники, а **предмет** – типи трансформацій, що використано для їхнього перекладу.

Джерельною базою обрано близько 30 постерів американських та англійських фільмів і, відповідно, 30 постерів тих самих фільмів, перекладених (дубльованих) українською мовою. До уваги ми взяли постери, датовані 2019–2021 рр. **Фактичний матеріал** містить близько 60 фільмонімів, що є різними за своєю синтаксичною структурою.

Проведення дослідження в зазначеному вище аспекті потребувало застосування таких **загальнонаукових методів**, як *аналізу, синтезу, узагальнення*, а також **власне лінгвістичних методів**, серед яких провідними стали *методики контекстуально-інтерпретаційного та перекладацького аналізу*.

За поняттям «фільмонім» у науці закріпилося кілька визначень: одні з них – широкі, інші – вузькі. Зокрема до перших належить трактування, сформульоване Д. Челядіною: «фільмонім – це заголовок кінофільму» [4]. До категорії других входить визначення, яке запропонувала Є. Книш: «фільмонім – це висловлювання, що репрезентує ситуацію, змодельовану фільмом, її вербально закодованим чином» [5, с. 8].

Ю. Фролова вважає, що фільмонім може виконувати такі функції:

1) номінативна – початкова функція заголовків, що склалась історично, оскільки вони виникли, щоб назвати текст, об'єднує всі заголовки, незалежно від їхньої структури та лінгвістичних особливостей;

2) інформативна (комунікативна) – універсальна функція, оскільки будь-який заголовок, в тому числі і назва фільму, інформує, передає певне повідомлення;

3) експресивно-апелятивна функція – назва психологічно готує глядача до сприйняття фільму, зачіпає його почуття і впливає на його емоції [6, с. 35].

Свою чергою, Є. Книш додає, що, крім вищеназваних, у фільмоніма є ще одна функція – естетична. Дослідниця припускає, що «в назві кінофільму укладено естетичне ставлення до дійсності, тобто фільмонім відображає життєво-естетичну позицію автора, його бачення і сприйняття прекрасного в житті. З цього випливає, що назва сприймається не як просте мовне повідомлення або мовний акт, а образний вислів, свого роду культурний символ, який несе в собі певну авторську філософію, його світогляд» [7, с. 8]. Через це фільмоніми є доволі складним матеріалом для перекладачів, які вдаються до використання різних перекладацьких трансформацій.

Є різні класифікації перекладацьких трансформацій. Наприклад, Л. Латишев поділяє їх на морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані. Я. Рецкер наполягає на існуванні лише двох видів трансформацій: граматичних та лексичних. Л. Бархударов розрізняє перекладацькі трансформації за формальними ознаками: перестановка, додавання, заміна, опущення. Такі вчені, як Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне вважають, що всі трансформації варто розподіляти на дві групи: прийоми прямого перекладу та прийоми непрямого перекладу (детальніше про це див. у [8]). Відзначимо, що саме класифікацію Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне ми вважаємо найбільш релевантною для нашого дослідження, практичні результати якого виявилися такими:

- 1) фільмоніми, перекладені за допомогою **приймів прямого перекладу**:

<i>Оригінал</i>	<i>Переклад</i>
Underwater	Під водою
Wonder Woman	Диво-жінка
News of the World	Новини з усього світу
The Gentlemen	Джентельмени
The assistant	Асистентка
Little Women	Маленькі жінки
Tenet	Тенет
Emma	Емма
Made in Italy	Зроблено в Італії
Shaun the Sheep Movie: Farmageddon	Баранчик
The Lighthouse	Маяк

Додамо, що прямий переклад найбільш точний і адекватний та найчастіше зустрічається у фільмах, які у своїй назві мають одне слово;

- 2) фільмоніми, перекладені за допомогою **приймів непрямого перекладу**. Щонайперше це переклад шляхом заміни:

<i>Оригінал</i>	<i>Переклад</i>
The Fast and the Furious	Форсаж
I Feel Pretty	Красуня на всю голову

Last Christmas	Щасливого Різдва
The Intouchables	1+1
The upside	1+1
Two is a Family	2+1
The Other Guys	Копи на підхваті
Chalet Girl	Як вийти заміж за мільярдера
Ride Like a Girl	Перегони на мільйон
Ford vs Ferrari	Аутсайдери
Inception	Початок

Помічаємо, що заміна назви фільму відбувається через неможливість передати прагматичний зміст вихідного тексту. Це найбільш суперечливий варіант перекладу фільмонімів. Найбільшу складність при перекладі зумовлюють фразеологізми, гра слів і навмисно змінених стійких виразів, зміст яких є прозорим лише для тих, хто добре знає культуру англійськомовних країн.

Рідше під час використання прийому непрямого перекладу використовуються власне-трансформації:

<i>Оригінал</i>	<i>Переклад</i>
The call of the wild	Поклик прашурів
Shaun the Sheep Movie: Farmageddon	Баранчик Шон: Фармагеддон
Palm Springs	Зависнути у Палм-Спрінгз
The Hangover	Похмілля у Вегасі
Mercury Rising	Меркурій в небезпеці
The Men Who Stare at Goats	Бойовий гіпноз проти кіз

Зауважимо, що відповідні трансформації реалізуються шляхом додавання або заміни лексичних елементів. Відтак цей процес компенсує в назві смислову або жанрову недостатність дослівного перекладу.

Отже, проведене нами дослідження дає уявлення про поняття «фільмонім», а з опертям на класифікацію Ж. Дарбельне і Ж.-П. Віне вдалося продемонструвати, що англійськомовні фільмоніми мають два варіанти перекладу українською мовою: прямий і непрямий. Крім цього, визначено причини перекладацьких трансформацій під час застосовування прийому непрямого перекладу, який є найсуперечливішим. У такому випадку важко підібрати повний еквівалент слову, не змінюючи його основний зміст і не накладаючи нового відтінку значення, відмінного від оригіналу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2015. № 19, том 2. С. 148–150.
- [2] Щербак О. В. Кінослоган як рекламний інструмент: амплітуда впливу лінгвосеміотичних різновидів. *Записки з українського мовознавства* : Вип. 27. : 3б. наук. праць = *Opera in linguistica ukrainiana* : Fascicullum 27 / Головний ред. Ж. В. Краснобаєва-Чорна. Одеса : «ПолиПринт», 2020. С. 282–290.

- [3] Черник О. О. Перекладацькі трансформації як засіб перекладу англomовних назв кінофільмів українською мовою. *Записки з романо-германської філології*. Випуск 1 (44). 2020. С. 325–334.
- [4] Челядіна Д. А. Лінгвістичні особливості назв фільмів. URL: <https://naub.ua.edu.ua/2017/%D0001>
- [5] Кныш Е. В. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке : дисс. ... канд. филол. н. Одесса, 1992. 191 с.
- [6] Фролова Ю. Б. Реализация переводческих трансформаций при переводе на русский язык названий французских кинофильмов. *Известия Саратовского университета*. 2009. Т. 9: Сер. Филология. Журналистика. № 2. С. 34–38.
- [7] Кныш Е. В. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке : дисс. ... канд. филол. н. Одесса, 1992. 191 с.
- [8] Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2015. № 19, том 2. С. 148–150.

Myrinets O. A.

FILMONIMES: TRANSFORMATIONS DURING TRANSLATION FROM ENGLISH TO UKRAINIAN

The proposed article details the meaning of the term «film name», explains the purpose of transformations in translation, and identifies the most common types of transformations during the translation of English-language films in Ukrainian based on the classification by J. Darbelne and J.-P. Vine.

Key words: film name, translation transformation, direct translation, indirect translation.

УДК 378.147

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Мочалова Наталія Степанівна

старший викладач кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

У статті проаналізовано деякі особливості навчання дорослих техніки читання англійською мовою та надано приклади завдань для розвитку навичок техніки читання англійською мовою студентів-іноземців початкового рівня.

Ключові слова: техніка читання, навчання дорослих, початковий рівень.

Навчання читання іноземною мовою неможливе без міцних навичок техніки читання, які зазвичай формуються на початковому етапі навчання іноземної мови в початковій школі, де вчителі використовують низку методів та прийомів, котрі допомагають формувати ці навички на основі психологічних особливостей молодших школярів. Утім, при навчанні техніки читання дорослих не можна автоматично перенести ці методи й прийоми на заняття, оскільки у цьому випадку викладачеві слід врахувати принципи андрагогіки та психологічні

особливості людей старшого віку, їхній життєвий досвід, ступінь мотивації та ряд інших чинників.

Мета статті – розглянути особливості навчання техніки читання англійською мовою дорослих з початковим рівнем володіння мовою.

Проблеми навчання дорослих техніки читання та читання англійською мовою висвітлені в багатьох роботах зарубіжних дослідників теоретичних та практичних аспектів проблеми, як, наприклад, кількість студентів у класі, відповідність цілей програм з читання потребам студентів, типи завдань, які дозволяють найшвидше та найефективніше сформувати навички техніки читання та ін.: Angelo L. Alcalá (2000); Mary E. Curtis and John R. Kruidenier (2005); Susan McShane (2005); Condelli & Wrigley (2008); Jessica Hamman (2018); Nina Parrish (2020) та ін. В англomовних країнах існують цілі програми та авторські методи для навчання читання, наприклад, *Wilson Reading System* (<https://www.wilsonlanguage.com/programs/wilson-reading-system/>), *Barton Reading System* (<https://bartonreading.com/>), *Slingerland Institute for Literacy* (<https://slingerland.org/Home>) та ін.

У методичній літературі зустрічаються два терміни: або reading fluency чи reading literacy. І хоча вони позначають дещо відмінні явища, в цілому ці терміни синонімічні, а прийоми для навчання техніки читання дуже подібні, оскільки базуються на особливостях навчання дорослих. Крім методичних програм, у багатьох громадах існують волонтерські програми для навчання читання дорослих, які існують на кошти добровільних організацій та пожертви членів громади.

Сформовані навички техніки читання характеризуються швидкістю, ефективністю [розуміння прочитаного], і відсутністю значних помилок у прочитанні слів, а також правильне інтонування речень, розставлення пауз і наголосів [3]. Розвиток таких навичок потребує багаторазового повторення й прослуховування зразків, що вимагає часу, якого у дорослих немає. Цей факт, а також ряд інших об'єктивних причин роблять навчання читання ще складнішим завданням, ніж здається на перший погляд. Проблема ускладнюється ще й тим, що навчання техніки читання дорослих не підкоряється автоматично принципам опанування мови (acquiring language), як це відбувається у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Зарубіжні дослідники пропонують використовувати для навчання дорослих техніки читання англійською мовою метод, розроблений для людей з труднощами (дислексія). Це метод Ортона-Гіллінгем, який лежить в основі підходу під назвою «структурна грамотність». На думку дослідників, цей метод не лише допомагає подолати труднощі в читанні дітям з особливостями, але й опанувати техніку читання дорослим, оскільки враховує принципи набуття, а не просто навчання читання. Цей метод і прийоми, розроблені на його основі, дозволяють викладачам посилити та інтенсифікувати процес навчання, використовуючи багаторазові повторення, роботу в групах меншого розміру та присвятивши формуванню цієї навички більше аудиторного часу [2].

Формування навичок техніки читання відбувається у кілька етапів. Дорослі студенти, крім знання алфавіту англійської мови, повинні розвивати навички фонетичного сприйняття та аналізу слова, які є критично важливими для навчання техніки читання. Проблема ускладнюється ще й тим, що в англійській мові є значна кількість буквосполучень, які

співвідносяться більш як з однією фонемою, наприклад, *ea*: *bear, learn, tea, break, head, beard*. Починати формувати навички фонетичного сприйняття слова слід з простих завдань рецептивного характеру, які виконуються на слух: назвати перший звук у слові, назвати однаковий звук у кількох словах, визначити кількість фонем у слові та ін. Аналіз слова стосується розуміння написаного слова, співвіднесення букв та буквосполучень з фонемами [1].

Що стосується вправ і завдань для навчання техніки читання, існує кілька практичних принципів, які полегшують цей процес. Наприклад, використання текстів на теми, що становлять коло інтересів студента, або вже знайомі йому: вебсайт улюбленого футбольного клубу, сторінка спортивної асоціації, популярна книга чи улюблений журнал. Також сильним стимулом зовнішньої мотивації може послужити необхідність читати різні написи й тексти у повсякденному житті: назви магазинів, дорожні знаки, етикетки на товарах, різні інструкції тощо.

Рекомендований розмір уривка для читання за раз – від 50 до 200 слів – не лише попередить утому від довгого зосередження над складним видом діяльності, але й дозволить перечитати його кілька разів, повторити корисні слова чи словосполучення з тексту.

Робота в парі, націлена на формування техніки читання. Студент з вищим рівнем володіння навичками читання може читати вголос, поки студент з нижчим рівнем слідкує за текстом, а потім читає його самостійно. Під час слідкування за текстом можна проговорювати складні слова про себе або беззвучно, лише ворушаючи губами. Особливо це корисно для навчання вимови слів, правопис яких включає кілька складних буквосполучень, «німі» букви або його вимова містить складні звуки, що потребують тренування ([w], [θ], [ð], [ŋ] та ін). Також достатньо ефективно для навчання техніки читання записувати своє читання вголос і прослуховування запису. Для роботи із записом студенту корисно спочатку прослухати аудіо, записане носієм мови, а потім власний запис, підкреслити в тексті слова, в яких він зробив помилку й опрацювати їх ще раз чи кілька разів. Через багаторазове повторення така вправа дозволяє не лише розвивати навички техніки читання, але й формувати фонетичний слух та покращувати вимову.

Навчання дорослих техніки читання англійською мовою підпорядковується цілій низці принципів і перебуває під впливом ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників. Дорослі більше за дітей потребують активних методів та чітких пояснень правил, яких слід дотримуватися при читанні англійською мовою. Комплексний характер навички потребує роботи над різними її складовими послідовно й разом, а позамовні чинники потребують дослідження й врахування в процесі навчання читання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Curtis, Mary E., Kruidenier, John R. (2005) Teaching Adults to Read. A Summary of Scientifically Based Research Principles. URL: https://lincs.ed.gov/publications/html/teach_adults/teach_adults.html
2. Hamman, J. (2018) A Powerful Approach to Reading Instruction. URL: <https://www.edutopia.org/article/powerful-approach-reading-instruction>
3. McShane, S. (2005) Applying Research in Reading Instruction for Adults. URL: <https://lincs.ed.gov/publications/html/mcshane/index.html>

4. Roth, E. How to Improve Reading Fluency in Adults. URL: <https://www.theclassroom.com/improve-reading-fluency-adults-8389237.html>

Mochalova Nataliia

PECULIARITIES OF TEACHING READING FLUENCY IN ENGLISH TO ADULTS

The article analyses some peculiarities of teaching reading fluency in English to adults and some exercises for developing reading technique in English for beginner-level foreign students are suggested.

Key words: reading fluency, teaching adults, beginner-level.

УДК 811.512.163+811.161.1

ИЗУЧЕНИЕ КАТЕГОРИИ РОДА В КУРСЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Мухамметгульева Язджемал

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

В данной статье рассматриваются особенности изучения категории рода существительных в курсе русского языка как иностранного. Обсуждаются различные определения термина «род», анализируются особенности определения родовой принадлежности существительных при изучении русского языка как иностранного. Основная задача исследования заключалась в определении категории рода и содержания учебной работы и заданий для изучения категории рода.

Ключевые слова: род, понятие рода, грамматическая категория рода, существительное.

Вступительная часть. Грамматика русского языка как иностранного (РКИ), сложившаяся к настоящему времени в самостоятельную лингвистическую дисциплину филологического цикла, раскрывает структурные и семантические особенности единиц языка и правила их функционирования при реализации коммуникативных целей в полилингвальной среде общения. Единство структурно-семантического и функционально коммуникативного подходов в представлении грамматики РКИ позволяет научить иностранцев моделировать предложение, т.е. строить его, с одной стороны, по грамматическим правилам русского языка, а с другой – в соответствии с конкретными условиями и требованиями реальной ситуации общения.

Основная часть. В. Н. Ярцева дает такое определение: «Род – грамматическая категория, присущая именам (существительным, прилагательным) и глаголам в формах единственного числа прошедшего времени и сослагательного наклонения, состоящая в распределении слов или форм по трём классам, традиционно соотносимым с признаками пола или их отсутствием (мужской, женский, средний). Эта грамматическая категория имеет разное значение у каждой из названных частей речи». [2, с. 42]

Род в грамматике — категория, представляющая распределение слов и форм по классам, традиционно соотносимым с признаками пола или их отсутствием. Вместе с именными классами категория рода образует разновидность согласовательных классов.

Род характеризует различные части речи, являясь для них словоизменительной категорией. Исключение составляют существительные, для которых род – классифицирующая категория, и местоимения 3-го лица единственного числа, для которых род – анафорическая категория [4, с. 33]

Категория рода существительного – это несловоизменительная синтагматически выявляемая морфологическая категория, выражающаяся в способности существительного в формах ед. ч. относиться избирательно к родовым формам согласуемой (в сказуемом – координируемой) с ним словоформы: *письменный стол, большое дерево; вечер наступил, девочка гуляла бы; окно открыто; ночь холодная*. Морфологическая категория рода выявляется в формах ед. ч., однако она принадлежит существительному как слову в целом, во всей системе его форм. Категорию рода образуют три незамкнутых ряда морфологических форм; в каждый такой ряд входят формы разных слов, объединенных общим для них морфологическим значением рода – мужского, женского или среднего [4, с. 37].

Грамматическая категория рода является частным понятием по отношению к грамматической категории, которую можно определить, как «систему грамматических форм, объединенных на основе общности того родового значения, по отношению к которому значения отдельных членов категории являются видовыми». [3, с. 72]

Категория рода существительных – это классифицирующая категория, по признаку рода все существительные русского языка делятся на несколько групп: 1) существительные м. р. (мужского рода): *дом, день, папа, дядя*; 2) существительные ж. р. (женского рода): *мама, тетя, мать, дочь*; 3) существительные ср. р. (среднего рода): *окно, здание*; 4) существительные общего рода, способные обозначать лицо мужского или женского пола и в зависимости от этого выступать как слова м.р. или ж.р.; например: *бедный мальчик сирота, бедная девочка-сирота*; 5) существительные *pluralia tantum*, не имеющие формы единственного числа и не относящиеся ни к одному из трех родов: *брюки, ножницы*.

Работа над категорией рода существительных начинается уже на самом первом занятии вводного фонетического курса. Учащиеся знакомятся с этой категорией и грамматическими средствами ее выражения на речевом образце с именительным падежом существительного в структуре односоставного назывного предложения. Например: *Это Антон. Это дом. – Это Анна. Это карта. – Это окно*. Позже вводятся существительные с мягкой основой (*аудитория, общежитие, словарь, тетрадь*). Существительные *мать, дочь* вводятся несколько позже, поскольку в форме множественного числа у них появляется суффикс -ер-: *матери, дочери*. [1, с. 45].

Правильное определение рода существительных позволяет избежать ошибок в их согласовании с глаголами в форме прошедшего времени (*кофе остыл или остыло*) и прилагательными (*кофе вкусный или вкусное*).

Поскольку чаще всего грамматический род имен существительных не соотносится напрямую с лексическим значением слова, принадлежность существительного к мужскому, среднему или женскому роду приходится запоминать (заучивать). Труднее всего это дается тем, кто изучает русский язык как иностранный. [5, с. 87]

Определение рода одушевленных существительных типа *мама – тетя, папа – дядя*, род которых определяется по естественному половому признаку обозначаемого ими лица

(исключением является слово *дитя*, относящееся к среднему роду), и существительных с твердой основой обычно не вызывает у студентов затруднений, поскольку они имеют формальное выражение этой категории – набор характерных флексий. Проблемы с определением рода могут возникнуть лишь тогда, когда это существительное с мягкой основой и нулевым окончанием (*словарь, тетрадь*). В этом случае возможна интерференция, т.е. негативное влияние родного языка или языка-посредника, если род данного существительного в двух языках не совпадает. В связи с этим следует обратить внимание на существительные с мягкой основой и основой на шипящую: они никогда не вводятся на первых занятиях и отрабатываются более тщательно.

Своеобразие грамматических категорий проявляется в их инвариантном значении, в формах выражения видовых значений, в способах образования конstituентов парадигмы, в отношениях между членами парадигмы, в количественном составе членов парадигмы. Варьируясь по означенным параметрам, грамматическая категория сохраняет свой лингвистический *status quo* до определенных границ. [6, с. 68]

Коротко суть согласования можно раскрыть на примере атрибутивной связи имени прилагательного и существительного, где наблюдается ассонанс или родовая гармонизация флексий атрибутивной и субстантивной форм. «Мы исходим, – пишет В.В.Виноградов – из наиболее распространенного взгляда, по которому наличие рода как грамматической категории признается только там, где имеется, так называемое, согласование» [2, с. 19].

В некоторых языках категория рода вообще отсутствует, а во многих языках Кавказа может быть до 40 родов. Иногда категория рода представлена формами двух родов – мужского и женского. В языках народов Средней Азии род определяется по принципу, кому принадлежит объект, мужчине или женщине, отсюда ошибки типа «*Моя шкаф*» (т.е. *шкаф*, которым пользуется женщина) [3, с. 23]

У студентов, изучающих русский язык как иностранный, категория рода вызывает разные трудности, которые зависят от строя родного языка или от языка-посредника, с помощью которого ведется преподавание русского. Особую трудность эта категория вызывает у тех студентов, в родном языке которых она вообще отсутствует, например в туркменском или монгольском. Понятно, что ошибки в употреблении рода такими студентами являются наиболее частыми и трудноискоренимыми. В аудиториях с французским языком трудностей бывает меньше, так как у французских существительных есть две родовые формы, а у носителей болгарского, так же, как и в русском языке, три родовые формы. Поэтому усвоение категорий рода разными аудиториями студентов будет различным в зависимости от родного языка или языка-посредника. Для обучающихся это занимает достаточно продолжительный период, в то время как для других этого можно и не делать, так как понятие рода уже существует у них в сознании. [3, с. 28]

Формальное согласование по роду не является для русского языка универсальной закономерностью, и, следовательно, в преподавании русского языка в нерусской аудитории очень важно в первую очередь разграничивать два способа проявления родовой категории: морфолого-синтаксический и семантический. [2, с. 18]

Для учащихся, в родном языке которых нет выражения категории рода языковыми средствами, в частности для тувинских учащихся важно опереться на семантические

основания разграничения слов: (*он мой брат она моя сестра*). Поэтому первое место в учебном процессе логично отвести разряду одушевленных существительных, вслед за чем осмысляются и усваиваются учащимися способы обозначения грамматического рода у неодушевленных существительных. [2, с. 86]

Особую трудность для тувинских учащихся представляет усвоение рода существительных на -ь и правильное их употребление. Имена существительные с основой на мягкий согласный, имеющие графически выраженный показатель -ь, в отличие от большинства существительных, у которых за родовым признаком закреплено особое окончание (например: у существительных женского рода окончание -а/-я: *страна, земля*; среднего рода -о/-е: *окно, поле*), не имеют четко оформленного признака различия в роде, ср.: *уровень* мужской род - *степень* женский род.

Обобщая в рамках темы исследования специфику подачи материала при составлении упражнений описательно-познавательного типа, следует отметить, прежде всего особую его группировку.

Вывод. В результате проделанной работы нами, мы достигли цели и решили основные задачи, которые были поставлены в начале работы, а именно: как преодолеть ряд трудности которые вызывает изучение рода, разные трудности. Изучение рода зависит от строя родного языка или от языка-посредника, с помощью которого ведется преподавание русского языка. На это влияют такие факторы, как: есть ли в родном языке категория рода, как устроена категория рода в этом языке, какими способами можно найти аналоги для сравнения родного и русского языков.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Балыхина Т. М. Методика преподавания русского языка как неродного (нового): Учебное пособие для преподавателей и студентов. М. : Издательство Российского университета дружбы народов, 2007. 185 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. С. 56–78.
3. Зализняк А. А. Русское именное словоизменение. М., 1967.
4. Милославский И. Г. Морфологические категории в современном русском языке. М., 1981.
5. Краткая русская грамматика / под ред. Н. Ю. Шведовой. М., 2002. С. 167.
6. Русская грамматика-80 (2005). С. 465.
7. Ярцева В.Н. (1998). Языкознание. Большой энциклопедический словарь. М. : Б.Р.Э.

Muhammetgulyyeva Yazjema

STUDYING THE CATEGORY OF GENUS IN THE COURSE OF THE RUSSIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

In this article, he looks through the category of gender when studying Russian as a foreign language in the course. Various definitions of the term "genus" are discussed, the features of the native inflection in the study of Russian as a foreign language are analyzed. The main task of the study is to determine the categories of the genus and the content of educational work and tasks for studying the category of the genus.

Key words: gender, gender concept, grammatical category of gender, noun.

УДК 32.019.51:659.1

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕННЯ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ПЛАТФОРМА З ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ВІЙНИ

Ніколаєнко Наталія Олександрівна

доктор політичних наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна
ORCID - 0000-0002-2558-4749

Підтверджено, що в Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова існують потужні умови для функціонування Навчально-наукового аналітичного центру дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України. Так, в першу чергу організація сприятиме налагодженню співпраці з іншими подібними центрами в Україні і за її межами, створюватиме інтелектуальний продукт, направлений на вирішення поставлених завдань, співпраці зі студентами і науковцями інших навчальних закладів, а також протидії гібридним загрозам національної безпеки в регіональному аспекті.

Ключові слова: гібридна війна, політичні технології, комунікація, дезінформація, інформаційний тероризм

Неспровокована військова агресія Росії проти України у 2014-2020 р., анексія Криму, фактична окупація південного сходу України довела, що створені до цього регіональні й глобальні механізми підтримки національної безпеки та миру нездатні ефективно протидіяти викликам та гібридним загрозам нового покоління. Тож, визначення соціально-політичних, історичних, інформаційних викликів та механізмів протидії традиційним і новим загрозам гібридної війни сприятиме розбудові України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави. З огляду на вищевикладене, місією Центру є створення алгоритму протидії гібридним загрозам національної безпеки в регіональному аспекті; розробці моделі та інструментарію протидії сучасним маніпулятивно-інформаційним технологіям та іншим деструктивним впливам, які надходять до України з боку Російської Федерації. Розробка та втілення оптимальної моделі зазначеної протидії в Південному регіоні сприяла б конструктивній боротьбі з деструктивними впливами в цілому в Україні. Враховуючи, небезпечність новітнього способу ведення збройних конфліктів як на локальному так і на геополітичному рівнях виникає необхідність створення центру з метою детального вивчення гібридних загроз та створення відповідних програм задля протидії агресору.

НУК імені адмірала Макарова – один із провідних технічних вузів України, в 2020 році виповнилось 100 років, який пропонує студентам широкий перелік напрямів навчання.

У НУК імені адмірала Макарова відбулося відкриття Навчально-наукового аналітичного центру дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України. Відкриття аналітичного центру на базі НУК є надзвичайно важливою регіональною подією, адже на Півдні України немає ані спеціальності, пов'язаної з національною безпекою, ані центрів, які б досліджували саме гібридну тематику. Мета Центру – створити науковий контент та певні напрацювання, які б допомогли півдню України протистояти гібридним

загрозам і викликам. Так, в першу чергу організація сприятиме налагодженню співпраці з іншими подібними центрами в Україні і за її межами, створенню інтелектуального продукту, направлено на вирішення поставлених завдань, співпраці зі студентами і науковцями інших навчальних закладів, а також протидії гібридним загрозам національної безпеки в регіональному аспекті. Це не суто політологічний центр. Центр поєднує науковців із державного управління, політологів, економістів, істориків, лінгвістів. Поєднання таких потужних інтелектуальних зусиль з різних галузей знань дадуть нам змогу створювати справді корисні рекомендації щодо подолання певних негативних явищ. Варто звернути увагу, що створити Центр в Національному університеті кораблебудування вирішено не випадково, адже у виші існують потужні умови для функціонування такого Центру.

Так, в першу чергу організація сприятиме налагодженню співпраці з іншими подібними центрами в Україні і за її межами, створенню інтелектуального продукту, направлено на вирішення поставлених завдань, співпраці зі студентами і науковцями інших навчальних закладів, а також протидії гібридним загрозам національної безпеки в регіональному аспекті. Інформаційні ризики для України в контексті російсько-української гібридної війни, акцентувала увагу на тому, що агресія РФ проти України супроводжується масштабною інформаційною кампанією, тому актуальним є питання забезпечення інформаційної безпеки та створення конкурентного медіа середовища. Є певні напрацювання та співпраця з директором програми «Стійка Україна» та виконавчим директором Міжнародного центру оборони та безпеки (ICDS) Д.Теперіком, керівником Центру досліджень регіональної безпеки Сумського державного університету М.Назаровим. Керівник ННАЦ дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України професор Н. О. Ніколаєнко запрошена у в якості експерта для участі в Семінарі перспективних досліджень НАТО SPS по темі стійкості, який відбудеться в Сумах, 19–21 травня 2021 року. Захід збере близько 40 компетентних експертів, фахівців і досвідчених практиків з України, країн Балтії та країн Центральної Європи. На семінарі будуть розглянуті питання стосовно перетворюючих ефектів міжнародного співробітництва та управління вразливостями суспільства на тлі гібридних загроз.

До основних завдань ННАЦ дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України належить:

- залучення студентів, магістрантів та аспірантам до науково-дослідної та інноваційної діяльності, об'єднання їхніх зусиль для вирішення актуальних проблем національної безпеки;
- співробітництво з європейськими центрами протидії гібридним загрозам, відділеннями НАН України, РНБО України, структурними підрозділами ВНЗ України, іншими державними, науковими громадськими та неурядовими установами щодо організації міжнародних проектів, проведення спільних заходів (наука, семінари та візити) з метою проведення досліджень, аналізу гібридних загроз та методів боротьби з ними;
- співробітництво з Центром інформації та документації НАТО в Україні в рамках програм НАТО (наука, членство, семінари та візити);
- співробітництво з науковими установами держав-членів НАТО, країнами Чорноморського регіону та ГУАМ, їх офіційними дипломатичними представництвами

з метою налагодження взаємовигідного стратегічного співробітництва та організації дослідження проблем безпеки;

- співробітництво з науковими установами, структурними підрозділами щодо дослідження впливу маніпулятивних комунікаційних технологій на свідомість громадян Півдня України, визначення механізмів та засобів запобігання маніпулятивного впливу на населення;

- організація експертних зустрічей, круглих столів та стратегічних сесій з питань регіонального розвитку та безпеки Південного регіону;

- дослідження гібридних викликів та загроз в контексті співробітництва України з державами Чорноморського регіону та ГУАМ ;

- визначення механізми протидії гібридним загрозам на державному та регіональному рівнях;

- формування моделі протидії гібридним технологіям в Південному регіоні;

В рамках відкриття Навчально-наукового аналітичного центру дослідження гібридних загроз національній безпеці на Півдні України Центру 22 вересня 2020 р. провели засідання круглого столу на тему: «Гібридні загрози національній безпеці України: історичні, військові, політико-правові та соціально-економічні складові» за участю науковців, військових, журналістів, експертів, громадських активістів. Так серед запрошених учасників у заході взяли участь: заступник командира 198-го навчального центру ВМС підполковник О. С. Турта; д. іст. н., завідувач кафедри філософії освіти, теорії й методики суспільствознавчих предметів, МОППО І.Є. Ніколаєв; журналістка «Суспільне Миколаїв» Т.Бакоцька, відомий дослідник гендерних проблем к. політ. н., доц. І. Є. Ворчакова; фахівці у сфері економічної безпеки: д. екон. н., проф. Г. В. Єфімова та канд. екон. наук, доц. М. В. Волосюк з кафедри економічної політики та безпеки НУК ім. адм. Макарова; к.п.н., доцент, завідувач кафедрою морського та господарського права НУК ім. адм. Макарова Ю. В. Ломжець; політичний експерт А. Цимбал та інші учасники.

Модератором зустрічі виступила д. політ. н., професор кафедри соц-гум. дисциплін, керівник ННАЦ дослідження гібридних загроз національній безпеці на Півдні України Н. О. Ніколаєнко. Також до участі в засіданні круглого столу долучились: к.т.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи НУК ім. адм. Макарова С. О. Слободян; д.т.н., професор, проректор з наукової роботи НУК ім. адм. Макарова В. С. Блінцов; д.ю.н., проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань, НУК ім. адм. Макарова О. Ю. Дубинський; к. істор. н., доцент, директор навчально-наукового гуманітарного інституту НУК ім. адм. Макарова О. В. Бобіна; начальник управління молодіжної політики Миколаївської міської ради О. В. Рябенко.

Навчально-науковий аналітичний центр дослідження гібридних загроз національній безпеці на Півдні України став ініціатором проведення круглих столів на тему: «Реформування системи та змісту юридичної освіти: основні тренди, сучасні підходи та нова якість» та «Освітні реформи: реформування вищої та середньої освіти в контексті забезпечення національної безпеки». Керівник Центру долучилася до онлайн-круглого столу «Взаємодія Миколаївських регіональних стейкхолдерів із Комітетами Верховної Ради» Покладено початок співпраці ННАЦ дослідження гібридних загроз національній безпеці на

Півдні України) НУК імені адмірала Макарова та Комітету з питань національної безпеки, оборони та розвідки.

Таким чином, створений в НУК імені адмірала Макарова ННАЦ дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України став потужним центром для створення спеціальної програми протидії інформаційним джерелам противника,

Nataliya Nikolaienko

EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ANALYTICAL CENTER FOR THE STUDY OF HYBRID THREATS OF NATIONAL SECURITY IN THE SOUTH OF UKRAINE AS A PLATFORM FOR THE STUDY OF STUDY

It has been confirmed that the Admiral Makarov National University of Shipbuilding has strong conditions for the functioning of the Educational and Scientific Analytical Center for the Study of Hybrid National Security Threats in Southern Ukraine. Thus, first of all, the organization will promote cooperation with other similar centers in Ukraine and abroad, the creation of an intelligent product aimed at solving problems, cooperation with students and scientists of other educational institutions, as well as countering hybrid threats of national security in the regional aspect.

Key words: hybrid war, political technologies, communication, misinformation, information terrorism.

УДК 81'42: 811.161.2

**ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ МІСТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ:
ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ**

Першин Євгеній Вікторович

аспірант кафедри прикладної лінгвістики,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Україна, м. Одеса

Науковий керівник – завідувач кафедри, д-р філол. наук, професор Кондратенко Н. В.

Доповідь присвячено вивченню містичного художнього дискурсу. Зіставлено поняття «химерна проза» та «містичний художній дискурс». Встановлено жанрові риси та мовна специфіка їхнього відображення у містичному художньому дискурсі. Доведено, що містичний художній дискурс має свої жанрово-дискурсивні особливості, які передусім реалізуються на лексичному рівні.

***Ключові слова:** містичний художній дискурс, химерна проза, жанр, міфонім, онімізація, інтертекстуальність.*

Актуальність теми та постановка проблеми в загальному вигляді. Дослідження художнього дискурсу сьогодні набувають популярності, оскільки література є особливою формою комунікації, якій притаманні певні лінгвостилістичні та лінгвопрагматичні риси. Чимало мовознавчих розвідок у цій царині здійснено на ґрунті теорії мовленнєвих жанрів із залученням текстово-дискурсивного підходу. Мовленнєвий жанр, за М. М. Бахтіним (1996), потрактовуємо як «сталий тип висловлювання» (с. 255), при чому, як слушно зауважив Н. М. Лейдерман (2009), жанри художньої літератури, починаючи з XX ст., зазнають значних змін: виникають антижанри, дисоційовані жанри, контаміновані, або гібридні, жанри. Останні і перебувають у полі уваги сучасників, оскільки є вербальним виявом сучасної

моделі світу. Деякі жанри та субжанри досі не мають сталої дефініції та лінгвістичної або літературознавчої дескрипції, зокрема йдеться і про містичну прозу. Саме вербальні особливості містичних прозових творів української літератури кінця XX – початку XIX ст. постали у центрі нашої уваги, оскільки в сучасному мовознавстві наявні лише поодинокі наукові розвідки, присвячені особливостям цього типу художнього дискурсу.

Ступінь дослідження проблеми. Проблема вивчення містичного художнього дискурсу характеризується певною лакунальністю в лінгвістиці. Натомість поодинокі розвідки літературознавчого характеру зосереджено на так званій химерній прозі (одразу зазначимо, що терміни не є тотожними). Так, витлумачення і становлення терміна «химерна проза» представлено в праці В. Т. Чайковської (2006); теоретико-методологічні підвалини дослідження химерної прози знаходимо в роботах Н. І. Бернадської (2005), М. М. Ільницького (1990), Н. А. Кобилко (2018), А. Г. Погрібного (2016), В. П. Саєнко (2004); жанрово-стильовий аспект дослідження відбито у статтях О. В. Журавської (2016), О. В. Федотенко (2013), В. В. Шевченка (2015); спробу компаративної рефлексії химерної прози знаходимо у Т. В. Коноваленко (2016). Зважаючи на це, лінгвістичні параметри містичного художнього дискурсу, який переважно вважають одним із різновидів химерної прози, потребує комплексного дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є містичний художній дискурс, а **предметом** – мовні особливості українського містичного художнього дискурсу. **Матеріалом** для аналізу слугували тексти української містичної прози, що представлена творами Л. Дереша, Є. Ліра, І. Павлюка і В. Шевчука.

Метою нашої розвідки є визначення поняття містичної прози як вербального репрезентанта містичного художнього дискурсу, що зумовлює розв'язання таких **завдань**: 1) схарактеризувати основні ознаки химерної прози; 2) зіставити поняття «химерна проза» та «містичний художній дискурс»; 3) дати визначення та сформулювати основні категорії містичного художнього дискурсу; 4) виявити мовні особливості репрезентації цих категорій містичного художнього дискурсу.

У дослідженні використано такі **загальнонаукові методи**: *описовий*, за допомогою якого виокремлено мовні одиниці в текстах містичних творів, *методи аналізу і синтезу*, за допомогою яких систематизовано зібраний матеріал та узагальнено отримані результати. Серед **спеціальних лінгвістичних методів** залучено: *метод контекстуально-інтерпретативного аналізу*, який використано для визначення функціонального навантаження мовних одиниць; елементи *дискурс-аналізу* – для їхньої комунікативно-прагматичної інтерпретації.

Викладення основного матеріалу дослідження. У термінологічному значенні поняття містичної прози не зафіксовано в лінгвістичних словниках та енциклопедіях. Переважно на позначення цього явища літературознавці і мовознавці послуговуються поняттям «химерна проза» (далі – *XII*). У «Літературознавчому словнику-довіднику» (2006) термін «химерна проза» взагалі відсутній, наявне лише посилання на жанр «роман жахів»: «химерний роман є відновленням роману жахів в XX ст. на українському ґрунті» (с. 596). Н. І. Бернадська (2005), досліджуючи особливості розвитку жанру роману в українській літературі, визначає химерний роман як популярну форму «осмислення сучасності

з позицій вічності, філософської постановки питань людського буття, «народознавчих проблем» (с. 12).

Краще зрозуміти природу химерної прози дозволяють її основні ознаки, що виокремлені та описані в розвідках А. Й. Горнятко-Шумиловича (1999), О. В. Журавської (2017), Н. А. Кобилко (2018), Т. В. Коноваленко (2016), А. Г. Погрібного (1980), В. В. Шевченка (2015) та ін. Узагальнюючи основні підходи до витлумачення химерної прози, виокремимо її основні жанрові характеристики:

1. *Міфологічність*. Т. В. Коноваленко (2016) розуміє міфологічність як «повернення літератури до реальності, не до реалізму в зрозумілому нам літературознавчому сенсі, а саме до реальності в первісній, міфологічній її іпостасі» (с. 198).

2. *Співіснування побутового й дивовижного*, або реального з фантастичним, або польоту фантазії та реальності.

3. *Ускладненість стилю*, що пов'язана з гібридними жанрами на кшталт історико-легендарної чи гротескно-фантастичної прози.

4. *Філософська спрямованість*, позаяк «ідея автора є своєрідно зашифрованою, закодованою» і читач, доклавши зусиль, має її декодувати (Коноваленко, 2016, с. 201);

5. *Використання елементів народної сміхової культури*: гумор, іронія, гротеск, театральність, бурлеск, фарс, пародіювання тощо.

6. *Наявність «оповідної манери*, де завжди присутній усюдисущий, іронічний, всезнаючий оповідач» (Чайковська, 2006, с. 80), що зумовлює композиційну розкутість та відкритість хронотопу.

Не всі зазначені риси мають обов'язковий характер: вони можуть варіюватися залежно від авторського задуму та/або індивідуальної манери письма.

Утім, лінгвістичний підхід до вивчення мовленнєвих жанрів передбачає опертя на поняття художнього дискурсу, в межах якого і розглядаємо містичний художній дискурс (далі – МХД). ХП та МХД не є тотожними поняттями. По-перше, термін «химерна проза» охоплює лише твори, що хронологічно співвідносяться з другою половиною ХХ ст., у той час як містичний художній дискурс охоплює період з ХХ ст. до сучасності. По-друге, ХП часто характеризують як таку, у якій переважає фольклорність та народні сміхові елементи. Ядро ж містичних творів становить подія, яку не можна пояснити раціонально, тобто яка знаходиться поза межами логічного тлумачення. Отже, вектор досліджень має бути спрямований на міфологічність, наявність химерних образів, стирання межі між реальним та ірреальним. Іншими словами, поняття МХД є ширшим і може містити ХП.

МХД потрактуємо як частину художнього дискурсу, що охоплює передусім прозові твори, центральною темою яких є химерні події, втілені за допомогою елементів міфологічної поетики. Як правило, ці містичні твори пов'язані зі зміщенням у часопросторі й зовнішніми та/або внутрішніми метаморфозами персонажів.

Вважаємо основними рисами МХД міфологічність, амбівалентність і філософічність. *Міфологічність*, на думку Т. В. Коноваленко (2016), – це «розуміння й осмислення повсякденності крізь призму людської свідомості й чуттєвості, які перетворюють її на щось незвичайне і чудесне, наповнене силами, що діють безвідносно до людських бажань, оживають та набувають реальних обрисів. Це, власне, повернення до первісної міфологічної

свідомості» (с. 198). Міфологічність як параметр МХД ґрунтується на використанні міфологем, архетипів та фольклорних елементів. *Амбівалентність* реалізується як на рівні часопростору (міф не має хронотопу, події зміщені в часі та просторі, автором поєднується реальне, буденне з містичним, ірраціональним), так і на рівні рецепції (читач знаходить у тексті як власне містичне пояснення подій, так і логіко-раціональне). *Філософічність* зумовлена актуалізацією інтелектуальних складників у літературі (Кобилко, 2018, с. 169).

Міфологічність як параметр МХД насамперед репрезентований на мовному рівні, зокрема лексичними одиницями. Насамперед номінаціями істот, що пов'язані з демонологією та міфологією загалом, – міфонімами. За «Словником української ономастичної термінології» (2012), міфонім – це «власна назва будь-якого видуманого об'єкта онімного простору; назви богів, духів героїв, надприродних сил, які вживаються в міфах, епопеях, казках, билинах» (с. 122). Відповідно до МХД, міфонім може позначати суб'єкта або об'єкта, предмет чи явище, що функціонує у містичному тексті.

Г. М. Школа (2009) пропонує послуговуватися такою поширеною схемою поділу міфічних істот: духи (ангели і демони) «нижчої» міфології; поганські божества «вищої» міфології; люди з надприродними властивостями; персоніфіковані антропоморфні міфологізовані постаті (здебільшого алегоричного типу); міфологічний бестіарій (с. 338–339). Т. П. Вільчинська (2019) виділяє такі групи міфонімів: теоніми (власні імена богів); міфоантропоніми (імена людей у міфах, казках); міфоперсоніми (назви фантастичних героїв); міфозооніми (імена міфічних тварин); міфофітоніми (назви рослин, пов'язаних із міфами); міфотопоніми (географічні об'єкти) (с. 188). Спираючись на зазначені класифікації, у проаналізованих нами текстах містичної прози виокремлюємо такі семантичні групи міфонімів:

1. міфоантропоніми, що слугують для номінації персонажів містичних творів;
2. міфотеоніми, що репрезентують номінації божеств, міфологічних або сакральних істот, що мають надприродну силу;
3. міфотопоніми, що пов'язані з номінаціями вигаданих та уявних міфологічних топосів;
4. міфохрононіми, що у текстах містичної прози функціонують у якості номінацій сакральних свят, подій та проміжків часу;
5. міфозооніми, що зазвичай вживаються як номінації міфічних істот;
6. міфохремотоніми репрезентують класи речей, що мають містичний характер.

Зазначимо, що за походженням міфоніми можуть бути представлені:

- питомою українською лексикою;
- лексичними фольклоризмами;
- лексемами-екзотизмами, що є запозиченнями з західноєвропейської міфології;
- бібліїзмами.

Особливого значення у МХД набуває явище онімізації, коли абстрактні апелятиви набувають статусу міфонімів.

Амбівалентність як параметр МХД на лексичному рівні перш за все реалізується лексемами-маркерами, що вказують на зміщення у часопросторі. Прикладом може слугувати лексико-тематична група слів «сон». Також цей параметр може реалізуватися лексемами-

маркерами, що вказують на перцептивні метаморфози у сприйнятті героями навколишньої реальності, напр.: привиділося, відчулося тощо.

Філософічність як параметр МХД актуалізується через текстово-дискурсивну категорію інтертекстуальності. На лексичному рівні це виявляється у використанні прецедентних імен, що відсилають реципієнта до інших містичних та горор-творів або сакральних та апокрифічних текстів.

Висновки і перспективи дослідження. Ґрунтуючись на типовості та повторюваності фрагментів, можемо резюмувати, що МХД має свої жанрово-дискурсивні особливості: міфологічність, амбівалентність, філософічність, які передусім реалізуються на лексичному рівні міфонімами, що номінують містичні істоти та предмети, окремими лексико-семантичними групами або лексемами-маркерами, що пов'язані з часо-просторовими змінами, та містичними інтертекстами. Подальші перспективи дослідження пов'язані з описом природи інших параметрів МХД та їх текстотвірних одиниць на різних мовних рівнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М. М. (1996). Проблема речевих жанров (с. 159–206). М. : Русские словари.
2. Лейдерман Н. Л. (2009). Проблема жанра в модернизме и авангарде (Испытание жанра или испытание жанром?). *Studi Slavistici*. Firenze University Pres, № 5(1), с. 147–177.
3. Чайковська В. Т. (2006). Українська химерна проза: історія народження терміна. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 26, с. 79–82. Житомир.
4. Бернадська Н. І. (2005). Теорія роману як жанру в українському літературознавстві; автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філол. наук: 10.01.06. К., . 36 с.
5. Ильницкий М. М. (1990). Схожесть несхожого. *Вопросы литературы*, №11, с. 36–68.
6. Кобилко Н. А. (2018). Химерна проза в українській літературі як сфера актуалізації міфопоетичного. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць*, 23, с. 168–171. Ужгород.
7. Погрібний А. Г. (1980). Мода, новація, закономірність. *Литературное обозрение*, № 2, с. 24–28.
8. Саєнко В. П. (2004). Апокаліптичний звір ізсередини. *Українська мова та література*, № 31-32, с. 19–28. Київ.
9. Журавська О. В. (2016) Жанрові аспекти дослідження химерного роману в українському літературознавстві. *Науковий вісник Ужгородського університету*, вип. 2 (36), с. 114–116. Ужгород.
10. Федотенко О. В. (2013). Інтерпретація українського химерного роману другої половини ХХ століття в літературознавчому дискурсі: жанрово-стильовий аспект. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, № 4 (263), Ч. II, с. 20–29. Луганськ : Вид-во ЛНУ.
11. Шевченко В. В. (2015). Еволюція жанру «химерної прози» в ХХІ столітті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. 2, с. 297–301.
12. Коноваленко Т. В. (2016). Магічно-реалістична та химерна проза. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*, вип. 10, с. 196–202.
13. Літературознавчий словник-довідник (2006) (за ред. Р. Громяка, Ю. Коваліва, В. Теремка). 752 с. К. : Академія.

14. Горнятко-Шумилович А. Й. (1999). Інтелектуалізм прози Валерія Шевчука : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. філол. наук : 10.01.01 Українська література. 20 с. Львів.
15. Словник української ономастичної термінології (2012) (за ред. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова), 256 с. Харків : Ранок-НТ.
16. Школа Г. М. (2009) Національна специфіка міфонімів (на матеріалі слов'янських мов). *Studia linguistica : збірник наукових праць*, вип. 3. С. 338–341. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».
17. Вільчинська Т. П. (2019). Міфоніми в українській етнокультурі й творчості письменників кінця XIX – початку XX століть. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, вип. 71. Ч. II, с. 186–195. Львів : Вид-во Львівського ун-ту.

Ye. V. Pershyn

MAIN CATEGORIES OF MYSTICAL FICTION DISCOURSE: VERBAL REPRESENTATION

The report is devoted to the study of mystical fiction discourse. The concepts of “chimeric prose” and “mystical fiction discourse” are compared. Genre features and linguistic specifics of their representation in mystical fiction discourse are established. It is proved that mystical fiction discourse has its own genre-discursive features, which are primarily realized at the lexical level.

Key words: *mystic literary discourse, whimsical prose, genre, mythonym, onimization, intetextuality.*

УДК 81'32

THE CONTEXTUAL DIFFERENCES OF THE SYNONYMOUS WORDS «GREAT», «BIG», «ENORMOUS», «LARGE», «GROSS», «GIANT», «KING-SIZE» (CASE STUDY)

Petrychkovych Victoriya, Ustymenko Mariya

3rd year students, Speciality “Philology”, Specialization “Applied Linguistics”,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Ukraine, Mykolaiv

Supervisor – Candidate of Philology, Professor Volodymyr Chernytskiy

The English language has a rich vocabulary, which is no less rich than the Ukrainian one. Thus, there are at least six synonyms per one adjective big: great, enormous, large, gross, giant, king-size. Despite the fact that these words can be used to indicate either size or quantity, they still have certain semantic shadows and in some cases can not be interchangeable. There are two hypotheses made regarding the distinction between the given synonyms. The Brown Corpus and The British National Corpus have been used.

Key words: *great, big, enormous, large, gross, giant, king-size.*

We have set a goal to figure out contextual differences of synonymous words “great”, “big”, “enormous”, “large”, “gross”, “giant”, “king-size”. Our hypotheses were as follows:

1) the synonyms represented different degrees of magnitude. We set the words in such a growing order:

big – large – great – gross – king-size – enormous – giant

2) the synonyms were used to describe either size, value, or amount

big, large, king-size, enormous, giant, great – size

large, gross, great – amount

big, king-size, great – value

To achieve the goal the Brown Corpus and the British National Corpus have been used.

Word	The word in use	Meaning
Big	His father, with big hands...	Size
	a new novel , a big one	Size
	the Big House filled up and ran over	magnitude, value Positive extent
	to escape the heat in the big cities	magnitude
	a big , paunchy man	Size Negative extent
	lifted out the big volume	Size, weight Negative extent
	the size is big enough to cover a whole wall	Size Positive extent
	run advertising agencies and big corporations	value, magnitude
	with one big difference	Importance, value
Big	a big hole in the ground	Size
	being a big man in his own town	Value, importance Positive extent
	made a big scene	Complain noisily Negative extent
	to be a big unhappy success	Disappointment negative extent
	of their big weekends of the year	Importance Positive extent
	the big thing about the game	Importance Positive extent
	a top-grade big leaguer	Value, importance Positive extent
	Maris is in line for a big raise	significant Positive extent
	of the big textile-importing	Large in amount
	to carry big sticks	Importance (a threat) Negative extent
Great	for performing a great service	A very good one, value Positive extent
	a series of great federal buildings	Powerful, value
	stood for the great truths of the Bible	Value, degree, importance Positive extent

	Friend is off to a great start	Importance, value Positive extent
	can only marvel at the great size	size
	has never faced such great dangers	Degree Negative extent
	their great contributions in the past	Importance, value Positive extent
	appreciate the great impact	Importance, value Positive extent
	a great character dancer	Importance, value Positive extent
	It was done with great taste	Degree, very good Positive extent
	This is a great national cultural asset	Importance, value Positive extent
	it is a great source of satisfaction to me	Importance, value Positive extent
	who kept his own great collection	Large in amount
	the great flood of the Mekong River	Degree Negative extent
	to get great riches	Large in amount Positive extent
	Richards got a great performance	Powerful, value, importance Positive extent
	in a great struggle of opinions	Importance, value
	This matter is of great importance	Degree, value
	it was a great relief	Degree Negative extent
	alley cleaning is great	Degree, very good Positive extent
	The great majority of farmers	Degree
Enormous	in the enormous horde of spectators	Large in amount
	the enormous dangers for all humanity	Degree Negative extent
	bring enormous pressure to bear on an enemy	Degree Negative extent
	the enormous growth of that sport	Degree Positive extent
	electronic equipment has enormous possibilities	Degree Positive extent

	an area of enormous ignorance	Degree Negative extent
	The enormous changes in world politics	Degree
	Enormous consequences for the American people	Degree Negative extent
	it was trailing an enormous comet's-tail of Angels	Size
	such an enormous list	Size
	of the enormous privilege	value, importance Positive extent
Enormous	her enormous waist	Size Negative extent
	an enormous difference	Degree
	is an enormous variability in people's perceptions	Degree
	from an enormous range of	Large in amount
	of enormous importance	Degree, value
	they spent an enormous amount of money	Large in amount
Large	Other large cities get money	Big in size
	compete with large supermarkets	Big in size, importance Positive extent
	plan for saving large tracts of open land	Big in size Positive extent
	one large manufacturer is located to the north	Big in size
	an exceptionally large orchestra	Big in amount of people
	a problem large enough in any case	importance Negative extent
Large	report of the large sales increase	Degree
	It contains large amounts of protein	Big in amount of protein
	a large bright dried flower arrangement	Big in size
	a large number of these countries	Big in amount
	to a number of large companies	Big in size, importance Positive extent
	a small number of large cuts	Big in amount
	be a large drawing of a sunbonnet girl	Big in size
	the number of buckets is large	Big in amount
	gaining large scale capital	Big in amount
	how very large companies control an enormous part of the world trade	
Gross	The gross weight of the equipment	Weight in total
Gross	would be born with gross physical or mental	Negative extent

	defects	
	made him a gross buffoon	Negative extent
	The total is the probably gross income from farming	Amount in total
	The gross details of the structure	Negative extent
	the gross national product	Amount in total
	The gross domestic product rose	Amount in total
	the lowest gross domestic products in Europe	Amount in total
	Since he had gross income	Amount in total
	gross deficiency in dietary iodine	Negative extent
	the gross revenues received from the sales	Amount in total
	gross cohesive properties	Amount in total
	a gross boy in his teens	Size
	no gross hemorrhage of lungs	Power
	a gross business of seven million dollars	Amount in total
	wrong on gross examination	
Giant	at giant monopolies	Magnitude, importance
	The giant tortoise	size
Giant	the first giant wave roared over the shore	size
	There a dozen giant monitors	size
	The giant boatswain	Size, importance
	the painter was a giant in the world	Importance, value Positive extent
	He felt strong as a giant	Size, power
	Junior giant slalom	Magnitude
	the giant oil tank	size
	a giant step backwards	Magnitude, importance
	to insurance giant Norwich Union	Importance
	the giant insurance operation	Importance, value
	The giant sauropod dinosaurs	size
king-size	a King-size Mars bar each from me	size Positive extent
	lit a king-size cigarette and slipped it	size Positive extent
	You got king-size Snickers	size positive extent
	The two king-size beds are covered with a floral	size Positive extent
	King-size facelift for historic fortress	extreme
	fitted king-size sheets	size Positive extent

	on this king-size seaside course	Magnitude Positive extent
	of king-size white cambric linen sheets from The White House	size Positive extent
	then by the king-size competitors Greig and Viv Richards	Strong Positive extent
	Have a king-size headache	Strong Positive extent

Conclusion

It is difficult to arrive at any conclusions with regard to the project. The first assumption, i.e. the synonyms represented different degrees of magnitude, turned out to be wrong, since all the given words have to be interchangeable to find it out.

The second supposition is a bit closer to the truth, although there are some inaccuracies. We have put forward too few meanings of the usage the words. Hence, there are some difficulties in indicating the difference between the synonyms.

Overall, the main meanings of the words are as follows:

Big – importance, size, weight of someone or something. It has more negative meaning rather than positive one.

Great – importance, size, degree, amount of something. It has more positive meaning rather than negative one.

Enormous – the greatest magnitude, size, degree, amount of something

Large – importance, size, degree, amount of something.

Gross – aggregate, size, weight, power. It has neutral meaning.

Giant – size, importance of someone or something, magnitude.

King-size – size (mostly), also has meaning of being strong. It has more positive meaning rather than negative one.

REFERENCES

1. The British National Corpus (BNC) [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.english-corpora.org/bnc/>.
2. The Brown Corpus [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.sketchengine.eu/brown-corpus/>.

Петричкович Вікторія, Устименко Марія

КОНТЕКСТУАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ СИНОНІМІЧНИХ СЛІВ ІЗ СЕМАНТИКОЮ «ВЕЛИКИЙ»

Англійська мова має багатий словниковий склад, не менший за українську. Так, на один прикметник *big* припадає як мінімум шість синонімів: *great*, *enormous*, *large*, *gross*, *giant*, *king-size*. Не дивлячись на те, що зазначені слова можуть використовуватися на позначення роз-міру або кількості, вони, все-таки, мають певні семантичні відтінки і в деяких випадках не можуть бути взаємозамінними. У цій роботі висунуто дві гіпотези щодо розрізнення пода-них синонімів. Для дослідження були використані Браунський та Британський національний корпус.

Ключові слова: великий, величезний, величний, бруто, гігантський, королівський.

УДК 81'33 + 811.111

ТЕРМІНОГРАФІЯ: ПОЛІЕКВІВАЛЕНТНІ ТЕРМІНИ ТА ПРОБЛЕМИ СИНОНІМІЇ І ПОЛІСЕМІЇ

Постосєв Ілля Ігорович

студент 4-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент, професор НУК Філіппова Н. М.

Приділено увагу проблематиці термінної синонімії і полісемії. Визначено актуальність укладання українсько-англійського навчального словника-довідника поліеквівалентних термінів. Підкреслено, що полісемія і синонімія - це явища еволюційного розвитку будь-якої мови.

Ключові слова: *термінографія, поліеквівалентний термін, навчальний словник-довідник, полісемія, синонімія.*

Актуальність даної статті викликана необхідністю укладання українсько-англійського навчального словника-довідника поліеквівалентних термінів, оскільки саме в процесі його розробки виникали проблеми, які були пов'язані з відбором відповідних лексичних одиниць, що безпосередньо відноситься до таких актуальних і дискусійних питань сучасного термінознавства, як питання термінної полісемії і синонімії.

Поліеквівалентними термінами ми називаємо групу "проблемних, з точки зору перекладу, багатозначних термінів до складу яких належать слова т. зв. «широкої семантики», спектр перекладних еквівалентів для передавання їхніх значень українською мовою іноді доволі широкий: напр., *critical* - *важливий (factor, condition); основний (dimension); суттєвий (difference); критичний для позначення математичних і фізичних параметрів (temperature, pressure, angle, mass, point)*, але можливі й такі варіанти перекладу «*вирішальний, першочерговий, відповідальний*». [9].

Полісемія стає термінографічною проблемою, оскільки головною вимогою функціонування терміна в конкретній терміносистемі є його однозначність. Тому полісемія залишається предметом численних лінгвістичних розвідок на матеріалах юридичної термінології [1], астрономічної термінології [7], електроенергетичної термінології [5], музичної термінології [2], геодезичної термінології [6]. У всіх дослідженнях увага приділяється особливостям функціонування полісемії в цих термінологіях.

В основному, автори виходять з того, що полісемія – це ознака існування будь-якої «немертвої» мови, результат лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників, тобто «це природний вияв законів розвитку мови. З нею можна боротися, її можна обмежувати, але вона все одно буде проникати в термінологію як складову частину лексики загальнолітературної мови»... [3]. Звичайно, це пов'язано, з одного боку, із процесами словотвору, метафоризації, метонімізації, які постійно відбуваються в будь-якій мові, а, з іншого, з постійною вимогою номінувати все нове, що з'являється у процесі науково-технічного розвитку суспільства.

Складність явища полісемії проявляється, наприклад, в тому, що існує, принаймні, три її різновиди: внутрішньосистемна, міжсистемна, зовнішньосистемна [3].

Причиною появи внутрішньосистемної полісемії вважають семантичний розвиток загальнотехнічних і вузькогалузових термінів, напр., *амортизатор* - *damper*, *shock-absorber*.

Причиною появи міжгалузової полісемії вважають наявність прямих або опосередкованих зв'язків у різних галузях, напр., *аварія* - *accident*, *air crash*, *breakage*, *breakdown casualty*, *damage*, *emergency*, *failure*, *injury*, *harm*, *shipwreck*.

Причиною появи зовнішньосистемної полісемії є той факт, що значення терміну пов'язане, метафоричними або метонімічними зв'язками, із значенням загальновживаного слова, напр., термінологічні соматизми (*шийка*, *головка* в різних термінологічних системах).

Звичайно, що глосарій, який пропонує дефініцію і приклад вживання конкретного полісемантичного терміна, дозволить показати, як значення такого терміна диференціюються в умовах реального вживання в різних галузях знань: напр., *автономний* – *autonomous*, *independent*, *self-contained*, *self-governing*, *self-powered*, *unmanned*; *агрегат* – *aggregate*, *assembly*, *backup*, *plant*, *set*.

Іншою вимогою до термінів є обов'язкова відсутність у них синонімії. Але синонімія теж вважається характерною ознакою еволюції будь-якої природньої мови. Як відомо, синоніми – це слова, які об'єднуються в групу, оскільки вони мають однаковий денотативний компонент, але різні конотативні компоненти. Цікаво, що більшість дослідників, починаючи ще з 70-х років XX століття вважають, що в термінології існують тільки абсолютні синоніми [4]. Для термінологічної синонімії характерно, що синонімами стають лексеми, які мають різне походження, напр. синонімічну пару складають лексема українського походження і лексема іншомовного походження (*мовознавство* – *лінгвістика*), або лексеми, які запозичені з двох різних мов (*нітроген* – *азот*).

Серед причин появи термінів-синонімів виділяють: 1) одночасне функціонування термінів і розмовних, застарілих або діалектних слів (*копальня* – *заїп*); 2) одночасне функціонування термінів і багатозначних загальновживаних слів (*шнур* – *дріт*); 3) використання україномовних термінів і росіянізмів (*вишка*, *зazor*) [8]; 4) різні способи формування термінів; 5) використання номінації одного поняття різними термінами представниками різних наукових напрямів; 6) використання однослівних термінів і синонімічних словосполучень або скорочень з тим самим значенням (*автоматична телефона станція* - *АТС*). Саме в українській мові відмічена наявність великої кількості паралельних назв, що пояснюють «складними умовами функціонування української мови і особливостями формування української термінології» [8].

Отже, необхідність укладання українсько-англійського навчального словника-посібника поліеквівалентних термінологічних одиниць зумовлена, як ми бачимо, актуальною необхідністю запропонувати довідкову інформацію для підвищення ефективності самостійної роботи студентів, оскільки вони звичайно використовують електронні перекладні словники, які, зазвичай, не надають точної інформації стосовно однозначності терміна або особливостей його вживання в конкретному контексті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія : Навч. пояс. - К.: Ст лос, 2004. - 277 с.
2. Боярова Л.Г. Полісемія в українській музичній термінології / Л.Г.Боярова // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Кармазіна, Серія "Філологія. - 2005. - N 707. Вип. 46. - С. 83 - 86.

3. Годована М.П. Спостереження над семантичними особливостями термінологічної лексики. [Електронний ресурс@]. - Режим доступу: <http://www.term-in.org/goods/15-1-1/category/sposterej/>.
4. Даниленко В.П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / Даниленко В.П. - М.: Наука, 1977. - 246 с.
5. Куньч З., Харчук Л. Полісемія в українській електроенергетичній термінології / З. Куньч, Л.Харчук // Вісник нац. ун-ту "Львівська політехніка", Серія Проблеми української термінології". - 2016. N842. - С. 77 - 81.
6. Литвин О.Г. Полісемія в українській геодезичній термінології / О.Г.Литвин // Геодезія, картографія і аерофотознімання. - 2015. Вип. 82. - С. 41 - 42.
7. Соломахін А.Ф. Полісемія в українській астрономічній термінології / А.Ф.Соломахін // Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили, Серія "Філологія. Мовознавство" - 2012. - Т. 195, Вип. 183. С. 91 - 96.
8. Мартиняк О. Лексичні синоніми на національній основі в українській науково-технічній термінології / О. Мартиняк // Вісник нац. ун-ту "Львівська політехніка", Серія "Проблеми української термінології". - 2010. N676. - С. 31 - 36.
9. Філіппова Н.М. Поліеквівалентні терміни: термінографічний виклик / Н.М.Філіппова// Збірник наукових праць учасників 16-ої Міжнародної наукової конференції "СловоСвіт 2020". - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. - С. 134 - 138.

Илья Postoev

TERMINOGRAPHY: POLYEQUIVALENT TERMS AND PROBLEMS OF SYNONYMY AND POLYSEMY

Term synonymy and polisemy are considered in terms of compiling Ukrainian-English educational reference dictionary of poliequivalent terms. It is emphasized that synonymy and polisemy are the indicators of the evolution and natural development of any contemporary language.

Key words: terminography, poliequivalent term, educational reference dictionary, polisemy, synonymy.

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ: «ЛЕКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ КОНЦЕПТОСФЕРЫ РОМАНА Ф. С. ФИЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЭТСБИ»»

Саманова Айнур

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Данильчук О. М.

В статье рассматриваются лексические средства выражения концептосферы романа Ф.С. Фицджеральда "Великий Гэтсби". Подчеркивается, что авторское восприятие мира

интересно, прежде всего, теми языковыми средствами выражения, которые создают особый фон индивидуальной ощущаемости текста.

Ключевые слова: концепт, идиостиль, лексические средства выражения, литература потерянного поколения.

Антропоцентрические тенденции в лингвистике конца XX – начала XXI веков обозначили проблему языковой личности. Определение системы средств ее выражения маркировано не только стилистически, но и в пределах художественного стиля – идиостилистически, через лексические средства выражения концептосферы. Авторское восприятие мира интересно прежде всего теми языковыми средствами выражения, которые создают особый фон индивидуальной ощущаемости текста.

В художественном тексте языковая личность осознается как языковая личность автора, характеризующаяся спецификой своей языковой картины мира и словаря, который составляет основу этой картины.

Многие понятия и термины стилистики заимствованы из риторики и мало изменились на протяжении веков. И все же мнения о предмете, содержании и задачах стилистики, как справедливо замечает Ю.М. Скребнев, разнообразны и во многих случаях оказываются несовместимыми. Объясняется это отчасти многообразием связей стилистики с другими частями филологии и различием ее возможных применений, а также некоторой инерцией, т.е. живучестью устарелых представлений.

Анализ языка художественных произведений издавна осуществлялся и до сих пор еще иногда осуществляется с подразделением стилистических средств на изобразительные и выразительные.

Изобразительными средствами языка при этом называют все виды образного употребления слов, словосочетаний и фонем, объединяя все виды переносных наименований общим термином «тропы». Изобразительные средства служат описанию и являются по преимуществу лексическими. Сюда входят такие типы переносного употребления слов и выражений, как метафора, метонимия, гипербола, литота, ирония, перифраз и т.д.

Выразительные средства, или фигуры речи, не создают образов, а повышают выразительность речи и усиливают ее эмоциональность с помощью особых синтаксических построений: инверсия, риторический вопрос, параллельные конструкции, контраст и т.д.

На современном этапе развития стилистики эти термины сохраняются, но достигнутый лингвистикой уровень позволяет дать им новое истолкование. Исследователи отмечают, что изобразительные средства можно характеризовать как парадигматические, поскольку они основаны на ассоциации выбранных автором слов и выражений с другими близкими им по значению и потому потенциально возможными, но не представленными в тексте словами, по отношению к которым им отдано предпочтение.

Выразительные средства являются не парадигматическими, а синтагматическими, так как они основаны на линейном расположении частей и эффект их зависит именно от расположения.

Деление стилистических средств на выразительные и изобразительные условно, поскольку изобразительные средства, т.е. тропы, выполняют также экспрессивную функцию,

а выразительные синтаксические средства могут участвовать в создании образности, в изображении.

Помимо деления на изобразительные и выразительные средства языка, широкое распространение имеет деление на выразительные средства языка и стилистические приемы с делением средств языка на нейтральные, выразительные и собственно стилистические, которые названы приемами.

Под стилистическим приемом И.Р. Гальперин понимает сознательное усиление какой-либо типической структурной и/или семантической черты языковой единицы (нейтральной или экспрессивной), достигшее обобщения и типизации и ставшее порождающей моделью. При таком подходе основным дифференциальным признаком становится намеренность или целенаправленность употребления того или иного элемента, противопоставляемая его существованию в системе языка, для стилистики декодирования как стилистики интерпретации, а не порождения текста такое понимание не подходит, поскольку у читателя нет данных для того, чтобы определить, намеренно или ненамеренно (интуитивно) употреблен тот или иной троп. Ему важно не проникнуть в творческую лабораторию писателя, хотя это интересно, а воспринять эмоционально-эстетическую художественную информацию, заметить возникновение новых контекстуальных значений, порождаемых взаимообусловленностью элементов художественного целого.

Проблему лексических средств выражения концептосферы писателя мы рассмотрим на примере творчества Ф.С. Фицджеральда, знаковой фигуры литературы XX века. В существующей научно-критической литературе о Ф.С. Фицджеральде исследованы многие проблемы его творчества: идейно-тематическое содержание его произведений, их общие и частные проблемы, жанровая природа романов писателя, проблемы поэтики, лингвостилистические особенности авторского письма и прочие. Но многочисленные исследования недостаточны для полного раскрытия своеобразия философии автора. Дискуссионными остаются некоторые аспекты мировоззрения Ф.С. Фицджеральда, касающиеся особой концепции мира, перспектив его развития и места человека в нем, что дает возможность исследовать концептуальную сущность воззрений писателя через своеобразие концептуальных средств его выражения.

Художественный мир Ф.С. Фицджеральда формируют индивидуально-авторские художественные концепты. Но для их исследования нужно знать, что представляет собой концепт как таковой, который стал предметом описания в трудах ученых С.А. Аскольдова, Н.Д. Арутюновой, А.П. Бабушкина, А. Вежбицкой, В.В. Виноградова, С.Г. Воркачева, В. фон Гумбольдта, В.И. Карасика, Е.С. Кубряковой, Дж. Лакоффа, Д.С. Лихачева, А.А. Потебни, Э. Сепира, Г.Г. Слышкина, Ю.С. Степанова, И.А. Стернина, Б. Уорфа и др.

Несмотря на активное изучение природы концепта, методов его исследования и способов выражения, единый подход к решению проблемы концепта отсутствует. Дискуссионными являются вопросы о его структуре и возможности моделирования, о соотношении концепта и его репрезентаций, взаимосвязи концепта и значения языковых единиц, его объективирующих. Исследование художественного концепта невозможно без анализа текста как целостной системы, т.е. самоценного эстетического явления. Одним из важнейших аспектов является выявление закономерностей организации языковых средств

в конкретном художественном тексте и их роли в выражении индивидуально-авторских концептов мировоззрения писателя.

Актуальность исследования определяется, с одной стороны, необходимостью изучения художественного концепта, а с другой – недостаточной разработанностью методов выявления концептуальных смыслов в художественном тексте, а также неоднозначностью подходов к способам языковой и речевой репрезентации художественных концептов в идиостиле писателя.

Объектом исследования являются индивидуально-авторские концепты Ф.С. Фицджеральда.

Предмет исследования – языковые средства репрезентации концептосферы прозаика.

Цель работы – определить структуру концептосферы произведения Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби», охарактеризовать языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов в тексте.

Достижение поставленной цели конкретизируется в следующих **задачах**:

- 1) осуществить обзор критической литературы, в которой исследуется понятие «концепт»;
- 2) выявить общую характеристику выразительных средств английского языка;
- 3) выделить языковые средства репрезентации концептосферы романа Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби»;
- 4) создать электронное пособие на основе исследуемого материала и др.

В работе используются следующие **методы исследования**: *лингвистические методы*: описательный; сравнительный; *когнитивные методы*: метод концептуального анализа.

Материалом для исследования является роман Ф.С. Фицджеральда “The Great Gatsby” («Великий Гэтсби»).

Научная новизна исследования заключается в том, что лингвокогнитивный подход, при котором творческая индивидуальность Ф.С. Фицджеральда раскрывается в формах языковой объективации его художественных концептов, тем самым раскрывая вопрос идиостиля писателя. В работе разработана структура художественного концепта как средства репрезентации авторских смыслов, выделены способы лингвоконцептуального выражения индивидуально-авторских концептов художественного мира писателя.

Теоретическое значение работы заключается в комплексном подходе, синтезирующем лингвостилистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследования подобного рода.

Язык романа Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» богат, идиоматичен и представляет интерес в качестве его лексического анализа. Он изобилует синонимами, антонимами, сравнениями и часто повторяющимися «ключевыми» словами в разных контекстах и, в целом, образными описаниями героев и ситуаций. По-настоящему почувствовать всю глубину метафор автора и его умение создать определенную атмосферу, в которой живут герои романа, можно через перевод отдельных отрывков, который, помогает понять оттенки значений как новых, так и уже знакомых слов и выражений. Отличительной чертой данного художественного произведения является образно-эмоциональное воздействие на читателя, которое достигается путем использования

разнообразных средств: эпитетов, метафор и ритмико-синтаксических конструкций фраз. Художественный текст предоставляет автору широкие возможности для изображения времени и создания различных смысловых и стилистических эффектов. Функции художественного стиля реализуются посредством различных стилистических средств, тропов: метафор, олицетворений, сравнений, метонимий, эпитетов, синекдохи, гиперболы, иронии и т.д.

Так, **метафора** обычно определяется как скрытое сравнение, осуществляемое путем применения названия одного предмета к другому и выявляющее таким образом какую-нибудь важную черту второго [1, с. 251]. Метафора в романе Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» передает авторское отношение к персонажу: “The one on my right was a colossal affair by any standard-it was a factual imitation of some Hotel de Ville in Normandy, with a tower on one side, spanking new under a thin beard of raw ivy, and a marble swimming pool, and more than 40 acres of lawn and garden” [3, p. 131]. («Особенно великолепно была вилла справа – точная копия какого-нибудь “**Hotel de Ville**” в Нормандии, с угловой башней, где новенькая кладка просвечивала сквозь редкую еще завесу плюща, с мраморным бассейном для плавания и садом в сорок с лишним акром» [2, p. 94]). Несмотря на то, что переводчик использует слово «вилла» вместо метафоры “**was a colossal affair**” [3, p. 145], образность сохраняется, дом характеризуется как «большой», «громадный»: так автор выражает свою иронию к ситуации: зачем одному человеку такой большой дом, если он не пытается выставить перед всеми свое богатство?

Сравнение – это фигура речи, в которой происходит уподобление одного предмета или явления другому по какому-либо общему для них признаку [1, с. 273]. Так сравнение в романе Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» выглядит следующим образом: “In his blue gardens men and girls came and went like moths...” [3, p. 112] («Мужские и женские силуэты вились, точно мотыльки, в синеве его сада [2, p. 85]).

Эпитет – это выразительное средство, основанное на выделении качества, признака описываемого явления, которое оформляется в виде атрибутивных слов или словосочетаний, характеризующих данное явление с точки зрения индивидуального восприятия этого явления. Эпитет всегда субъективен, он всегда имеет эмоциональное значение или эмоциональную окраску. Пример из текста романа будет выглядеть таким образом: “dimmed a little by many paintless days under sun and rain” [3, p. 89].

Метонимия – троп, основанный на ассоциации по смежности. Она состоит в том, что вместо названия одного предмета употребляется название другого, связанного с первым постоянной внутренней или внешней связью. Эта связь может быть между предметом и материалом, из которого он сделан; между местом и людьми, которые в нем находятся; между процессом и результатом; между действием и инструментом и т.д. [1, с. 243]: “Until long after midnight a changing crowd lapped up against the front of the garage” [3, p. 117].

Олицетворение – троп, который состоит в перенесении свойств человека на отвлеченные понятия и неодушевленные предметы, что проявляется в валентности, характерной для существительных – названий лица [1, с. 263]: “**rain stopped, sun shines**” [3, p. 119].

Гипербола – это заведомое преувеличение, повышающее экспрессивность высказывания и сообщающее ему эмфатичность. Нарочитое преуменьшение называется **литотой** и выражается отрицанием противоположного: “not bad = very good”.

Ф.С. Фицджеральд использует **стилистически окрашенные единицы**:

“to like”: «“I like to come”, – Lucille said» [3, p. 94].

Девушка сообщает, что здесь уютно и хорошо, т.е. она сообщает адресату высказывания о своем положительном отношении к обстановке и дает знать, что ей бы хотелось прийти сюда снова. На лексическом уровне можно наблюдать совпадение слов “to like” и «нравиться» в переводе на русский язык. Автор использовал этот глагол для описания сцены признания девушки в том, что ей нравится молодой человек, возможно, она в него влюблена.

Следовательно, глагол “to like” в данном предложении использован для презентации эмоции «радости».

“to love”: “Come along”, he said but – to her only”. «“I mean it”, she insisted». “I’d love to have you. Lots of room” [3, p. 80].

Основную эмотивную нагрузку положительной оценки несет в себе глагол “to love”, показывающий, что говорящему было бы приятно, если бы девушка согласилась поехать с ним на прогулку.

Таким образом, в качестве вывода можно сказать следующее: слово может передавать положительные и отрицательные эмоции, содержать оценку и авторское отношение к происходящему. Наиболее часто образность и выразительность в тексте произведения достигается путем стилистического использования лексических единиц. Ф.С. Фицджеральд употребляет слова в переносном смысле (метафоры, метонимии, эпитеты и т.д.), сравнивает их со значением других слов (сравнения), противопоставляет друг другу различные значения внутри одного и того же слова (антитезы) и т.д.

Практическое значение исследования обусловлено тем, что разработанное электронное пособие на базе исследуемого материала может быть использовано в учебном процессе в изучении курсов «Английский язык», «Стилистика» и «История зарубежной литературы» студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Лингвистический энциклопедический словарь (1990) М.
2. Фицджеральд Ф.С. (1990) Великий Гэтсби. Последний Магнат. Рассказы. М.: «Художественная литература».
3. Scott Fitzgerald F. (2003) The Great Gatsby. Взято из: EBook at Planet ebook.com

Samanova Ainur

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «LEXICAL EXPRESSIVE MEANS OF THE CONCEPTOSPHERE OF THE NOVEL ‘THE GREAT GATSBY’ BY F. SCOTT FITZGERALD»

The article considers the lexical means of expression of the concept sphere of the novel by F.S. Fitzgerald "The Great Gatsby". It is emphasized that the author's perception of the world is interesting, first of all, by those linguistic means of expression that create a special background of the individual sense of the text.

Key words: *concept, idiostyle, lexical means of expression, literature of the lost generation.*

УДК 81'33 + 811.111 + 811.161.1

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ В АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Сердарова Махрибан

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. н., ст. преподаватель Фомичёва В. О.

В статье рассматриваются социокультурные особенности в английском и русском языках. Акцент делается на категории вежливости как сложном социокультурном явлении, которое может привести к успеху или провалу в межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: *вежливость, социальная дистанция, социокультурный подход, межкультурная коммуникация.*

Введение. Вежливость представляет собой сложное социально-культурное явление. Она тесно связана с основными принципами социокультурной организации общества и межличностными отношениями, существующими между его членами, и определяется набором социальных ценностей, которыми руководствуются собеседники, удовлетворяя взаимные ожидания. В связи с этим рассматривать ее можно только в контексте социальных отношений и социально-культурных норм. **Актуальность темы** обусловлена значительной ролью социокультурных факторов в межкультурной коммуникации. **Целью работы** является определение социокультурных особенностей категории вежливости русско- и англоговорящих.

Основная часть. Когнитивная лингвистика изучает человеческий разум, мышление и смежные процессы, определяющие и влияющие на восприятие мира [1, с. 6]. Одним из аспектов когнитивистики является изучение социокультурных особенностей представителей разных культур. Соблюдение норм (приветливости, участливости, вежливости, почтительности и т.д.) влияет на специфику и характер межличностных отношений и не допускает неожиданное/незапланированное деструктивное поведение.

Социальные взаимоотношения между собеседниками определяются двумя основными факторами – *дистанцией* и *властью*, которые в разных культурах имеют свои параметры. В данной статье попытаемся установить связь между различиями в социальных отношениях в английской и русской культурах и различиями в системах вежливости.

Социальная дистанция (горизонтальные отношения), варьирующая в зависимости от степени социально-психологической близости, как известно, длиннее в английской культуре, одной из важнейших культурных ценностей которой является автономия личности. Каждый индивид имеет неотъемлемое право на свою автономию, для обозначения которой в английском языке существует специальное слово – *privacy*. Концепт автономии личности

является ярко выраженным в коммуникативном сознании англичан и определяет многие особенности английского коммуникативного поведения [2].

В русской культуре, основанной на коллективизме и солидарности, нет такой культурной ценности, как автономия личности. В коммуникативном сознании русских существует противоположный концепт – *общение*, значимость которого столь велика, что некоторые исследователи называют общение коммуникативной категорией. Именно эта культурная ценность определяет многие особенности коммуникативного поведения русских.

Дистанция власти (вертикальные отношения) показывает степень социального неравенства, когда дистанция, разделяющая собеседников, вызвана тем, что один из партнеров по коммуникации обладает большей властью. Степень социального неравенства определяется тем, насколько члены общества, обладающие меньшей властью, принимают это неравенство. Статусная дистанция отражает социальную асимметрию между членами общества, то расстояние, которое отделяет людей, обладающих разным статусом, наделенных разным количеством власти.

Английские коммуниканты постоянно проявляют внимание к окружающим, демонстрируют расположенность к ним, регулярно оказывают коммуникативную поддержку собеседнику, что проявляется в частой благодарности, извинениях, гиперболизированных оценках, преувеличенном выражении отношения к собеседнику и ко всему, что его окружает, и пр. При этом речевые формулы оказываются в значительной степени десемантизированными.

С точки зрения русского наблюдателя, англичане часто благодарят, когда нет явного предмета благодарности; извиняются, когда нет на то причины; экспрессивно выражают свое отношение к окружающему при отсутствии повода для столь высокой оценки; приглашают в гости, не имея намерения реализовать это приглашение в дальнейшем (просто как знак внимания); спрашивают, как дела, и даже не замедляют шаг или не делают паузы, чтобы успеть услышать ответ, и т.д. Русскоговорящие совершают данные коммуникативные действия в тех случаях, когда для этого имеется значительный, весомый повод, в свои речевые формулы они вкладывают больше содержания. Они благодарят реже, короче и менее экспрессивно, но это не значит, что они менее вежливые.

А. Вежицкая [3] упоминает в этой связи некоторые народы Австралии, у которых вообще не принято говорить спасибо, в их языке даже отсутствует такое слово, поскольку поделиться с другом, отдать что-то соседу считается долгом и обязанностью каждого. Думается, именно из-за коллективистской ментальности и у русских благодарность во многих ситуациях является не столь обязательной, как у англичан, у которых *thank you* – это не только выражение признательности в адрес собеседника в ответ на его действия, но и часто употребляемый знак внимания по отношению к нему, знак выражения расположенности и уважения, а порой просто знак завершения контакта.

Носители русского языка реже извиняются. Но при отсутствии зоны личной автономии (как вербальной, так и невербальной) сближение собеседников на более близкое расстояние не является нарушением коммуникативного пространства и не требует обязательного извинения. Соблюдение коммуникативной неприкосновенности не является обязательным условием бесконфликтного общения.

Яркой чертой английского коммуникативного поведения является *гиперболизированная оценочность*, например: *You look splendid / Your dress is gorgeous / It tastes scrumptious*. Данная особенность проявляется в широком использовании различных суперлативных единиц, а также в частом и многократном употреблении оценочных реплик в разных ситуациях общения. Основное прагматическое значение таких реплик заключается не столько в выражении отношения говорящего, сколько в том, чтобы проявить внимание к партнеру, заверить его в своей расположенности, доброжелательности, признательности, симпатии, продемонстрировать одобрение его действий и намерений, показать заинтересованность в нем. Степень гиперболизации в речи различна в разных культурах. В данном случае она в большей степени характерна для английской коммуникации, чем русской. В русской культуре как культуре коллективистского типа, где дистанция между коммуникантами исторически короче, нет необходимости в столь подчеркнутой демонстрации внимания и доброжелательности к собеседнику.

Дальнейший анализ когнитивных сценариев позволит выявить принципы вежливого, почтительного, уважительного отношения к собеседнику, сложившиеся в языковом коллективе, культурные ценности, выработанные в течение многих веков и канонизированные в правилах хорошего тона [4, с. 38].

Выводы. Асимметрия социальных отношений дает ключ к пониманию различий, существующих в национальных системах вежливости, поскольку она четко отражается в том, как люди используют язык в процессе общения. Она дает возможность понять, какие именно стратегии вежливости являются наиболее характерными в сопоставляемых коммуникативных культурах и почему именно им отдается предпочтение.

Успех в межкультурной коммуникации существенным образом зависит от понимания того, что вежливость, несмотря на свою универсальность, имеет относительный характер. Универсальность данной категории проявляется лишь на самом общем уровне. Конкретная же ее реализация имеет национальные черты и определяется типом культуры, принципами социокультурной организации общества, межличностными отношениями, существующими между его членами, набором социальных ценностей, которыми руководствуются собеседники, их коммуникативным сознанием. Хотя собеседники могут иметь свой собственный стиль коммуникации, их личные культурные ценности в большой степени являются отражением групповых ценностей и тех социальных отношений, которые характерны для их культуры.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику. М.: Флинта, 2007. 294 с.
2. Ларина Т.В. "Privacy", или автономия личности, как важнейший концепт английской культуры. *Вестн. РУДН. Сер. Русский и иностранные языки и методика их преподавания*. М., 2003. No 1.
3. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание: Пер. с англ. М.: Русские словари, 1996. 411 с.
4. Плотникова А.М. Когнитивные аспекты изучения семантики (на материале русских глаголов): Учеб. пособие. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та. 140 с.

Sierdarova Makhriban

SOCIAL AND CULTURAL PECULIARITIES IN ENGLISH AND RUSSIAN

The author of the article deals with the social and cultural peculiarities of English and Russian. The article points out the category of politeness as a complex social and cultural phenomenon. It can lead either to success or failure during intercultural communication.

Key words: *politeness, social distance, social and cultural approach, intercultural communication.*

УДК 811.161.2:659

ТЕРМІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ КОМЕРЦІЙНІЙ ТЕЛЕРЕКЛАМІ: ДИНАМІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Тамбовцева Ганна Євгенівна

студентка 2-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

У статті висвітлено феномен рекламного тексту з погляду лінгвістики та визначено місце термінів у його структурі. У текстах української комерційної телереклами зафіксовано терміни та розподілено їх за тематичними групами. Встановлено загальну динаміку їхнього функціонування в досліджуваних текстах за кількісним параметром.

Ключові слова: *реklamний текст, термін, лексична структура рекламного тексту.*

Життя сучасної людини вже не уявляється без реклами. Вона є скрізь: на вуличних бордах, на екранах телевізорів, у соціальних мережах, на радіо, в громадських місцях. Вона привертає увагу, збуджує інтерес та спонукає до вчинення певних конкретних дій. Це щонайперше стає можливим завдяки її яскравій «вербальній оболонці», бо, як стверджують О. Телетов та С. Телетова, в рекламі «головна роль належить лексиці, яка несе основне змістове навантаження» [1, с. 51]. Відтак зарубіжні та вітчизняні науковці скеровують свою увагу на лексико-семантичний рівень рекламних текстів. Як результат маємо праці, в яких ґрунтовно досліджено запозичення (А. Патрикєєва, А. Синицин, а також І. Мозова, С. Федорець), неологізми (О. Волостних, О. Шагланова), кольоропозначення (Л. Печенникова, а також В. Горлачова), оніми (А. Гафурова, О. Кирпичова, а також Ю. Грушевська, С. Кудиба, С. Насакіна) та інші групи лексики реклами англійського, німецького, російського, татарського, українського та французького виробництва. Дослідницький інтерес до специфіки функціонування термінів у рекламних текстах серед науковців також є (див. праці Н. Кутузи; Н. Андрєєвої, Т. Тарасевич, О. Щербак), однак у наявних розвідках відсутні дані про загальну динаміку їхнього функціонування насамперед у рекламних текстах комерційного спрямування та спроби їхнього тематичного розподілу. Саме виконання цих завдань і вказує на **актуальність** пропонованої статті, що посилюється й завдяки здійсненню дослідження на матеріалі текстів української комерційної телереклами, які в зазначеному аспекті ще не студіювалися.

Мета статті – визначення динаміки функціонування різнотипних термінів у текстах української комерційної телереклами. **Завдання**, які необхідно розв'язати, для досягнення

поставленої мети: 1) висвітлити феномен рекламного тексту з погляду лінгвістики та визначити місце термінів у його структурі; 2) зафіксувати в текстах української комерційної телереклами терміни та розподілити їх за тематичними групами; 3) встановити загальну динаміку їхнього функціонування в досліджуваних текстах за кількісним параметром.

Об'єктом дослідження обрано різнотипні терміни, що функціонують у лексичній системі текстів української комерційної телереклами, а **предметом** – встановлення динаміки їхнього функціонування.

Джерельною базою послужили 36 текстів української комерційної телереклами, дібрані методом суцільною вибірки з відеохостингу YouTube в період із березня до квітня 2021 р. **Фактичний матеріал** налічує близько 85 термінів, зафіксованих нами у вищевказаних джерелах.

Провідним **методом** у нашій роботі став *структурний метод*, а саме компонентний аналіз, що є однією з його методик, дав можливість визначити типологічний різновид термінів, що функціонують у рекламних текстах. Також застосовано *метод кількісних підрахунків*, за допомогою якого встановлено динаміку функціонування досліджуваних одиниць.

Рекламний текст можна трактувати як «вербальний та фіксований у формі знака відбиток мовленнєво-мисленнєвої діяльності» [2, с. 37]. Його ознаками вчені часто називають такі:

1) інформативність, образність, експресивно-сугестивне забарвлення, що досягається шляхом ефективного використання мовних засобів, покликаних вплинути на адресата (Т. Заболотна) [3, с. 197];

2) впливовість, інформативність, авторська модальність (Г. Франке, а також В. Зазикін, Т. Ковалевська, Р. Мокшанцев) [4, с. 64];

3) конкретність, доказовість та чіткість викладу, лаконічність, оригінальність, грамотність та пріоритет функцій інформування та переконування (Д. Розенталь, М. Кохтєв) [5, с. 10].

Останній набір ознак, як ми думаємо, більшою мірою забезпечується наявністю термінів у рекламному тексті. Терміни – це «слова або словосполучення, що вживаються для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, мистецтва, політики тощо» [6, с. 183]. Як стверджує О. Щербак, вони не стільки передають у рекламі наукову інформацію, скільки мають на меті «створення ореолу «авторитетності» адресанта» [7, с. 206].

Огляд зібраного нами фактичного матеріалу показує, що в текстах української комерційної телереклами функціонують терміни з різних галузей знань, насамперед із таких:

1) медицина / фармацевтика – «Лактіале» – сучасний **синбіотик (пробіотик плюс пребіотик)**, який складається з комплексу семи найважливіших корисних **бактерій – біфідобактерій, лактобактерій та ентерокока**, які в нормі присутні в **мікрофлорі** кишечника здорової людини (харчова добавка «Лактіале»);

2) косметологія – *Ти довіряєш своєму дезодоранту?* (реклама дезодоранту «Гарнієр»)

3) економіка – **Інвестиція у комфорт** (вікна «VDS»);

4) техніка – *Олексій із Луцька хоче набір для риболовлі та штатив для фото* (сайт «Rozetka.ua»);

5) кулінарія – *Японія – країна крабових паличок сурімі, хімеджі, есо і тойорі* (крабові палички «Водный мир»);

6) фізика – *Економія до 65 % електроенергії* (засіб для прання «Persil Cold Zyme») тощо.

Здійснивши кількісні підрахунки, ми визначили, що найвищу динаміку функціонування в текстах української комерційної телереклами мають **меди́чні**, в т. ч. **біологі́чні**, а також **фармацевти́чні** терміни (51 % випадків): *«Тизин Ксило» швидко знімає набряк і закладеність носа та сприяє зволоженню слизової, захищаючи її від вірусів* (лікарський препарат «Тизин Ксило»); *Інтенсивне зволоження навіть для чутливої шкіри без барвників і парабенів* (крем «Avon»); *«Антраль» сприяє очищенню печінки від шлаків та токсинів та сприяє поверненню здоров'я* (лікарський препарат «Антраль»). Їх зараховуємо до однієї групи з огляду на взаємопов'язаність цих наукових напрямів. Більше того, лідерство термінів саме цієї групи пов'язуємо з тим, що саме фармацевтичний сегмент у комерційній телерекламі є найбільшим.

Друге місце посідають **косметологі́чні** терміни (28 %): *Легка текстура пудри та яскраві пігменти для насиченого матового кольору та зволоження* (реклама помади «Лореаль»).

Третє місце поділяють разом **економі́чні** (12 %): *Зустрічай інноваційний кросвер-гібрид «KIA Niro», доступний у кредит за ставкою, що прямує до нуля на строк до двох років* (авто «KIA Niro») й **техні́чні** терміни (12 %): *У мене надпотужний паровий удар, а з колектором для збору накипу він залишається таким надовго* (праска-антикальк від «Tefal»).

Решта термінів презентує інші галузі знань, проте не має високої динаміки вживання.

Отже, в текстах української комерційної телереклами функціонують терміни з різних галузей знань. Найбільшу частку становлять медичні, біологічні та фармацевтичні терміни. Це пов'язано з кількістю рекламованих товарів / послуг відповідного спрямування, тобто в телеефірах більшою мірою рекламують лікувальні засоби, а також косметологічні засоби, через що косметологічні терміни опиняються на другому місці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Телетов О. С., Телетова С. Г. Особливості мовленнєвого впливу в рекламних текстах. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 49–58.
- [2] Іванова І. Б. Дискурс, текст, стиль: модель лінгвістичного дослідження реклами. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Випуск V. С. 33–40.
- [3] Заболотна Т. Лексико-стилістичні особливості віртуальної реклами. *Психолінгвістика* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. С. 196–202.
- [4] Олексюк О. М. Лексико-семантичні домінанти сугестивного дискурсу реклами : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2012. 214 с.
- [5] Кохтев Н. Н. Реклама: искусство слова. Рекомендации для составителей рекламных текстов. М. : Изд-во МГУ, 1997. 96 с.

[6] Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. К. : Либідь, 2001. 223 с.

[7] Щербак О. В. Впливова динаміка лінгвосеміотичних кодів у рекламному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2018. 289 с.

Tambovtseva H. Ye.

**TERMS IN UKRAINIAN COMMERCIAL TELEVISION ADVERTISING:
DYNAMICS OF FUNCTIONING**

The article reveals the essence of the advertising text from the point of view of linguistics and defines the place of terms in its structure. In the texts of Ukrainian commercial television advertising the terms are fixed and distributed by thematic groups. The general dynamics of their functioning in the studied texts by quantitative parameter is established.

Key words: advertising text, term, lexical structure of advertising text.

УДК 81'42:659.1

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВПЛИВ У СУЧАСНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Троян Анастасія Вячеславівна

студентка 1 курсу СО «Магістр» ОПП «Прикладна лінгвістика»,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Україна, м. Вінниця

У роботі розкрито поняття маніпуляції, спаму, нейrolінгвістичного програмування; наведено приклади маніпуляцій у текстах масової розсилки рекламного характеру; виокремлено основні види та методи НЛП-технік.

Ключові слова: маніпуляція; процес маніпулювання; маніпулятивний вплив; спам; тексти масової розсилки.

Вступ: У сучасних лінгвістичних дослідженнях рекламного дискурсу ми часто зустрічаємо твердження, що вплив реклами на масову свідомість вважають маніпуляцією. Стрімке поширення реклами у сучасному світі і зумовлює актуальність даного дослідження. Вплив на реципієнта у рекламі досліджували Доценко Є. Л., Зірка В.В., Кара-Мурза С.Г., Попова Е.С. та ін.

Є.Л. Доценко, проаналізувавши значну кількість дефініцій терміну «маніпуляція» увітчизняних та зарубіжних працях (Бессонов Б. Н., Волкогонов Д.А., Гудін Р., Йокояма О. Т., Прото Л., Рікер У., Рудінов Дж., Сагатовський В. Н., Шіллер Г., Шостром Э., Робінсон П.У.), пропонує своє визначення цього терміну: «Маніпуляція – це вид психологічного впливу, вправне здійснення котрого призводить до прихованого спонукання в іншій людині намірів, котрі не співпадають з її актуальними бажаннями» або уточнює своє визначення, наголошуючи на «прихованості» маніпуляції: «Маніпуляція – це психологічний вплив, спрямований на зміну напрямку активності іншої людини, здійснений настільки вміло, щозалишається поза її увагою». Варто також наголосити на важливості факторусамостійності у прийнятті адресатом певного рішення, адже маніпуляція не

передбачає тиску з боку адресанта чи примушення адресата до певної дії, отож результатом маніпулятивного впливу буде здійснення адресатом певного вчинку із власної волі та ініціативи [1, с. 303].

Основна частина. Маніпулятивний вплив у сучасному рекламному дискурсі можна розділити на три групи – лінгвістичний, квазілінгвістичний та нелінгвістичний.

До першої групи можна віднести суто мовні, тобто вербальні засоби впливу. Професор Г.М. Подшивайлова зазначає, що сюди входять стилістичні прийоми та виразні засоби мови, і за їх допомогою досягається потрібний ефект – радість, страх, нагнітання, і т. д.

До другої групи входять шрифти, також їх розмір та колір, розташування у друкованих виданнях. Вони сприймаються читачем через зоровий канал та імпліцитно впливають на нього, маніпулюючи ним на підсвідомому рівні, змушуючи його зробити певний висновок на користь реклами.

До третьої групи входять усі невербальні елементи реклами, тобто – схеми, таблиці, фото матеріали, зображення, тощо. Раніше цій групі не приділялося багато уваги, вважаючи її не суттєвою в рекламному дискурсі. Однак вже давно відомо, що всі її елементи відіграють важливу роль у сприйнятті повідомлення аудиторією.

Сучасний Інтернет-дискурс являє собою процес створення тексту в сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними факторами, цілеспрямовану соціальну дію, що включає взаємодію людей і механізми їх свідомості – когнітивні процеси.

Обов'язковим елементом сучасного Інтернет-дискурсу є вплив на читача та орієнтація на його вимоги. Щоб інформація дійшла до великої кількості населення, нерідко використовують спам як спосіб поширення інформації (зазвичай рекламного змісту).

На думку англійського лінгвіста Кена Фейнштайна, «спам – це електронне повідомлення, яке розсилають за вказівкою організації (або конкретної особи), яка не має жодного відношення та інтересу до отримувача» [2, с. 21]. На його думку, будь-який лист, що містить рекламу та не узгоджений з отримувачем є спамом, а люди, які його поширюють – поширювач спаму або ж спамери (англ. spammers). Також Кен Фейнштайн додає, що спамом може бути розісланий не лише за допомогою пошти, а й за допомогою соціальних мереж чи месенджерів.

Однією із інсуючих технік маніпулятивного впливу є застосування нейролінгвістичного програмування (НЛП) в текстах масових розсилок.

З самої назви концепції – нейролінгвістичне програмування – випливає, що в ній є три складові: одна складова стосується психофізіологічних аспектів володіння мовою, друга – пов'язана з лінгвістичною стороною мовленнєвої діяльності, а третя – спрямована на дослідження впливу на людину в процесі мовного спілкування та на регулювання її поведінки [3, с. 243].

Отже, нейролінгвістичне програмування (Neurolinguistic Programming, НЛП) – це управління людською свідомістю за допомогою лінгвістичних конструкцій, архетипів, візуальних зображень тощо.

Існують такі види НЛП-технік:

- *Приєднання.* Мабуть, найвідоміша і часто застосовується техніка, про яку знають навіть ті, хто не вивчав основи напрямки нейролінгвістичного програмування – це техніка приєднання. Вона служить для встановлення контакту з людиною, який, побачивши незнайомця інтуїтивно захищається від нього. Сенс простий: необхідно просто копіювати свого співрозмовника в чому-небудь. Це можуть бути пози, жести, міміка і навіть хода і темп дихання, голосу.

- *Рапорт.* Це слово можна пояснити як «побудова довірчих відносин». Як створити простір, в якому твій новий співрозмовник довіриться тобі? Просто розкажіть, наскільки ви схожі і перебуваєте в одному човні. Відмінно приклад проілюструє фраза "Ми з тобою однієї крові" – людина не просто зменшить бар'єр між вами, але і почне несвідомо надавати свою довіру.

- *Три «так».* Наступне, що може допомогти вам змусити людину сказати те, що потрібно – це розгін ваших думок і мови в тому напрямку, де співрозмовник на кожен ваш питання зможе відповісти тільки «Так» – їх повинно бути три. Він впаде в якийсь транс, в якому подіє той самий закон інерції – четвертим відповіддю також стане позитивний.

- *Розрив шаблону.* Що з себе являє розрив шаблону? Ви повинні сказати або зробити щось таке, що не впишеться в очікування співрозмовника. Говорячи простою мовою, слід вибрати модель поведінки, яку ви хочете переконати співрозмовника, і зробити абсолютно протилежну річ.

- *Переключення уваги.* Суть техніки в тому, щоб швидко переключити увагу співрозмовника на іншу тему або річ, яка захопить його увагу – адже мозок і зір людини здатні фокусуватися тільки на чомусь одному. З областю, яка залишається поза увагою, можна робити все, що завгодно – ось чому цей спосіб маніпулювання один з найулюбленіших у ілюзіоністів і шахраїв.

- *Ведення.* Ведення проводять вже тільки після того, як довіру людини отримано і, грубо кажучи, з ним можна все, що завгодно: говорити, що робити, куди йти і тому подібне.

Виокремлюють дві групи прийомів (методів) впливу: нелінгвістичні та лінгвістичні.

До основних нелінгвістичних технологій відносять наступні прийоми:

- експлуатація аудіопатернів: створення шляхом підлаштування до дихання, модуляції, інтонаційної гри додаткового образу, який ніби увиразнює, відтіняє, а за потреби спростовує та перекреслює той образ, що формується вербально;

- використання візуальних архетипів: спекуючи тим, що підсвідомість людини містить певний архетип (символи, які всі сприймають емоційно однаково, позитивно або негативно), маніпулятор для просування політика, формування позитивного іміджу чи боротьби з останнім ставить його у відеоряд поруч з відповідними меті архетипами;

- маркування тексту – виділення в основному тексті (жирним шрифтом, іншим кеглем та ін.) кількох слів або літер, які, якщо читати лише їх, мають свій смисл;

- застосування субмодальностей – використання особливостей і характеристик зображення або звуку для створення необхідного позитивного чи негативного емоційного

фону, формування певних схильностей до активності (пасивності) на підсвідомому рівні, які б уможливили контроль емоцій об'єктів маніпулятивного впливу різних субмодальностей;

- використання каталепсії (завмирання людини в певній позі; дія, пов'язана з розладом рухового апарату);

- вікова регресія – навмисне показування картин чи образів минулого, під час якого людину, групу або маси охоплює легкий транс ностальгії;

- руйнація (підміна) шаблонів – досягнення необхідних змін у світобаченні й діях людини, групи чи мас шляхом зміни (підміни) звичних, відпрацьованих алгоритмів (шаблонів, стереотипів) та нав'язування інших моделей поведінки;

- оцінювання поведінки як результату позитивного наміру: проведення чіткої межі, визнання різниці між намірами, які, на думку класика НЛП В. Сатіра, є завжди позитивними, і реальною поведінкою, яка може не відповідати нормам моралі;

- гра на асоціації або дисоціації – спроба викликати в об'єкта впливу залежно від потреби (мети) асоціативний спогад, який зумовлює такі гострі переживання минулого досвіду, ніби все це відбувається зараз, або дисоційований спогад, у прогресі якого людина виконує роль глядача, що просто проглядає відеозапис подій за участю іншої людини. Асоційована позиція викликає сильні почуття, які створюють мотивацію для зміни поведінки, а дисоційована дає змогу отримати більше інформації й легше вивести об'єкт впливу з деморалізованого стану, мобілізувати всі його творчі ресурси для розв'язання проблеми;

- підлаштовування (вербальне та невербальне) до людини, групи, мас з метою здійснення психологічного маніпулятивного впливу шляхом входження в довіру, проникнення у підсвідомість – ведення.

Лінгвістичні технології використовують наступні методи:

- зміна фокусу уваги в часовому просторі – блокування думок про минуле, орієнтація людини, групи, мас на позитивний результат на сучасному етапі і в майбутньому;

- імперативна персеверація – неодноразове повторення твердим гіпнотичним голосом певного твердження;

- прийом «зв'язки» – штучне умонтування необхідної інформації, потрібного відеоряду в позитивний чи негативний контекст залежно від мети, яку ставить перед собою маніпулятор;

- прийом «розкручування» – навмисна зміна – рівня або масштабу розгляду проблеми чи суперечності. Може бути «розкручування вгору», яке дає змогу різко, до вищих цінностей, підсилити мотивацію на зміну; «розкручування вниз» – сприяє визначенню конкретних перешкод та способів виконання задуманого; «розкручування вбік» – уможливорює використання аналогії, чужого досвіду для розв'язання проблеми;

- рефреймінг (зміна) контексту – стимулювання здатності людини, групи мас поглянути на поведінку чи подію під іншим кутом;

- прийом рефреймінгу змісту – зміна значення змісту поведінки, події без зміни контексту.

Окрім названих прийомів, при застосуванні лінгвістичних технологій використовують також прийоми рівності, псевдовибору, припущення (імплікації), «закладання міни»,

умотивованих пресупозицій (тверджень), створення «психічних вірусів», зміщення фокусу уваги, трюїзмів, конкретного образу, слів-команд, метафор і притч тощо.

Б. Ф. Поршнєва, А. А. Брудного вважають, що ефект від навіювання думок про перевагу певних продуктів чи послуг допоможе створити відповідний допоміжний фон, який дослідник А. А. Брудний називає fascinaцією (від англ. *fascination* – зачарування). Прикладом fascinaції може слугувати музика чи колір, які роблять рекламу більш привабливою. Фактично відбувається змішання інформаційних каналів з метою продемонструвати усі характеристики товару: колір, звук, смак, аромат тощо. Більшість популярних нині кліпів пропонує безліч «райської насолоди», «спокуси смаком», містить сексуально забарвлені образи. Отже, клієнтам за допомогою вербальних та невербальних елементів намагаються вселити думку про те, що дані речі чи продукти викликають лише задоволення.

Тобто, відбувається маніпулювання чуттєвим досвідом людини. Зазначимо, що у деяких випадках творці реклами використовують найрізноманітніші емоції, наприклад: радість, жалість, страх, заздрість тощо. Ці почуття мають на меті настільки заповнити людину, щоб вона не мала змоги адекватно реагувати на ситуацію. Наприклад: «Не хочете, щоб ваш малюк плакав? Тоді купіть наші підгузки!».

Висновки: Психологічна маніпуляція в продажах – це вплив на клієнта за допомогою прихованих технік, які змінюють його поведінку і спонукають до вигідного для маніпулятора дії. Важливо розуміти, що грань між маніпуляціями і техніками продажів дуже розмита. Звичайну знижку в магазині можна теж вважати маніпуляцією в продажах, так як вона часом стимулює людину до прийняття не вигідних для себе рішень.

ПОСИЛАННЯ

- [1] Лянг О. Маніпулятивний вплив у дискурсі комерційної реклами / О. Лянг // Наукові записки [Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка]. Сер. : Філологічні науки. – 2010. – Вип. 89(5). – С. 303-307.
- [2] Фейнштайн К. Защита ПК от спама, вирусов, всплывающих окон и шпионских программ / Кен Фейнштайн; пер. с англ. О.Б. Вереиной. – М. : НТ Пресс, 2005. – 240 с.
- [3] Іщук Т. Нейролінгвістичне програмування як ефективний метод навчання перекладу: аспект пізнавальної функції мови / Т. Іщук // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2014. – Вип. 8. – С. 242-248.

Troyan Anastasia

MANIPULATIVE INFLUENCE IN MODERN ADVERTISING DISCOURSE

The concept of manipulation, spam, neurolinguistic programming is revealed in the article; examples of manipulations in texts of mass mailing of advertising character are given; the main types and methods of NLP techniques are singled out.

Key words: *manipulation; manipulation process; manipulative influence; spam; texts of mass mailing.*

УДК 81'373

**СТРУКТУРА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ «КОРОНАВИРУС»
(НА МАТЕРИАЛЕ НОВОСТНЫХ ИНТЕРНЕТ-ИЗДАНИЙ
НИКОЛАЕВЩИНЫ)**

Тунниева Айгозел

студентка 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. наук, ст. преподаватель Щербак Е. В.

Данная статья посвящена проблемам структурирования лексико-семантического поля «КОРОНАВИРУС». Определена сущность понятия «лексико-семантическое поле» и обоснованы релевантные подходы к его конструированию. Особое внимание уделено конструированию лексико-семантического поля «КОРОНАВИРУС» на материале новостей Интернет-изданий Николаевщины с представлением ядерной и периферийной зон.

Ключевые слова: *коронавирус, лексико-семантическое поле, ядро, периферия.*

Предлагаемое исследование посвящено проблеме структурирования лексико-семантического поля «КОРОНАВИРУС» и выявлению особенностей его вербального наполнения с опорой на журналистские материалы новостных Интернет-изданий Николаевщины, среди которых «Преступности.нет», «НовостиН», «НикВести».

Изучение, структурирование и моделирование лексико-семантических полей уже длительное время для лингвистов являются традиционными вопросами, ответы на которые ученые изложили в более 300 диссертациях кандидатского и докторского уровней. В этих трудах представлены модели различных лексико-семантических полей, в частности, «ГОРОД» (Е. Микрюкова), «ФИТНЕС» (Д. Каспрук), «ТРЕВОГА» (В. Маркелова), «МОРЕ» (О. Потапова), «КРАСОТА» (Т. Федотова), «УДИВЛЕНИЕ» (М. Мисисян), «ЛИТЕРАТУРА» (С. Бинцзе), «СМЕХ» (Ю. Кузнецов), «ПРАВОСУДИЕ» (Е. Попова), «ПОНИМАНИЕ» (А. Бут) и др. Исходя из этого, можем сделать вывод, что многие ученые чаще всего для построения лексико-семантических полей выбирают понятия, соотносимые с ценностями (*любовь, жизнь*), географическими реалиями (*город, пустыня, горы*), продуктами культуры (*театр*), социальными явлениями (*мир, война*). Однако без внимания пока остаются понятия, связанные с инфекциями и заболеваниями, хотя еще в 2012 г. научному сообществу была представлена диссертация С. Мельниковой под названием «Мотивационная и генетическая характеристика лексико-семантического поля «СИЛА, ЗДОРОВЬЕ / СЛАБОСТЬ, БОЛЕЗНЬ» в русском языке». Сегодня, когда весь мир живет в условиях пандемии коронавирусной инфекции, проблема конструирования лексико-семантического поля «КОРОНАВИРУС» выходит на первый план. Это указывает на **актуальность** нашего исследования, обусловленную отсутствием в лингвистике соответствующих работ.

Цель работы – сконструировать лексико-семантическое поле «КОРОНАВИРУС», опираясь на материалы новостных Интернет-изданий Николаевщины.

Для достижения поставленной цели целесообразно решить следующие **задачи**:

- 1) определить сущность понятия «лексико-семантическое поле» и выбрать релевантные для нашего исследования подходы к его конструированию;
- 2) сконструировать лексико-семантическое поле «КОРОНАВИРУС» с представлением его ядерной и периферийной зон.

Понятие лексико-семантического поля в современном языкознании, с одной стороны, является устойчивым, но, с другой – единственного окончательного его определения не существует. Ю. Караулов определяет лексико-семантическое поле как группу слов одного языка, имеющие достаточно тесную смысловую связь [1, с. 57]. А. Ахманова в «Словаре лингвистических терминов» описывает семантическое поле как часть действительности, которая «выделена в человеческом опыте и теоретически имеет в определенном языке соответствие в виде более или менее автономной лексической микросистемы», также это «совокупность слов и выражений, составляющих тематический ряд, слова и выражения языка, которые в своей совокупности покрывают определенную зону значений» [2, с. 334]. И. Кобозева утверждает, что лексико-семантическое поле – это «совокупность языковых единиц, которые объединены общностью содержания и отражают понятийно, предметное или функциональное сходство обозначаемых явлений» [3, с. 99]. В нашей же работе мы трактовать лексико-семантическое поле как совокупность связанных по смыслу лексем, обозначающие близкие или подобные явления внеязыковой действительности, вступают между собой в системные семантические отношения, обнаруживают связь с другими лексическими образованиями соответствующего (в нашем случае – русского) языка и формируют упорядоченный комплекс.

В рамках лексико-семантического поля в зависимости от плотности смысловых связей между лексемами выделяются ядерные и периферийные зоны. Ядро лексико-семантического поля формируют лексемы-доминанты, объединенные большим количеством интегральных семантических компонентов, выражающих самые важные признаки соответствующего фрагмента действительности; периферия состоит из языковых единиц, имеют более дифференциальных сем, реже употребляются и являются конкретными (наделенными узким значением), по сравнению с ядерными элементами [4, с. 9]. Переход от ядра к периферии осуществляется постепенно. В зависимости от количества интегральных сем в значении той или другой лексемы, она может входить в околоядерную (или приядерную) зону, ближнюю и дальнюю периферии [5, с. 82] (см. схему 1).

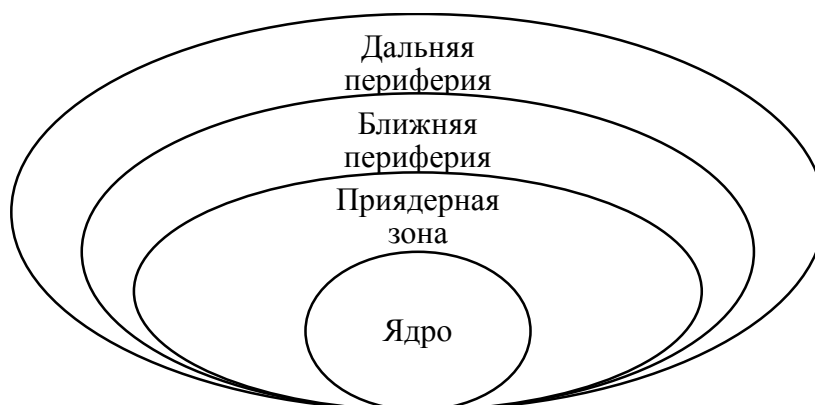

Схема 1. Структура лексико-семантического поля

Именно описанный выше подход к структурированию лексико-семантических полей мы применим для решения практической задачи нашего исследования.

Анализ фактического материала нашей работы показывает, что лексико-семантическое поле «КОРОНАВИРУС» в русском языке, прежде всего, исходя из материалов Интернет-издания г. Николаева и Николаевской области, формируют 114 лексем, в значениях которых функционируют 220 сем. 74 из них имеют частотность появления в поле от 6 раз и больше, остальные семы проявляют низкую частотность: 38 сем случаются по 5 раз, 25 сем – по 4 раза, 94 сем – по 3 раза, 87 сем – по 2 раза, большинство – по 1 разу.

Ядро лексико-семантического поля образуют следующие лексемы: *коронавирус, корона, Covid, Covid-19, SARS*. Эти лексические единицы входят в ядро лексико-семантического поля КОРОНАВИРУС, поскольку их значения содержат наибольшее количество семантических компонентов.

Отметим, что ядерной лексемой лексико-семантического поля КОРОНАВИРУС является одноименное сложное слово *коронавирус: Количество тестирований методом полимеразной цепной реакции (ПЦР) и экспресс-теста на определение антигена коронавируса SARS-CoV-2 в течение последних семи дней на 100 тысяч населения – 1107,13 (при допустимом не менее 300 на 100 тысяч населения) («Преступности.нет»).*

Однако, как отмечает Г. Овчинникова, из-за научного и научно-популярного медицинского дискурса, в котором набрал силу закон экономии языковых средств, более употребительным стал усеченный композит, производящей основой которого является греческое *Corona* (венок), претерпевшее сокращение последних слогов и семантический сдвиг по форме [6, с. 120]. Поэтому в материалах Интернет-изданий стали употреблять и слово *корона*: *«Корона» означает корона, мы дали ему это название из-за его округлой формы и в окружении выпуклостей наподобие короны («НовостиН»).*

Довольно частыми в ядре лексико-семантического поля КОРОНАВИРУС являются и такие аббревиатурные иноязычные лексемы, как *Covid* и *Covid-19*. Первоначально орфографическое написание данного композита Covid 19 включало сокращение в форме графона CO, к которому добавлялось следующее сокращение *vi-* от латинского существительного среднего рода *virus*, и завершалось буквенным сокращением «-d» от «disease» (в переводе с англ. – болезнь), цифра «19» указывает год открытия данного вируса – 2019. Например: *Ученые считают, что обе кошки были инфицированы своими владельцами, у которых были симптомы COVID-19 («Преступности.нет»).*

Буквенное сокращение SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome – тяжелый острый респираторный синдром), располагающееся на центральной оси анализируемого лексико-семантического поля дифференциальной семой «CoV-2», при этом сохраняется в русском языке и его публицистике в том числе: *Также за минувшие сутки госпитализированы – 2 тысячи 61 человек; летальных случаев – 195; выздоровели – 6 тысяч 910 человек; осуществлено тестирований за сутки – 25 тысяч 248 (в том числе методом ПЦР – 15 тысяч 379, методом ИФА – 2 тысячи 853, исследований экспресс-тестами на антиген к SARS-CoV-2 – 7 тысяч 16) («НикВести»).*

Приядерная зона лексико-семантического поля содержит ряд лексем, которые семантически связаны с ядром и фактически являются его производными. Прежде всего, это лексемы *коронавирусный* и *ковидный*, а также их производные.

Коронавирусный: В Николаеве возможно придется перепрофилировать в *коронавирусные госпитали* и другие городские больницы, если количество заболевших не перестанет так стремительно расти («Преступности.нет»); Что касается медицинских работников, то Александр Сенкевич считает, что можно будет «перемешать» команды врачей, которые работали с *коронавирусными больными* с теми, у кого такого опыта нет («НикВести»); От *коронавирусной инфекции COVID-19* в январе-феврале 2021 года в области умерло 233 человека, что составляет 6,9% умерших («Преступности.нет»); На других административных территориях, в том числе отдельных территориальных громад за минувшие сутки установлено 62 новых случаев *коронавирусной болезни* («НовостиН»). Как видим, с прилагательным *коронавирусный* в СМИ наиболее часто употребляются существительные *госпиталь, больной, болезнь, инфекция*.

Ковидный: Пока учёные ломают голову, как защитить людей от его пагубного влияния, а медики – ведут круглосуточную борьбу за жизнь *«ковидных» пациентов*, управляющая компания «БРИЗ ПРО» старается обезопасить жилые дома и совладельцев квартир, которые там проживают («Преступности.нет»); По словам мэра, такая практика видна в других городах, где под *ковидные госпитали* используют незаполненные роддома и другие больницы («НикВести»); Летом в 1-й городской больнице Николаева в экстренном порядке открылось *ковидное отделение* («Преступности.нет»). В случае с этим словом существительные такие же, как и у прилагательного *коронавирусный*, однако сюда добавляется существительные *отделение* и *пациент*.

Ближняя периферийная зона включает в себя, прежде всего, усеченный композит Covid, который выступает в качестве производящей основы отымённого словообразовательного ряда и дает как признаковые производные *ковид-рынок, майский ковид, пасхальный ковид*. К ближней периферийной зоне мы относим и следующие лексемы, а именно имена существительные: *коронакомитет, ковидиот, коронагеноцид, коронакатастрофа, ковидвспышка, ковидбацилла*; и имя прилагательное *коронованный*. Пример: В Twitter и других социальных сетях сообщения об акциях протеста против карантина часто получают хэштэг **#Covidioten**: популярный неологизм, составленный из оскорбительного «идиот» и «COVID-19». Так люди, соблюдающие меры предосторожности для противодействия коронавирусу, называют тех, кто, по их мнению, подрывает усилия властей и общества по сдерживанию пандемии («НовостиН»).

Дальняя периферийная зона содержит следующие лексемы: имена существительные – *пандемия, чума, разносчик, возбудитель, карантин, локдаун, болезнь, инфекция, итамм*; имена прилагательные – *легочное заболевание, китайский итамм, европейский итамм*; глаголы – *бушевать, косить, опустошить, закрыть, свирепствовать, умирать, хоронить* и др. Пример: В Николаевском совете хотят порекомендовать местным властям оказать финансовую помощь предпринимателям, которые пострадали от *пандемии* («Преступности.нет»).

Изложенные результаты исследования позволяют сформулировать нам следующие **выводы**. Во-первых, наиболее объемной в структуре лексико-семантического поля «КОРОНАВИРУС» является периферийная зона, а именно дальняя. Во-вторых, в ядерной и периферийной зонах лексико-семантического поля «КОРОНАВИРУС» преобладают имена существительные, среди которых есть и неологизмы.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля. *Филологические науки*. 1972. № 1. С. 57–68.
- [2] Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М. : Советская энциклопедия, 1969. 607 с.
- [3] Кобозева И. М. Лингвистическая семантика. М. : Эдиториал УРСС, 2000. 352 с.
- [4] Ляшук А. М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.17. Кіровоград, 2007. РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. 23 с.
- [5] Аракин В. Д. Сопоставительная типология скандинавских языков. М. : Высшая школа, 1984. 135 с.
- [6] Овчинникова Г. В. Семантические сдвиги в COVID-терминологическом поле французской медицинской терминосистемы. *Верхневолжский филологический вестник*. 2020. № 3. С. 119–123.

Tunniyeva Aygozel

THE STRUCTURE OF THE LEXICAL AND SEMANTIC FIELD "CORONAVIRUS" (BASED ON THE MATERIAL OF THE NIKOLAEV INTERNET EDITIONS)

This article is devoted to the problems of the structure of the lexical-semantic field «CORONAVIRUS» on the material of Nikolayev Internet news editions. The main task of the study is to determine the essence of the concept of «lexical-semantic field» and to choose relevant approaches to its construction. Special attention is paid to constructing the lexical-semantic field «CORONAVIRUS» with the representation of its nuclear and peripheral zones.

Key words: coronavirus, lexical and semantic field, core, periphery.

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ: «ЛИНГВОКОГНИТИВНАЯ ПРИРОДА КОНЦЕПТОСФЕРЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ДЖ. ФАУЛЗА»

Худайназарова Айгуль

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Данильчук О. М.

В статье рассматриваются лексические средства выражения концептосферы в творчестве Дж. Фаулза, в частности романов автора "The Collector" ("Коллекционер", 1960), "The French

Lieutenant's Woman” («Женищина французского лейтенанта», 1969), *“Волхв”* (“*The Magus*”, 1965, 1977) и «Дэниел Мартин» (“*Daniel Martin*”, 1977). Подчеркивается, что авторское восприятие мира интересно, прежде всего, теми языковыми средствами выражения, которые создают особый фон индивидуальной осязаемости текста.

Ключевые слова: концепт, идиостиль, лексические средства выражения, литература потерянного поколения.

Обращение к художественному тексту подтверждает стремление современной лингвистики изучать язык в связи с человеком, его сознанием, мышлением и духовно-практической деятельностью. Этими же тенденциями развития науки объясняется исследовательский интерес к описанию концептов в составе концептуальной системы человека, которая формируется в его сознании в процессе познания мира. В русскоязычной когнитивной лингвистике [Болотнова, 2004; Воркачев, 2001, 2007; Карасик, 2004, 2005; Маслова, 2001, 2004; Слышкин, 2000; Степанов, 2001; Телия, 2004 и др.] активно изучаются культурные концепты – «коллективные представления, реальности общества» [3, с. 20].

Выбор концептов *FREEDOM*, *ART*, *BEAUTY* в творчестве Дж. Фаулза в качестве предмета исследования дипломной работы определяется двумя причинами. Во-первых, принадлежностью к ключевым концептам англоязычного сознания [1, с. 99]: анализируя репрезентации данных концептов в английском языке, можно делать выводы о представлениях английского лингвокультурного сообщества о мире. Во-вторых, значимостью данных концептов для осмысления творчества Дж. Фаулза [Антипенко, 2001; Гуланян, 2004; Карпузова, 2006; Лобкова, 2001; Смирнова, 2002; Тимофеев, 1998; Фрейбертс, 1986; Campbell, 2005; Conradi, 1982; Eriksson, 1995; Foster, 1994; Garard, 1991; Hammond, 2003; Loftus, 1996; Olshen, 1980; Onega, 1986; Vianu, 2001; Wolfe, 1979]. Дж. Фаулз, – подчеркивает С. Онега, – «хочет донести до читателя идею необходимости поиска свободы для самостановления в сложном мире современности. Все его романы, дополняя друг друга, предлагают в совокупности разное прочтение одной темы – свободы человека по отношению к обществу и самому себе» [6, р. 8].

Актуальность работы определяется вниманием современной лингвистики к процессам концептуализации мира и, в частности, к процессам формирования и эволюции концептуальной системы автора как объективируемой текстом системы знаний и мнений.

Объектом исследования выступает эволюция содержания и способов языковой репрезентации индивидуально-авторского концепта в художественном тексте.

Предметом исследования является концептосфера произведений Дж. Фаулза.

Теоретическую базу исследования составили работы Н.Д. Арутюновой, С.А. Аскольдова, Л.Г. Бабенко, А. Вежбицкой, С.Г. Воркачева, И. Карасика, В.В. Красных, Е.С. Кубряковой, Д.С.Лихачева, Ю.М. Лотмана, В.А. Масловой, Ю.Д. Стернина, Г.Г. Слышкина, Ю.С. Степанова, G. Fauconnier, Ch. Fillmore, R. Jackendorff, M. Johnson, G. Lakoff, R.W. Langacker; У. Есо и др.

Целью исследования является языковая репрезентация индивидуально-авторской концептосферы произведений Дж. Фаулза.

Для осуществления поставленной цели необходимо решить следующие **задачи**:

1. систематизировать теоретический материал в области исследования концептов (культурный, индивидуально-авторский, художественный, ключевой концепт) и картины мира (концептуальная, языковая, художественная, авторская картина мира);
2. выявить и систематизировать языковые репрезентанты культурных концептов *FREEDOM ART, BEAUTY* в современном английском языке и описать их ядерные и периферийные характеристики;
3. представить индивидуально-авторские концепты *FREEDOM, ART, BEAUTY* как маркеры эволюции авторского мировосприятия.
4. создать электронное пособие на основе исследуемого материала.

В работе используются следующие **методы исследования**: *лингвистические методы*: описательный; сравнительный; *когнитивные методы*: метод концептуального анализа.

Материалом исследования являются романы Дж. Фаулза “The Collector” («Коллекционер», 1960), “The French Lieutenant's Woman” («Женщина французского лейтенанта», 1969), “The Magus” («Волхв», 1965, 1977) и “Daniel Martin” («Дэниел Мартин», 1977).

Теоретическая значимость исследования обусловлена его вкладом в когнитивную лингвистику, лингвистику текста, лингвокультурологию и изучение ценностного аспекта англоязычной картины мира, связанного со значимостью феноменов *СВОБОДЫ, ИСКУССТВА И КРАСОТЫ* для представителей английской лингвокультуры.

Романы Дж. Фаулза «Коллекционер», «Женщина французского лейтенанта», «Волхв» и «Дэниел Мартин» в совокупности формируют «единый авторский текст» как фрагмент единого текста творчества. Каждый новый роман представляет собой развитие или переосмысление проблем и тем, затронутых в более ранних произведениях. Эволюция содержания индивидуально-авторских концептов *FREEDOM, ART, BEAUTY* в авторской картине мира заключается в изменении взглядов писателя на сущность и способы обретения *СВОБОДЫ*, а также постижения *ИСКУССТВА И КРАСОТЫ*. Концепту *FREEDOM* у автора противопоставлен концепт *НЕСВОБОДА* и иные способы ее ограничения, а концепту *BEAUTY* – концепт *БЕЗОБРАЗНОЕ*.

В романе «Коллекционер» *СВОБОДА* трактуется как весь мир за пределами некоего ограниченного места заточения. Человек свободен, если ничто не ограничивает его свободу действий и возможность самовыражения и самореализации. В романе «Женщина французского лейтенанта» *СВОБОДА* приравнивается не к отсутствию физических преград, а к механизмам социального контроля, регламентирующим жизнь человека и, тем самым, ограничивающих его свободу. В романе «Волхв» автор рассматривает *СВОБОДУ* как самопознание, ответственность и возможность выбора: ограниченные пространства, рассматривавшиеся в предыдущих романах как символы несвободы, могут ограничивать свободу человека, изолируя его от мира, или давать ему возможность прийти к истинному пониманию свободы путем саморефлексии и созидания. Наконец, в романе «Дэниел Мартин» автор приходит к осмыслению свободы как одиночества. Окружающий мир, общество и государство ограничивают свободу человека, только в уединении, в некоем изолированном от мира месте, своего рода «убежище», человек чувствует себя свободным.

Культурные концепты *FREEDOM*, *ART*, *BEAUTY* являются ключевыми концептами английской культуры и представлены в творчестве Дж. Фаулза. Рассмотрим каждый из них.

Концепт *FREEDOM* является ключевым концептом («константой», по Ю.С. Степанову) английской культуры, поскольку отвечает принципам «частотности употребления», «культурной разработанности» и «ключевых слов» (А. Вежицкая), а формируемый на его основе индивидуально-авторский концепт – ключевым концептом авторской картины мира, объективируемой анализируемыми текстами. В сознании представителей современного английского социума *FREEDOM* (СВОБОДА) ассоциируется с идеалом «ненавязывания» (“privacy”). Это определяет её понимание не как привилегии ограниченного круга людей, а как универсального права.

Культурный концепт *FREEDOM* выступает основой для формирования одноименного индивидуально-авторского концепта, объективируемого текстами произведений Дж. Фаулза. В индивидуально-авторском концепте как единице авторского сознания и ключевом элементе авторской картины мира концентрируются представления писателя о свободе, главной теме его творчества. На формирование и эволюцию этих представлений влияли такие экстралингвистические факторы, как крупнейшие культурно-философские направления XX века – экзистенциализм и постмодернизм, творчество А. Камю, Ж.-П. Сартра, И. Кальвино, Х. Борхеса и Г.Г. Маркеса, политические и социальные процессы, отдельные периоды и события личной жизни Дж. Фаулза.

Индивидуально-авторский концепт *FREEDOM* в анализируемых романах эксплицитно репрезентируется не всем набором языковых репрезентантов культурного концепта, а преимущественно лексическими единицами “freedom”, “free”, “freely” и их синонимами: “liberty”, “independence” и “independent”. Маркеры имплицитной репрезентации концепта в анализируемых романах варьируются.

Сравнение содержания индивидуально-авторского концепта *FREEDOM* с содержанием культурного концепта показывает, что в индивидуально-авторском концепте происходит не только дополнение и модификация характеристик концепта, выделяемых на национальном уровне, но и изменение их значимости. Причинами этих трансформаций выступают особенности мироощущения писателя и авторская интенция. Периферийные характеристики культурного концепта становятся ядерными характеристиками индивидуально-авторского концепта и, наоборот, ядерные характеристики могут стать периферийными. Например, в романе “The Magus” ядерная характеристика культурного концепта *FREEDOM* “the state of not being imprisoned or enslaved” [8, p. 98] становится периферийной, а периферийная характеристика “freedom is the opportunity to act as one wishes without any restrictions” [8, p. 111] становится ядерной.

В каждом из анализируемых романов автор описывает различные состояния и способы обретения свободы, противопоставляя им состояния несвободы (“unfreedom”) или ограничения и препятствия на пути к достижению свободы. Противопоставление «свобода / несвобода» лежит в основе языковой репрезентации концепта *FREEDOM* и реализуется в форме «доминантного хронотопа» «разомкнутое / замкнутое пространство». На лексическом уровне состояние свободы наиболее часто эксплицитно репрезентируется лексическими единицами “freedom”, “free”, “freely” и их синонимами: “liberty”,

“independence”, “independent”, “deliverance”, “escape”. Для описания состояния несвободы писатель использует лексемы: “prison”, “imprisonment”, “captivity”, “chains”, “boundaries”.

Базовым концептом ментального пространства Дж. Фаулза является и концепт *ART* (*ИСКУССТВО*). Внутренний потенциал данного концепта позволяет не только превратить тексты автора в лабиринты «картинной галереи» и «библиотеку с собранием мировой художественной литературы», охарактеризовать героев, выразить их чувства и эмоции, сослаться на эпоху и описать жизненный уклад, но и раскрыть философию писателя, авторское мировоззрение и мировосприятие.

В работе описываются лингвистические экспликативы концепта *ART*, выступающие маркерами ментальности автора, поскольку именно в контексте художественного текста раскрывается писательская индивидуальность.

Среди использованных автором языковых средств наиболее употребляемым является интертекстуальность, которая представляет собой свойство текста, благодаря которому тексты имеют возможность ссылаться друг на друга. В художественной парадигме Дж. Фаулза интертекстуальность репрезентируется в виде аллюзий, цитат, афоризмов, иностилевых вкраплений и выполняет эстетическую функцию в художественных текстах романов.

Аллюзии на объекты искусства занимают ведущее место в художественных текстах Дж. Фаулза. Неотъемлемым условием успешной идентификации аллюзии в тексте является узнаваемость материала, дублируемого ей.

Текстовая система Дж. Фаулза выстроена на включении фрагментов текстов различных по стилевой и темпоральной принадлежности. Интертекстуальность в художественных текстах Дж. Фаулза представлена в двух видах: внешней и внутренней. Внешняя интертекстуальность реализуется во взаимодействии различных текстов. Внутренняя интертекстуальность делится на фиктивную (литературное творчество героев, роман в дневниках) и синкретическую или «интермедиальность», т.е. включение в текст описаний других семиотических систем.

Интересны для анализа и цитации в текстах Дж. Фаулза, так как автор не просто включает цитаты из иных текстов, но и придает им полисемантичность или совершенно противоположное значение. Возможность многовариантного толкования позволяет автору рассчитывать на массового читателя.

Метафора, метонимия, сравнение являются одним из фундаментальных когнитивных механизмов постижения мира, поэтому наряду с интертекстуальными включениями также широко используются автором.

Восприятие и интерпретация имплицитной информации, представленной в тексте стилистическими и экспрессивно-образными приемами, рассчитаны на интеллектуальную способность читателя декодировать авторский замысел, а задачей автора является как можно более многозначно и искусно подать продукт сознательной деятельности языковой личности.

Дж. Фаулз пользуется лингвистическими приемами, которые позволяют не только емко отразить ментальный мир автора, но и создать неоднoplanовое повествование. Фаулзовскому текстовому творчеству характерна такая особенность как «текст в тексте» [2, с. 80]. Его тексты вбирают в себя волшебную сказку, мифологию, лучшие образцы легенд

и сказаний, элементы средневекового романа, эпистолярный опыт его современников и предшественников.

Дж.Фаулз создает *ИСКУССТВО* посредством *ИСКУССТВА*, и анализ каждого языкового средства воплощения концепта *ART* приоткрывает читателю занавес на самобытный мир автора и его идиостиль.

Учитывая количество упоминаний, а также разнообразие лексических единиц, объединенных концептом *BEAUTY (КРАСОТА)*, можно предположить, что данный концепт в произведении «Коллекционер» является одним из центральных и приобретает особую авторскую эмоциональную окраску.

BEAUTY как сложный, многомерный феномен не только физической, но и эмоционально-психической жизни человека является одним из центральных понятий во многих гуманитарных науках: антропологии, искусствоведении, социологии, философии, этике, эстетике и др. В лингвистике исследованием языкового выражения термина *BEAUTY* занимались такие исследователи, как Н.Д. Арутюнова, В.З. Демьянков, Ю.В. Мещерякова, И.О. Окунева и др.

Понятие *КРАСОТА* в современном английском языке выражается словом *BEAUTY*. В Cambridge Advanced Learner's Dictionary находим следующие его определения: 1) качество, присущее человеку или неодушевленному предмету, которое доставляет эстетическое наслаждение; 2) определенное достоинство; 3) что-то выдающееся или превосходное [5, p. 156].

Понятие *BEAUTY* было взято в средневековый английский из средневекового французского, в который вошло из латинского понятие “bellus”, корни которого восходят к слову “bonus” – хороший.

Так, сама идея *КРАСОТЫ* – это конкретизация общего оценочного положительного свойства. В этом смысле необходимо отметить, что смысловое сходство общей положительной характеристики и положительной эстетической оценки является естественной оценочной квалификацией объектов, и эта квалификация реализуется в режиме: хорошее – красивое – хорошее [4, p. 97].

В романе «Коллекционер» главный герой со своим убогим миром не может осознать всей глубокой натуры девушки, которая нравится ему и которую он тайком похищает и насильно удерживает у себя дома: “poor Caliban, always stumbling after Miranda...” [7, p. 75] («...бедный Калибан все тащится, спотыкаясь, следом за Мирандой, все не поспевает...»). Он может постигнуть только ее внешнюю красоту, но ее внутренний мир для него непостижим и от того безразличен: “He doesn't care what I say or how I feel – my feelings are meaningless to him – it's the fact that he's got me” [7, p. 89]. («Ему безразлично, что я говорю, что чувствую, мои чувства ничего для него не значат. Ему важно только, что он меня поймал. Словно бабочку... Ему нужна я, мой вид, моя наружность, а вовсе не мои чувства, мысли, душа, даже и не тело. Ничего, что есть во мне одушевленного, человеческого»).

Большое количество односоставных и неполных предложений привносит описанию Миранды интонацию живой речи, динамичность, эмоциональность. С начала повествования Миранды нам встречаются группы лексем, значение которых часто связано со светом: “I ask him for light. Literally. Daylight” [7, p. 94]. («Прошу у него света. Буквально. Дневного

света)), “I can’t live without light. Artificial light...” [7, p. 91]. («Не могу жить без света. Искусственное освещение...») и т.д.

Миранда ассоциируется с красотой, светом, свежестью, чистотой. Она – это мир прекрасного. Ему противопоставлен мир Калибана – темнота, уродство, искусственность, ограниченность, жестокость, насилие, зло. Главных героев можно противопоставить, так как они находятся на разных уровнях как по образованию и воспитанию, так и по социальному статусу. В связи с этим внутренний мир героев также различен, и их взгляды, порой, прямо противоположны. Различный взгляд у них и на понятие *BEAUTY*. Миранда так объясняется со своим мучителем: “You despise the real bourgeois classes for all their snobbishness and their snobbish voices and ways. You do, don’t you? Yet all you put in their place is a horrid little refusal to have nasty thoughts or do nasty things or be nasty in any way. Do you know that every great thing in the history of art and every beautiful thing in life is actually what you call nasty or has been caused by feelings that you would call nasty? By passion, by love, by hatred, by truth. Do you know that?” [7, p. 86].

При семантическом анализе произведения было выделено 166 дефиниций, непосредственно связанных с концептом *BEAUTY*. Данные контексты включают в себя не только ядро и околядерные дефиниции концепта *BEAUTY*, но и дефиниции синонимов и антонимов концепта. Самыми часто используемыми словами в контексте концепта *BEAUTY* с условной позитивной эмоциональной оценкой являются такие понятия, как “beautiful”, “pretty”, “lovely”, “nice”, “beauty”. Также выявлены положительные метафорические сравнения: “...and it took my breath away it was so beautiful, like a mermaid” [7, p. 66].

Самыми часто используемыми словами в контексте концепта *BEAUTY* с негативной эмоциональной оценкой являются такие слова, как “ugly”, “ugliness”, “horrible”, “horrid” и др.

Языковое выражение эстетической оценки делится на специальное выражение концепта *BEAUTY* в двух его аспектах (*ПРЕКРАСНОЕ – БЕЗОБРАЗНОЕ*) и комбинированное олицетворение этого концепта (в разных сочетаниях с концептами *ВНЕШНОСТЬ*, *ДОБРО*, *ЗЛО*, *ЗДОРОВЬЕ ПРИРОДА*, *ИСКУССТВО* и др.).

Практическая значимость работы состоит в том, что результаты, полученные в ходе исследования, могут быть использованы при разработке электронного пособия по когнитивной лингвистике, лингвокультурологии, лексикологии и стилистике английского языка, по лингвистике текста и истории зарубежной литературы, спецсеминаров, посвященных творчеству Дж. Фаулза и проблемам идиостиля в целом.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Вежицкая А. (1999) Язык. Культура. Познание: монография. М.: Русские словари, 416 с.
2. Левин С.А. (2000) «Игра в бога» по-английски: от Диккенса к Фаулзу. Взято из: Проблема национальной идентичности в литературе и гуманитарных науках XX века: В 2 тт. Воронеж, т.2. С. 55–88.
3. Степанов Ю.С. (2001) Концепт. М.: Школа «Языки русской культуры». С. 40–76.
4. Burke E. (2001) On the sublime and beautiful. The Harward classics / Ed. by Charles W. Eliot. Collect. of 24 vols. Vol. 24, Part 2 of 51. New York: P.F. Collier & Son.
5. Cambridge Advanced Learner’s Dictionary (2003). Cambridge University Press, P. 1562.

6. Onega S. (1996) Self, World, and Art in the Fiction of John Fowles // Twentieth Century Literature, John Fowles Issue/ Vol. 42, #1, p. 29–56
7. Fowles John (1963) The Collector. London: Jonathan Cape, 256 p.
8. Fowles John (1985) The Magus. New York: Dell Publishing, 668 p.

Hylychlyieva Hurbanzhemal

**CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY:
«LINGUOSTYLISTIC ANALYSIS OF THE WORKS BY W. SOMERSET MAUGHAM»**

The article examines the lexical means of expressing the concept sphere in the work of J. Fowles, in particular the author's novels "The Collector" ("The Collector", 1960), "The French Lieutenant's Woman" ("The French Lieutenant's Woman", 1969), "The Magus" ("The Magus ", 1965, 1977) and " Daniel Martin " (" Daniel Martin ", 1977). It is emphasized that the author's perception of the world is interesting, first of all, by those linguistic means of expression that create a special background for the individual sensibility of the text.

Key words: concept, idiosyncrasy, lexical means of expression, literature of the lost generation.

УДК 81'33(811.111 + 811.161.1)

ЯЗЫКОВОЙ МЕНТАЛИТЕТ: КОНЦЕПТ «СЕМЬЯ»

Чарыева Арзув

студентка 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
Украина, г. Николаев

Научный руководитель – канд. филол. н., ст. преподаватель Фомичёва В. О.

В статье рассматриваются основы лингвокогнитивного и лингвокультурологического аспектов исследований, которые в дальнейшем использованы для построения и сравнения фреймов разных языков – английского и русского.

Ключевые слова: языковой менталитет, концепт, лингвокультурологический и когнитивный аспект, картина мира.

Вводная часть. В истории языкознания можно проследить самые различные, иногда даже прямо противоположные подходы к осмыслению проблем взаимодействия языка, с одной стороны, и мышления, сознания и познания – с другой [1, с. 25]. Выход современной лингвистики за границы восприятия языка как чисто коммуникативного орудия и все глубокое изучение ее когнитивных аспектов – одна из ведущих тенденций начала нового тысячелетия.

Актуальность нашего исследования обусловлена общим интересом современной лингвистики к выявлению национальной специфики структуры языков. **Целью данной работы** является рассмотрение и описание особенностей межъязыковой и концептуальной картин мира, для чего необходимо осветить современные теоретические взгляды на понятия картины мира, языковой картины мира, концептуальной картины мира, концепта. Материалом исследования стали теоретические и практические работы ведущих лингвистов-когнитологов.

Основная часть. Активизация лингвокультурологических и лингвокогнитивных исследований, в частности, касающихся отражения в языке явлений культуры, которая наблюдается в течение последних десятилетий, имеет основательную предысторию. Поскольку речь не только отражает действительность, но и в определенном смысле влияет на это отражение, то именно язык становится, по выражению Е. Кубряковой, «окном» в сознание человека [2, с. 12].

Широко обсуждаемая современной когнитивной лингвистикой проблема взаимодействия языка и мышления нашла свое концентрированное выражение в сформулированной еще в первой половине XX в. гипотезе лингвистической относительности Сепира-Ворфа.

Осваивая язык, человек формирует свою словарную память, отражает коллективный опыт предыдущих поколений, способность к индивидуализации различных объектов мира и их категоризации и классификации. На то, что картина мира является продуктом длительного исторического развития и объектом передачи опыта между поколениями указывает ведущий исследователь проблем языковой личности Ю. Караулов [3, с. 42].

По мнению Л. Лисиченко, «концептуальная картина мира более универсальная и является общей для народов с одинаковым уровнем знаний о мире, тогда как язык отражает опыт каждого народа и проявляет не только общие знания, но и своеобразие видения мира» [4, с. 134].

Выделение концепта как ментального образования, обозначенного лингвокультурной спецификой – это закономерный шаг в становлении антропоцентрической парадигмы лингвистического знания. Изучению определяющих концептов в русскоязычной картине мира посвящен ряд работ А. Вежбицкой; они стали мощным стимулятором в исследовании этой категории языковых единиц. Ключевые слова, которые согласно терминологии, принятой А. Вежбицкой, фактически обозначают концепты, передают основные концепты определенных культур и определяют основные черты национального менталитета [1, с. 19].

Концепты культуры исследуются как особые ментальные образования, позволяют соотнести определенные явления действительности с духовными достижениями определенного общества [6, с. 295]. Если не принимать во внимание те работы, в которых концепт и понятие отождествляются, то существующие в лингвистике подходы к пониманию концепта сводятся к лингвокогнитивному и лингвокультурному осмыслению явлений [6, с. 295]. Концепт как лингвокогнитивное явление – это единица «ментальных или психических ресурсов нашего сознания и той информационной структуры, которая отражает знания и опыт человека; оперативная содержательная единица памяти, ментального лексикона, концептуальной системы и языка мозга (*lingua mentalis*), всей картины мира, отраженной в человеческой психике» [2, с. 90].

Концепты в разных культурах различны представлениями о том, как устроен мир. Все концепты можно разделить на две основные группы: априорные концепты, которые существуют благодаря определенному упорядочению информации в мозге человека (сюда принадлежат пространственные концепты, сенсорно-моторные концепты и т. п.), и апостериорные или эмпирические – концепты культуры [6, с. 299]. Культурные концепты исследуются в широких контекстах научной и художественной литературы, фольклора

и искусства. Даже в рамках одного этноса концепты могут иметь разный смысл для разных носителей определенной культуры, поэтому возможно разграничение концепта-минимума, представляющего определенную реалию, но не детализированную информацию о реалии [5, с. 121].

Благодаря вхождению простых концептов в сложные происходит построение определенной иерархии, которая является отражением сложности языкового сознания. Культурный концепт, выраженный словом, неразрывно связан с внутренним миром говорящего, поэтому имеет как общий, так и индивидуальный смысл.

Основной формой лингвистической объективации языкового сознания носителей конкретной национальной языка является его словарный состав. Слово выступает как базовая единица языковой картины мира и именно благодаря слову происходит связь между концептуальной и языковой картинами мира. Язык выступает основным средством реализации ментальных процессов. При этом концепт выступает как своеобразная лингвоментальная база для выделения определенной совокупности языковых средств, находятся с концептом в отношениях репрезентативности. Лексические единицы определенного языка выражают значения, содержащих сенсорный и динамичный опыт, воплощенный в отдельных концептах. Большинство лексических единиц содержат группу взаимодействующих смыслов, связанных между собой особой концептуальной сеткой, поэтому значение отдельной единицы является по сути сеткой взаимосвязанных смыслов.

Рассмотренный нами концепт «семья» в английской и русской культуре, при некоторых сходствах, далеко не всегда эквивалентен в исследуемых лингвокультурах. Эта неэквивалентность обусловлена тем, что каждый этнос имеет собственное представление о мире и явлениях культуры. Различия в значениях наиболее отчетливо выявляются при сопоставлении переводов, когда мы пытаемся точно/дословно передать любое понятие средствами языка перевода. Наиболее контрастно своеобразие концепта «семья» можно проследить в устойчивых выражениях.

Run in the family – дословный перевод «бежать/руководить в семье», тогда как истинное значение – «передаваться по наследству».

In a family way – дословно «на пути к семье»; в английской картине мира данная фразеологическая единица (ФЕ) обозначает «беременная». Подобная логика в идиоме *start a family*, эквивалентом которой становится сочетание *обзавестись семьей*.

Black sheep of the family имеет несколько эквивалентов в русском языке: *паршивая овца, в семье не без урода*.

Понимание изучаемого концепта в английской и украинской картинах мира близко, поскольку были найдены аналоги слов, словосочетаний со словом *семья*, а также аналоги ФЕ. С другой стороны, существуют несовпадения и разногласия в репрезентации концепта *семья* в исследуемых языках, что свидетельствует о различных ассоциациях, связанных с пониманием и восприятием концепта *семья*.

Выводы. Взаимодействие между языком и культурой отчетливо проявляется в широко применяемом в современных исследованиях понятии «языковая картина мира». Понятие *картина мира* относится к числу основных категорий лингвокультурологии. Языковая картина мира не является застывшим явлением, она развивается, отражая изменения

в познании мира. Национальные особенности языковой картины мира наиболее полно проявляют себя в лингвокультурологических исследованиях концептов.

Изучив концепт «family»/«семья» в английском и русском языках, можем констатировать, что: 1) в каждом из анализируемых языков специфически преломляется опыт народа; 2) значения языковых единиц оказывают влияние на мировосприятие и поведение людей – носителей той или иной лингвокультуры, единицей которой является концепт.

Национально-лингвистическая специфика фразеологических единиц определяется не столько культурной экзотикой используемых образов, сколько неповторимой комбинацией элементов разных уровней плана выражения, в результате чего национальное своеобразие не ограничено образным уровнем, а заключается во всей знаковой структуре фразеологизмов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира. Киев: Киевский университет, 2002. 293 с.
2. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М., 2004. 560 с.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1987. 263 с.
4. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні. *Збірник Харківського історико-філософського товариства*. Нова серія. Том 6. Харків, 1998. С.129–144.
5. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание: Пер. с англ. М.: Русские Словари, 1996. 411 с.
6. Sperber D. Explaining Culture: A Naturalistic Approach. *Journal of Pragmatics*. Vol. 31, No 2. 1999. P. 293–300.

Arzuв Chariieva

LANGUAGE MINDSET: CONCEPT «FAMILY»

The article sees into linguistic cognitive and cultural research aspects. They can be further used for building and comparing the frames of different languages – English and Russian, in particular.

Key words: language mindset, concept, linguistic cultural and cognitive aspect, worldview.

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ НА ТЕМУ: «ОСОБЕННОСТИ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КОНЦЕПТОСФЕРЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ДЖ. ДЖОЙСА»

Чарьев Акмаммет

студент 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Данильчук О. М.

В статье в рамках когнитивно-дискурсивного подхода исследуется концептосфера творчества Дж. Джойса на примере его романов “A Portrait of the Artist as a Young Man”

(«Портрет художника в юности») и “Ulysses” («Улисс») и рассказов “Dubliners” («Дублинцы»). Подчеркивается, что наиболее важным для адекватного восприятия художественного произведения представляется сохранение ценностного и понятийного ядра авторского концепта (концепты “life” («жизнь»), “death” («смерть»), “church” («храм»), “sin” («грех») и другие).

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, концептосфера.

Антропоцентрические тенденции в лингвистике конца XX – начала XXI веков обозначили проблему языковой личности. Определение системы средств ее выражения маркировано не только стилистически, но и в пределах художественного стиля – идиостилистически. Авторское восприятие мира интересно прежде всего теми языковыми средствами выражения, которые создают особый фон индивидуальной осязаемости текста.

В художественном тексте языковая личность осознается как языковая личность автора, характеризующаяся спецификой своей языковой картины мира и словаря, который составляет основу этой картины.

Интеграционный подход к изучению языка как развивающейся антропоцентричной системы является одной из определяющих черт современной когнитивно-дискурсивной парадигмы в языкознании. Центральным понятием работ такого направления является понятие концепта. Вопросы, касающиеся описания концептов с позиции средств их языковой репрезентации, структуры, взаимодействия, типологии, рассматриваются с привлечением многочисленных методик, на материале отдельных языков и (или) текстов различных функциональных стилей [Бабушкин 1996, 2001, 2002, Болдырев 2000, 2001, 2007, Залевская 2001, 2005, Карасик 1996, 2002, 2006, 2009, Красавский 2001, Крючкова 2005, 2009, Кубрякова 1999, 2000, 2004, Пименова 2007, 2009, Пищальникова 1999, 2000, 2005, 2007, Попова, Стернин 2002, 2007, 2009, Слышкин 2000, 2004, Стернин 2004, 2009 и др.].

Актуальность исследования определяется

- необходимостью рассмотрения категорий лингвокультурного и индивидуального варьирования концептов в их взаимосвязи;
- подходом к индивидуально-авторскому концепту как элементу художественной коммуникации;
- необходимостью выработки методологических принципов исследования художественных концептов и индивидуально-авторских концептосфер в сопоставительном аспекте.

Цель исследования – охарактеризовать языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов Дж Джойса и создание учебного электронного пособия для студентов на основе исследуемого материала.

Для достижения поставленной цели предполагается решение следующих **задач**:

1. охарактеризовать различные направления в изучении концептов и рассмотреть специфические черты художественного концепта как единицы индивидуально-авторской концептосферы;
2. выявить специфику художественного концепта как средства реализации языковой личности писателя;
3. определить доминантные для Дж Джойса художественные концепты;
4. создать электронное пособие на основе исследуемого материала.

Предметом исследования является специфика индивидуально-авторской репрезентации концептов.

В качестве **объекта** исследования выступают индивидуально-авторские концепты Дж. Джойса.

Материалом для исследования служат романы Дж. Джойса “A Portrait of the Artist as a Young Man” («Портрет художника в юности»), “Ulysses” («Улисс») и рассказы “Dubliners” («Дублинцы»).

Научная новизна исследования заключается в том, что используется лингвокогнитивный подход, при котором раскрывается творческая индивидуальность Дж. Джойса в формах языковой объективации его художественных концептов, тем самым затрагивается вопрос идиостиля писателя. В работе разработана структура художественного концепта как средства репрезентации авторских смыслов, выделены способы лингвоконцептуального выражения ИАК художественного мира писателя.

Методы исследования, использующиеся в работе, следующие: *лингвистические методы*: описательный; сравнительный; *когнитивные методы*: метод концептуального анализа, *литературоведческие*: метод систематизации и обобщения литературного критического опыта.

Что касается самого У Дж. Джойса, декларирующего разрыв с национальными культурными ценностями, то его художественный концепт ориентирован, прежде всего, на трансформацию национального концепта. Содержание концептов, репрезентированных в произведениях автора, варьируется в зависимости от национально-культурной специфики концептов «грех», «жизнь», «смерть», «церковь», «дом», «скука» и других, с одной стороны, и индивидуально-авторского восприятия действительности, с другой. Индивидуальное варьирование, являющееся сущностным свойством художественного концепта, затрагивает содержание предметного слоя, оценочный знак концепта, его символический потенциал, а также предпочитаемые художником образные парадигмы, формирующие образный слой концепта. Варьирование художественного концепта влияет и на его взаимодействие с другими концептами, в том числе включенность в концептуальные оппозиции, концептуальные поля, на выбор языковых средств репрезентации.

Тип концепта (абстрактный, предметный, эмоциональный) определяет способ его вербализации и структуру. Предметные концепты объективируются лексикой конкретного значения (“sin” («грех»), “house” («дом»), “church” («храм») и другие). В основе тропеического употребления этих лексем лежит небольшое количество образных моделей (“house – living being” («дом – живое существо»), “house – prison” («дом – тюрьма») и другие) [2; 3; 4]. Концепты с логической доминантой, для которых характерно отсутствие предметных репрезентаций, номинированы абстрактной лексикой (“life” («жизнь»), “death” («смерть»), “eternity” («вечность») и другие) [2; 3; 4]. Эксплицирующие данные концепты метафорические контексты позволяют реконструировать значительное число образных парадигм, к которым обращается автор, выражая абстрактное через конкретное (“life – chalice” («жизнь – чаша»), “life – paralysis” («жизнь – крест»), “life – darkness” («жизнь – тьма») и другие) [2; 3; 4].

В концептосфере Д. Джойса эти лексические единицы приобретают статус индивидуально-авторских символов. Средством репрезентации эмоциональных концептов является эмотивная лексика (“boredom” («скука»), “melancholy” («тоска») и т. д.) [2; 3; 4]. Данные художественные концепты реализуются в прямых номинациях, которые в развернутых контекстах, носящих характер философских обобщений, обрастают многочисленными контекстными синонимами и антонимами, осложняющими семантику ключевого слова-репрезентанта.

В работе также рассмотрены ряды концептуальных инверсий в интерпретации концепта «грех» в структуре главного героя Стивена Дедала (Stephen Dedalus) в романе автора “A Portrait of the Artist as a Young Man” («Портрет художника в юности»). Особенно важными элементами этой структуры следует считать *«временное целое»* героя (по М.М. Бахтину) [1, с. 186], т. к. можно проследить фазы его жизни и его *речь*, т. е. ту несобственно-прямую речь, которая звучит в романе, выраженную потоком сознания героя.

Временное целое Стивена Дедала можно представить в виде четырех фаз, соответствующие каждой из четырех глав произведения.

В *первой фазе* в сознании Стивена-ребенка грех раскрывается через концептуальную оппозицию “right/wrong” – именно в таких категориях оценивается поведение как самого героя, так и других людей. Само слово “sin” в сознании Стивена догматически усваивается вместе с дискурсом проповеди и неотделимо от нее, а на практике это понятие в сущности совпадает с “wrong”. Но под влиянием усвоенного героем концепта, в первой фазе концептуальная инверсия греха, не успев образоваться, тут же нейтрализуется.

Во *второй фазе* подросший Стивен уже более осознанно проявляет себя как художник, пытающийся освободиться от усвоенных концептуальных оппозиций. На этом этапе христианское вероучение становится для Дедала полем чистой игры, в которой лишь одно слово может отделить догму от ереси. *Вторая фаза* заканчивается падением Стивена: он поддается греху блуда (“lust”). «Грех» – это чернота, при попадании в которую перестает существовать весь остальной мир.

Третья фаза Стивена Дедала – это фаза *покаяния* (“penitence”), кульминация его религиозности, апофеоз проповеди, практически квинтэссенция католического учения о грехе, в частности. Третья фаза заканчивается для героя покаянием, которое кажется ему освобождением. Физическое ощущение греха как ада, выразившееся в физической и метафизической тошноте, нехватке воздуха.

Инверсия «греха» эксплицируется полностью в *четвертой фазе* романа, когда перед Стивеном встанет решающий для жизни вопрос – выбрать путь монаха или путь мирской жизни. В Стивене просыпается «какой-то инстинкт, более сильный, чем образование и набожность».

Роман заканчивается концептуальной инверсией «грех-смерть», где члены оппозиции меняются местами. В последней, четвертой, фазе романа концепт «грех» – это цементирующее звено в дискуссии о вечной жизни, десемантизируется окончательно.

Художественные концепты диалогичны, поскольку связаны с множеством одновременно значимых точек зрения. Порождающее и воспринимающее сознание в этом смысле равноценны.

Так, все многообразие лингвистических средств выражения художественных концептов Дж. Джойса характеризует специфику художественного мира писателя, выступающего, в свою очередь, средством выражения авторского мировоззрения и философии жизни.

Теоретическое значение работы заключается в комплексном подходе, синтезирующем лингвостилистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвостилистического анализа и литературоведческого анализа в единстве его формы и содержания.

Практическое значение исследования обусловлено тем, что разработанный веб-сайт может быть использован в учебном процессе при изучении курсов «История зарубежной литературы», «Английский язык» и «Стилистика» студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СТИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М.М. (1986) Автор и герой в эстетической деятельности // Эстетика словесного творчества. М.: Искусство. С. 9–191.
2. Joyce J. (2008) A Portrait of the Artist as a Young Man / Edited with an Introduction and Notes by Jeri Johnson. Oxford, New York: Oxford University Press, 289 p.
3. Joyce James (1982) Dubliners. A Portrait of the Artist as a Young Man. Moscow: Progress, 398 p.
4. Joyce James (2006) Ulysses. Oxford, New York: Oxford University Press, 698 p.

Charyiev Akmammet

CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY: «REPRESENTATION FEATURES OF THE ARTISTIC CONCEPT IN THE WORKS OF J. JOYCE»

The article explores the conceptual sphere of Joo's work as part of a cognitive discourse approach. Joyce takes the example of his novels "A Portrait of the Artist as a Young Man" («Portrait of the Artist in Youth») and "Ulysses" («Ulysses») and "Dubliners" («Dublins»). It is stressed that the most important for an adequate perception of the artistic work

Ke ywords: cognitive linguistics, concept, concept sphere.

УДК 821 (73) (075.8)

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ: «ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ КОНЦЕПТА АМЕРИКАНСКАЯ МЕЧТА В РОМАНЕ Т. ДРАЙЗЕРА “АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ”»

Чарыев Назар

студент 4-го курса специальности «Филология»,
специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова
Украина, г. Николаев

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Данильчук О.М.

В работе рассматривается понятие «концепт» и особенности концептосферы в творчестве американского писателя XX века Теодора Драйзера на примере его романа “American tragedy” («Американская трагедия»). Подчеркивается, что Ядро концепта составляет «Успех»; а Периферию – словосочетания “win over” («располагать к себе»), oblige («угождать»), “man of the world” («светский человек»), playboy («прожигатель жизни»), ladies' man («любимец женщин»), achievements in business («деловые достижения»).

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, концептосфера.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ определяется неоднозначностью подходов к способам языковой и речевой репрезентации художественных концептов в идиостиле писателя.

ОБЪЕКТом ИССЛЕДОВАНИЯ являются индивидуально-авторские концепты Т. Драйзера.

ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ – языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов прозаика.

МАТЕРИАЛОМ ИССЛЕДОВАНИЯ служат труды по литературоведению и лингвокультурологии таких авторов, как Л.Г. Бабенко, С.Г. Воркачев, Я.Н. Засурский, А.М. Зверев, Ю.М. Лотман, В.А. Маслова, М. Мендельсон, Э. Сепир и другие, а также роман Т. Драйзера “American tragedy” («Американская трагедия»).

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ – определить структуру концептосферы произведений Т. Драйзера на примере романа автора «Американская трагедия», охарактеризовать языковые способы объективации индивидуально-авторских концептов писателя, а также создать учебный веб-сайт для студентов прикладной лингвистики на основе исследуемого материала.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ:

- осуществить обзор критической литературы, в которой исследуется понятие «концепт»;
- выявить специфику художественного концепта как средства реализации языковой личности писателя;
- выделить индивидуально-авторские концепты в исследуемом художественном произведении Т. Драйзера;
- создать электронное пособие на основе исследуемого материала и другие.

Система информации о мире представляет собой концептуальную систему, т. е. систему определенных концептов, представлений человека о мире, – систему, конструируемую человеком как членом определенной когнитивной и культурной общности. В построении таких систем естественный язык играет существенную роль. Соотнесение языка и окружающей действительности, которое осуществляется концептуальной системой, является кодированием языковыми средствами определенных фрагментов концептуальной системы.

Д.С. Лихачев под понятием «концепт» подразумевает «мысленное образование, которое замещает ... в процессе мысли неопределенное множество предметов одного и того же рода» [3, с. 80].

А. Вежбицкая считает, что концепт – это «объект из мира «идеальное», имеющий имя и отражающий культурно-обусловленное представление о мире «действительности» [2, с. 111].

А В.А. Маслова в качестве рабочего дает следующее определение концепта: концепт – это «семантическое образование, отмеченное лингвокультурной спецификой и характеризующее носителей определенной этнокультуры» [4, с. 96].

Согласно С.А. Аскольдову, художественные концепты заключают в себе «неопределенность возможностей», они символичны, динамичны, потенциальны. Порожденные создателем, концепты растут, развиваются, отторгаются, искажаются в восприятии [1, с. 12].

“American Dream” – выражение, часто употребляемое для обозначения жизненных идеалов жителей США как в материальном, так и в духовном смысле.

В «Политическом словаре» Уильяма Сефайра сказано: «Для многих иммигрантов ... Статуя Свободы являлась первым, что они видели в США и символизировала американские ценности» [9, р. 78].

Согласно Брэггу и Дрэйтону «Американская мечта»:

- вера в устойчивое развитие индивидуальных, коллективных, социальных условий существования, вера в прогресс;
- убежденность в том, что каждый может реализовать свои амбиции собственными усилиями;
- уверенность в том, что Америка – Богом избранная страна, чье назначение – призвать весь мир к американскому стилю демократии и т.д. [6, р. 125].

Т. Драйзер обличает «американскую мечту», критикуя и этический, и политический, и религиозный планы концепта. Мечтая о красивой жизни, желая вырваться из нищеты и оторваться от семьи, главный герой романа Клайд Гриффитс не выдерживает испытания призрачным светом роскоши и идет на преступление. Но Т. Драйзер винит не только Клайда, ведь он слаб и незрел, но и окружение, которое толкает его на этот поступок, т.к. в обществе Америки культивируется финансовый успех, внешний лоск. Материальное благо становится мерилем счастья.

В романе Т. Драйзера «Американская трагедия» доминирующим является концепт АМЕРИКАНСКАЯ МЕЧТА, вербально выраженный словом и синонимами слова «успех».

В предоставленной в Толковом словаре статье Т.Ф. Ефремовой под успехом подразумевается признание удачи со стороны окружающих, общественное одобрение... [5, с. 17].

Так, успех отождествляется с безусловным следованием ритуалу обыденного существования и житейским благополучием....

Семантически близкими лексеме УСПЕХ являются следующие лексические единицы: “success”, “prosperity”, “bright”, “salary”, “wealth”, “pleasure” «богатство», «роскошь», «благополучие», «блеск», «заработок», «шик», «удовольствие».

Для наглядности рассмотрим частотность употребления ядра концепта «AMERICAN DREAM» («АМЕРИКАНСКАЯ МЕЧТА») и вышеупомянутых семантически близких языковых единиц в романе. Например, частотность употребления языковых единиц

и количеств совпадений в тексте такова: “Success” – 46; “Prosperity” – 3; “Bright” – 73; “Salary” – 17; “Wealth” – 43; “Pleasure” – 52 [7]. Все эти слова совпадают в своем вещественном содержании и олицетворяют «успех» в материальном смысле.

Рассмотрим дефиниции, предложенные в Толковом словаре Т.Ф. Ефремовой [5] и Oxford Learner’s Dictionaries [8].

Wealth is a large amount of money, property, etc. that a person or country owns [5, с. 17].

Bright full of light; shining strongly [8, p. 59].

Но комфортная жизнь и достаток предназначены не для всех, так как речь в определении слова идет о жизни, делах и достатке одного человека. Данную гипотезу хорошо иллюстрируют личные мысли и переживания Клайда Гриффитса: “For now, all at once, he saw economic independence ahead for himself, if not for his family, and he did not care to complicate it with any claims which a confession as to his real salary would most certainly inspire”.

Детально рассмотрев ядро концепта как его структурную составляющую, обратимся к периферии концепта.

Как именно стремится достичь успеха главный герой в произведении Т. Драйзера «Американская трагедия» можно увидеть в примере из текста: “Clyde was so flustered and disturbed by the cool, examining eyes of the man before him that he could scarcely get his breath properly, and swallowed hard. For the first time in his life, it occurred to him that if he wanted to get on he ought to insinuate himself into the good graces of people – do or say something that would make them like him” [7, p. 145].

В данном отрывке можно заметить, что исследуемый культурный концепт вербализуется посредством словосочетаний «расположить к себе людей», «сказать что-то, что им бы понравилось». Очевидно, что для Клайда, главной целью является успех и признание, и ему легко поступиться своими принципами, соврать или польстить тому, кто неприятен, ради достижения своей цели.

Для главного героя произведения – Клайда, в течение описанных событий полностью утрачиваются духовные и нравственные ценности, его поглощает стремление к тому УСПЕХУ, который принято считать гедонистическим.

Таким образом, АМЕРИКАНСКАЯ МЕЧТА в романе Т. Драйзера означает духовную деградацию личности, его заикленности на успехе как материальном благе. И в этом заключена одна из причин произошедшей «американской трагедии».

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ работы заключается в комплексном подходе, синтезирующем лингвостилистический и литературоведческий анализы текста, что позволяет в дальнейшем продолжить исследование теоретической базы лингвостилистического анализа и литературоведческого анализа в единстве его формы и содержания.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ обусловлено тем, что разработанное электронное пособие может быть использовано в учебном процессе при изучении курса «История зарубежной литературы» студентами филологических специальностей в высших учебных заведениях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРЫ

1. Аскольдов С.А. (1997) Концепт и слово. Взято из: Русская словесность: Антология / Под ред. проф. В.П. Нерознака. М.: Academia.
2. Вежбицкая А. (1997) Язык. Культура. Познание: Пер. с англ. М.: Русские словари.
3. Лихачев Д.С. (1997) Русская словесность. Взято из: От теории словесности к структуре текста: Антология / Под ред. проф. В.П. Нерознака. М.: Academia.
4. Маслова В.А. (2004) Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. : Издательский центр «Академия».
5. Толковый словарь (1988) / Вступ. ст. Т.Ф. Ефремовой. М.
6. Bragg J., Drayton M. (2004) The American Dream. London.: Longman, 64 p.
7. Dreiser T. (1995) American tragedy. New York.
8. Oxford Learner's Dictionaries (1993). New York.
9. Safire's New Political Dictionary. Random House (1993). New York.

Charyiev Nazar

**CREATION OF AN ELECTRONIC GUIDE FOR STUDENTS' INDEPENDENT STUDY:
«LINGUOCULTUROLOGICAL ASPECTS OF THE AMERICAN DREAM REPRESENTATION
CONCEPT IN THE NOVEL 'AN AMERICAN TRAGEDY' BY T. H. DREISER»**

In the work the concept of «concept» and peculiarities of the concept sphere in the work of the American writer XX century Theodor Dreiser is considered on the example of his novel "American tragedy" («American tragedy»). It is emphasised that the Kernel of the concept is «Success»; and the Periphery is the phrase "win over" («have to yourself»), oblige («please»).

Key words: cognitive linguistics, concept, concept sphere.

УДК 81'23'37=161.2.

**АСОЦІАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ГУСТАТОРНОЇ ЛЕКСИКИ
В «ЕНЕЇДІ» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО**

Швець Юлія Вікторівна

аспірантка кафедри української мови,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Україна, Одеса

Науковий керівник – завідувач кафедри, д-р філол. н., професор Ковалевська Т. Ю.

У статті наведено результати асоціативного експерименту, проведеного на матеріалі густаторної лексики, зафіксованої в поемі І. Котляревського «Енеїда». Слова-стимули схарактеризовано з етимологічних і семантичних позицій, виявлено найчастотніші лексеми, конкретизовано їхній асоціативний фон.

Ключові слова: лексика на позначення їжі та питва (густаторна лексика); асоціативний експеримент; слова-стимули; слова-реакції; «Енеїда» І. Котляревського.

Вступна частина. Асоціативний експеримент як один з основних методів психолінгвістичних досліджень дає змогу вивчати комплексний феномен людської свідомості. Сучасні психолінгвісти зазначають, що «упроваджений К.-Г. Юнгом

асоціативний експеримент на сьогодні використовується у галузі психолінгвістики та суміжних з нею дисциплін як ефективний метод дослідження глибинних закономірностей у мереживі сенсових кореляцій загальної архітекτονіки людської свідомості» [1]. Проблеми вивчення асоціацій та залучення асоціативного експерименту не є новими в сучасній науці, проте і сьогодні залишаються актуальними. Дослідженню породження та сприйняття асоціацій присвячено праці таких сучасних учених: О. Горошко [2], Т. Ковалевської [3], [4], [5], Н. Кутузи [6], Н. Уфимцевої [7], Т. Недашківської [8], Д. Терехової [9], в працях яких зазначено, що «Асоціативний експеримент – це виявлення зв'язків уявлень, які зумовлені попереднім досвідом і завдяки яким одне уявлення, що з'являється у свідомості, викликає на основі схожості, суміжності або протилежності інше» [10, с. 54]. Асоціації в межах асоціативно-змістового поля розподіляються за певними напрямками, утворюючи паралелі. Асоціативні паралелі – це закономірні зв'язки, котрі виникають у процесі мислення між елементами психіки, в результаті яких поява одного елемента в певних умовах викликає образ іншого, пов'язаного з ним. Інакше кажучи – це зв'язки між окремими явищами, фактами чи предметами, котрі відображені у свідомості та закріплені у пам'яті особистості [10, с. 42]. Т. Ковалевська зазначає, що «асоціації є своєрідним експлікатором інтернальної архітекτονіки у статуйних інваріантах семантичних зв'язків та віртуальній динаміці смислових варіацій, що доводить необхідність поглибленого вивчення процесів і результатів асоціювання, можливість використання яких у різноманітних наукових дослідженнях (мовознавство, психолінгвістика, теорія комунікації, сугестивна лінгвістика, іміджелогія тощо) не підлягає сумнівам» [3, с.4].

Опрацювавши текст твору «Енеїда» І. Котляревського, яка є «справжньою енциклопедією життя українського народу, його мови» [11], визначимо асоціативний фон лексики на позначення їжі і питва: **зілля, лемішка, путря, сивуха, брага, галушка, варенуха, сивуха, кисіль, борщ**, яка є складником ментальності українців, своєрідним віддзеркаленням культурних традицій народу, «ідентифікаторами найрізноманітніших відтінків смаків і присмаків, смакових відчуттів, котрі виникають у персонажів творів літератури постійно або тимчасово» [12, с. 19]. Завдяки цим дослідженням ми хочемо отримати більш розгалужену інформацію щодо слів-стимулів та слів-реакцій респондентів з метою опису асоціативного фону густаторної лексики у контексті «Енеїди»: «Експеримент, під час якого враховуються соціальні, вікові, етнічні чинники, котрі впливають на світосприйняття, допоможе визначити нам ті риси лінгвоментальності, які формують духовний стрижень нації» [13, с. 5]. Таким чином **метою** нашої розвідки є унаочнення слів-реакцій респондентів на запропоновані лексеми на позначення їжі та питва з їх подальшим групуванням за категоріями: **логічних та граматичних реакцій (ЛР, ГР)**. Сформульована мета передбачає виконання низки конкретних **завдань**, а саме: 1) схарактеризувати густаторну лексику поеми «Енеїда» з етимологічних та семантичних позицій; 2) провести асоціативний експеримент на основі цих лексем серед 11 респондентів; 3) виокремити найчастотніші та маловживані слова-реакції; 4) конкретизувати їхній асоціативний фон.

Основна частина. Ми представили 11 студентам-філологам українцям спеціальності «Українська мова та література» і «Німецька мова» ряд слів – 10 запозичень на позначення їжі і питва у контексті «Енеїди» І. Котляревського і запропонували подати асоціації на кожне

слово. В експерименті виявили бажання брати участь лише особи жіночої статі. Вік опитаних студентів становить 18–23 роки. Ми дослідили їх асоціації на представлені лексеми і класифікували їх за принципом максимальної схожості, збігу понять на те чи інше позначення їжі та питва. У монографії «Мова і свідомість» [14] на основі добутих експериментальним шляхом даних, О. Лурія твердить про існування двох принципово відмінних видів вербальної інформації – «комунікації подій» та «комунікації відношень». Перший вид є синтагматичним, зміст без особливих зусиль із боку інтерпретатора може візуалізуватися, другий потребує встановлення парадигматичних зв'язків між об'єктами, – про позиціонування [15, с. 145]. У зв'язку з цим ми послідовно порівнюємо між собою пари стимул-реакція за двома категоріями: **логічні реакції і граматичні реакції**. **Логічні зв'язки** – це зв'язки за змістом між стимулами і реакціями, які у свою чергу, поділяються на підгрупи *центральні* і *периферійні* [16, с. 31]. Якщо такий зв'язок є (наприклад, сивуха – горілка), то ставиться будь-який розпізнавальний знак (наприклад, галочка ☒) у графу “центральна логічна реакція”. Якщо ж цей зв'язок відсутній, то галочку ставлять у графі “периферійна логічна реакція” [16, с. 32]. **Граматичні зв'язки** – це зв'язки між стимулами і реакціями у межах граматичних категорій. З погляду граматичного критерію також можна виділити два варіанти відповідних реакцій: *синтагматичні* і *парадигматичні*. Під *синтагматичним* варіантом зв'язку між словом-стимулом і словом-реакцією розуміється зв'язок між різними граматичними категоріями, наприклад, між іменниками і прикметниками або дієсловами і прислівниками, іменниками (сивуха – гнати). Під *парадигматичними* реакціями випробуваних розуміється зв'язок у межах однієї граматичної категорії (зілля – трава). Збільшення синтагматичних реакцій свідчить про комплексність мислення, вміння людини, яка бере участь в експерименті, виділяти рядоположні об'єкти і їхні ознаки [16, с. 33]. Потракуємо слова-стимули і реакції за наведеними вище позиціями, представимо асоціації студентів на запропоновані 10 лексем на позначення їжі і питва, подаючи у дужках кількість однакових реакцій опитуваних респондентів (від найчастотніших до поодиноких).

Зілля – це навар або настій з деяких рослин, який використовується в народній медицині переважно з лікувальною метою [17]. Слова-реакції: зело (3), трава (1), трави (1), поле (1), відьма (1), чари (1), Маруся Чурай (1), чаклунство (1).

Лемішка – це страва з густо запареного борошна, звичайно гречаного [17]. Борошно (4), булочка (4), випічка (3).

Путря – це страва з ячної крупи і солодкого квасу [17]. Каша (6), крупа (2), ячмінь (1), зерно (1), пшениця (1).

Сивуха – це недостатньо очищена хлібна горілка [17]. Горілка (6), чарка (2), козак (2), настоянка (1).

Брага – це спиртний напій різної міцності, рід пива [17]. Бочка (4), мед (3), дріжджі (1), шинок (1), козак (1), чарка (1).

Галушка – це різаний шматок прісного тіста, зварений на воді, молоці [17]. Полтава (3), сметана (2), вареник (2), борошно (1), соус (1), яйце (1), тісто (1).

Варенуха – це горілка, зварена з медом і сухими фруктами та ягодами [17]. Варити (7), вариво (2), варення (2).

Сирівець – це напій із залитих кип'ятком і настояних протягом певного часу житніх сухарів; хлібний квас [17]. Горілка (3), напій (2), слива (1), слив'янка (1), чарка (1), мед (1), шинок (1), гнати (1).

Кисіль – це драглиста страва з ягідного або фруктового сиропу з домішкою крохмалю [17]. Ягоди (3), вишня (3), кисле (2), варити (1), калина (1), киснути (1).

Борщ – це страва, що вариться з посічених буряків, капусти з додатком картоплі та різних приправ [17]. Пампушка (4), сметана (2), українець (1), цибуля (1), буряк (1), страва (1), сало (1).

Можемо констатувати той факт, що на слово «зілля» маємо 8 асоціацій, серед них: 8 ЛР центральних, 8 ГР парадигматичних. Найчастотніша серед реакцій: зілля – зело (3).

«Лемішка» 3 асоціації, серед них: 3 ЛР центральних, 3 ГР парадигматичних. Найчастотніші – лемішка- борошно, булочка (по 4).

«Путря» 5 асоціацій, серед них: 5 ЛР центральних, 5 ГР парадигматичних. Найчастотніша – путря-каша (6).

«Сивуха» 4 асоціації, серед них: 4 ЛР центральних, 4 ГР парадигматичних. Найчастотніша – сивуха-горілка (6).

«Брага» 6 асоціацій, серед них: 6 ЛР центральних, 6 ГР парадигматичних. Найчастотніша – брага-бочка (4).

«Галушка» 7 асоціацій, серед них: 7 ЛР центральних, 7 ГР парадигматичних. Найчастотніша – галушка-Полтава (3).

«Варенуха» 3 асоціації, серед них: 3 ЛР центральних, 2 ГР парадигматичних (варенуха-вариво, варення), 1 ГР синтагматична (варенуха-варити). Найчастотніша – варенуха-варити(7).

«Сирівець» 8 асоціацій, серед них: 8 ЛР центральних, 7 ГР парадигматичних (сирівець-горілка, напій, слива, слив'янка, чарка, мед, шинок) і 1 ГР синтагматична (сирівець-гнати). Найчастотніша – сирівець-горілка (3).

«Кисіль» 6 асоціацій, серед них: 6 ЛР центральних, 3 ГР парадигматичних (кисіль-ягоди, вишня, калина) і 3 ГР синтагматичних (кисіль-варити, киснути, кисле). Найчастотніші – кисіль-ягоди, вишня (по 3).

«Борщ» 7 асоціацій, серед них: 7 ЛР центральних, 7 ГР парадигматичних. Найчастотніша – борщ-пампушка (4).

Відсутність периферійних реакцій в межах ЛР демонструє те, що всі учасники асоціативного експерименту добре володіють мовою, не мають порушених динамічних особливостей, наприклад, загальмованості розумових процесів, тощо [18, с. 32].

Висновки. Отже, детальний аналіз отриманих результатів асоціативного експерименту дає підстави свідчити, що серед розглянутих слів-реакцій маємо такі повторювані однакові асоціації (від найчастотніших до найменш згадуваних): густатив «варенуха» викликало 7 ідентичних асоціацій *варити*. Це пов'язано із усвідомленням дії, яка відбувається під час процесу приготування такого напою, за сюжетом аналізованого нами контексту твору, герої під час приготування страв і напоїв використовували саме цей процес термічної обробки продуктів – варіння, що одразу і спадало на думку опитуваних респондентів. У зв'язку з вищезазначеним слово-реакція «варити» – *найбільш уживане*

в нашому експерименті. Слова «*путря*», «*сивуха*» мають по 6 повторюваних слів-реакцій, *путря-каша* (респондентами зафіксовано усвідомлення того, що цю страву готують на основі зернових культур, в результаті обробки яких, вона дійсно нагадує кашоподібну масу), *сивуха-горілка* (найчастотніша паралель між цими двома напоями, оскільки сивуху прийнято вважати різновидом горілкового виробництва). «*Бориц*», «*брага*», «*лемішка*» мають по 4 асоціації, що повторюються серед респондентів: *бориц-пампушка* (паралель між двома найколеритнішими стравами української кухні: борщем й пампушкою свідчить про етнічний чинник, котрий формує світосприйняття опитуваних респондентів і породжує такого типу асоціації), *брага-бочка* (найпопулярніше місце зберігання цього напою, яке породжувалось уявою опитуваних), *лемішка-борошно* (пригадування основи цього продукту). Густативи «*галушка*», «*зілля*», «*кисіль*», «*сирівець*» стимулювали по 3 типових асоціації: *галушка-Полтава* (це свідчить про те, що респондентами продемонстровано усвідомлення того, в якому регіоні України ця страва готується найкраще і вважається символом міста – це Полтава, Полтавська область), *зілля-зело* (учасниками експерименту зазначено розуміння того, з чого збирали і варили зілля; цікавою виявилась асоціація «Маруся Чурай». Студентка, яка запропонувала таке слово-реакцію, пригадала однойменний твір художньої літератури, історичний роман у віршах Л.Костенко, за сюжетом якого було звинувачено головну героїню Марусю Чурай у вбивстві Гриця Бобренка шляхом отруєння його зіллям), *кисіль-ягоди* (найчастіше цей напій готують на ягідному сиропі, що і було породжено уявою опитуваних респондентів), *сирівець-горілка* (зафіксовано розуміння густативу як різновиду спиртного напою). Отримані та проаналізовані вище слова-стимули та слова-реакції подано у вигляді таблиці 1. за категоріями ЛГ і ГР.

Таблиця 1.

Стимул	Логічна реакція		Граматична реакція	
	Центральна	Периферійна	Синтагматична	Парадигматична
1.Зілля	☒			☒
2.Лемішка	☒			☒
3.Путря	☒			☒
4.Сивуха	☒			☒
5.Брага	☒			☒
6.Галушка	☒			☒
7.Варенуха	☒		☒	☒

8. Сирівець	☒		☒	☒
9. Кисіль	☒		☒	☒
10. Борщ	☒			☒

Перспективи подальшого розвитку вбачаємо в детальному дослідженні густативів на матеріалі української художньої літератури XVIII–XXI ст.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковалевська Т. (2001). *Семантика онімних асоціатів у рекламному дискурсі*. Видав. ОНУ імені І. І. Мечникова. Отримано з: <http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/01/Kovalev> (дата звернення: 28.04.2021)
2. Горошко Е. (2001) *Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента*. Харьков ; Москва : Изд. группа «РА - Каравелла». 320 с.
3. Ковалевська Т., Сологуб Г., Ставченко О. (2001) *Асоціативний словник української рекламної лексики*. Одеса : Астропринт. 116 с.
4. Ковалевська Т., Кутуза Н. (2011) *Короткий асоціативний словник рекламних слоганів*. Одеса: Астропринт. 80с.
5. Ковалевська Т. (2013) *Прикладні аспекти укладання асоціативних словників*. НАН України. ІУМ. Українська і словянська тлумачна і перекладна лексикографія. Київ. С. 140–146.
6. Кутуза Н. (2009) *Асоціативні ефекти соціальної реклами*. Діалог : Медіа-студії : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт. Вип. 9. С. 145–154.
7. Уфимцева Н. (2011) *Языковое сознание: динамика и вариативность*. Москва, Калуга : Институт языкознания РАН (ИП Шилин И.В.). 252 с.
8. Недашківська Т. (2013) *Вільний асоціативний експеримент як метод наукового дослідження та можливості його застосування для вивчення проблем державної служби*. Вісник НАДУ при Президентіві України. № 8. С. 71–79.
9. Терехова Д. (2017) *Психолінгвістичний аналіз асоціативних полів слова-стимулу «Друг» за даними спрямованих асоціативних експериментів*. Вісник КНЛУ. Серія філологія. Том 20. № 2. С. 85–91.
10. *Записки з українського мовознавства*. (2009) №. 18 : Зб. Наук. Праць = Opera in linguistica ukrainiana : Fasciculum 18. Одеса: Астропринт. 396 с.
11. Гуць М. (2009) *Перший твір нової української літератури*. НТУУ. Отримано з: <https://kpi.ua/936-14> (дата звернення: 30.03.2021).
12. Ковпик С. (2014) *Поетика густативів (на матеріалах творів української прози XIX ст.)* : монографія. Кривий Ріг. 179 с.
13. *Записки з українського мовознавства*. (2014) №. 21 : Зб. Наук. Праць = Opera in linguistica ukrainiana : Fasciculum 21. Одеса: Полипринт. 148 с.
14. Лурия А. (1979) *Язык и сознание*. Москва: Изд-во МГУ. 320 с.

15. Мілінчук В. (2015) *Психологічні прояви вербально-логічного і наочно-предметного мислення у мовленнєвій діяльності молодших школярів*. Наукові записки НУОА. Серія «Психологія». № 1. С. 143-151.
16. Климкова Л. (1991) *Асоціативне значення слів в художньому тексті*. Філолог. науки. № 1. С. 45–54.
17. *Тлумачний онлайн-словник укр.мови*. Отримано з: <https://slovnyk.ua> (дата звернення: 28.04.2021)
18. Козляковський П. (2004) *Загальна психологія*. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили. 240 с.

Shvets Yu. V.

**ASSOCIATIVE FEATURES OF WORDS RELATED FOODS AND DRINKS IN THE POEM
«ENEYIDA» BY I. KOTLYAREVSKY**

The article examines the functioning of stimulus words and reaction words related foods and drinks in the context of poem "Eneyida" by I. Kotlyarevsky, presents etymological analysis of associations and was used the method of associative experiment of words related foods and drinks. Characterized the etymology and semantics of stimulus words, concretized their associative background.

Key words: words related foods and drinks; associative experiment; stimulus words; reaction words; "Eneyida" by I. Kotlyarevsky.

УДК 811.512.163+811.161.1

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ РЕДАГУВАННЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Юрченко Ірина Віталіївна

студентка 4-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

У статті розглядаються проблеми машинного перекладу на лексико-семантичному рівні та способи їх усунення в контексті загального підвищення якості й ефективності перекладу. Запропоновані довідкові ресурси, якими може користуватися перекладач під час лексико-семантичної правки машинного перекладу. Дослідження здійснено на матеріалах синонімічних та тлумачних словників.

Ключові слова: машинний переклад; редагування перекладу; полісемія; омонімія.

Постановка проблеми. Значення перекладу в сучасному світі складно переоцінити: він дозволяє долати мовний бар'єр і сприяє взаємозбагаченню та взаємодії різних культур. У наш час саме швидкий машинний переклад користується популярністю як серед звичайних користувачів мережі Інтернет, так і серед професійних перекладачів. Проте, незважаючи на простоту у використанні і широкі функціональні можливості, машинний переклад все одно вимагає постредагування, його якості і адекватності часто залишаються незадовільними.

Способи редагування машинного перекладу досліджувалися неодноразово. Наприклад, Ф. Коен, С. Ніренбург, Р. Г. Піотровський, Х. Ушкорайт, Дж. Хатчинс присвячували свої роботи розгляду положень про стратегії реалізації систем машинного

перекладу, способів опису лінгвістичних алгоритмів формалізації природних мов для онлайн-перекладачів. Н. В. Нечаєва, С. Ю. Светлова, В. А. Хасанова у своїх дослідженнях розробляли стратегії постредагування машинного перекладу як способу досягнення адекватної якості машинного перекладу. Однак, аналіз останніх досягнень систем нейронного машинного перекладу з подальшою розробкою рекомендацій щодо редагування електронних перекладацьких ресурсів на базі мовної пари англійська – українська не проводився, що і зумовлює **актуальність** нашої розвідки.

Метою нашої статті є дослідження особливостей лексико-семантичної правки машинного перекладу (далі: МП) як одного з аспектів редагування МП. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) розглянути основні лексико-семантичні труднощі, які виникають під час перекладу англійської літератури українською мовою; 2) визначити шляхи подолання лексико-семантичних труднощів перекладу англійських текстів.

Об'єктом дослідження є лексико-семантична система англійської та української мов, а **предметом** – способи та прийоми відтворення складних лексико-семантичних явищ англійської літератури в українських перекладах.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі **методи** дослідження: метод зіставного аналізу (проаналізовані лексико-семантичні явища полісемії та омонімії в англійській та українській мовах) та описовий метод (висвітлені теоретичні положення наукової розвідки).

Зважаючи на той факт, що системи машинного перекладу (далі: СМП) найчастіше припускаються помилок у виборі правильного еквівалента перекладному слову або словосполученню, що призводить до спотворення або навіть втрати загального змісту перекладного тексту, під час редагування МП у першу чергу необхідно здійснювати лексико-семантичну правку результатів перекладу.

І. В. Корунець зазначає, що, стикаючись з «хибними друзями перекладача» в англійській та українській мовах, перекладач найчастіше має справу з багатозначними словами. Для сучасної англійської мови характерний високий ступінь полісемії, зокрема через принцип мовної економії – вживання одних і тих самих мовних форм на позначення того, що досі в галузевій термінології не мало спеціальної назви [2, с. 27]. Машинні ж перекладачі нездатні розуміти контекст, щоб правильно перекладати полісемантичні слова.

Тому, на нашу думку, перекладачу варто починати з редагування помилок, зумовлених багатозначністю. Невідповідність лексичної семантики слова змісту/тематичі тексту, порушення семантичної сполучуваності слів можуть свідчити про помилки у використанні багатозначних слів у перекладному тексті. Перекладач, редагуючи текст, має виявити слова, вжиті з такими порушеннями і невідповідності, і далі працювати з ними, застосовуючи тлумачні словники англійської та української мов, перекладні англо-українські словники, словники синонімів української мови, наприклад:

– FREE Online Translation

<http://www.unlimited-translate.org/en/dictionaries/english-to-ukrainian;>

– Комплексний український онлайн словник (у цьому словнику подаються словозміна, синонімія, антонімія)

[http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/;](http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/)

- Словник української мови онлайн

<https://sum20ua.com/>;

- Онлайн-версія Академічного тлумачного словника «Словника української мови»

в 11 томах

<http://sum.in.ua/>;

- Онлайн словник синонімів

https://ukrainiskamova.com/publ/slovník_sinonimiv/.

Говорячи про стратегії перекладу багатозначних термінів, слід також згадати напрацювання в методиці вивчення термінів, якими варто користуватися:

- *Борисова Л.І.* Основні проблеми науково-технічного перекладу;
- *Карабан В.І.* Переклад англійської наукової і технічної літератури;
- *Кульчицька А.О.* Переклад термінів.

Можливі випадки, коли прийнятий у технічній літературі термін адресанту невідомий. Тому при перекладі англійської статті за певною спеціальністю, крім словника, необхідно звертатися й до довідкових видань: загальних і галузевих енциклопедій, енциклопедичних словників спеціалізованих академічних видавництв («Українська енциклопедія», «Наукова думка» та інших).

На думку К. І. Ляндебурської, той факт, що часто подібні англійські слова характеризуються більш розгалуженою семантичною структурою, ніж відповідні українські слова, має важливі наслідки для перекладацької практики: переклад міжмовних омонімів з англійської мови на українську приховує в собі більше можливостей помилок, ніж переклад таких слів з української на англійську [3, с. 77]. Тому після редагування перекладу багатозначних слів перекладачу варто перейти до редагування омонімів.

В англійській та українській мовах міжмовні омоніми налічують кілька тисяч слів та трапляються в межах чотирьох частин мови: іменників, прикметників, прислівників і дієслів [1, с. 97]. Наприклад, *complexion* – *колір обличчя*, а не *комплексія*, *fraction* – *дріб*, а не *фракція*, *accurate* – *точний*, а не *акуратний*, *lunatic* – *божевільний*, а не *лунатичний*, *actually* – *фактично*, а не *актуально*, *alternative* – *варіант*, а не *альтернатива*, *data* – *дані*, а не *дата*, *mode* – *режим*, а не *мода*, *decade* – *десятиліття*, а не *декада*, *dynamic* – *гнучкий*, *дієвий*, а не *динамічний*, *original* – *початковий*, а не *оригінальний*, *resin* – *смола*, *каніфоль*, *глей*, а не *резина*.

Причинами неправильного перекладу омонімів є нерозрізнення СМП контекстуальних значень або стилістичних відтінків омонімів, неправильний вибір значення омонімічного терміна із суміжної галузі науки або техніки.

Обираючи найбільш вдалий відповідник омонімічного терміна, перекладачеві необхідно завжди звертати увагу на зміст речення і, якщо це можливо, на весь контекст, а також його жанр і стиль. Коли на шляху адекватного перекладу виникають труднощі у зв'язку з розкриттям значення слова або словосполучення, перш за все варто звернутися до словника. Серед довідкових ресурсів у мережі Інтернет щодо перекладу міжмовних омонімів ми рекомендуємо такі:

- Ukrainian-English Dictionary

<https://ukrainian.english-dictionary.help/commonly-confused-words.php>;

- Useful English
<https://usefulelenglish.ru/writing/homonyms-main-list>;
- An English Homophone Dictionary
<http://legacy.earlham.edu/~peters/writing/homophone.htm>;
- The Concise Oxford Dictionary
<http://www.english-for-students.com/Homonyms.html>;
- Англійсько-Українсько-Англійський Словник Наукової Мови
<https://e2u.org.ua/dicts/4/pered>.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробці рекомендацій з граматичної (морфологічне та синтаксичне редагування), стилістичної та пунктуаційної правок машинного перекладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кісіль М. В. (2011) *До проблеми машинного перекладу*. Івано-Франківськ: ІФНГУНГ.
2. Корунець, І. В. (2010) *Теорія і практика перекладу*. Вінниця : Нова Книга.
3. Ляндебурська К. І. (2015) *Якість машинного перекладу усних та письмових текстів*. К.: Аграр Медіа Груп.

Yurchenko I.

LEXICO-SEMANTIC EDITING OF MACHINE TRANSLATION

The article considers the problems of machine translation at the lexical-semantic level and ways to eliminate them in the context of the general improvement of translation quality and efficiency. Reference resources that can be used by a translator during lexical and semantic editing of machine translation are offered. The research is carried out on the basis of synonymous and explanatory dictionaries.

Key words: machine translation; translation editing; polysemy; homonymy.

УДК 004.9

ІНТЕРНЕТ-КАТАЛОГ «ЗНАКИ-СИМВОЛИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ Е. ПО»: ЕТАПИ РОЗРОБЛЕННЯ

Юсупов Ільмаз Шахмуратович,

студент 4-го курсу спеціальності «Філологія», спеціалізація «Прикладна лінгвістика»,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Щербак О. В.

Стаття розкриває сутність понять «вебсайт» і «Інтернет-каталог» з указівкою на їхні диференційні ознаки. Вона пояснює про логіку конструювання Інтернет-каталога «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По» й моделювання етапів його розроблення. У ній презентовано контент розроблюваного Інтернет-каталога.

Ключові слова: вебсайт, Інтернет-каталог, художній дискурс, знак-символ, вплив.

Сьогодні підготовка фахівців із філології й насамперед прикладної лінгвістики стає неможливою без використання Інтернет-ресурсів, із-поміж яких особливу роль відграють вебсайти. Під ними прийнято розуміти «сукупність веб-сторінок, доступних в Інтернеті, які об'єднані як за змістом, так і навігаційно» [1]. Зокрема завдяки зусиллям мовознавців та

фахівців з інформаційних технологій створено чималу кількість навчальних і дидактичних продуктів такого типу: 1) сайти словників і довідників (напр.: <http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/>); 2) сайти для самоперевірки знань орфоепії, орфографії, граматики, пунктуації та стилістики (напр.: <https://onlinecorrector.com.ua/uk/>); 3) сайти для пошуку адекватних варіантів перекладу слів і словосполучень (<https://slovotvir.org.ua/about>); 4) персональні сайти відомих лінгвістів (напр., персональний сайт Олександра Авраменка: <http://xn--80aafnzkiym.xn--j1amh/>); 5) сайти, що презентують науковий доробок видатних учених (напр., сайт про Юрія Карпенка: <http://karpenko.in.ua/>). Крім цього, в мережі Інтернет є вебсайти, що містять детальну інформацію про різні лінгвістичні напрями, в т. ч. і маргінальні галузі мовознавства (напр., сайт про прагмалінгвістику див. за посиланням: <https://sites.google.com/site/yazyk13/podgotovka-k-ekzamenu/pragmalingvistika>). Однак такі Інтернет-продукти зазвичай відзначаються суто теоретичним характером, хоч для більш якісної фахової підготовки здобувачам освіти потрібен ілюстративний матеріал, представлений, крім того, в зручній для його усвідомлення формі. Цю функцію якнайкраще виконують Інтернет-каталоги, що є різновидами вебсайтів, проте наділені більшими функційними можливостями. Тому наша спроба створити Інтернет-каталог із прикладної наукової теми і визначає **актуальність** пропонованої розвідки, що посилюється також власне лінгвістичним дослідженням «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По».

Знаки-символи як лінгвосеміотичні одиниці вже певний час становлять інтерес для наукової громади. Специфіку їхнього функціонування встановлено вже в художніх дискурсах І. Франка (див. дисертацію Л. Лемець), П. Карманського (див. дисертацію Г. Осадко), В. Шкляра, В. Бойченка, Д. Кременя та Л. Чижової (див. статті В. Желязкової), а також у фольклорному (див. словник-довідник В. Жайворонка), релігійному (див. статті І. Дмитрів) та рекламному (див. дисертацію О. Щербак) дискурсах. Проте специфіка їхнього функціонування в художньому дискурсі Е. По й досі не визначена, як і не визначений їхній впливовий потенціал. Відтак усунення цієї лакуни в лінгвістичній науці з подальшим представленням результатів відповідного наукового дослідження у формі Інтернет-каталога увиразнюють актуальність пропонованої статті, що матиме не тільки теоретичну вагу, а також і практичну цінність для здобувачів освіти, які вивчатимуть лінгвосеміотику, дискурсологію, психолінгвістику, лінгвістику тексту, сугестивну лінгвістику, а також творчість Е. По як під час оффлайн-, так і в ході онлайн-занять.

Об'єкт дослідження – феномен і функційні потенції Інтернет-каталога як різновиду вебсайту, а **предмет** – етапи розроблення відповідного ресурсу з теми «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По».

Мета статті – презентувати етапи розроблення Інтернет-каталога «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По» й обґрунтувати їхню доцільність. Зазначена мета потребує розв'язання таких **завдань**:

- 1) розкрити сутність понять «вебсайт» і «Інтернет-каталог», вказавши на їхні диференційні ознаки;
- 2) пояснити логіку конструювання Інтернет-каталога «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По» й змодельовати етапи його розроблення;
- 3) презентувати контент розроблюваного Інтернет-каталога.

Джерельною базою роботи послужили як англійськомовні (оригінальні) тексти творів Е. По («Red Death», «The Oval Portrait», «The Cask of Amontillado», «The Golden Bug», «The Murders in the Rue Morgue»), так і їхні українськомовні переклади. **Фактичний матеріал** налічує понад 160 англійськомовних слів і словосполучень, а також таку саму кількість українських мовних одиниць, зафіксованих у вищезазначених текстах і кваліфікованих нами як знаки-символи. До фактажу роботи також увійшли 200 відповідей 50 респондентів, отриманих під час експериментального опитування.

У роботі використано чимало дослідницьких **методів**. *Описовий метод* прислужився для опису й уточнення провідних ознак і структурних особливостей вебсайтів та Інтернет-каталогів, обґрунтувати логіку етапів їхнього розроблення. *Метод формального розроблення програмного забезпечення*, а саме прийом конструктора, що застосовується в програмуванні, дав можливість створити сайт. За допомогою *методу семіотичного аналізу*, розробленого в парадигмі семіотики, вдалося ідентифікувати знаки-символи в художньому дискурсі Е. По з оперттям на класифікацію Ч. Пірса. Застосування *структурного методу* уможливило визначення семантичного значення зафіксованих знаків-символів у художньому дискурсі Е. По (за методикою компонентного аналізу). Використання математичного *методу кількісних підрахунків* дало можливість визначити найбільш та найменш динамічні за обсягом групи знаків-символів. *Метод анкетування* з психолінгвістичною *методикою семантичного диференціала Ч. Осгуда* посприяли проведенню експерименту й визначенню впливових потенцій досліджуваних мовних одиниць.

Існує чимало різновидів вебсайтів. Проте їхню множину можна розподілити за такими категоріями, як доступність сервісів, природа вмісту, спосіб взаємодії користувача, фізичне розміщення, схема подання вмісту [2]. Належність до певної категорії визначає призначення та функційні можливості сайту, спосіб доступу користувачів до його сервісів, структуру та особливості роботи з окремими складниками сайту, можливість доповнювати та змінював його зміст тощо. З огляду на це вебсайти поділяються на такі:

1) *за доступністю сервісів*: відкриті (доступні для будь-якого користувача), напіввідкриті (передбачають реєстрацію для доступу) та закриті (службові сайти організацій, особисті сайти приватних осіб);

2) *за природою вмісту*: статичні (вебсторінки презентуються в тому вигляді, в якому вони зберігаються на сервері) та динамічні (вебсторінки формуються в процесі виконання запиту користувача);

3) *за способом взаємодії користувача з ресурсами вебсторінок*: пасивні (користувач може лише переглядати відомості на вебсторінках) та інтерактивні (користувач може обмінюватися даними із сервером);

4) *за фізичним розміщенням*: зовнішні сайти мережі Інтернет та локальні сайти;

5) *за схемою подання вмісту*: інформаційні ресурси (тематичні сайти, Інтернет-портали, блоги, каталоги), веб-сервіси (пошукові та поштові системи, Інтернет-форуми, дошка оголошень, соціальні мережі тощо) та Інтернет-представництва (сайти-візитівки, корпоративні сайти, Інтернет-вітрини, Інтернет-магазини, промо-сайти) [3].

З-поміж різноманіття різновидів вебсайтів широким спектром функційних можливостей відзначаються Інтернет-каталоги. Вони мають продуману каталогізацію

(структура категорій і підкатегорій) та картки об'єктів презентації (фотографії з короткими описами). У простому каталозі є форма зворотного зв'язку.

Інтернет-каталог має більше можливостей, на відміну від звичайного веб-сайту. Це забезпечується через багаторівневу каталогізацію; фільтрацію чи сортування інформації за групами / блоками; розширений пошук по каталогу; можливість порівнювати обрані позиції в каталозі; а також у каталозі можна виводити для об'єкта презентації різні пов'язані елементи – статті, інструкції тощо. Є й додаткові сервіси, зокрема можна вмонтувати сервіс коментарів чи сервіс оцінки інформації [4].

У розробленні Інтернет-каталога за темою «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По» ми вирішили зосередитися на таких принципах:

- 1) дворівнева каталогізація з подальшим сортуванням інформації, що зокрема передбачає систематизацію зафіксованих у художньому дискурсі Е. По знаків-символів за двома групами – семантичною та прагматичною, де в кожній із груп здійснюється подальший їхній розподіл за кластерами;
- 2) сортування інформації на теоретичну, практичну та експериментальну;
- 3) розширений пошук по каталогу;
- 4) наявність гіперпосилань на наукові статті, що містять більш детальну інформацію про предмет уваги користувача Інтернет-каталогу;
- 5) наявність сервісу коментарів із можливістю отримати відповідь.

Наведене зумовлює сконструювати Інтернет-каталог «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По», послідовно дотримуючись таких етапів:

1) *попередній етап розробки каталога* передбачає вирішення низки питань загального характеру, зокрема тих, що стосуються загальної концепції сайту, його дизайну, цілей та функційного призначення, а також відбору матеріалів для формування його контенту;

2) *етап проектування каталога* має на меті визначити його структуру та встановити логіку зв'язків між структурними елементами. Як відомо, вебсайти та їхні різновиди зазвичай можуть мати одну із чотирьох існуючих типів структур: стандартну, каскадну, хмарочосну та павутинну [5]. Кожний із цих типів має свої переваги та недоліки, однак найбільш зручною для користувачів (зручність – це головний принцип створюваного нами прикладного продукту) є павутина, коли всі сторінки сайту містять посилання на інші сторінки, і користувач може легко перейти з будь-якої сторінки практично на будь-яку іншу [6]. Тому Інтернет-каталог «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По» матиме павутинну структуру (див. схему 1).

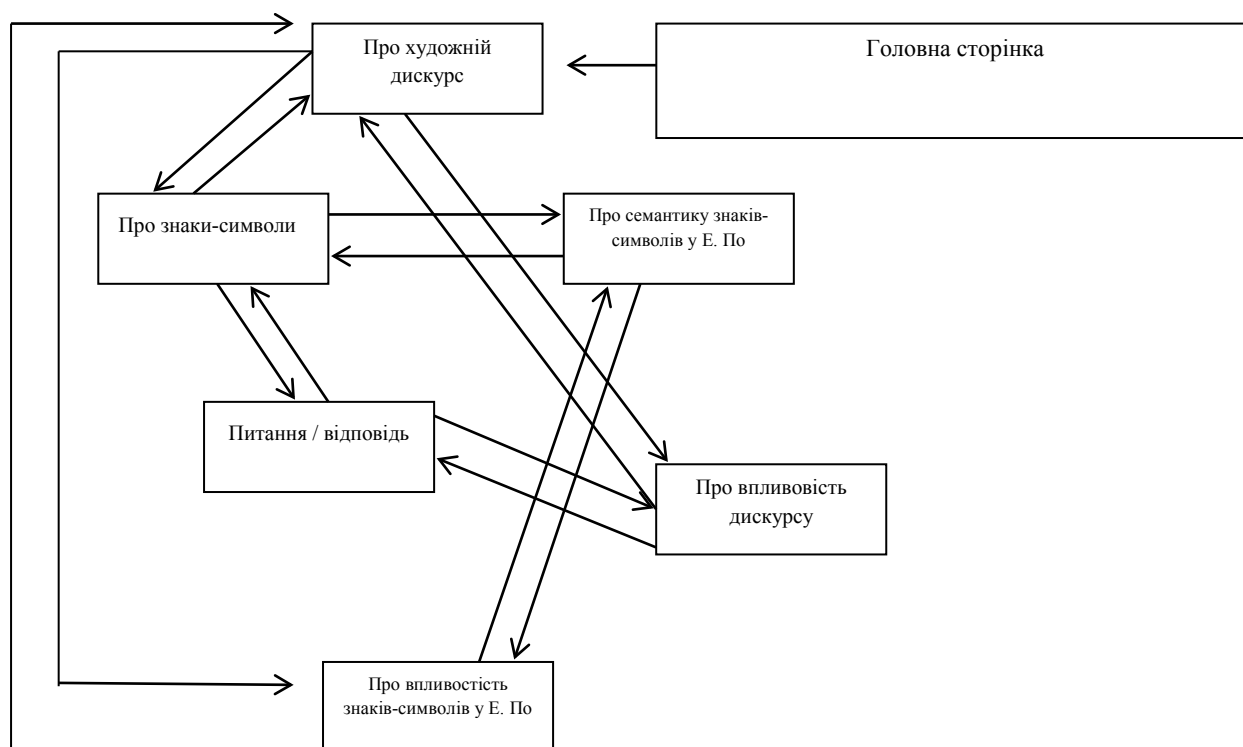

Схема 1. Структура Інтернет-каталога «Знаки-символи в художньому дискурсі Е. По»

3) *етап розроблення й тестування роботи Інтернет-каталога* передбачає щонайперше завантаження програми «Конструктор», за допомогою якої вибирається шаблон із дизайнерськими рішеннями, а далі здійснення наповнення контенту для кожного вкладення.

Зауважимо, що інформація в кожному вкладенні Інтернет-каталога є синтезованою й представляє собою готовий результат за кожним етапом проведеного дослідження з окресленої вище теми. Тому у вкладенні «**Про художній дискурс**» ми презентуємо суто теоретичну інформацію (див. табл. 1., укладену за матеріалами із джерела [6]).

Табл. 1. Основні теоретичні відомості про художній дискурс

Художній дискурс	
<i>Дефініції</i>	1) комунікативний акт, сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу адресантом і осмислення його мовної картини світу реципієнтом (О. Семенюк).
<i>Ознаки</i>	1) текст – наявність тропів і порівнянь у тексті; 2) мета – прагнення автора вплинути на читача за допомогою свого твору; 3) скерованість – антропоцентрична; 4) різноманіття жанрових, тематичних, вікових та ідеологічних складників.
<i>Структурні елементи</i>	Складається з багатьох «піддискурсів»: 1) політичний; 2) дипломатичний;

	3) медичний; 4) релігійний; 5) рекламний; 6) публіцистичний; 7) театральний тощо.
--	---

У вкладенні «**Про знаки-символи**» містяться такі дані:

1) дефініції різних авторів (понад 15), проте основну увагу скеровано на визначення

Ч. Пірса: знаки-символи – це «знаки умовного, довільного зв'язку з позначеним» [7, с. 124];

2) основні ознаки, до яких уналежнено такі:

- двобічність / однобічність;
 - системність як залучення знака до кодової системи з огляду на його синтагматичний та парадигматичний взаємозв'язки з іншими знаками мови;
 - відтворюваність як здатність повторюватися в цілісному, стійкому, фіксованому вигляді;
 - інформативність як придатність до передачі інформації;
 - здатність до узагальнення, відображену в можливості знака репрезентувати не лише конкретний референт, а й клас однорідних референтів;
 - комбінаторність як властивість до сполучення з іншими знаками;
 - довільність відносно позначуваного;
 - немотивованість / мотивованість іншими знаками мовного коду тощо [8, с. 124];
- 3) мовні репрезентанти, серед яких провідне місце посідають самостійні частини мови.

У вкладенні «**Про семантику знаків-символів у дискурсі Е. По**» увазі користувачів пропонується ознайомитися з результатами проведеного нами семантичного групування знаків-символів. Це вкладення має вже практичний характер.

Зауважимо, що всі зафіксовані знаки-символи в художньому дискурсі Е. По ми розподілили за семантичними кластерами, кожний із яких деталізували та проілюстрували відповідними прикладами (із перекладними варіантами, виконаними професійними перекладачами). Відповідна інформація на сайті презентується в такий спосіб (див. на прикладі кластера «ЛЮДИНА»):

КЛАСТЕР «ЛЮДИНА» містить знаки-символи, що виступають як:

а) маркери зовнішності (23 % випадків):

- *corpse-like mask* – «безживною маскою» (стосується кольору і виразу обличчя);
- *a young girl just ripening into womanhood* – юна дівчина, жіночність якої тільки-тільки розквітла;
- *in an instant his face grew violently red – in another excessively pale* – вмить лице йому побагровіло, а тоді зробилося смертельно бліде;

- *eyes looked empty* – очі робились безвиразні;

б) маркери характеру (15 % випадків):

- *filled with terror* – нажаханий;
- *a brute beast* – нікчемна тварюка;
- *cold and distant* – холодним і ніби чужим;

– *light-hearted friends* – найбезтурботніші друзі;

– *moody man* – мінливого норову;

в) маркери біологічної організації людини (15 % випадків):

– *horror of blood* – жаска багрянця крові;

– *my blood became cold* – кров стигла у моїх жилах;

– *the blood in my body became like ice* – аж похолов од відрази;

– *a death's head* – череп;

– *feel my pulse* – відчувати мій пульс;

г) маркери поведінки, вчинків і дій (45 % випадків):

– *the utterly lost* – найбільших відчайдушів;

– *a slight rushing movement* – кинутись до (непроханого гостя);

– *put forth hand to seize him* – підняти на нього руку;

– *Fortunato had hurt me a thousand times* – тисячу образ я покірно витерпів від Фортунато;

– *I promised myself that I would make him pay for this* – я заприсягся помститись;

– *a man to be feared* – його боялися;

– *a madman cannot plan* – божевільні нічого не тямлять;

– *to vex itself* – самокатування;

– *to exercise my reason* – спромогтись на думку;

– *brought to mind* – воскресав у пам'яті.

г) маркери родів діяльності та професій людини (2 % випадків):

– *he, the painter, took glory in his work* – він, маляр, аж хмелів од своєї праці;

– *the black-robed judges* – суддів у чорних мантиях.

В аналогічний спосіб презентовано ще 8 кластерів.

У вкладенні «**Про впливовість художнього дискурсу**» міститься інформація про феномен впливу, детально розглядається сутність комунікативного впливу й здійснюється аналітичний огляд його найпоширеніших різновидів, однак із-поміж них найбільшу увагу ми приділяємо класифікації О. Щербак, розробленій відповідно до принципів біологічної систематики К. Ліннея (див. схему 2, взяту із джерела [9, с. 168]):

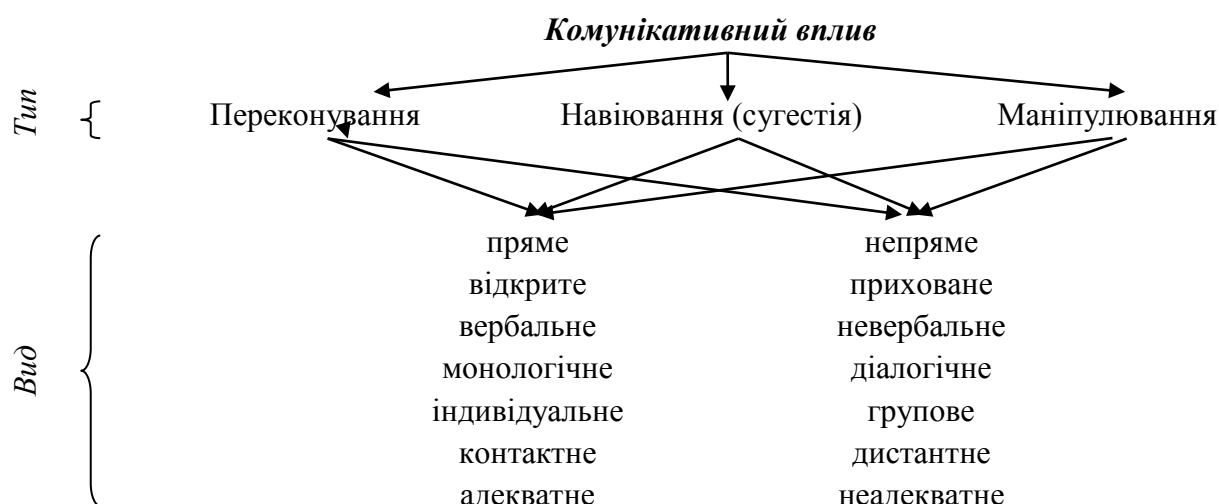

Схема 2. Типи та види комунікативного впливу (за О. Щербак)

У вкладенні «**Про впливовість знаків-символів**» містяться результати проведеного нами анкетного опитування респондентів із використанням методики семантичного диференціала Ч. Осгуда. В результаті вдалося з'ясувати найбільш та найменш впливові знаки-символи.

У вкладенні «**Питання / відповідь**» розміщено вікторини, що дозволяють користувачам Інтернет-каталога перевірити рівень засвоєння матеріалів. Ці вікторини створено нами за допомогою таких Інтернет-ресурсів, як «Kahoot» і «Flippity».

Отже, можемо зробити висновок, що створення Інтернет-каталогу є актуальним і доцільним на сьогодні, адже подібний ресурс з теоретичною та практичною частинами, що містить ілюстративний матеріал, таблиці та схеми, а також інтерактивні вікторини є доволі інформативним та легким у користуванні для будь-якого користувача, особливо для студента-філолога.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Поняття, структура та різновиди веб-сайтів. Автоматизоване розроблення веб-сайтів. URL: <http://www.ndu.edu.ua/liceum/web.pdf>.
- [2] Поняття, структура та різновиди веб-сайтів. Автоматизоване розроблення веб-сайтів. URL: <http://www.ndu.edu.ua/liceum/web.pdf>.
- [3] Поняття, структура та різновиди веб-сайтів. Автоматизоване розроблення веб-сайтів. URL: <http://www.ndu.edu.ua/liceum/web.pdf>.
- [4] Фелечко О. С. Веб-сайт: від поняття до створення на функціонування. URL: <http://aphd.ua/publication-235/>.
- [5] Березко О. Л. Концепція створення веб-сайта Національного університету «Львівська політехніка». URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/3146/12-berezko-57-65.pdf>.
- [6] Семенюк О. А. Художній дискурс як відображення авторської картини світу (лінгвокультурологічний підхід). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69). № 1. Ч. 2. 2019. С. 7–10.
- [7] Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. 2006. 716 с.
- [8] Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. 2006. 716 с.
- [9] Щербак О. В. Впливова динаміка лінгвосеміотичних кодів у рекламному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2018. 289 с.

Yusupov I. Sh.

INTERNET CATALOG «SIGNS-SYMBOLS IN THE ARTISTIC DISCOURSE E. POE»: STAGES OF CREATION

The article reveals the essence of the terms «website» and «Internet catalog» with an indication of their differential features. It explains the logic of constructing the Internet catalog «Signs-symbols in the artistic discourse of E. Poe» and modeling the stages of its creation. It presents the content of the Internet catalog.

Key words: website, Internet catalog, artistic discourse, sign-symbol, influence.

УДК 811.512.163+811.161.1

ИЗУЧЕНИЕ ПРЕДЛОГОВ В КУРСЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Юсупова Рахима

студентка 4-го курса специальности «Филология»,

специализация «Прикладная лингвистика»,

Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,

Украина, г. Николаев

Данная статья посвящена проблемам изучения предлогов в курсе русского языка как иностранного. Основная задача исследования заключалась в том, чтобы проанализировать опыт изучения предлогов в преподавании курса русского языка как иностранного. Особое внимание уделено видам и содержанию учебной работы, заданиям для изучения предлогов в иноязычной аудитории.

Ключевые слова: предлог, изучение предлогов, разграничение предлогов, падеж, учебное пособие.

Вступительная часть. Трудности, возникающие у иностранцев при изучении русского языка, связаны с правильным употреблением предлогов. В лингвистической литературе предлоги определяются как «разряд служебных слов, которые выражают различные отношения склоняемых слов в формах косвенных падежей к другим словам в предложении» [3, с. 78]. Этим и обусловлена актуальность данной работы, целью которой является изучение предлогов в курсе русского языка как иностранного.

Основная часть. А.Н. Щукина дает такое определение: «Предлоги – служебные слова, выражающие совместное с формами косвенных падежей зависимое положение существительного (местоимения, числительного) от тех или иных слов предложения; они осуществляют синтаксическую связь между членами предложения и служат для выражения разнообразных отношений к предметам в широком понимании со стороны действий, других предметов, признаков» [5, с. 9].

Анализируя семантику предлогов, Н.И. Астафьева утверждает, что «значение лежит в самих предлогах требуемый падеж является здесь не совсем прирожденной собственностью предлога, но есть следствие его значения» [1, с. 16]. Из этого следует, что предлог имеет свое собственное лексическое значение, которым можно объяснить различия в значении словосочетаний.

На практических занятиях по русскому языку как иностранному (РКИ) значения предлогов даются в комплексе специально разработанных упражнений, которые могли бы обеспечить конечный уровень владения структурой, необходимой для реализации речевого общения [1, с. 17].

Е.В. Криволапова, и Н.В. Северин в своих работах предлагают следующие основные направления работы по изучению предлогов русского языка в иноязычной аудитории.

1. Осознание студентами роли предлога в речи. Это важное условие, поскольку этой служебной части речи может не быть в грамматике родного языка учащихся. А в русском языке предлоги обладают высокой частотностью употребления.

2. Знакомство студентов с основными предлогами и выражаемыми ими значениями. Конечно, существующие классификации предлогов очень неоднозначны, назовём лишь

основные группы, что будет достаточно для получения общего представления о разнообразии предлогов [4, с. 3].

3. Разграничение предлогов и других омонимичных частей речи.

4. Работа над усвоением стилистических оттенков употребления предлогов.

Таким образом, указанные направления работы по изучению предлогов русского языка в иноязычной аудитории должны помочь студентам овладеть этой трудной грамматической темой, как предлоги [4, с. 5].

Обычно на занятиях русского языка как иностранного тема «Предлоги» не изучается глубоко и поэтапно, так как предлоги относятся к служебным частям речи и запоминаются в предложных сочетаниях при изучении знаменательных частей речи. Например, при изучении предложного падежа имен существительных со значением места внимание уделяется сочетаниям с предлогами *в, на*: *в аудитории – на стадионе*. Такой подход оправдан, но все же в полной мере не формирует навыка распознавания, выделения и употребления предлогов в письменной и устной речи. Отсюда ряд возникающих затруднений, среди которых: 1) неумение отличить предлог от сходной приставки, что приводит к орфографическим ошибкам в письменной речи (например: *без полезный* вместо *бесполезный*, *напамять* вместо *на память* и т. п.); 2) неумение выбрать предлог в соответствии со смысловыми связями между словами, то есть решить вопрос синтаксического управления или примыкания (например: *мы расчистили площадку на каток* вместо *для катка*); 3) неумение разнообразить речь с помощью предлогов-синонимов и в ряде случаев неумение распознать смысл синонимичного высказывания (например: *этот дом находится возле аптеки – около аптеки*); 4) неумение отличать производные предлоги от омонимичных частей речи, например: *несмотря на* (предлог) – *не смотря* (деепричастие с частицей), *навстречу* (предлог) – *на встречу* (существительное с предлогом) [2, с. 51].

Во избежание перечисленных затруднений представляется целесообразным выделить определенное время для изучения темы «Предлоги», чтобы сформировать необходимое в речевой деятельности осмысление учащимися функции предлогов, а именно их способности устанавливать отношения между словами. По мнению В.А. Богородицкого, предлоги – это «словечки отношений», их правильный выбор и употребление обеспечивают смысловую точность высказывания.

Обычно студенты знакомятся с предлогами во время изучения падежей. Но при этом им сложно сформировать представление о классификации русских предлогов. В учебной литературе не обсуждается и не демонстрируется многозначность предлогов. Так, например, по мнению многих студентов, участвовавших в опросе в процессе исследования их знания предлогов русского языка, предлог *в* может означать только место или направление, часть из них могут сказать, что предлог *употребляется* для выражения времени. Но немногие из них четко представляют, когда для обозначения времени этот предлог употребляется с формами предложного или винительного падежа. Что уж говорить о значениях этого предлога, встречающихся значительно реже [3, с. 83].

Кроме всего прочего, возникающие трудности могут быть вызваны интерференцией родного языка. В одной и той же ситуации в одном языке предлог может присутствовать, а в другом отсутствовать. Во многих языках, например, слово, обозначающее инструмент

или орудие, употребляется с предлогом *с*, тогда как в русском языке в этом случае предлог отсутствует. Существует достаточно примеров и других расхождений.

Таким образом, изучение русского предлога является очень важной целью в процессе оптимизации усвоения русского языка как иностранного. Для ее реализации в работе с иностранными студентами был изменен подход к данному вопросу. Предлоги не представляются в словосочетаниях во время изучения отдельно взятого падежа. Падежные формы объединяются в семантические блоки, блоки падежных форм, обозначающих время, направление, место, происхождение, объектные и атрибутивные значения и т.д. Таким образом, студенты могут сформировать четкое представление о классификации русских предлогов, исходя из семантики словосочетаний с ними.

На практике это выглядит следующим образом. Во время систематизации знаний о падежах студентам предлагается набор падежных форм, относящихся к разным падежам и выражающих определенное значение, а не отдельно взятые падежи с множеством значений падежных форм данного падежа [2. с. 73].

Изучая способы выражения времени, студенты знакомятся с так называемым блоком падежных форм «Когда?». В него входят:

- родительный падеж с предлогами *с, до, за до, через после, в начале, в середине, в конце, после, в ходе, в течение, во время, на протяжении и т.д.*;
- дательный падеж с предлогами *к, по*;
- винительный падеж с предлогами *за, в, на, через, под, по*;
- творительный падеж с предлогами *перед, между, за, а также формы слов без предлога*;
- предложный падеж с предлогами *в, на, при*.

Изучая способы выражения места, студенты знакомятся с блоком падежных форм «Где?». В него входят:

- родительный падеж с предлогами *около, возле, у, недалеко от, справа от, слева от, напротив, позади, недалеко от и т.д.*;
- дательный падеж с предлогом *по*;
- творительный падеж с предлогами *над, под, перед, за, между, рядом с*;
- предложный падеж с предлогами *в, на*. [3, с. 86].

Таким же образом представлены блоки «Откуда?», «Куда?», «Какой?», «Как?». В результате такой подачи учебного материала у студентов формируется четкое представление о семантической классификации русских предлогов. И хотя она может не совпадать с другими вариантами классификаций предлогов, это не мешает их правильному употреблению. В данной ситуации прагматика предпочтительнее теории.

На этом этапе внимание студентов обращается на то, что

- один и тот же предлог в одном семантическом блоке может употребляться с формами разных падежей (в субботу, в январе; на прошлой неделе, на неделю, за завтраком, за минуту, по утрам, по приезду и т.д.);
- один и тот же предлог, может быть, представлен в разных блоках с разными значениями (под вечер, под столом, под соусом, под гитару, по утрам, по парку, по интернету, по истории, по привычке, за неделю, за границу, за столом и т.д.).

Изучение предлогов не ограничивается рамками падежной системы русского языка. К этой теме студенты возвращаются и при изучении глаголов движения. Внимание студентов обращается на взаимосвязь глагольных префиксов и употребляемых с этими глаголами предлогов:

префикс *вы-* + предлог *из* со значением изъятия, извлечения (*выйти из ...; выписать из ...; выбрать из ...; вынуть из ...* и т.д.);

префикс *под-* + предлог *к* со значением приближения (*подойти к ...; поднести к.; подъехать к.; подплыть к.*);

префикс *до-* + предлог *до* со значением достижения пункта (*добратся до о.; достать до о.; дойти до ...; дотянуться до о.; досидеть до.; допить до ...*);

префикс *от-* + предлог *от* со значением удаления на небольшое расстояние (*отлететь от.; отстать от т.; отнести от.*) [5, с. 124].

Тема изучения предлогов остается актуальной и при изучении синтаксиса. Здесь студенты знакомятся с предлогами, употребляемыми для выражения уступительных отношений (*вопреки, при всем (всей, всех), несмотря на, независимо от*), причины (*из-за, по причине, по случаю, в связи с*) и других значений.

Вывод. Формулируя итог выполненного анализа опыта изучения предлогов в преподавании курса русского языка как иностранного, можем сказать, что авторы проанализированных источников перечисляют такие трудности при изучении предлогов в иностранных аудиториях:

1) неумение отличить предлог от сходной приставки, что приводит к орфографическим ошибкам в письменной речи (например: *без полезный* вместо *бесполезный*, *напамять* вместо *на память* и т. п.);

2) неумение выбрать предлог в соответствии со смысловыми связями между словами, то есть решить вопрос синтаксического управления или примыкания (например: *мы расчистили площадку на каток* вместо *для катка*);

3) неумение разнообразить речь с помощью предлогов-синонимов и в ряде случаев неумение распознать смысл синонимичного высказывания (например: *этот дом находится возле аптеки – около аптеки*);

4) неумение отличать производные предлоги от омонимичных частей речи, например: *несмотря на* (предлог) – *не смотря* (деепричастие с частицей), *навстречу* (предлог) – *на встречу* (существительное с предлогом).

Определяя некоторые виды учебной работы, в нашем пособии мы считаем нужными применить следующие виды работы;

- изучение теоретических сведений;
- выполнение тренировочных заданий / упражнений;
- выполнение творческих видов работы;
- выполнение контрольных заданий.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Астафьева Н.И. (1974). *Предлоги в русском языке и особенности и употребления* / Н.И. Астафьева. – М.: Высшая школа.

2. Виноградов В.В. (1975). *Исследования по русской грамматике* / В.В. Виноградов. – М.: Наука.
3. Захава-Некрасова Е.Б. (1990). *Русские падежи и предлоги* / Е.Б. Захава-Некрасова. – М.: Рус. язык.
4. Криволапова Е.В., Северин Н.В. (2019). *Предлоги русского языка* / Е.В. Криволапова, Н.В. Северин. – Харьков: НТУ "ХПИ".
5. Щукин А.Н. (2002). *Методика обучения иностранным языкам* / А.Н. Щукин. – М.: УРАО.

Yusupova Rahima

THE STUDY OF PREPOSITIONS IN THE COURSE OF RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

This article is devoted to the problems of prepositions in the study of Russian as a foreign language. The main objective of the study is to analyze the experience of studying prepositions in teaching a course in Russian as a foreign language. Particular attention is paid to the types and content of educational work assignments for the study of prepositions in foreign audiences.

Key words: preposition, study of prepositions, differentiation of prepositions, case, manual.

НА ДОПОМОГУ МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ

1. Баранов А. П. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Эдиториал УССС, 2001. – 360 с.
2. Белоусов К. И., Блазнова Н. А. Введение в экспериментальную лингвистику. – М.: Флинта – Наука, 2005. – 135 с.
3. Белянин В. П. Основы психолингвистической диагностики. – М.: Тривола. – 2000. – 248 с.
4. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероблене. – К.: АртЕк, 2002. – 208 с.
5. Бук С. Основы статистичної лінгвістики: Навчально-методичний посібник / Відп. ред. проф. Ф. С. Бацевич. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 124 с.
6. Волошин В. Г. Комп'ютерна лінгвістика : Навчальний посібник. – Суми: ВТД "Українська книга", 2004. – 232 с.
7. Головин Б. Н. Из курса лекций по лингвистической статистике. – Горький, 1966. – 96 с.
8. Головин Б. Н. Язык и статистика. – М. : Просвещение, 1970. – 190 с.
9. Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А. П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.
10. Звегинцев В. А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М.: Просвещение, 1967. – 335 с.
11. Зубов А. В., Зубова И. И. Информационные технологии в лингвистике. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 208 с.
12. Зубов А. В., Зубова И. И. Основы искусственного интеллекта для лингвистов: Учеб. пособие. – М.: Университетская книга; Логос, 2007. – 320 с.
13. Карпіловська Є. Вступ до комп'ютерної лінгвістики. – Донецьк: Юго-Восток, 2003.— 184 с.
14. Карпов В.А. Язык как система. Изд. 2-е, испр. – М.: Едиториал УРСС, 2003, – 304 с.
15. Кожина М. Н. О речевой системности научного стиля сравнительно с некоторыми другими. Пермь, 1972. – 396 с.
16. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике. – Черновцы: Рута, 2004. – 190 с.
17. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. – 3-е изд. – М.: Смысл; СПб.: Лань, 2003 – 287 с.
18. Лурия А.Р. Язык и сознание. Под редакцией Е.Д. Хомской. Ростов н/Д.: изд. «Феникс», 1998. 416 с.
19. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: Постколоніал. вимір.— К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004.-163 с.
20. Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах / Под ред. А. Е. Кибрика и А.С. Нариньяни; С предисловием А. П. Ершова. – М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат.лит. – 280 с.
21. Партико З. В. Образна концепція теорії інформації: Монографія. Л.: Видавн. Центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 133 с.

22. Партико З. В. Прикладна лінгвістика : вступ до спец. : навч. посібник. – Л. : Афіша, 2008. – 224 с.
23. Потапова Р. К. Речь: коммуникация, информация, кибернетика. – М.: Просвещение, 1967. – 335 с.
24. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» – 2001. – 656 с.
25. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – 2-ге вид., доп. – К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 308 с.
26. Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології : MegaLing-2008 : зб. наук. пр. / НАН України, Укр. мовно-інформ. [та ін.]; редкол. : Ю. Д. Апресян [та ін.]. – К. : Довіра, 2009. – 310 с.
27. Чудинов А. П. Политическая лингвистика. – М.: Флинта – Наука, 2006. – 256 с.
28. Широков В.А., Бугаков О.В., Грязнухіна Т.О. та ін. Корпусна лінгвістика – К.: Довіра, 2005. – 471 с.
29. Шуневич Б. Організація дистанційного навчання іноземних мов в освітніх закладах України. Навчальний посібник / Університет «Львівський Ставропігон». – Львів: Видавництво «Ставропігон», 2006. – 206 с.
30. Хомський Н., Миллер Дж. Введение в формальный анализ естественных языков: Пер. с англ. М.: Едиториал УРСС, 2003. – 64 с.
31. Хомський Н. Роздуми про мову /Пер. з англ. – Львів: Ініціатива, 2000. – 352 с.
32. Jassem W. Speech analysis and synthesis. – Warsaw, 1970. – 245 p.
33. Hodgson S. Brilliant psychometric and other selection tests: tests you might have to sit, and how to prepare for them. – 224 p.
34. Перебийніс В.І., Сорокіна В.М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Навч. посібник. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 218 с.
35. Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики: Навч. посіб. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 212 с. – (Сер.: «Мова і соціум»; Вип.2).

ЗМІСТ

<i>Аллабердиева Акнур</i>	4
<i>Аманова Кейки</i>	8
<i>Аркушенко Анастасія Сергіївна</i>	10
<i>Архипенко Андрій Олександрович</i>	15
<i>Арыпов Алланазар</i>	19
<i>Атакуллыева Огулгерек</i>	26
<i>Байрамова Саодат</i>	30
<i>Бобошко Марія Олександрівна</i>	33
<i>Газаков Бердимырат</i>	40
<i>Гахрыманова Махри</i>	50
<i>Гелдимырадова Огулнаша</i>	54
<i>Голуб Анастасія Іванівна</i>	60
<i>Anastasia Golub, Lilia Zhazhka, Inna Matveeva, Inna Liubomska, Irina Yurchenko</i>	65
<i>Гылычлыева Гурбанжесал</i>	71
<i>Джаныева Айбоссан</i>	77
<i>Джумагулыева Гульшат</i>	81
<i>Жажка Лілія Романівна</i>	84
<i>Іщенко Ірина Олександрівна</i>	90
<i>Канчура Євгенія Орестівна</i>	95
<i>Карауланова Анна Андріївна</i>	99
<i>Кая Улаш Джан</i>	104
<i>Ковальова Марія Олександрівна</i>	107
<i>Колосай Ярослав Олегович</i>	111
<i>Кузьміна Аліса Ігорівна</i>	114
<i>Kucherenko Catherine, Nikishyna Catherine</i>	118
<i>Кушнір Анжеліка Юріївна</i>	121
<i>Макарчук Крістіна Ігорівна</i>	126
<i>Малишева Марія Геннадіївна</i>	129
<i>Матвєєва Інна Сергіївна</i>	135
<i>Мешков Микола Олегович</i>	139
<i>Мирінець Олена Анатоліївна</i>	143
<i>Мочалова Наталія Степанівна</i>	147
<i>Мухамметгулыева Язджемал</i>	150
<i>Ніколаєнко Наталія Олександрівна</i>	154
<i>Першин Євгеній Вікторович</i>	157
<i>Petrychkovych Victoriya, Ustymenko Mariya</i>	162
<i>Постоев Ілля Ігорович</i>	168
<i>Саманова Айнур</i>	170
<i>Сердарова Махрибан</i>	176
<i>Тамбовцева Ганна Євгеніївна</i>	179
<i>Троян Анастасія Вячеславівна</i>	182
<i>Тунниева Айгозел</i>	187

<i>Худайназарова Айгуль</i>	191
<i>Чарыева Арзув</i>	198
<i>Чарыев Акмаммет</i>	201
<i>Чарыев Назар</i>	205
<i>Швець Юлія Вікторівна</i>	209
<i>Юрченко Ірина Віталіївна</i>	215
<i>Юсупов Ільмаз Шахмуратович</i> ,	218
<i>Юсупова Рахима</i>	226
НА ДОПОМОГУ МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ	231
ЗМІСТ	233

ДЛЯ ПОДАТОК

Наукове видання

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА 2021: ПРОБЛЕМИ І РІШЕННЯ

**XVII ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

13 травня 2021 року

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Україна, м. Миколаїв, проспект Героїв України, 9

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

(українською, російською і англійською мовами)

Відповідальний редактор *Н. М. Філіппова*
Технічний редактор *С. С. Левентир*
Комп'ютерне верстання *В. В. Москаленко*

Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. 13,71. Тираж 100. Зам. № 0306-47

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54025
E-mail : publishing@nuos.edu.ua
Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 6402 від 19.09.2018 р.